

Навчальний модуль
«Охорона навколишнього середовища та раціональне використання
природних ресурсів»

Методичний посібник (перероблений та доопрацьований)

Курило Володимир Іванович, доктор юридичних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, директор Навчально-наукового інституту земельних ресурсів, правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України, Київ, 2010

ЗМІСТ

Програма навчального модуля	3
Робоча програма.....	5
Тематичний план модулю	7
Опис семінарської, практичної, самостійної та індивідуальної роботи	8
Семінарські заняття	8
Самостійна робота	9
Індивідуальна робота.....	10
Перелік питань	11
Література.....	14
Словник основних термінів та понять	23
Конспект лекцій	31
БЛОК 1. Вимоги щодо використання земель за цільовим призначенням	31
Тема 1. Земля як складова навколишнього природного середовища та об'єкт правової охорони.....	32
1. Земля – елемент довкілля.....	32
2. Поняття та значення правової охорони земель.....	33
3. Організаційно-правові заходи охорони земель.....	35
Тема 2. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення	37
1. Поділ земель на категорії відповідно до їх цільового призначення.	37
2. Поняття і склад земель сільськогосподарського призначення.....	38
3. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.....	39
Тема 3. Правовий режим земель інших категорій	43
1. Визначення та склад земель житлової та громадської забудови.	43
2. Поняття та склад земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.	45
3. Правовий режим земель оздоровчого та рекреаційного призначення.	46
4. Правовий режим земель історико-культурного призначення.....	48
5. Поняття і загальна характеристика правового режиму земель лісового та водного фонду.....	50
6. Правове регулювання використання земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.	53
Тема 4. Розробка загальнодержавної і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель	57
Блок 2. Ефективне та раціональне використання земельних ресурсів	65
Тема 1. Охорона та раціональне використання земель, як основна умова їх збереження	67
1. Стан земельних ресурсів України та основні вимоги щодо їх охорони та раціонального використання.....	67

2. Правове забезпечення охорони земельних ресурсів.	69
3. Поняття раціонального використання земель.....	71
Тема 2. Правове регулювання землеустрою та ведення державного земельного кадастру, як засобів ефективного та раціонального використання земельних ресурсів.....	74
1. Поняття і зміст землеустрою.	74
2. Державний земельний кадастр та значення його ведення.....	75
3. Державна реєстрація, облік кількості та якості земельних ділянок, бонітування ґрунтів.....	76
Тема 3. Державний контроль за використанням та охороною земель в Україні.....	78
1. Поняття, завдання і значення державного контролю за використанням та охороною земель	78
2. Система органів, що здійснюють земельний контроль в Україні.....	79
3. Методи здійснення державного контролю за використанням та охороною земель	84
Тема 4. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства	89
1. Поняття юридичної відповідальності за земельні правопорушення	89
2. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності	90
3. Види юридичної відповідальності за земельні правопорушення	93
Тема 5. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель	96
1. Поняття та основні положення.....	96
2. Стандартизація в галузі охорони земель	99
3. Нормування в галузі охорони земель	99
Тема 6. Забруднення земель та норми щодо деградації земель	102
1. Забруднення земель: загальна характеристика та правове регулювання.....	103
2. Загальні положення про деградацію. Види деградації ґрунтів. Інтенсивність ерозії. Діагностичні критерії деградації ґрунтів.....	106
3. Правове регулювання питання деградації земель.	109
4. Стан земель на прикладі Івано-Франківської області	109
Тема 7. Вимоги екологічної безпеки у використанні земель	116
Тема 8. Охорона земель при здійсненні господарської діяльності.....	120
Тема 9. Практичні питання застосування нормативно-правових актів щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання земельних ресурсів	125

Програма навчального модуля

Блок 1. Вимоги щодо використання земель за цільовим призначенням

Тема 1. Земля як складова навколишнього природного середовища та об'єкт правової охорони

Тема розкриває поняття землі як об'єкта природи та елемента довкілля, визначає важливість та значення правової охорони земель, а також висвітлює деякі організаційно-правові заходи охорони земель, що використовуються у державі.

Тема 2. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення

Тема висвітлює поняття категорій земель на Україні, визначає правовий режим земель сільськогосподарського призначення, пріоритетність їх надання, а також права й обов'язки сільськогосподарських землекористувачів відповідно до чинного земельного законодавства.

Тема 3. Правовий режим земель інших категорій

Тема стисло розкриває особливості правового регулювання земель інших категорій. Подаються визначення та склад земель, загальна характеристика правового режиму, а також особливості використання цих земель.

Тема 4. Розробка загальнодержавної і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель

В темі подано короткий опис основних загальнодержавних та регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою.

Блок 2. Ефективне та раціональне використання земельних ресурсів

Тема 1. Охорона та раціональне використання земель, як основна умова їх збереження

Тема висвітлює поняття охорони та раціонального використання земельних ресурсів з метою їх збереження. Визначає, що впливає на погіршення стану земель, особливо сільськогосподарського призначення, визначає мету землеохоронних заходів, акцентує увагу на правовому забезпеченні охорони землі.

Тема 2. Правове регулювання землеустрою та ведення державного земельного кадастру, як засобів ефективного та раціонального використання земельних ресурсів

Тема розкриває поняття землеустрою та державного земельного кадастру, що здійснюються з метою забезпечення раціонального використання та охорони земель, а також державної реєстрації, обліку кількості та якості земельних ділянок, бонітування ґрунтів.

Тема 3. Державний контроль за використанням та охороною земель в Україні

Тема розкриває поняття державного контролю за використанням та охороною земель в Україні. Визначає основні завдання, методи здійснення земельного контролю, а також органи, що його здійснюють та їх повноваження.

Тема 4. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства

Тема висвітлює питання інституту юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства, зокрема поняття та підстави юридичної відповідальності за земельні правопорушення, її види. Звертається увага на функції юридичної відповідальності у сучасних умовах.

Тема 5. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель

Тема висвітлює питання стандартизації та нормування в галузі охорони земель. Розглядаються основні поняття та положення, зокрема нормативні документи із стандартизації та нормування в галузі охорони земель.

Тема 6. Забруднення земель та норми щодо деградації земель

Тема розглядає проблеми забруднення земель та правове регулювання цієї проблеми. Звертається увага, з точки зору юриспруденції, на види деградації ґрунтів, інтенсивність ерозії, діагностичні критерії деградації ґрунтів. Подано правове регулювання деградації земель. Наведено оцінки стану земель на прикладі Івано-Франківської області.

Тема 7. Вимоги екологічної безпеки у використанні земель

Тема розглядає проблеми екологічної безпеки у використанні земель. Особливу увагу звернено на додержання екологічних вимог у сільському господарстві. Визначено екологічні вимоги щодо використання природних ресурсів. Виділено правовий режим техногенно забруднених земель, зон екологічного лиха, деградованих та малопродуктивних земель.

Тема 8. Охорона земель при здійсненні господарської діяльності

У темі подано основні нормативно-правові акти щодо охорони земель при здійсненні господарської діяльності.

Тема 9. Практичні питання застосування нормативно-правових актів щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання земельних ресурсів

У темі розглянуто застосування нормативно-правових актів щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання земельних ресурсів на прикладах.

Робоча програма

Блок 1. Вимоги щодо використання земель за цільовим призначенням

Тема 1. Земля як складова навколишнього природного середовища та об'єкт правової охорони

1. Земля – елемент довкілля
2. Поняття та значення правової охорони земель
3. Організаційно-правові заходи охорони земель

Тема 2. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення

1. Поділ земель на категорії відповідно до їх цільового призначення
2. Поняття і склад земель сільськогосподарського призначення
3. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.

Тема 3. Правовий режим земель інших категорій

1. Визначення та склад земель житлової та громадської забудови
2. Поняття та склад земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення
3. Правовий режим земель оздоровчого та рекреаційного призначення
4. Правовий режим земель історико-культурного призначення
5. Поняття і загальна характеристика правового режиму земель лісового та водного фонду
6. Правове регулювання використання земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Тема 4. Розробка загальнодержавної і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель

1. Поняття та основні положення.
2. Стандартизація в галузі охорони земель
3. Нормування в галузі охорони земель

Блок 2. Ефективне та раціональне використання земельних ресурсів

Тема 1. Охорона та раціональне використання земель, як основна умова їх збереження

1. Стан земельних ресурсів України та основні вимоги щодо їх охорони та раціонального використання
2. Правове забезпечення охорони земельних ресурсів
3. Поняття раціонального використання земель

Тема 2. Правове регулювання землеустрою та ведення державного земельного кадастру, як засобів ефективного та раціонального використання земельних ресурсів

1. Поняття і зміст землеустрою
2. Державний земельний кадастр та значення його ведення
3. Державна реєстрація, облік кількості та якості земельних ділянок, бонітування ґрунтів

Тема 3. Державний контроль за використанням та охороною земель в Україні

1. Поняття, завдання і значення державного контролю за використанням та охороною земель
2. Система органів, що здійснюють земельний контроль в Україні
3. Методи здійснення державного контролю за використанням та охороною земель.

Тема 4. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства

1. Поняття юридичної відповідальності за земельні правопорушення
2. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності
3. Види юридичної відповідальності за земельні правопорушення

Тема 5. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель

1. Поняття та основні положення.
2. Стандартизація в галузі охорони земель.
3. Нормування в галузі охорони земель.

Тема 6. Забруднення земель та норми щодо деградації земель

1. Забруднення земель: загальна характеристика та правове регулювання.
2. Загальні положення про деградацію. Види деградації ґрунтів. Інтенсивність ерозії. Діагностичні критерії деградації ґрунтів.
3. Правове регулювання питання деградації земель.
4. Стан земель на прикладі Івано-Франківської області.

Тема 7. Вимоги екологічної безпеки у використанні земель

1. Екологічна безпека.
2. Додержання екологічних вимог у сільському господарстві.
3. Екологічні вимоги щодо використання природних ресурсів.
4. Техногенно забруднені землі.
5. Правовий режим зон екологічного лиха.
6. Деградовані землі.
7. Малопродуктивні землі.

Тема 8. Охорона земель при здійсненні господарської діяльності

1. Закон України «Про охорону земель».
2. Охорона ґрунтів.
3. Напрями правової охорони земель сільськогосподарського призначення.
4. Закон України „Про відходи”.
5. Закон України „Про охорону земель”.
6. Загальнодержавна програма формування Національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки.

Тема 9. Практичні питання застосування нормативно-правових актів щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання земельних ресурсів

Тематичний план модулю

(послідовність проведення занять та погодинне їх розбиття)

№ теми	Найменування теми	Кількість годин				
		Всього	лекц.	семін.	практ.	самост.
Блок 1. Вимоги щодо використання земель за цільовим призначенням						
1	Земля як складова навколишнього природного середовища та об'єкт правової охорони	4	2	1	-	-
2	Правовий режим земель сільськогосподарського призначення	4	2	2	-	-
3	Правовий режим земель інших категорій	4	2	1	-	-
4	Розробка загальнодержавної і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель	2	1	1	-	-
Блок 2. Ефективне та раціональне використання земельних ресурсів						
1	Охорона та раціональне використання земель, як основна умова їх збереження	3	1	1	-	-
2	Правове регулювання землеустрою та ведення державного земельного кадастру, як засобів ефективного та раціонального використання земельних ресурсів	3	1	2	-	-
3	Державний контроль за використанням та охороною земель в Україні	4	2	1	-	-
4	Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства	4	2	2	-	-
5	Стандартизація і нормування в галузі охорони земель	1	1	-	-	-
6	Забруднення земель та норми щодо деградації земель	1	1	-	-	-
7	Вимоги екологічної безпеки у використанні земель	1	1	-	-	-
8	Охорона земель при здійсненні господарської діяльності	1	1	-	-	-
9	Практичні питання застосування нормативно-правових актів щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання земельних ресурсів	2	-	2	-	-
	ВСЬОГО	30	17	13	-	-

Опис семінарської, практичної, самостійної та індивідуальної роботи

В рамках навчального модуля передбачається самостійна та індивідуальна робота. Після опанування кожної тем 1,2, 3 та 4 з блоку 1, та тем 1,2,3 та 4 з блоку 2 буде проведено семінарське заняття.

Семінарські заняття

Тема 1 (блок 1). (1 година). Правова охорона земель.

План

1. Поняття та значення правової охорони земель.
2. Види організаційно-правових заходів охорони земель.
3. Співвідношення регулятивних та охоронних правовідносин у сфері охорони земельних ресурсів.
4. Діяльність правоохоронних органів у сфері охорони земельних ресурсів.

Тема 2 (блок 1). (2 години) Правовий режим земель сільськогосподарського призначення.

План

1. Поняття і склад земель сільськогосподарського призначення.
2. Порядок використання земель сільськогосподарського призначення.
3. Суб'єкти права на землі сільськогосподарського призначення.
4. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.

Тема 3 (блок 1). (1 година) Правовий режим земель інших категорій.

План

1. Визначення та склад земель житлової та громадської забудови.
2. Поняття та склад земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.
3. Правовий режим земель оздоровчого призначення.
4. Правовий режим земель рекреаційного призначення.
5. Правовий режим земель історико-культурного призначення.
6. Поняття і загальна характеристика правового режиму земель лісового фонду.
7. Поняття і загальна характеристика правового режиму земель водного фонду.
8. Правове регулювання використання земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Тема 4. (1 година) Розробка загальнодержавної і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель

План

1. Органи державної влади і місцевого самоврядування, на які покладено розробка і прийняття загальнодержавних програм використання і охорони земель.
2. Особливості загальнодержавних програм у сфері використання і охорони земель.

Тема 1 (блок 2). (2 години) Правове забезпечення охорони земельних ресурсів.

План

1. Поняття і зміст правової охорони земельних ресурсів.
2. Правова охорона ґрунтів та раціональне використання земель сільськогосподарського призначення.
3. Правовий режим екологічно уражених земель.

Тема 2 (блок 2). (2 години) Правове регулювання землеустрою та ведення державного земельного кадастру.

План

1. Поняття та види землеустрою.
2. Система землепорядних органів та їх функції.
3. Поняття та господарське значення ведення державного земельного кадастру.
4. Складові частини державного земельного кадастру.

Тема 3 (блок 2). (2 години) Правове регулювання контролю за використанням та охороною земель.

План

1. Поняття, завдання та принципи здійснення державного контролю за використанням та охороною земель.
2. Методи здійснення контролю за використанням та охороною земель.
3. Органи, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель в Україні.
4. Особливості проведення контрольних перевірок інспекційними органами Держкомзему.

Тема 4 (блок 2). (2 години) Юридична відповідальність за земельні правопорушення.

План

1. Інститут юридичної відповідальності за земельні правопорушення.
2. Склад земельного правопорушення.
3. Види правопорушень земельного законодавства та види юридичної відповідальності за земельні правопорушення.

Тема 9. (2 години) Практичні питання застосування нормативно-правових актів щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання земельних ресурсів

Самостійна робота

Тест:

Виберіть правильний варіант відповіді:

1. Чи існує в Україні загальнодержавна комплексна програма використання і охорони земель?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) підготовлено проект програми.
2. Основним органом, на який покладено функції розробки загальнодержавних програм у сфері використання і охорони земель є:
 - а) Верховна Рада України;
 - б) Секретаріат Президента України;
 - в) Кабінет Міністрів України;
 - г) Міністерство охорони навколишнього природного середовища України;
 - г) Міністерство аграрної політики України;
 - д) Державний комітет України по земельних ресурсах.
3. На 2006 рік діє порядок фінансування з Державного бюджету на використання і охорони земель:
 - а) передбачений у 2005 році;
 - б) передбачений для 2006 року;
 - в) передбачений щорічним фінансуванням до 2010 року.
4. Затвердження загальнодержавних програм щодо використання та охорони земель належить до виключної компетенції:
 - а) Верховної Ради України;
 - б) Секретаріату Президента України;

- в) Кабінету Міністрів України;
 - г) Міністерства охорони навколишнього природного середовища України охорони навколишнього природного середовища України;
 - г) Міністерства аграрної політики України;
 - д) Державного комітету України по земельних ресурсах.
5. У сфері контролю за виконанням загальнодержавних програм за використанням та охороною земель основний тягар покладається на:
- а) Комітети Верховної Ради України;
 - б) Секретаріат Президента України;
 - в) Кабінет Міністрів України;
 - г) Міністерство охорони навколишнього природного середовища України;
 - г) Міністерство аграрної політики України;
 - д) Державний комітет України по земельних ресурсах.
6. Центральним органом державної влади у сфері контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення є:
- а) Верховна Рада України;
 - б) Секретаріат Президента України;
 - в) Кабінет Міністрів України;
 - г) Міністерство охорони навколишнього природного середовища України;
 - г) Міністерство аграрної політики України;
 - д) Державний комітет України по земельних ресурсах.
7. Пропозиції Кабінету Міністрів України щодо створення загальнодержавних програм у сфері використання та охорони земель готує:
- а) Верховна Рада України;
 - б) Секретаріат Президента України;
 - в) Державний комітет України по земельних ресурсах.
8. Основним джерелом у сфері фінансування загальнодержавних програм щодо використання та охорони земель є:
- а) Державний бюджет України;
 - б) міжнародні фонди і організації;
 - в) приватні фонди і організації.
9. Міністерство охорони навколишнього природного середовища України у сфері використання та охорони земель виконує такі функції:
- а) безпосередньо координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади;
 - б) узгоджує свої дії з Кабінетом Міністрів України;
 - в) узгоджує свої дії з Міністерством аграрної політики України;
 - г) узгоджує свої дії з Державним комітетом України по земельних ресурсах.
10. Міністерство аграрної політики України здійснює свої повноваження у сфері регулювання земельних відносин щодо:
- а) всіх земель України;
 - б) земель сільськогосподарського призначення.

Індивідуальна робота

Теми рефератів до теми 4 блоку 1.

1. Роль органів державної влади у процесі розробки і прийняття загальнодержавних програм використання і охорони земель.
2. Законодавчі акти, що визначають компетенцію органів місцевого самоврядування, на які покладено функції реалізації положень загальнодержавних програм використання і охорони земель.
3. Загальнодержавні програми щодо використання і охорони земель.

Перелік питань

Контроль знань в рамках навчального модуля буде проводитися з використанням тестів, за переліком питань, наведених нижче.

1. Що розуміється під поняттям „нарколишне природне середовище”?
2. Яку роль відіграє земля як природний ресурс у суспільстві?
3. У чому полягає особливість використання землі як вичерпного природного ресурсу?
4. У чому сутність правової охорони земель?
5. У чому полягає особливість земельних правовідносин?
6. Що таке регулятивні та охоронні земельні правовідносини?
7. Які організаційно-правові заходи охорони земель вживає прокуратура, суд, органи внутрішніх справ?
8. Яку роль в охороні земель відіграє державний контроль?
9. Які ви знаєте категорії земель в Україні?
10. Надайте перелік органів державної влади і місцевого самоврядування, що беруть участь і компетенцію у створенні загальнодержавних програм використання і охорони земель.
11. Розкрийте компетенцію органів державної влади і місцевого самоврядування щодо створення загальнодержавних програм використання і охорони земель.
12. Наведіть основні нормативно-правові акти та конкретні норми, що визначають правовий статус органів державної влади і місцевого самоврядування, на які покладено функції створення загальнодержавних програм використання і охорони земель.
13. Який орган державної влади і місцевого самоврядування є центральним у розробці і прийнятті загальнодержавних програм використання і охорони земель?
14. Назвіть основні загальнодержавні програми, що містять положення про використання і охорону земель.
15. Наведіть основні нормативно-правові акти, що закріплюють загальнодержавні програми про використання і охорону земель.
16. Чим викликана поява загальнодержавних програм щодо використання і охорони земель?
17. Розкрийте специфіку окремих загальнодержавних програм щодо використання і охорони земель.
18. Наведіть позитивні і негативні сторони окремих загальнодержавних програм щодо використання і охорони земель.
19. Який орган має право змінювати цільове призначення земельних ділянок?
20. Чи має право орган, який здійснив викуп (вилучення) земельної ділянки для суспільних потреб, змінити її цільове призначення?
21. Які землі визнаються землями сільськогосподарського призначення? У чому їх особливість та відмінність від інших категорій земель?
22. Чи можуть належати до земель сільськогосподарського призначення деградовані угіддя?
23. В яких випадках громадяни мають право на отримання земель сільськогосподарського призначення?
24. З якою метою надаються землі сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських підприємств?
25. Які ви знаєте правові режими земель сільськогосподарського призначення?
26. В яких випадках допускається вилучення (викуп) особливо цінних земель для несільськогосподарських потреб?
27. Які землі сільськогосподарського призначення не можуть бути об'єктами права приватної власності?

28. Що є одним з головних обов'язків власників і землекористувачів земельних ділянок, що здійснюють виробничу діяльність, пов'язану з господарським використанням земель?
29. Які ви знаєте категорії земель в Україні?
30. Який орган має право змінювати цільове призначення земельних ділянок?
31. Чи має право орган, який здійснив викуп (вилучення) земельної ділянки для суспільних потреб, змінити її цільове призначення?
32. Які землі визнаються землями сільськогосподарського призначення? У чому їх особливість та відмінність від інших категорій земель?
33. Чи можуть належати до земель сільськогосподарського призначення деградовані угіддя?
34. В яких випадках громадяни мають право на отримання земель сільськогосподарського призначення?
35. З якою метою надаються землі сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських підприємств?
36. Які ви знаєте правові режими земель сільськогосподарського призначення?
37. В яких випадках допускається вилучення (викуп) особливо цінних земель для несільськогосподарських потреб?
38. Які землі сільськогосподарського призначення не можуть бути об'єктами права приватної власності?
39. Що є одним з головних обов'язків власників і землекористувачів земельних ділянок, що здійснюють виробничу діяльність, пов'язану з господарським використанням земель?
40. Що включає поняття охорони земель?
41. Яким чином здійснюється правова охорона ґрунтів?
42. Що таке „раціональне використання земель”?
43. Назвіть напрями правової охорони земель.
44. На основі чого забезпечується охорона земель сільськогосподарського призначення?
45. Що таке консервація земель і з якою метою вона застосовується?
46. Назвіть заходи, які направлені на охорону земель.
47. Що таке техногенно забруднені землі?
48. Які екологічно-правові вимоги встановлюються з метою реалізації принципу „раціонального природокористування”.
49. Як ви розумієте поняття „природоохоронна діяльність”?
50. Що таке землеустрій? Як визначаються його завдання?
51. Що становить зміст землеустрою?
52. Що таке державний земельний кадастр? Яке його юридичне значення?
53. Хто є суб'єктами земельно-кадастрових правовідносин?
54. Назвіть складові частини державного земельного кадастру.
55. Які дані містить державно-кадастрова книга району?
56. Що таке бонітування ґрунтів? В чому полягає його юридичне значення?
57. Яке значення мають дані кадастрового обліку – обліку якості та кількості земель?
58. Що таке економічна оцінка землі, як вона визначається?
59. Що таке грошова оцінка земель, як вона проводиться?
60. У чому полягають основні завдання контролю за використанням та охороною земель?
61. Назвіть принципи земельного контролю.
62. На які види поділяється земельний контроль в залежності від суб'єкту його здійснення?
63. Назвіть органи загальної і спеціальної компетенції, що здійснюють контроль за використанням та охороною земель.

64. Які „земельні” повноваження мають місцеві державні адміністрації?
65. Які повноваження у галузі охорони земель має Мінприроди, як орган міжгалузевого управління?
66. Що таке методи контролю і які методи здійснення контролю за використанням та охороною земель ви знаєте?
67. У чому полягає сутність та важливість такого методу земельного контролю, як розгляд звернень громадян і юридичних осіб?
68. Назвіть функції юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.
69. Які види юридичної відповідальності передбачено за вчинення правопорушень у сфері земельних відносин?
70. Які види правопорушень передбачає ЗК України?
71. Дайте визначення земельного правопорушення.
72. Що розуміють під бездіяльністю суб'єкта земельного правопорушення, за яке настає юридична відповідальність?
73. Назвіть складові земельного правопорушення.
74. За якими ознаками класифікують земельні правопорушення?
75. Які види юридичної відповідальності передбачено за порушення земельного законодавства?
76. Що розуміють під майновою відповідальністю за порушення земельного законодавства?
77. За які злочини у сфері земельних відносин настає кримінальна відповідальність?
78. Хто є суб'єктами земельних правопорушень?
79. Яка різниця у суб'єктному складі адміністративного проступку та злочину у сфері земельних відносин?

Література

Підручники та навчальні посібники:

1. Адміністративне право України: Бібліографічний довідник: Методичний посібник / Упорядник: канд. юрид. наук В.І. Курило. – К.: НАУУ. – 2004.
2. Аніщенко В.О., Боровий В.О. Моніторинг і охорона земель: Навч. посіб. – К.: КНУБА, 2003. – 176 с.
3. Бакка М.Т., Стрельченко В.П., Божок П.Т. Основи ведення сільського господарства та охорона земель: Навч. посіб. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 366 с.
4. Величко О.М., Зеркалов Д.В. Екологічне управління: Навч. посіб. – К.: Науковий світ, 2001. – 193 с.
5. Гончарук С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України: Навчальний посібник. – К., 1995.
6. Гончарук С.Т. Суб'єкти адміністративного права України: Навчальний посібник. – К., 1998.
7. Горлачук В.В., В'юн В.Г., Сохнич А.Я. Управління земельними ресурсами: Навч. посібник / За ред. В.Г. В'юна. – Миколаїв: В-во МФ НаУКМА, 2002. – 316 с.
8. Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. – 2-е вид., переробл. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.
9. Забарний Г.Г., Калюжний Р.А., Шкарупа В.К. Адміністративне право України: Навчальний посібник. – К.: Вид. Паливода А.В., 2003.
10. Земельне право України: Підручник / М.В. Шульга (кер. авт. кол.), Г.В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман та ін.; За ред. М.В. Шульги. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – С. 6–16.
11. Земельне право України: Практикум: Навчальний посібник / Курило В.І., Миронець І.М., Харланович А.В., Ковальський Д.В.; За заг. ред. В.І.Курила. – К.: Магістр - ХХІ сторіччя, 2006. – 144 с.
12. Земельне право: Підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів / За ред. В.І. Семчика і П.Ф. Кулинича. – К.: Ін Юре, 2001.
13. Земельне право: Підручник для студентів юридичних спеціальностей ВНЗ / За ред. В.І. Семчика і П.Ф. Кулинича. – К.: Ін Юре, 2001. – 424 с.
14. Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. В.І. Семчика. – К.: Ін Юре, 2003. – 676 с.
15. Казанцев Н.Д. Государственный контроль за использованием земель // Земельное право: учебник. – М.: Юрид. лит., 1971.
16. Курило В.І., Миронець І.М., Харланович А.В., Ковальський Д.В. Земельне право України: Практикум: навч. посіб. – К.: Магістр ХХІ сторіччя, 2005.
17. Курило В.І., Моторіна Т.С. Земельне право України: Навч. посіб. – К.: Магістр ХХІ сторіччя, 2005.
18. Курило В.І., Моторіна Т.С. Основи земельного права України: Навч. посіб. – К.: Магістр ХХІ сторіччя, 2006. – 160 с.
19. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / За заг. ред. В.В. Медведчука. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – С. 11–13.
20. Правові основи майнових і земельних відносин: Навчальний посібник / Кол. авт.; За заг. ред. В.М. Єрмоленка. – К.: Магістр - ХХІ сторіччя, 2006. – 384 с.
21. Сівак В.К., Солодкий В.Д. Природоохоронне інспектування: Навч. посіб. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 200 с.
22. Теорія держави і права: Навч. посібник / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.; За заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2004.

Наукові праці:

1. Адиханов Ф.Х. Теоретические проблемы правовой охраны земель сельскохозяйственного назначения. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1989. – 272 с.
2. Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. – К.: Наукова думка, – 2004. – 300 с.
3. Башмаков Г.С. Значение государственного земельного контроля для обеспечения рационального использования земли // Правовое обеспечение рационального использования земли в СССР. – М.: Наука. – 1969. – С. 88-93.
4. Борець Я.В. Контроль як функція управління // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Зб. наук. ст. – 2002. – №1. – 296 с.
5. Борисова В.А. Рациональне землекористування в умовах реформування земельних відносин // Матеріали Міжнародної наукової конференції. В 2-х част. – К.: НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. – 2000. – Ч. 2. – С. 56-58.
6. Відшкодування матеріальної та моральної шкоди: нормативні акти, роз'яснення, коментарі: станом на 1 січня 2001 року / Укладачі: С.Є. Демський, В.С. Перепічай, В.А. Скоробагатько, М.І. Федішин; Відп. ред. П.І. Шевчук. – К.: Юрінком Інтер, 2001.
7. Волошин Г.О. Наукові основи раціонального використання земель та виведення з інтенсивного обробітку деградованих і малопродуктивних земель // Землевпорядний вісник. – 2002. – №3. – С. 33-37.
8. Гавриш Н.С. Ґрунти як об'єкт правової охорони // Вісник Львівського ун-ту: Сер. юридична. – Вип. 35. – Львів, 2000. – С. 346-349.
9. Голиченков А.К. Экологический контроль: теория, практика правового регулирования. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 136 с.
10. Горшнев В.М., Шахов И.Б. Контроль как правовая форма деятельности. – М.: Юрид. лит., 1987. – 176 с.
11. Джалилов И.Д. Правовые проблемы использования, управления и охраны природных ресурсов на современном этапе. – Ташкент: Фан, 1984. – 183 с.
12. Дорогунцов С.І., Новоторов О.С., Ніколаєнко Т.С. Оцінка земельно-ресурсного потенціалу України і проблеми забезпечення його ефективного використання. – К.: НАН України, РВПС України, 1999. – 82 с.
13. Земельне законодавство України: Збірник нормативних актів, судової та арбітражної (господарської) практики: У 2 кн. – 2-ге вид., перероб. та допов. / За ред. А.С. Даниленка, Ю.Д. Білика, О.О. Погрібного, В.В. Кулинич; Упоряд.: Є.С. Бердніков, П.П. Пастушенко, Я.М. Конопод. – К.: Урожай, 2002.
14. Иконичкая И.А. Разрешение земельных споров. – М., 1973.
15. Иконичкая И.Я. Чтобы сберечь землю // Новое в жизни, науке, технике: Серия: Право в нашей жизни. – М.: Знание. – 1984. – №8.
16. Іванух Р.А. Охорона і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу сільського господарства. – К.: Урожай, 1985. – 127 с.
17. Курило В.І. До проблеми конституційності повноважень органів адміністративної юрисдикції з накладення штрафу // Адвокат. – 2005. – №2.
18. Курило В.І. Державний контроль за використанням та охороною земель як адміністративно-правовий інструмент забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції // Матеріали Міжнародного консорціуму аграрних ВУЗів. – К., 22-24.09.2003 р. – С. 220.
19. Лемешко А.А. Правовые вопросы рационального использования земли. – Ф.: Кыргызстан, 1974. – 68 с.
20. Лугіна В.Ф. Еколого-економічні проблеми сільськогосподарського землекористування. – К.: 1998. – 168 с.
21. Москаленко В.М. Эффективность использования и охраны земель. – К.: Урожай, 1983. – 88 с.

22. Мышко Ф.Г. Содействие ОВД другим государственным органам в охране природы. – Подольск: Славянская школа, 1999. – 67 с.
23. Оптимизация использования охраны земельных ресурсов / Цемко В.П., Новоторов А.С., Паламарчук И.К. и др. – К.: Наук. думка, 1989 – 292 с.
24. Прошляков В.П. Использование и охрана земель. – М.: Колос, 1979. – 125 с.
25. Рибіна М.О. Екологічні аспекти раціонального землекористування // Матеріали Міжнародної наукової конференції: В 2-х част. – К.: НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. – 2000. – Ч. 2. – С. 56-58.
26. Сохнич А.Я. Екологічні аспекти землекористування. – Львів: Українські технології, 1998. – 44 с.
27. Студеникина М.С. Государственный контроль в сфере управления. – М., 1974.
28. Супрунович Б.П. Охрана природы и рациональное использование природных ресурсов. – М., 1990. – 75 с.
29. Титова Н. Землі сільськогосподарського призначення – особливий об'єкт правової регламентації // Вісник Львівського ун-ту. – Львів, 1999. – Вип. 34. – 240 с.
30. Цемко В.П., Новоторов А.С. и др. Оптимизация использования охраны земельных ресурсов. – К.: Наук. думка, 1989. – 292 с.
31. Эффективность использования и охраны земель. / Под ред. В.М. Москаленко – К.: Урожай, 1983. – 88 с.
32. Янчук В.В. Правова охорона земель сільськогосподарського призначення. – К.: Урожай, 1987. – 180 с.

Нормативно-правові акти:

1. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. 213/95-ВР // ВВР України. – 1995. – №24. – С. 189.
2. Державний кадастр природних лікувальних ресурсів, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 р. №872 // Офіційний вісник України. – 2001. – №31. – С. 86.
3. Загальнодержавна програма розвитку водного господарства, затверджено Законом України від 17.01.2002 р. // ВВР України. – 2002. – №25. – С. 172.
4. Загальнодержавна програма формування Національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, затверджено Законом України від 21.09.2000 р. №1989-3 // ВВР України. – 2000. – №47. – С. 405.
5. Закон України “Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами” від 14.09.2000 р. № 1947-III // ВВР України. – 2000. – №44. – С. 374.
6. Закон України „Про автомобільний транспорт” від 05.04.2001 р. // ВВР України. – 2001. – №22. – С. 163.
7. Закон України „Про архітектурну діяльність” від 20.05.1999 р. // ВВР України. – 1999. – № 31. – С. 246.
8. Закон України „Про видобування і переробку уранових руд” від 19.11.1997 р. №645/97-ВР // ВВР України. – 1998. – №11-12. – С. 39.
9. Закон України „Про відходи” від 05.03.1998 р. №187/98-ВР // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
10. Закон України „Про Генеральну схему планування територій України” від 07.02.2002 р. // ВВР України. – 2002. – №30. – С. 204.
11. Закон України „Про державний контроль за використанням та охороною земель” від 19.06.2003 р. №963-IV // ВВР України. – 2003. – №39. – С. 350.
12. Закон України „Про державний кордон України” від 04.11.1991 р. №1777-XII // ВВР України. – 1992. – №2. – С. 5.
13. Закон України „Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень” від 1 липня 2004 року №1952-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – №30.

14. Закон України „Про дорожній рух” від 30.06.1993 р. №3353-ХІІ // ВВР України. – 1993. – №31. – С. 338.
15. Закон України „Про екологічну експертизу” від 09.02.1995 р. // ВВР України. – 1995. – №8. – С. 54.
16. Закон України „Про електроенергетику” від 16.10.1997 р. №575/97-ВР // ВВР України. – 1998. – №1. – С. 1.
17. Закон України „Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” від 13.10.1992 р. // ВВР України. – 1992. – №50. – С. 676.
18. Закон України „Про Загальнодержавну (Національну) космічну програму України на 2003–2007 роки від 24 жовтня 2002 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.kiev.ua.
19. Закон України „Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами” від 14 вересня 2000 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.kiev.ua.
20. Закон України „Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, № 25, ст. 172.
21. Закон України „Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства” від 17 січня 2002 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.kiev.ua.
22. Закон України „Про Загальнодержавну програму розвитку рибного господарства України на період до 2010 року” від 19 лютого 2004 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.kiev.ua.
23. Закон України „Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки” від 21 вересня 2000 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.kiev.ua.
24. Закон України „Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки” від 21 вересня 2000 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.kiev.ua.
25. Закон України „Про залізничний транспорт” від 04.07.1996 р. №273/96-ВР // ВВР України. – 1996. – №40. – С. 183.
26. Закон України „Про затвердження Загальнодержавної програми збереження та використання об’єктів культурної спадщини на 2004–2010 роки” від 20 квітня 2004 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.kiev.ua.
27. Закон України „Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів” від 22 березня 2001 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.kiev.ua.
28. Закон України „Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст” від 4 березня 2004 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.kiev.ua.
29. Закон України „Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально–сировинної бази України на період до 2010 року” від 22 лютого 2006 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.kiev.ua.
30. Закон України „Про захист рослин” від 14.10.1998 р. // ВВР України. – 1998. – №50-51. – С. 310.
31. Закон України „Про зв’язок” від 16.05.1995 р. // ВВР України. – 1995. – №20. – С. 143.
32. Закон України „Про звернення громадян” від 02.10.1996 р. №393/96-ВР зі змінами та доповненнями від 13.05.1999 р. №653-ХІV // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
33. Закон України „Про курорти” від 05.10.2000 р. №2026-ІІІ // ВВР України. – 2000. – №50. – С. 435.

34. Закон України „Про меліорацію земель” від 14.01.2000 р. №1389-XIV // ВВР України. – 2000. – №11. – С. 90.
35. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 р. №280/97-ВР зі змінами та доповненнями від 22.05.2003 р. №862-IV та від 19.06.2003 №969-IV // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
36. Закон України „Про місцеві державні адміністрації” від 09.04.1999 р. №586-XIV зі змінами та доповненнями від 02.10.2003 р. №1213-IV // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
37. Закон України „Про нафту і газ” від 12.07.2001 р. // ВВР України. – 2001. – №50. – С. 262.
38. Закон України „Про об’єднання співвласників багатоквартирного будинку” від 29.11.2001 р. // ВВР України. – 2002. – №10. – С. 78.
39. Закон України „Про оренду землі” від 06.10.1998 р. №161-XIV XIV // ВВР України. – 1998. – №46-47. – С. 280.
40. Закон України „Про основи містобудування” від 16.11.1992 р. //ВВР України. – 1992. – №52. –С. 683.
41. Закон України „Про особисте селянське господарство” від 15.05.2003 р. №742-IV // ВВР України. – 2003. – №29. – С. 232.
42. Закон України „Про охорону земель” від 19.06.2003 р. // ВВР України. – 2003. – №39. – С. 349.
43. Закон України „Про охорону земель” від 19.06.2003 р. №962-IV // ВВР України. – 2003. – №39. – С. 349.
44. Закон України „Про охорону культурної спадщини” від 08.06.2000 р. №1805-III // ВВР України. – 2000. – №39. – С. 333.
45. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25.06.1991 р. №1264-XII // ВВР України. – 1991. – №41. – С. 546.
46. Закон України „Про оцінку земель” від 11 грудня 2003 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 15, ст. 229.
47. Закон України „Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” від 12.07.2001 р. №2658-III // ВВР України. – 2001. – №47. – С. 251.
48. Закон України „Про пестициди і агрохімікати” від 02.03.1995 р. // ВВР України. – 1995. – №14. – С. 91.
49. Закон України „Про планування і забудову територій” від 20.04.2000 р. №1699-III // ВВР України. – 2000. – №31. – С. 250.
50. Закон України „Про плату за землю” від 03.07.1992 р. №2535-XII // ВВР України. – 1992. – №38. – С. 560.
51. Закон України „Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи” від 27.02.1991 р. // ВВР України. – 1991. – №16. – С. 198.
52. Закон України „Про приватизацію державного житлового фонду” від 19.06.1992 р. №2482-XII // ВВР України. – 1992. – №36. – С. 524.
53. Закон України „Про приватизацію державного майна” від 04.03.1992 р. (в редакції Закону від 19.02.1997 р.) №2163-XII // ВВР України. – 1997. – №17. – С. 122.
54. Закон України „Про природно-заповідний фонд України” від 16.06.1992 р. №2456-XII // ВВР України. – 1992. – №34. – С. 502.
55. Закон України „Про столицю України – місто-герой Київ” від 15.01.1999 р. №401-XIV // ВВР України. – 1999. – №11. – С. 79.
56. Закон України „Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність” від 23.12.1998 р. // ВВР України. – 1999. – № 5-6. – С. 46.
57. Закон України „Про транспорт” від 10.11.1994 р. №232/94-ВР // ВВР України. – 1994. – №51. – С. 446.

58. Закон України „Про трубопровідний транспорт” від 15.05.1996 р. // ВВР України. – 1996. – №29. – С. 139.
59. Закон України „Про туризм” від 15.09.1995 р. // ВВР України. – 1995. – №31. – С. 241.
60. Закон України „Про фізичну культуру і спорт” від 24.12.1993 р. // ВВР України. – 1994. – №14. – С. 80.
61. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, № 3–4, ст. 27.
62. Земельний кодекс України з постатейними матеріалами: Збірник нормативно-правових актів та матеріалів судової практики: за станом нормат.-правов. актів та актів органів судової влади на 1 лютого 2006 р. / Упорядник А.М. Мірошніченко. – К., 2006. – 720 с.
63. Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. В.І. Семчика. – К.: Ін Юре, 2003. – 676 с.
64. Кодекс України про адміністративні правопорушення з постатейними матеріалами: станом на 1 січня 2001 року / Відп. ред. Е.Ф. Демський. – К.: Юрінком Інтер, 2002.
65. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. №132/94-ВР // ВВР України. – 1994. – №36. – С. 340.
66. Конституція України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
67. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР // Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
68. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. №3852-XII // ВВР України. – 1994. – №17. – С. 99.
69. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджено Постановою Верховної Ради України від 05.03.1998 р. 188/98-ВР // ВВР України. – 1998. – №38-39. – С. 248.
70. Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року, схвалені Указом Президента України від 10.08.1999 №973/99 // Урядовий кур'єр. – 1999. – 29 вересня.
71. Перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 р. №1147 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
72. Перелік водних об'єктів місцевого значення, затверджено наказом Держводгоспу України від 03.06.1997 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – №2. – С. 174.
73. Повітряний кодекс України від 04.05.1993 р. №3167-XII // ВВР України. – 1993. – №25. – С. 274.
74. Положення про Державний комітет України по земельних ресурсах, затверджено Указом Президента України від 14.08.2000 р. №970/2000 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
75. Положення про Державний технологічний центр охорони родючості ґрунтів „Центрдержродючість”, затверджено Наказом Мінагрополітики України “Про Державний технологічний центр охорони родючості ґрунтів” від 01.09.2000 р. №167 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
76. Положення про Державну екологічну інспекцію, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2001 р. №1520 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
77. Положення про Державну інспекцію з контролю за використанням і охороною земель, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2002 р. №1958 // Посібник по здійсненню державного контролю за використанням та охороною земель / Збірка законодавчих актів і нормативних документів. Під заг. ред. О.М. Нечипоренка – К.: Геопринт, 2004. – С. 8-14.

78. Положення про державну систему моніторингу довкілля, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 р. №391 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
79. Положення про Державну службу заповідної справи, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 09.08.2001 р. №1000 // Офіційний вісник України. – 2001. – №33. – С. 63.
80. Положення про здійснення державної землепорядної експертизи, затверджено наказом Держкомзему України від 11.03.1997 р. // Офіційний вісник України. – 1997. – №20. – С. 184.
81. Положення про земельно-кадастрову інвентаризацію земель населених пунктів, затверджено наказом Держкомзему від 26.08.1997 р. №85 // Законодавство України про землю: Земельний кодекс України. Нормат.-правові акти з земельних питань. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 253-261.
82. Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, затверджено Указом Президента України від 10.02.2004 р. №176/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – №6. – С. 308.
83. Положення про порядок ведення державного земельного кадастру, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.1993 р. №15 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
84. Положення про порядок надання дозволу на виконання будівельних робіт, затверджено наказом Держбуду України від 05.12.2000 р. №273 // Офіційний вісник України. – 2000. – №52. – С. 354.
85. Порядок виконання земельно-кадастрових робіт та надання послуг на платній основі державними органами земельних ресурсів, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 01.11.2000 р. №1619 // Законодавство України про землю: Земельний кодекс України. Нормат.-правові акти з земельних питань. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 251-253.
86. Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 №1287 // Офіційний вісник України. – 2002. – №36. – С. 40.
87. Порядок планування та проведення перевірок з питань здійснення державного контролю за використанням та охороною земель, затверджено Наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 12.12.2003 р. № 312 // Посібник по здійсненню державного контролю за використанням та охороною земель / Збірка законодавчих актів і нормативних документів. Під заг. ред. О.М. Нечипоренка – К.: Геопринт, 2004. – С. 27-38.
88. Порядок проведення моніторингу реалізації Генеральної схеми планування території України, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. №129 // Офіційний вісник України. – 2002. – №36. – С. 45.
89. Порядок складання плану земельно-господарського устрою населеного пункту, затверджено наказом Мінбудархітектури та Держкомзему України від 24.09.1993 р. №158/61 // Законодавство України про землю: Земельний кодекс України. Нормат.-правові акти з земельних питань. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 235-238.
90. Постанова Верховної Ради України ”Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки” від 05.03.1998 р. №188/98-ВР // ВВР України. – 1998. – №38-39. – С. 248.
91. Постанова Верховної Ради України „Про стан дотримання законодавства України щодо видачі державних актів на право власності на землю, сертифікатів на право на земельну частку (пай) та їх обігу; про дотримання законодавства України щодо виділення в натурі (на місцевості), використання та обігу земельних ділянок

- сільськогосподарського призначення” від 22 травня 2003 року №882-IV // Голос України. – 2003. – 24 червня.
92. Постанова Кабінету Міністрів України ”Про затвердження Порядку зміни цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб” від 11.04.2002 р. №502 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
 93. Постанова Кабінету Міністрів України „Питання Державного комітету України по земельних ресурсах” від 22 червня 1992 року № 345 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
 94. Постанова Кабінету Міністрів України „Про Комплексну програму розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь у 2001–2005 роках та прогноз до 2010 року” від 16 листопада 2000 року № 1704 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
 95. Постанова Кабінету Міністрів України „Про Державну службу з питань національної культурної спадщини” від 15 березня 2006 року № 336 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
 96. Постанова Кабінету Міністрів України „Про експертну грошову оцінку земельних ділянок” від 11.10.2002 р. № 1531 // Урядовий кур’єр. – 2002. – 22 жовтня.
 97. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів” від 23 березня 1995 року № 213 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
 98. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію” від 17 листопада 2001 року № 1520 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
 99. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Положення про Державну службу заповідної справи” від 9 серпня 2001 року № 1000 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
 100. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження типових положень про територіальні органи земельних ресурсів” від 24 лютого 2003 року № 200 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
 101. Постанова Кабінету Міністрів України „Про Комплексну програму захисту від шкідливої дії вод сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь в Україні у 2001–2005 роках та прогноз до 2010 року” від 26 липня 2000 року № 1173 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
 102. Постанова Кабінету Міністрів України „Про Методику грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів” від 23.03.1995 р. №213 (в редакції від 08.08.2001 р.) // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
 103. Постанова Кабінету Міністрів України „Про Методику грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів)” від 30.05.1997р. №525 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
 104. Постанова Кабінету Міністрів України „Про порядок використання коштів державного бюджету, які виділяються для проведення земельної реформи, збереження, відтворення та забезпечення раціонального використання земельних ресурсів” від 27 липня 2005 року № 659 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
 105. Постанова Кабінету Міністрів України „Про правовий режим зон санітарної охорони водних об’єктів” від 18.12.98 р. № 2024 // Офіційний вісник України. – 1998. – №51. – С. 31.
 106. Постанова Кабінету Міністрів України „Про прикордонний режим” від 27.07.1998 р. №1147 // Офіційний вісник України. – 1998. – №30. – С. 33.

107. Постанова Кабінету Міністрів України „Про утворення урядових органів державного управління у складі Міністерства екології та природних ресурсів” від 14 березня 2001 року № 239 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
108. Постанова Пленуму Верховного Суду України „Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ” // Вісник Верховного суду України. – 2004. – №6.
109. Правила технічної експлуатації залізниць України, затверджені наказом Мінтрансу від 20.12.1996 р. №411 // Офіційний вісник України. – 1997. – №8. – С. 212.
110. Правилами користування телеграфним зв'язком, затвердженими постановою Кабміну України від 04.03.97 р. №208. // Офіційний вісник України. – 1997. – №18. – С. 37.
111. Про Комплексну програму розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь у 2001-2005 роках та прогноз до 2010 р., затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 р. №1704 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
112. Про Основні напрями здійснення земельної реформи на 2001-2005 роки, затверджено Указом Президента України від 30.05.2001 р. №372/2001 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
113. Програма відтворення видатних пам'яток історії та культури України, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23.04.1999 р. №700 // Офіційний вісник України. – 1999. – №17. – С. 110.
114. Програма розвитку в Україні спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності на період до 2010 року, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.1999 р. №1756 // Офіційний вісник України. – 1999. – №39. – С. 49.
115. Статут залізниць України, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 06.04.1998 р. №457 // Офіційний вісник України. – 1998. – №14. – С. 150.
116. Типові регіональні правила забудови затверджені наказом Держбуду України від 10.12.2001р. № 219 // Офіційний вісник України. – 2002. – №3. – С. 138.
117. Указ президента України „Питання Міністерства аграрної політики України” від 7 червня 2000 року № 772/2000 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
118. Указ президента України „Питання Міністерства екології та природних ресурсів України” від 29 травня 2000 року № 724/2000 // "Юрист+ ЗАКОН" www.cct.com.ua.
119. Указ Президента України „Про створення єдиної системи державних органів земельних ресурсів” від 06.01.1996 р. №34/96, зі змінами від 19.08.2002 р. №720/2002 // Програмний комплекс „Експерт-юрист”. – 2004. – лютий.
120. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, №№ 40–44, ст. 356.

Словник основних термінів та понять

Агролісотехнічна меліорація передбачає здійснення комплексу прийомів, спрямованих на забезпечення докорінного поліпшення земель шляхом використання ґрунтозахисних та інших корисних властивостей лісових насаджень.

Агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення є обов'язковим агрохімічним обстеженням ґрунтів з видачею агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки, в якому фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними речовинами ґрунтів, рівні їх забруднення токсичними речовинами та радіонуклідами.

Адміністративна відповідальність – репресивний вид юридичної відповідальності, який пов'язаний із застосуванням уповноваженими державними органами і посадовими особами адміністративних стягнень до суб'єктів, винних у вчиненні адміністративного проступку у галузі земельних відносин.

Бонітування ґрунтів (від лат. *bonitas* – доброякісність) є класифікацією земель за їх природними ознаками. Вона провадиться на основі даних про природні властивості ґрунтів (вміст гумусу, поживних речовин, фізико-хімічний склад, тощо), які мають сталий характер та істотно впливають на врожайність сільськогосподарських культур, вирощуваних у конкретних природно-кліматичних умовах. Така характеристика ґрунтів дістає свій прояв в оцінних одиницях (бонітетах).

В оточуюче середовище окрім природного середовища входять штучно створені людиною матеріальні компоненти, явища і процеси.

Вичерпні природні ресурси – земля, ліс, вода, мінерали. Вони мають властивість зменшуватись та зникати в процесі їх використання у виробничих, оздоровчих, рекреаційних та інших цілях.

Відновні вичерпні природні ресурси – ті, які мають здатність самовідновлюватись (ліси), самоочищуватись (повітря, вода) та відновлюватись за посередництва розумної господарської діяльності людини (земля).

Відходи — це будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення, та яких їхній власник позбувається, має намір або повинен позбутись шляхом утилізації чи видалення (радіоактивні відходи, неочищені стічні води, викиди, солі важких металів та інші небезпечні хімічні речовини).

Внутрішньогосподарський землеустрій - це комплекс заходів щодо організації території окремого господарюючого суб'єкта, які здійснюються з метою створення в межах його територіального володіння умов для раціонального використання та охорони земель. внутрішньогосподарські землевпорядні роботи провадяться на земельних ділянках, що закріплюються за конкретними землевласниками і землекористувачами.

Водна ерозія буває внаслідок змивання й вимивання частин ґрунту опадами, талими та проточними водами. Вона залежить від кількості й інтенсивності опадів, рельєфу, властивостей ґрунту, рослинного покриву.

Втрати сільськогосподарського виробництва відшкодовуються власникам землі та землекористувачам при вилученні (викупі) земель сільськогосподарського призначення для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським виробництвом, тимчасовому зайнятті сільськогосподарських угідь для інших видів використання.

Геологічна ерозія — це природний процес, який відбувається протягом геологічних епох і завдяки якому сформувався сучасний характер земної поверхні.

Громадський контроль за використанням та охороною земельних ресурсів здійснюється громадськими інспекторами, які призначаються відповідними органами місцевого самоврядування і діють на підставі положення, затвердженого центральним органом виконавчої влади по земельних ресурсах.

Громадською забудовою є земельна ділянка, на якій розташовані будинки та споруди громадського призначення: будинки дитячих дошкільних закладів, будинки навчальних закладів, будинки та споруди для охорони здоров'я й відпочинку; будинки підприємств торгівлі та громадського харчування, будинки підприємств побутового обслуговування населення тощо.

Грунт - поверхневий пухкий насичений органо-мінеральними речовинами шар землі, що має родючість і особливу побудову і утворився в результаті тривалої взаємодії органічних і неорганічних природних чинників.

Грунти – верхній родючий шар земель, який становить екологічну та економічну цінність і є об'єктом особливої охорони.

Деградація ґрунтів — погіршення корисних властивостей та родючості ґрунту внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів (ЗУ «Про охорону земель»).

Деградація земель - природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів.

Деградація земель — природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів (ЗУ «про охорону земель»)

Деградовані землі – це земельні ділянки, поверхня яких порушена внаслідок землетрусу, зсувів, карстоутворення, повеней, добування корисних копалин тощо; земельні ділянки з еродованими, перезволоженими, з підвищеною кислотністю або засоленістю, забрудненими хімічними речовинами ґрунтами тощо.

Деградовані землі – це ті, які втратили свої корисні властивості внаслідок надмірної експлуатації, виснажені землі, які тимчасово виведені з активного сільськогосподарського обробітку з метою виконання комплексу заходів щодо штучного відновлення родючості ґрунтів.

Державна служба охорони родючості ґрунтів „Центрдержродючість” діє у системі Мінагрополітики та проводить моніторинг ґрунтів і агрохімічну паспортизацію земель.

Державний земельний кадастр – це єдина державна система земельно-кадастрових робіт, яка встановлює процедуру визнання факту виникнення або припинення права власності і права користування земельними ділянками та містить сукупність відомостей і документів про місце розташування та правовий режим цих ділянок, їх оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристику, розподіл серед власників землі та землекористувачів.

Дисциплінарна відповідальність являє собою застосування до осіб, які перебувають у трудових відносинах з підприємством, установою, організацією, винних у вчиненні дисциплінарних проступків земельно-правового характеру, заходів особистого впливу у вигляді накладення дисциплінарних стягнень.

До земель водного фонду належать землі, зайняті: морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами; прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм; гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; береговими смугами водних шляхів.

До побічних лісових користувань належать: випасання худоби, розміщення пасік, заготівля сіна, деревних соків, збирання і заготівля дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин і технічної сировини, лісової підстилки та очерету.

Екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Економічна оцінка земель – це оцінка землі як природного ресурсу і засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві та як просторового базису в

суспільному виробництві за показниками, що характеризують продуктивність земель, ефективність їх використання та дохідність з одиниці площі.

Експертна грошова оцінка використовується при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок.

Елементи земельного правопорушення: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона правопорушення.

Житловою забудовою є земельна ділянка у межах якої розміщується житловий фонд.

Забруднення ґрунтів - накопичення в ґрунтах речовин, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості;

Загальнодержавна програма використання і охорони земель в Україні – це відповідний план діяльності органів законодавчої, центральної виконавчої та регіональної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо правового режиму раціонального використання, збереження та відтворення земель в Україні.

Земельне правопорушення – це винне, протиправне діяння (дія чи бездіяльність), що суперечить правовим нормам раціонального використання земельних ресурсів, перешкоджає здійсненню прав і законних інтересів власників землі та землекористувачів, порушує встановлений державою порядок управління земельним фондом як національним багатством нашої держави.

Землеустрій – це сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональної організації території адміністративно-територіальних утворень, суб'єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил.

Землі зв'язку – це землі, які надаються підприємствам, установам, організаціям зв'язку та громадянам відповідно до земельного законодавства для будівництва і експлуатації підземних кабельних, повітряних ліній зв'язку та проведеного мовлення, під надземні, підземні підсилювачі та регенераційні пункти та ін.

Землі іншого природоохоронного призначення – земельні ділянки водно-болотних угідь, що не віднесені до земель лісового і водного фонду, а також земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу наукову цінність.

Землі історико-культурного призначення – землі, на яких розташовані історико-культурні заповідники, меморіальні парки, споруди і пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями; городища, кургани, давні поховання, пам'ятні скульптури та мегаліти, наскальні зображення; архітектурні ансамблі і комплекси, історичні центри, квартали, площі, залишки стародавнього планування і забудови міст та інших населених пунктів та ін.

Землі лісового фонду – землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства.

Землі оборони – це землі, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань.

Землі оздоровчого призначення – землі, що мають лікувальні властивості, які використовуються або можуть використовуватися для профілактики захворювань і лікування людей (курорти, лікувально-оздоровчі місцевості та інші подібні території).

Землі природно-заповідного фонду – це ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус території та об'єктів природно-заповідного фонду (природні заповідники, національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, а також штучно створені об'єкти –

ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.)

Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення – це землі несільськогосподарського використання, що надані в установленому порядку підприємствам, установам та організаціям для здійснення відповідної господарської діяльності. Від інших категорій земель вони відрізняються своїм основним цільовим призначенням, яке й відображається в найменуванні видів цих земель.

Землі рекреаційного призначення – землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів.

Землі транспорту – землі, надані підприємствам і організаціям транспорту – залізничного, водного (морського, річкового), автомобільного, авіаційного, міського електротранспорту, а також трубопровідного, для виконання покладених на них завдань щодо експлуатації, ремонту, удосконалення і розвитку відповідних об'єктів.

Земля — це найважливіша частина навколишнього природного середовища, яка характеризується простором, рельєфом, ґрунтовим покривом, рослинністю, надрами, водами, є головним засобом виробництва в сільському господарстві, а також просторовою базою для розміщення галузей народного господарства.

Землями житлової та громадської забудови є земельні ділянки в межах населених пунктів, які використовуються для розміщення житлової забудови, громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування.

Зона безумовного (обов'язкового) відселення – територія, що зазнала інтенсивного забруднення довговічними радіонуклідами, із щільністю забруднення ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від 15,0 Кі/кв.км і вище, чи стронцію від 3,0 Кі/кв.км і вище, чи плутонію від 0,1 Кі/кв.км і вище, де ефективна еквівалентна доза опромінення людини може перевищити 5,0 мЗв (0,5 бер) на рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період.

Зона відчуження територія, з якої у 1986р. було проведено евакуацію населення.

Зона гарантованого добровільного відселення – територія з щільністю забрудненого ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від 5,0 до 15,0 Кі/кВ.км, чи стронцію від 0,15 до 3,0 Кі/кВ.км чи плутонію від 0,01 до 0,1 Кі/кВ.км, де ефективна еквівалентна доза опромінення людини може перевищити 1,0 мЗв (0,1 бер) на рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період.

Зона посиленого радіоекологічного контролю – територія з щільністю забрудненого ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від 1,0 до 5,0 Кі/кВ.км, чи стронцію від 0,02 до 0,15 Кі/кВ.км, чи плутонію від 0,005 до 0,01 Кі/кв.км, за умови, що розрахункова ефективна еквівалентна доза опромінення людини з урахуванням коефіцієнтів міграції радіонуклідів у рослин та інших чинників перевищує 0,5 мЗв (0,05 бер) на рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період.

Консенсус - загальна згода, яка характеризується відсутністю серйозних заперечень по суттєвих питаннях у більшості заінтересованих сторін та досягається в результаті процедури, спрямованої на врахування думки всіх сторін та зближення розбіжних точок зору.

Консервація земель - припинення господарського використання на визначений термін та залуження або заліснення деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно та економічно неефективним, а також техногенно забруднених земельних ділянок, на яких неможливо одержувати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я.

Кримінальна відповідальність – це найсуворіший вид юридичної відповідальності за земельні правопорушення, який має репресивний, каральний характер. Вона настає за

вчинення злочину, яким визнається винне суспільно небезпечне діяння, заборонене КК України, під загрозою кримінального покарання.

Курорт – освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, яка має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі і споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні.

Малопродуктивні землі - це сільськогосподарські угіддя, ґрунти яких характеризуються негативними природними властивостями, низькою родючістю, а їх господарське використання за призначенням є економічно неефективним.

Меліорація земель – це комплекс гідротехнічних, культуртехнічних, хімічних, агротехнічних, агролісотехнічних та інших меліоративних заходів, що здійснюються з метою регулювання водного, теплового, повітряного і поживного режиму ґрунтів, збереження і підвищення їх родючості та формування екологічно збалансованої раціональної структури угідь.

Метою проведення інспекторських перевірок є дотримання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, громадянами і юридичними особами земельного законодавства, виявлення земельних правопорушень та вжиття заходів щодо їх усунення.

Міжгосподарський землеустрій – це система заходів щодо комплексної організації території декількох землекористувачів (землевласників, орендарів), здійснюваний з метою їх найбільш раціонального використання

Міжнародна стандартизація - стандартизація, що проводиться на міжнародному рівні та участь у якій відкрита для відповідних органів усіх країн.

Міжнародний та регіональний стандарти - стандарти, прийняті відповідно міжнародним та регіональним органом стандартизації.

Містобудівна документація являє собою затверджені текстові та графічні матеріали, якими регулюються планування, забудова та інше використання територій.

Моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів. У системі моніторингу земель проводиться збирання оброблення, передавання, збереження та аналіз інформації про стан земель, прогнозування їх змін і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам стану земель та дотримання вимог екологічної безпеки.

Національна стандартизація - стандартизація, що проводиться на рівні однієї країни.

Національні стандарти - державні стандарти України, прийняті центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації та доступні для широкого кола користувачів.

Несільськогосподарські угіддя – господарські шляхи і прогони, ползахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісового фонду, землі під господарськими будівлями і дворами, землі тимчасової консервації тощо. Вони є лише територіальним базисом і необхідні для організації сільськогосподарського виробництва та пов'язаних з ним видів діяльності.

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, економічного стимулювання, раціонального використання та охорони земель, тощо.

Нормативний документ - документ, який установлює правила, загальні принципи чи характеристики різних видів діяльності або їх результатів. Цей термін охоплює такі поняття як "стандарт", "кодекс ustalеної практики" та "технічні умови".

Орган стандартизації - орган, що займається стандартизацією, визнаний на національному, регіональному чи міжнародному рівні, основними функціями якого є розроблення, схвалення чи затвердження стандартів.

Органами загальної компетенції, що здійснюють управління у галузі використання та охорони земель є Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Кабінет Міністрів України, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, місцеві органи виконавчої влади. Вони здійснюють зазначену діяльність і разом з тим вирішують інші завдання, віднесені до їхньої компетенції, – розвиток економіки, соціальної сфери, національної безпеки та оборони тощо.

Органами спеціальної компетенції, що здійснюють управління у галузі використання та охорони земель є Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Державний комітет України по земельних ресурсах та Міністерство аграрної політики України. Для органів спеціальної компетенції управління у галузі використання та охорони земель є головним або одним з головних напрямів їхньої діяльності.

Організаційно-правові заходи охорони земель – заходи організаційного характеру, які вживаються державними органами у межах їх компетенції з метою охорони земельних ресурсів.

Органом міжгалузевго управління у сфері охорони і раціонального використання земель є Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, державні управління екології та природних ресурсів в АРК, областях, містах Києві і Севастополі, інші територіальні органи та інспекції зазначеного міністерства, які здійснюють державне управління земельним фондом у комплексі з усіма іншими природними ресурсами (водами, надрами, лісами, атмосферним повітрям, флорою і фауною).

Основні правові ознаки земель сільськогосподарського призначення – їх надання для потреб сільського господарства і призначення для використання у сфері сільськогосподарського виробництва.

Охорона ґрунтів - система правових, організаційних, технологічних та інших заходів, спрямованих на збереження і відтворення родючості та цілісності ґрунтів, їх захист від деградації, ведення сільськогосподарського виробництва з дотриманням ґрунтозахисних технологій та забезпеченням екологічної безпеки довкілля.

Охорона земель – це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Порушені землі - землі, що втратили свою господарську та екологічну цінність через порушення ґрунтового покриву внаслідок виробничої діяльності людини або дії природних явищ.

Правова охорона земель – система юридичних заходів, спрямованих на збереження земель, відновлення і збільшення їх родючості.

Правовий режим земель сільськогосподарського призначення – встановлений законодавством порядок, способи та межі їх використання.

Прибережна захисна смуга – частина водоохоронної зони відповідної ширини уздовж річки, моря, навколо водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території цієї зони.

Принципи контролю - основні засади, на яких базується організація контролю. Вони характеризуються своєю універсальністю, вищою імперативністю та покликані забезпечити ефективність контролю.

Природне середовище включає природні тіла і природні процеси, що взаємодіють з людиною в процесі виробничої і невиробничої діяльності.

Пріоритетність земель сільськогосподарського призначення означає, що землі, придатні для потреб сільського господарства, повинні надаватись насамперед для сільськогосподарського використання.

Псування земель — це така зміна фізичних, біологічних та інших властивостей і характеристик земель, яка зумовлює непридатність використання їх за цільовим призначенням.

Раціональне використання земель сільськогосподарського призначення передбачає досягнення суб'єктами землекористування продуктивності землі не нижче багаторічної, яка склалася в аналогічних природнокліматичних умовах конкретного регіону, без шкоди нанесеної земельним ресурсам і ґрунтам та без порушення корисних властивостей агроландшафтів, їхнього виснаження та деградації.

Раціональне використання земельних ресурсів — це таке використання, яке відповідає цільовому призначенню землі, забезпечує високу ефективність землекористування і охорону, спрямовану на запобігання необґрунтованого вилучення земель сільськогосподарського призначення, захист від антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів.

Раціональне природокористування полягає у використанні природних ресурсів в обсягах та способами, які забезпечують сталий економічний розвиток, що не призводить до порушення відновлювальних властивостей природи і погіршення екологічних умов довкілля.

Регіональна стандартизація - стандартизація, що проводиться на відповідному регіональному рівні та участь у якій відкрита для відповідних органів країн певного географічного або економічного простору.

Рекультивация земель - повернення земель до їх природного стану та відновлення їх природних властивостей. Рекультивация є комплексом організаційних, технічних та ін заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель.

Рекультивация порушених земель — комплекс організаційних, технічних і біотехнічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності цих земель.

Сільськогосподарські угіддя - рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги.

Склад правопорушення (згідно теорії права) - внутрішня структура, або елементи правопорушення: — об'єкт — об'єктивну сторону — суб'єкт — суб'єктивну сторону правопорушення.

Стандарт - документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є обов'язковим. Стандарт може містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги.

Стандартизація - діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усуненню бар'єрів у торгівлі і сприянню науково-технічному співробітництву.

Стандартизація і нормування в галузі охорони земель полягають у забезпеченні екологічної та санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом визначення вимог щодо якості земель, родючості ґрунтів і допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель.

Суб'єкт злочину — особа, на яку покладено обов'язок виконання спеціальних правил щодо запобігання забруднення і псування земель.

Термін „контроль” (від франц. *Controle*) – означає перевірку, або спостереження з метою перевірки.

Технічні умови - документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинні відповідати продукція, процеси чи послуги. Технічні умови можуть бути стандартом, частиною стандарту або окремим документом.

Техногенно забрудненими визнаються землі, забруднені внаслідок господарської діяльності людини, що призвела до деградації земель і негативних наслідків для довкілля і здоров'я людей.

Техногенно забруднені землі сільськогосподарського призначення – це землі на яких не забезпечується одержання продукції, що відповідає встановленим вимогам і які підлягають вилученню із сільськогосподарського обігу та консервації.

Центральний орган виконавчої влади з питань стандартизації (ст. 7 ЗУ) організовує, координує та провадить діяльність щодо розроблення, схвалення, прийняття, перегляду, зміни, розповсюдження національних стандартів відповідно до цього Закону і як національний орган стандартизації представляє Україну в міжнародних та регіональних організаціях із стандартизації.

Цивільно-правова відповідальність – це форма державного примусу, що полягає у невиконанні майнових наслідках для правопорушника, зокрема у застосуванні до нього майнових санкцій, спрямованих на відновлення порушеної сфери майнових відносин.

Цільове призначення земель – використання їх у конкретних визначених для даної категорії земель цілях.

Юридична відповідальність – це юридичний обов'язок порушника юридичної норми відповідати за свою суспільно-негативну поведінку та прийняти на себе негативні правові наслідки через заходи державного примусу. Юридична відповідальність може настати лише за певного юридичного факту – факту вчинення правопорушення, що є єдиною підставою юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства залежно від вчиненого порушення, застосовуваних санкцій, за юридичною силою впливу на правопорушників поділяється на адміністративну, кримінальну, цивільно-правову та дисциплінарну.

Конспект лекцій

БЛОК 1. Вимоги щодо використання земель за цільовим призначенням

Земельна площа України становить 606 355 тис. га. У ст. 18 ЗК України визначається, що всі землі у межах території України незалежно від їх природного стану складають одне ціле – землі України. Відповідно до цільового призначення розрізняють такі категорії земель:

- землі сільськогосподарського призначення;
- землі житлової та громадської забудови;
- землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- землі оздоровчого призначення;
- землі рекреаційного призначення;
- землі історико-культурного призначення;
- землі лісового фонду;
- землі водного фонду;
- землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Віднесення земель до тієї чи іншої категорії здійснюється на підставі рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень. Зміна цільового призначення земель провадиться органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, які приймають рішення про передачу цих земель у власність або надання у користування, вилучення (викуп) земель і затверджують проекти землеустрою або приймають рішення про створення об'єктів природоохоронного та історико-культурного призначення.

Громадяни та юридичні особи, а також органи влади, які не наділені зазначеними повноваженнями, не мають права змінювати належність земельної ділянки до певної категорії земель. Але всі суб'єкти права власності та права користування земельними ділянками, у тому числі й органи, які мають право встановлювати та змінювати категорії земель, зобов'язані забезпечити використання земельних ділянок відповідно до визначеного у встановленому порядку їх цільового призначення.

Механізм встановлення та зміни цільового призначення земельних ділянок тісно пов'язаний із компетенцією органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо розпорядження землями державної та комунальної власності. Відповідно до чинного земельного законодавства України вищевказані органи розпоряджаються землями, які перебувають відповідно у державній та комунальній власності шляхом продажу земель, безоплатної передачі у приватну власність громадянам, надання їх в оренду чи передачі їх у постійне користування. Реалізуючи зазначені повноваження, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають право змінювати цільове призначення земельних ділянок, які відчужуються або передаються в оренду чи постійне користування.

Зміна цільового призначення земель характерна і при здійсненні інших функцій у галузі регулювання земельних відносин. Мова йде про здійснення такої функції як викуп (вилучення) земель для суспільних та інших потреб. Орган, який здійснив викуп (вилучення) земельної ділянки для зазначених потреб, має право змінити її цільове призначення.

Крім того, громадяни та юридичні особи, яким земельні ділянки належать на праві власності, мають право звернутися до відповідного органу виконавчої влади чи місцевого самоврядування за місцем розташування земельної ділянки із заявою про зміну її цільового призначення.

Порядок зміни цільового призначення земельних ділянок з ініціативи громадян та юридичних осіб встановлений Постановою Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку зміни цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб” від 11.04.2002 р. №502.

Відповідно до ст. 21 ЗК України порушення порядку встановлення та зміни цільового призначення є підставою для: визнання недійсними рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування про надання (передачу) земельних ділянок громадянам та юридичним особам; визнання недійсними угод щодо земельних ділянок; відмови в державній реєстрації земельних ділянок або визнання реєстрації недійсною; притягнення до відповідальності відповідно до закону громадян та юридичних осіб, винних у порушенні порядку встановлення та зміни цільового призначення земель.

Тема 1. Земля як складова навколишнього природного середовища та об'єкт правової охорони

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- поняття та значення правової охорони земель;
- поняття регулятивних та охоронних правовідносин;
- що відноситься до організаційно-правових заходів охорони земель.

Вміти:

- розрізняти поняття навколишнього та природного середовища;
- давати оцінку правовій охороні землі;
- розрізняти організаційно-правові заходи охорони земель;
- давати характеристику діяльності державних органів, що здійснюють організаційно-правові заходи охорони земель.

Ключові поняття і терміни: навколишнє природне середовище, правова охорона земель, регулятивні та охоронні правовідносини, організаційно-правові заходи охорони земель.

1. Земля – елемент довкілля

Питання взаємодії суспільства і природного середовища завжди складали важливу сторону розвитку та діяльності людства. Сьогодні проблеми раціонального природокористування і охорони природи, як середовища існування людини, є актуальними у розрізі економічної і соціальної діяльності суспільства у світовому масштабі.

Переворот у мисленні людини, а частково і в її практичній діяльності, змінив ставлення людини до природи: від споживацького відношення до природи до розуміння складних проблем взаємозалежності суспільства і природи.

Під природним середовищем прийнято розуміти ту частину земної природи, яка безпосередньо пов'язана з життям і господарською діяльністю людини, є окультуреною, перетвореною людиною. Природне середовище складає матеріальну основу існування людського суспільства. Поряд з терміном "природне середовище" широко вживається термін „навколишнє середовище”. Останнє поняття ширше від попереднього. Якщо природне середовище включає природні тіла і природні процеси, що взаємодіють з людиною в процесі виробничої і невиробничої діяльності, то в оточуюче середовище входять окрім природного середовища, штучно створені людиною матеріальні компоненти, явища і процеси.

Іншими словами, навколишнє середовище можна визначити, як природне середовище і створений людиною матеріальний світ, який оточує людське суспільство, впливає на нього і, у свою чергу, підлягає впливу і перетворенню з боку людини.

Посідаючи домінуюче місце серед різноманітних природних багатств, земля є складовим елементом єдиної екологічної системи. Особливість землі як об'єкта природи

та найважливішого компоненту біосфери полягає у тому, що вона відіграє, насамперед, важливу економічну роль у житті суспільства і являє собою особливу самостійну цінність - необхідну умову життєдіяльності людини, її добробуту і здоров'я.

Земля виступає особливим засобом виробництва. Вона не є продуктом людської праці, а є даром природи. Людина в процесі виробництва може покращувати (або погіршувати) землю, але створити її знову не може. Земля не переноситься у просторі та не може бути замінена іншим засобом виробництва. Такі особливості землі як засобу виробництва і простору визначають особливе значення раціонального використання та охорони земель.

Про величезне значення землі говорить і те, що вона не є продуктом людської праці, а є творінням самої природи, а тому збільшити запаси земельних ресурсів за бажанням чи за потребою людини неможливо. З огляду на це, з ростом масштабів виробництва і чисельності населення стають вкрай актуальними проблеми раціонального використання земель усіх категорій.

Земельні ресурси, на використанні яких формується близько 95% обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання, по праву вважаються фундаментом економіки України. Від того, наскільки ефективно та раціонально буде здійснюватись використання земельних ресурсів, настільки зростатимуть темпи соціального, економічного та іншого розвитку держави.

При цьому варто згадати, що, як різновид природних ресурсів, земельні ресурси поруч з лісовими та водними, є вичерпними, оскільки мають властивість зменшуватись та зникати в процесі їх використання у виробничих, оздоровчих, рекреаційних та інших цілях. Проте, на відміну від, наприклад, мінералів, ліси мають здатність самовідновлюватися, повітря та вода – самоочищуватися, а відновлення ґрунтового покриву землі є можливим лише за посередництва розумної господарської діяльності людини. Таким чином, земля є відновлювальним природним ресурсом за умови її раціонального використання та охорони.

2. Поняття та значення правової охорони земель

Стаття 14 Конституції України проголошує землю основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Таке положення Конституції створює передумови для зміцнення законності у сфері земельних відносин.

Проблема охорони земель вирішується різними шляхами і засобами, зокрема правовими. Правова охорона земель включає різноманітні способи і заходи. Зокрема, визначає правовий режим усіх складових частин єдиного земельного фонду України; закріплює права і обов'язки землевласників і землекористувачів; передбачає економічні і організаційні заходи охорони земель; узаконює здійснення контролю за використанням та охороною земель; передбачає відповідальність за порушення земельного законодавства, а також регулює інші питання раціонального використання та охорони земель.

Правова охорона земель – це система юридичних заходів, спрямованих на збереження земель, відновлення і збільшення їх родючості. Правова охорона земель по суті являє собою комплексні земельні правовідносини.

Особливістю земельних правовідносин в Україні є те, що вони виникають і здійснюються в межах правових норм, якими визначається мета (цілі) використання землі як об'єкта природи, просторового базису, території, місця для поселення (проживання) людей і основного засобу сільськогосподарського виробництва. Тому земельні правовідносини досить різноманітні як за суб'єктами, так і за предметом та змістом правовідносин.

В юридичній літературі правовідносини поділяють на регулятивні та охоронні. Під *регулятивними* розуміють правовідносини, що виникають у результаті правомірної поведінки і покликані регулювати суспільні відносини їх учасників, а під *охоронними* – правовідносини, що виникають у зв'язку з порушенням правопорядку і за допомогою яких

здійснюється застосування певних санкцій з метою його відновлення. Ці два види правовідносин співвідносяться у понятті охорони земель.

Правова охорона земель є багатогранною проблемою. Вона вирішується за допомогою різних правових засобів. У першу чергу, з метою здійснення охорони земель розробляються і приймаються нормативно-правові акти і норми, що спрямовані на їх раціональне використання і охорону. За визначенням І.А. Дмитренка¹, суть цього початкового етапу полягає у тому, що:

1. по-перше, у нормативно-правових актах закріплюється правове становище різних категорій земель, визначаються права й обов'язки конкретних власників землі і землекористувачів;
2. по-друге, у нормативно-правових актах міститься вимога до державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян неухильного дотримання норм земельного законодавства;
3. по-третє, у нормативно-правових актах викриваються і засуджуються порушення прав власників земельних ділянок і землекористувачів, невиконання вимог законодавства про охорону земель; визначаються заходи з їх усунення; передбачається відповідальність винних;
4. по-четверте, у нормативно-правових актах містяться заходи профілактичного характеру, які сприяють запобіганню правопорушень у галузі охорони земель;
5. по-п'яте, у правових актах містяться заходи, що стимулюють належну охорону земель.

Таким чином, поняття охорони не вичерпується лише відповідальністю за вчинене правопорушення, а правову охорону земель не можна розглядати лише як засіб боротьби з конкретними, вже вчиненими правопорушеннями, оскільки охорона земель починається з розробки і прийняття нормативно-правових актів, направлених на охорону земель. Від того, наскільки повно і всебічно питання охорони земель урегульовані в законодавчих актах, залежатиме ефективність їх охорони. Проблема охорони земель слід розглядати в більш широкому аспекті, пам'ятаючи, що основною метою є її запобіжне, профілактичне значення.

Правові акти втілюються в життя органами державної влади і управління, правоохоронними органами, власниками землі і землекористувачами.

Охорона земель досягається не тільки за допомогою санкцій, а й за допомогою матеріальних стимулів - останні покликані заохочувати до цього.

Таким чином, дієвість правової охорони земель в однаковій мірі залежить від: якості та своєчасності розробки і прийняття правових актів і норм, направлених на охорону земель; забезпечення їх реалізації; міри стимулювання належної поведінки суб'єктів земельних відносин; створення умов, які б виключали порушення земельного законодавства; неухильного втілення в життя принципу неминучості відповідальності за вчинене правопорушення. Поєднання цих заходів і буде складати поняття правової охорони.

Значення правової охорони земель виходить із взаємозв'язку з економікою та розвитком суспільства взагалі. З цієї точки зору правова охорона земель дозволяє досягти найбільш ефективного використання в інтересах людини такого природного багатства як земля, що є основою накопичення національного багатства та забезпечення благополуччя народу.

До того ж правова охорона земель сприяє вирішенню продовольчої проблеми. Виробництво продуктів сільського господарства безпосередньо пов'язане з ефективністю використання земель, підвищенням їх родючості, залученням з цією метою невикористаних земель, збереженням їх від розбазарювання.

¹ Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. – 2-е вид., переробл. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 2001.

Правова охорона земель дає можливість ефективнішого використання землі не лише у сільському господарстві, але й в інших цілях, зокрема для розміщення об'єктів несільськогосподарського виробництва.

Правова охорона земель пов'язана також і із збереженням якості ґрунтів, що є визначальним для ефективного ведення землеробства.

Зрештою, правова охорона земель покликана сприяти зміцненню законності у сфері земельних відносин. Правова охорона земель і законність тісно пов'язані між собою, вони передбачають точне застосування і неухильне дотримання вимог закону державними органами, громадськими організаціями, посадовими особами, землевласниками і землекористувачами, а також невідворотність відповідальності за порушення чинних норм земельного права.

3. Організаційно-правові заходи охорони земель

Відповідно до ст. 162 ЗК України охорона земель є системою правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

У системі заходів, спрямованих на охорону земель, важливе місце посідають організаційно-правові. Адже без організаторської роботи будь-яка конкретна постанова і рішення не дадуть бажаних результатів.

Важлива роль у цих заходах відводиться органам державної влади і управління, які вирішують ці питання шляхом активної законотворчої та правозастосовної діяльності, зокрема здійснення державного контролю, у процесі чого вони виявляють порушення земельного законодавства, вживають заходів щодо усунення цих порушень та притягнення винних осіб до відповідальності.

Різноманітними також є форми і методи діяльності місцевих органів державної влади і управління щодо забезпечення охорони земель. Це, зокрема, контроль за неухильним виконанням настанов, що містяться в актах органів державної влади; розробка і здійснення заходів з охорони земель; контроль за законністю рішень і дій землевласників і землекористувачів.

Важливим способом охорони земель є розгляд питань про їх охорону на сесіях місцевих Рад депутатів. Це дозволяє бачити детальну картину стану земель в області або районі, намітити заходи з підвищення ефективності їх використання та посилення їх охорони.

Виконавчі комітети місцевих Рад, відповідно до чинного законодавства, окрім забезпечення реалізації законів України, указів Президента України, постанов Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інших актів законодавчої та виконавчої влади, розробляють проекти програм раціонального використання земель, підвищення їх родючості, охорони земельних ресурсів, організують їх виконання, а також здійснюють державний контроль за дотриманням земельного законодавства.

Організаційно-правові заходи охорони земель вживають і правоохоронні органи: прокуратура, суд, органи внутрішніх справ. Так, органи прокуратури, виявивши незаконні дії або протизаконні акти, виносять протест до органів, що видали ці акти, або ж до вищих органів. Для здійснення охорони земель органи прокуратури використовують подання, які мають попереджувальний характер. Якщо протестом прокурор домагається відміни протизаконного акту і відновлення порушеного права землевласника чи землекористувача, то поданням він доводить до відома відповідних державних органів про виявлені ним недоліки, що призвели або можуть призвести до порушення законності. Також у процесі здійснення нагляду за законністю прокурори правомочні ставити перед

відповідними органами і посадовими особами питання про притягнення порушників земельного законодавства до дисциплінарної або адміністративної відповідальності.

Охорону земель покликані також здійснювати судові органи. Крім стягнення заподіяного збитку їм притаманні такі заходи охорони як визнання угод щодо землі недійсними і винесення окремих ухвал. Часто при розгляді судами тих чи інших справ виявляються серйозні недоліки в роботі державних, кооперативних, громадських організацій та їх посадових осіб щодо використання землі. Реакцією суду на це є винесення окремої ухвали, яка посилює охорону землі. Адже винесення обґрунтованої і законної ухвали є одним з найефективніших заходів запобігання правопорушенням у галузі землеробства і охорони земель.

Важливим аспектом судової охорони земель є узагальнення практики судів з розгляду земельних спорів та інших справ, пов'язаних з використанням і охороною земель, та доведення до відома місцевих органів державної влади та управління, а також до власників землі і землекористувачів фактів щодо найтиповіших порушень земельного законодавства. Така робота є впливом чинником поширення правових знань, а відтак підвищення правової культури широких верств населення, що задіяне у земельних відносинах.

Важлива роль у здійсненні охорони земель належить також органам внутрішніх справ. Діяльність цих органів покликана сприяти виявленню правопорушень у земельній сфері, а також здійсненню профілактичної, виховної роботи серед власників землі та землекористувачів. Складовою частиною такої роботи є правова пропаганда, яка полягає у проведенні виступів на радіо, телебаченні, проведенні бесід та консультацій з питань раціонального використання землі та її охорони.

Загальним для усіх державних і, зокрема, правоохоронних органів заходом охорони земель є систематичне оприлюднення порушень законодавства, спрямованого на забезпечення раціонального використання і охорони земель. Сам факт виявлення і обнародування різного роду правопорушень буде громадським заходом впливу на особу, що припустилася правопорушення, і запобіжним заходом для інших. Ще одним організаційно-правовим заходом охорони земель є здійснення контролю за використанням та охороною земель та моніторингу земель, як однієї з форм такого контролю.

Відповідно до чинного земельного законодавства державний контроль у галузі земельних ресурсів здійснюється місцевими органами виконавчої влади, а також Державним комітетом України по земельних ресурсах, Мінприроди України та Мінагрополітики України. Завдання державного контролю за використанням та охороною земель полягають у забезпеченні додержання усіма державними та громадськими органами, а також підприємствами, установами, організаціями та громадянами дотримання вимог земельного законодавства.

Важливим є те, щоб державний контроль був всебічним і постійно діючим. Він повинен охоплювати усі землі держави і розповсюджуватись на всіх землевласників і землекористувачів без винятку. Всебічність земельного контролю полягає в тому, що він не обмежується лише окремими питаннями використання та охорони земель, а постійність контролю характеризується тим, що він здійснюється повсякденно, а його проведення не обмежене певними строками.

Серед організаційно-правових заходів охорони земель важливе місце належить моніторингу земель, який являє собою систему спостережень за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів. За результатами оцінки стану земельного фонду складаються доповіді, прогнози та рекомендації, що подаються до місцевих органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та Держкомзему для вжиття заходів з метою відвернення і ліквідації наслідків негативних процесів.

Тема 2. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- поділ земель на категорії відповідно до їх цільового призначення;
- у чому полягає пріоритетність земель сільськогосподарського призначення;
- які землі визначаються як землі сільськогосподарського призначення;
- особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення;
- коли землі сільськогосподарського призначення не можуть бути об'єктами права приватної власності.

Вміти:

- розрізняти категорії земель відповідно до їх цільового призначення;
- давати характеристику землям сільськогосподарського призначення;
- визначати правові режими земель цієї категорії.

Ключові поняття і терміни: категорії земель, цільове призначення земель, пріоритетність земель сільськогосподарського призначення, деградовані угіддя, родючість ґрунту.

1. Поділ земель на категорії відповідно до їх цільового призначення.

Земельна площа України становить 606 355 тис. га. У ст. 18 ЗК України визначається, що всі землі у межах території України незалежно від їх природного стану складають одне ціле – землі України. Відповідно до цільового призначення розрізняють такі категорії земель:

- землі сільськогосподарського призначення;
- землі житлової та громадської забудови;
- землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- землі оздоровчого призначення;
- землі рекреаційного призначення;
- землі історико-культурного призначення;
- землі лісового фонду;
- землі водного фонду;
- землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Віднесення земель до тієї чи іншої категорії здійснюється на підставі рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень. Зміна цільового призначення земель провадиться органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, які приймають рішення про передачу цих земель у власність або надання у користування, вилучення (викуп) земель і затверджують проекти землеустрою або приймають рішення про створення об'єктів природоохоронного та історико-культурного призначення.

Громадяни та юридичні особи, а також органи влади, які не наділені зазначеними повноваженнями, не мають права змінювати належність земельної ділянки до певної категорії земель. Але всі суб'єкти права власності та права користування земельними ділянками, у тому числі й органи, які мають право встановлювати та змінювати категорії земель, зобов'язані забезпечити використання земельних ділянок відповідно до визначеного у встановленому порядку їх цільового призначення.

Механізм встановлення та зміни цільового призначення земельних ділянок тісно пов'язаний із компетенцією органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо розпорядження землями державної та комунальної власності. Відповідно до чинного земельного законодавства України вищевказані органи розпоряджаються землями, які

перебувають відповідно у державній та комунальній власності шляхом продажу земель, безоплатної передачі у приватну власність громадянам, надання їх в оренду чи передачі їх у постійне користування. Реалізуючи зазначені повноваження, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають право змінювати цільове призначення земельних ділянок, які відчужуються або передаються в оренду чи постійне користування.

Зміна цільового призначення земель характерна і при здійсненні інших функцій у галузі регулювання земельних відносин. Мова йде про здійснення такої функції як викуп (вилучення) земель для суспільних та інших потреб. Орган, який здійснив викуп (вилучення) земельної ділянки для зазначених потреб, має право змінити її цільове призначення.

Крім того, громадяни та юридичні особи, яким земельні ділянки належать на праві власності, мають право звернутися до відповідного органу виконавчої влади чи місцевого самоврядування за місцем розташування земельної ділянки із заявою про зміну її цільового призначення.

Порядок зміни цільового призначення земельних ділянок з ініціативи громадян та юридичних осіб встановлений Постановою Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку зміни цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб” від 11.04.2002 р. №502.

Відповідно до ст. 21 ЗК України порушення порядку встановлення та зміни цільового призначення є підставою для: визнання недійсними рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування про надання (передачу) земельних ділянок громадянам та юридичним особам; визнання недійсними угод щодо земельних ділянок; відмови в державній реєстрації земельних ділянок або визнання реєстрації недійсною; притягнення до відповідальності відповідно до закону громадян та юридичних осіб, винних у порушенні порядку встановлення та зміни цільового призначення земель.

2. Поняття і склад земель сільськогосподарського призначення.

Землі сільськогосподарського призначення традиційно виділяють в окрему категорію земель України. Ці землі є основним засобом виробництва і предметом праці у сільському господарстві. Відповідно до ст. 22 ЗК України землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури або призначені для цих цілей.

Виходячи з цього поняття, можна визначити дві основні правові ознаки зазначених земель – їх надання для потреб сільського господарства і призначення для використання у сфері сільськогосподарського виробництва.

Землям сільськогосподарського призначення не випадково відводиться перше місце серед закріплених в законодавстві дев'яти категорій земельного фонду нашої держави. На відміну від інших категорій земель, які використовуються головним чином як просторово-операційний базис, ці землі є основним засобом виробництва продуктів харчування, кормів для тварин і сировини для різних галузей промисловості. Це головна особливість зазначеної категорії земель, для якої встановлено особливий правовий режим, що характеризується таким використанням цих земель, за якого забезпечується підвищення родючості ґрунтів, охорона цих земель, недопущення їх вилучення із сільськогосподарського обігу.

Особливістю земель сільськогосподарського призначення є їх ґрунтова характеристика. Саме ґрунт є визначальною умовою використання землі у сільському господарстві. Підвищення родючості ґрунтів є обов'язком землевласників та землекористувачів, що використовують землю у сільськогосподарських цілях. Ґрунт характеризує якість сільськогосподарських земель.

Відповідно до ч.2 ст. 22 ЗК України до земель сільськогосподарського призначення належать:

1) сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелogi);

2) несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісового фонду, землі під господарськими будівлями і дворами, землі тимчасової консервації тощо), які є лише територіальним базисом і необхідні для організації сільськогосподарського виробництва та пов'язаних з ним видів діяльності.

Кожний з цих видів сільськогосподарських земель має своє, властиве йому призначення. Рілля, як правило, використовується для вирощування рослинницької продукції та садівництва. Сіножаті призначаються для сінокосіння та заготівлі кормів. На пасовищах здійснюється випасання худоби, а в окремих випадках і заготівля кормів. Багаторічні насадження - це земельні ділянки, засаджені деревами і чагарниками з метою боротьби з суховіями, снігозатримання тощо. Їх основне призначення - збереження корисних властивостей ріллі, сіножатей і створення сприятливих умов для ведення сільського господарства на землях, які ними охороняються.

До земель сільськогосподарського призначення також належать деградовані землі, які тимчасово виведені з активного сільськогосподарського обробітку з метою виконання комплексу заходів щодо штучного відновлення родючості ґрунтів. Такі землі є несільськогосподарськими угіддями.

Однією з основних вимог ЗК України щодо використання земель є вимога цільового використання земельних ділянок. Таке використання обумовлюється видами використання земель сільськогосподарського призначення, які відповідають їх цільовому призначенню, а також визначення осіб, які мають право на отримання таких земель у власність та у користування. Так, громадяни мають право на отримання земель сільськогосподарського призначення для ведення особистого селянського господарства, садівництва, городництва, сінокосіння та випасання худоби, ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Сільськогосподарські підприємства мають право на отримання земель сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарським науково-дослідним установам та навчальним закладам, сільським професійно-технічним училищам та загальноосвітнім школам землі сільськогосподарського призначення можуть надаватися для дослідних і навчальних цілей, пропаганди передового досвіду ведення сільського господарства, за яких земля використовується головним чином, як основний засіб сільськогосподарського виробництва.

Несільськогосподарські підприємства, установи та організації, релігійні організації і об'єднання громадян мають право на отримання земель сільськогосподарського призначення для ведення підсобного сільського господарства, тобто для вирощування сільськогосподарської продукції, певна частина якої використовується для задоволення внутрішніх сировинних потреб.

3. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.

Під правовим режимом прийнято розуміти встановлені законодавством порядок, способи та межі використання об'єкта. Як правило, правовий режим забезпечується відповідними заходами впливу (заохочення та відповідальності) з боку органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Правовий режим земель сільськогосподарського призначення узагальнює їх правову характеристику як об'єкта земельних відносин і містить вказівку на коло найважливіших правових питань, які виникають з приводу цієї категорії земель.

Питання правового режиму земель сільськогосподарського призначення багатогранне. Тому в юридичній літературі¹ прийнято виділяти загальний, спеціальний та особливий правові режими земель сільськогосподарського призначення.

Загальний правовий режим охоплює всі землі, придатні для потреб сільського господарства. Основне цільове призначення цих земель – бути засобом виробництва продуктів харчування і кормів для тварин, а також сировини для промисловості. Для будівництва промислових підприємств, об'єктів житлово-комунального господарства, залізниць і автомобільних шляхів, ліній електропередач та зв'язку, магістральних трубопроводів, а також для інших потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, згідно з ч. 3 ст. 23 ЗК надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості.

Особливий правовий режим поширюється на сільськогосподарські угіддя з кадастровою оцінкою вище середньо районного рівня. До них належать рілля, багаторічні насадження (ліси і сади), сіножаті, пасовища та перелоги. Правовий режим цих земель полягає в їх пріоритетному використанні для сільськогосподарських цілей.

Спеціальний правовий режим встановлюється для особливо цінних сільськогосподарських угідь. До таких земель, відповідно до ст. 150 ЗК, належать: землі дослідних полів науково-дослідних установ і навчальних закладів; землі природно-заповідного фонду; землі історико-культурного призначення тощо. Вилучення (викуп) особливо цінних земель для несільськогосподарських потреб допускається лише для будівництва об'єктів загальнодержавного значення, доріг, ліній електропередачі та зв'язку, трубопроводів, осушувальних і зрошувальних каналів, геодезичних пунктів, житла, об'єктів соціально-культурного призначення, нафтових і газових свердловин та виробничих споруд, пов'язаних з їх експлуатацією. Таке вилучення (викуп) здійснюється за постановою Кабінету Міністрів України або за рішенням відповідної місцевої ради, які у свою чергу повинні погодити це питання з Верховною Радою України.

Крім того, в літературі зазначається, що правовий режим земель сільськогосподарського призначення передбачає вирішення двох основних завдань: 1) забезпечення родючості цих земель, тобто охорони їх якості; 2) збереження кількості зазначених земель, тобто охорони їх кількості, запобігання зменшенню їх площ.

Перше завдання вирішується шляхом здійснення заходів, спрямованих на збереження та підвищення родючості ґрунтів; захист земель від водної та вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушування, ущільнення та інших процесів, що призводять до їх деградації; від зараження бактеріально-паразитичними та карантинними шкідниками і хворобами рослин, чагарником і дрібноліссям, від інших видів погіршення стану земель. Сприяють також вирішенню цих завдань рекультивація порушених земель, відновлення їх родючості, своєчасне залучення до господарського обігу, а також збереження й використання родючого шару ґрунту і консервація земель.

Вирішення другого завдання забезпечується шляхом регулювання надання і вилучення земель, встановлення жорстких обмежень щодо їх переведення до розряду несільськогосподарських. Неабияку роль у цьому відіграє закріплення у ЗК таких основних принципів як пріоритетність земель сільськогосподарського призначення (ст. 23), планування їх використання (глава 30), відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва (глави 23 і 24).

Виконання зазначених завдань в основному забезпечується державою, яка встановлює стандарти, норми, нормативи, правила, регламенти в галузі забезпечення родючості земель.

¹ Земельне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного, І.І. Каракаша – К.: Істина, 2003. – 448 с.

Важливу роль у збереженні земель та підвищення їх родючості відіграє державне управління земельними ресурсами. Окрім загальних органів державного управління таке управління здійснюється також і спеціально уповноваженими на те органами – Мінекоресурсів України, Мінагрополітики України, Держкомземом України та деякими іншими.

Основними функціями цих органів є планування, розподіл і перерозподіл, контроль і правове забезпечення правового режиму використання та охорони земель. Наявність системи спеціально уповноважених державних органів, які здійснюють функції управління і контролю в галузі охорони та використання земельних ресурсів є елементом правового режиму земель сільськогосподарського призначення.

Крім того, важливе значення має виконання обов'язків власниками земельних ділянок та землекористувачами щодо необхідності використання земель сільськогосподарського призначення за їх цільовим призначенням, підвищення родючості ґрунтів та збереження інших корисних властивостей землі. Суб'єкти, які здійснюють господарську діяльність на сільськогосподарських угіддях, а також їх права та обов'язки щодо використання цих угідь також є елементами правового режиму цієї категорії земель.

Важливо зазначити, що багато вчених-правників до елемента правового режиму земель сільськогосподарського призначення відносять також наявність ефективного механізму забезпечення їх належного використання, який включає в себе правові норми, виконання яких запобігає порушенню правового режиму цих земель і забезпечує їх пріоритет над землями несільськогосподарського призначення, а також норми, що не допускають вилучення з господарського обігу цінних сільськогосподарських угідь. Крім того, такий механізм включає покарання за порушення правового режиму земель сільськогосподарського призначення (відповідальність настає у вигляді штрафів за знищення межових знаків, самовільне зайняття земельної ділянки, псування і знищення родючого шару ґрунту).

Таким чином, під правовим режимом земель сільськогосподарського призначення слід розуміти спеціальний порядок їх використання.

Важливо зазначити, що ст. 23 ЗК України вказує, що землі, придатні для потреб сільського господарства, повинні надаватись насамперед для сільськогосподарського використання. Це означає, що, по-перше, вони повинні надаватись у першу чергу для сільськогосподарського використання (визначення придатності земель для потреб сільського господарства провадиться на підставі даних державного земельного кадастру).

По-друге, земельним законодавством встановлені певні обмеження щодо укладення угод із земельними ділянками, призначеними для сільськогосподарських потреб. Вони полягають насамперед у визначенні переліку видів земель сільськогосподарського призначення, які виключені із цивільного обігу, тобто тих, що не можуть бути об'єктами права приватної власності. До них належать, наприклад, техногенно забруднені землі, на яких не забезпечується одержання продукції, яка відповідає встановленим державою нормам, стандартам, а також деградовані та малопродуктивні землі, які вилучаються з цивільного обігу.

Виробнича діяльність, пов'язана з господарським використанням земель сільськогосподарського призначення, повинна не погіршувати їх стан, а сприяти відновленню та поліпшенню родючості ґрунтів та їх корисних властивостей. Для цього власники земельних ділянок і землекористувачі мають вживати всіх заходів для захисту земель від водної та вітрової ерозії, селів, підтоплення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних та техногенних процесів. До обов'язків власників і землекористувачів також входить здійснення рекультивації порушених земель, заходів щодо підвищення родючості ґрунтів та поліпшення їх корисних властивостей.

Тому, враховуючи особливості земель сільськогосподарського призначення, закон зобов'язує громадян-власників, землекористувачів та інших осіб під час їх використання забезпечувати:

1) оптимальний водний режим ґрунтів. Власники земельних ділянок і землекористувачі мають захищати земельні ділянки від підтоплення і переосушення. Вони мають право у встановленому порядку здійснювати зрошувальні й осушувальні заходи, не допускаючи безгосподарного виливання води, засолення та заболочування земель і створюючи найбільш сприятливий режим ґрунтової вологи. Наприклад, використання затоплюваних земель здійснюється відповідно до землевпорядної документації з урахуванням можливих причин затоплення (повінь, паводок), нахилу дна річки (її окремих ділянок) й частоти можливого затоплення;

2) належний сольовий режим ґрунтів, шляхом захисту земель від вторинного засолення. Кожна особа, яка використовує сільськогосподарські угіддя, повинна вести боротьбу з підвищеною кислотністю або лужністю ґрунтів, здійснюючи їх вапнування або інші землеробські заходи;

3) такий режим ґрунтів, за якого їх родючість не тільки не зменшувалась би, незважаючи на винесення поживних речовин із врожаєм, а збільшувалася б. Підвищення родючості ґрунтів є одним із основних обов'язків власника та землекористувача, який стимулюється державою;

4) належний культуртехнічний стан ґрунтів, ведення боротьби із заростанням земель чагарником, дрібноліссям, бур'янами;

5) належну екологічну ситуацію на земельній ділянці, не допускаючи її погіршення.

Крім того, при вилученні (викупі) земель сільськогосподарського призначення для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським виробництвом, тимчасовому зайнятті сільськогосподарських угідь для інших видів використання, обмеженні їх використання власникам землі та землекористувачам мають відшкодовуватись збитки і втрати сільськогосподарського виробництва.

Таким чином, правовий режим земель сільськогосподарського призначення нерозривно пов'язаний з повноваженнями власників земельних ділянок і землекористувачів, обумовлює їх і залежить від характеру здійснюваного сільськогосподарського виробництва. Повноваження цих осіб передбачають не тільки забезпечення їх інтересів і потреб, а й значною мірою додержання правового режиму земель, що знаходяться в їх віданні.

Тема 3. Правовий режим земель інших категорій

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- характеристику кожної з категорій земель;
- в яких випадках і з якою метою надаються земельні ділянки тієї чи іншої категорії;
- вимоги щодо використання земель за цільовим призначенням;
- якими нормативними актами регулюється порядок надання та використання земель конкретної категорії.

Вміти:

- розрізняти категорії земель;
- визначати склад земель окремих категорій;
- застосовувати положення нормативно-правових актів для регулювання використання кожної категорії земель на практиці.

Ключові поняття і терміни: землі житлової і громадської забудови, землі природно-заповідного фонду, землі рекреаційного призначення, землі історико-культурного призначення, землі транспорту, землі зв'язку, землі енергетики, землі оборони.

1. Визначення та склад земель житлової та громадської забудови.

Стаття 38 ЗК України визначає, що до земель житлової та громадської забудови відносять земельні ділянки в межах населених пунктів, які використовуються для розміщення житлової забудови, громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування.

Характерною ознакою земель житлової та громадської забудови є їх розташування у межах населених пунктів (міських та сільських). Межею населеного пункту є зовнішня межа, яка відокремлює його від земель іншого призначення. Вона охоплює як забудовані земельні ділянки, так і не забудовані, але призначені для містобудування, обслуговування потреб господарства і жителів населеного пункту. Міська межа визначається проектом планування забудови міста або техніко-економічним обґрунтуванням розвитку міста.

Землі житлової та громадської забудови складаються із територій, які вже забудовані або підлягають забудові. Крім земель, які знаходяться під будівлями, до цих земель належать дворові та садибні ділянки, які обслуговують будівлі.

Житловою забудовою вважається земельна ділянка, у межах якої розміщується житловий фонд. При житловій забудові передбачається здійснення нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту та благоустрою об'єктів житлового фонду.

Громадською забудовою вважається земельна ділянка, на якій розташовані будинки та споруди громадського призначення: будинки дитячих дошкільних закладів, будинки навчальних закладів, будинки та споруди для охорони здоров'я й відпочинку; будинки підприємств торгівлі та громадського харчування, будинки підприємств побутового обслуговування населення тощо.

До земель житлової та громадської забудови належать земельні ділянки, на яких розташовані об'єкти загального користування. Це шляхи сполучення (вулиці, проїзди, майдани, набережні); земельні ділянки для задоволення культурно-побутових потреб населення (парки, сквери, бульвари, пляжі, кладовища); земельні ділянки для схову, знешкодження та утилізації промислових та побутових відходів, розміщення об'єктів, необхідних для населеного пункту в цілому. Ці земельні ділянки перебувають у комунальній власності і не передаються у приватну власність. Вони можуть надаватись у постійне користування підприємствам, установам та організаціям, що належать до

державної або комунальної власності. Експлуатацію цих земель здійснюють, як правило, спеціалізовані підприємства житлово-комунального господарства.

Відповідно до ст. 39 ЗК України використання земель житлової та громадської забудови здійснюється відповідно до генерального плану населеного пункту, іншої містобудівної документації, плану земельно-господарського устрою з дотриманням державних стандартів і норм, регіональних та місцевих правил забудови.

Суб'єктами права власності або користування (оренди) на землях житлової та громадської забудови виступають юридичні особи і громадяни.

Громадянами земельні ділянки можуть використовуватись для будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і гаражного будівництва. Юридичними особами – житлово-будівельними (житловими) і гаражно-будівельними кооперативами – для житлового та гаражного будівництва, а підприємствами, установами, організаціями – для управління багатоквартирними жилими будинками.

Використання земельних ділянок для забудови здійснюється відповідно до містобудівної документації. Така документація являє собою затверджені текстові та графічні матеріали, якими регулюються планування, забудова та інше використання територій. Вона є основою для вирішення питань раціонального використання територій, регулювання розселення; підготовки вихідних даних для розробки землевпорядної документації тощо.

Основним містобудівним документом, що визначає порядок використання земель житлової та громадської забудови, є *генеральний план населеного пункту*. На його підставі визначаються межі міст, селищ та сіл. Він передбачає співвідношення забудованих та незабудованих частин міських та сільських поселень.

Генеральний план населеного пункту визначає принципові питання розвитку, планування, забудови та іншого використання населеного пункту, а саме: потреби у зміні меж населеного пункту, черговість і пріоритетність забудови та іншого використання території; планувальну структуру, містобудівні заходи щодо поліпшення екологічного і санітарно-гігієнічного стану; межі функціонування зон, пріоритетні та допустимі види використання та забудови територій тощо.

Детальний план забудови території готується на підставі генерального плану міста та включає планування окремого району, мікрорайону або кварталу, благоустрій та озеленення певної території, розширення місць масового відпочинку населення тощо. Цей план передбачає розміщення окремих об'єктів (будинків, споруд, вулиць, проїздів тощо) у межах червоних ліній та ліній забудови.

Ще одним видом містобудівної документації є *проект забудови території*. Він є зведеним документом, у якому відображається розміщення комплексу жилих та громадських будинків і споруд, а також об'єктів соціальної інфраструктури, які планується звести на відповідному земельному масиві.

Також органами місцевого самоврядування розробляються *проекти розподілу території* між окремими мікрорайонами та кварталами з метою розмежування земельних площ та забезпечення раціонального розміщення об'єктів нового будівництва.

До містобудівної документації відносять і *план земельно-господарського устрою*. Він також розробляється на підставі генерального плану населеного пункту і затверджується органами місцевого самоврядування. Цей план охоплює заходи організаційно-технічного характеру, спрямовані на раціональне використання освоєних земель та впорядкування нових земельних площ, забезпечення їх охорони від негативного природного і техногенного впливу тощо. У цьому плані містяться відомості про кількісні та якісні характеристики земельних ділянок, розподіл останніх за цільовим призначенням. У ньому передбачається режим використання земельних ділянок санітарно-захисних зон, водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, зон залягання корисних копалин, а також житлових, виробничих, рекреаційних та інших територій населеного пункту, які підлягають особливій охороні.

2. Поняття та склад земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.

Ст. 43 ЗК України визначає землі природно-заповідного фонду, як ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус території та об'єктів природно-заповідного фонду. Такими територіями та об'єктами відповідно до ст. 44 ЗК України є природні заповідники, національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, а також штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Землі ПЗФ мають особливий режим охорони, передбачений ст. 162 ЗК України. Фактичною ознакою цих земель є те, що вони цілком або частково вилучені з господарського обігу, а правовою – те, що регулювання їх правового режиму здійснюється Законом „Про природно-заповідний фонд України” та іншими законодавчими актами.

Відповідно до ст. 3 Закону України „Про природно-заповідний фонд України” залежно від екологічної, наукової або історико-культурної цінності розрізняють землі ПЗФ загальнодержавного і місцевого значення. Землі природних і біосферних заповідників та національних природних парків є землями ПЗФ загальнодержавного значення, а землі заказників, пам'яток природи, ботанічних садів, парків можуть мати статус земель як загальнодержавного, так і місцевого значення. Землі регіональних ландшафтних парків і заповідних урочищ – це землі виключно місцевого значення.

При використанні земель ПЗФ необхідно керуватись обмеженнями, встановленими ст. 9 Закону „Про природно-заповідний фонд України”. Відповідно до неї ці землі за умови додержання законодавчих обмежень можуть використовуватись у природоохоронних, науково-дослідних, оздоровчих, рекреаційних, освітньо-виховних цілях, а також для потреб моніторингу навколишнього природного середовища. Мова йде про основні види використання територій ПЗФ. Законодавство допускає також додаткові види їх використання, зокрема, для заготівлі деревини, лікарських та інших цінних рослин, їх плодів, сіна, випасу худоби тощо. Однак як основні, так і додаткові види використання земель ПЗФ не повинні суперечити їх цільовому призначенню та правовому режиму.

Управління землями ПЗФ здійснюється органами Держкомзему України та Мінприроди України через Державну службу заповідної справи. Ця служба здійснює облік використання земель ПЗФ через ведення державного кадастру територій і об'єктів ПЗФ.

Відповідно до ст. 46 ЗК України до земель іншого природоохоронного призначення належать земельні ділянки водно-болотних угідь, що не віднесені до земель лісового і водного фонду, а також земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу наукову цінність.

Їх охорона здійснюється відповідно до ст. 6 Закону „Про природно-заповідний фонд України”, яка передбачає, що території і об'єкти, які мають особливу наукову цінність, підлягають комплексній охороні, порядок здійснення якої визначається положенням про кожну з цих територій чи про кожен об'єкт, яке згідно з цим Законом має затверджуватись Мінприроди. Мінприроди також у відповідному порядку оголошує землі науково-цінними.

Правовий режим науково цінних земель не обов'язково передбачає здійснення на них наукової діяльності. На цих землях може бути встановлений режим використання й охорони природи, який відповідає їх науковій специфіці і забезпечує збереження зазначених земель для проведення наукових досліджень.

Таким чином, правовий режим земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення встановлений земельним і екологічним законодавством.

Він являє собою особливий, визначений законодавством України порядок поведінки різних суб'єктів, пов'язаних з використанням зазначених земель. Правовий режим цих категорій земель носить охоронний характер, що пов'язано з обмеженням окремих видів господарської діяльності та забезпечення схоронності певного компонента.

Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення використовуються для охорони навколишнього природного середовища. Ознаками правового режиму цих земель є¹:

- 1) використання зазначених земель переважно для природоохоронної діяльності;
- 2) обмеження здійснення на цих землях господарської діяльності, яка може негативно позначатися на природних об'єктах, що підлягають охороні;
- 3) особливий, передбачений законодавством порядок переведення земель у цю категорію і виникнення або припинення прав на них;
- 4) особливий порядок управління землями цієї категорії, що передбачає наявність спеціальних державних органів – Державної служби заповідної справи, адміністрації об'єктів ПЗФ тощо;
- 5) включення зазначених земель до національної екологічної мережі України (системи особливо охоронюваних територій);
- 6) пільговий режим фінансування і оподаткування суб'єктів прав на ці землі;
- 7) законодавча визначеність складу зазначених земель (це землі ПЗФ або водно-болотних угідь, не віднесених до лісового чи водного фонду, або землі, у межах яких є природні об'єкти, що становлять особливу наукову цінність. Інші землі, навіть якщо на них здійснюється виключно природоохоронна діяльність, не можуть бути віднесені до цієї категорії земельного фонду).

Правовий режим цієї категорії земель визначений ст. 7 Закону України „Про природно-заповідний фонд України”, згідно з якою на цих землях забороняється будь-яка діяльність, що негативно впливає чи може негативно вплинути на стан природних комплексів і об'єктів або перешкоджає використанню цих земель за їх цільовим призначенням.

3. Правовий режим земель оздоровчого та рекреаційного призначення.

Згідно зі ст. 47 ЗК України до земель оздоровчого призначення належать землі, що мають лікувальні властивості, які використовуються або можуть використовуватися для профілактики захворювань і лікування людей. Це, зокрема, курорти, лікувально-оздоровчі місцевості та інші подібні території. Причому слід зазначити, що лікувальні властивості мають, як правило, не самі землі, а розташовані на них інші лікувальні ресурси (мінеральні і термальні води, лікувальні грязі, морська вода, природні об'єкти та комплекси зі сприятливими для лікування кліматичними умовами, придатні для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань).

Правовий режим земель оздоровчого призначення встановлено ЗК України, Законом України „Про курорти” та іншими нормативно-правовими актами. Відповідно до ст. 1 Закону України „Про курорти” під курортом розуміється освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, яка має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі і споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні.

Згідно зі ст. 48 ЗК України на територіях лікувально-оздоровчих місцевостей встановлюються округи і зони санітарної (гігієнічно-санітарної) охорони. У межах кожного такого округу забороняються передача земельних ділянок у власність і надання у

¹ Земельне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного, І.І. Каракаша – К.: Істина, 2003. – 448 с.

користування підприємствам, установам, організаціям і громадянам для діяльності, несумісної з охороною лікувальних властивостей природних ресурсів і відпочинком населення.

Згідно ч. 1 ст. 49 ЗК України землі оздоровчого призначення можуть знаходитись у державній, комунальній та приватній власності. Єдиного законодавчого акта, який регламентував би правовий режим земель цієї категорії в Україні немає. Порядок використання земель цієї категорії визначається ЗК України, Законами України „Про курорти”, „Про охорону навколишнього природного середовища” та іншими нормативно-правовими актами.

Виявлення природно-лікувальних ресурсів здійснюється шляхом проведення комплексних медико-біологічних, кліматологічних, геолого-гідрологічних, курортологічних та інших дослідницьких робіт. Встановлені за результатами проведення цих робіт родовища лікувальних підземних мінеральних вод, лікувальних грязей та інших корисних копалин, що належать до природних лікувальних ресурсів, вносяться до Державного фонду родовищ корисних копалин і передаються для використання за призначенням.

Підземні лікувальні мінеральні води можуть використовуватися для промислового розливу. Порядок надання у користування родовищ таких вод визначається Кодексом України про надра та іншими актами законодавства. Розробка родовищ підземних лікувальних мінеральних вод, лікувальних грязей та інших корисних копалин, які належать до природних лікувальних ресурсів, здійснюється за спеціальними дозволами (ліцензіями) на користування надрами.

Забудова територій курортів здійснюється відповідно до затверджених у встановленому законодавством порядку їх генеральних планів, іншої містобудівної документації. Будівництво на землях курортів нових і розширення діючих промислових підприємств та інших об'єктів, не пов'язаних із задоволенням потреб відпочиваючих і місцевого населення, курортного та житлового будівництва, або таких, що можуть негативно вплинути на природні лікувальні фактори, забороняється.

З метою збереження та охорони природних властивостей лікувальних ресурсів на територіях оздоровчого призначення запроваджується санітарна охорона (ст. 27-34 Закону України „Про курорти”, ст. 93-104 Водного кодексу України, ст. 53 Лісового кодексу України).

Відповідно до ст. 50 ЗК України до *земель рекреаційного призначення* належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів.

Склад земель рекреаційного призначення визначає ст. 51 ЗК України. До таких земель належать: земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, будинків рибалок і мисливців, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації.

Загальний правовий режим земель рекреаційного призначення не обов'язково передбачає їх безперервне використання для рекреаційних цілей, але можливість такого використання повинна бути забезпечена. Вона досягається або завдяки наявності на цих землях природних об'єктів і комплексів, що роблять їх придатними для організації відпочинку населення, або шляхом створення відповідних штучних об'єктів. Лише землі, придатні для організації відпочинку населення, можуть бути віднесені до категорії земель рекреаційного призначення. На радіоактивно забруднених землях рекреаційні зони створювати заборонено.

Відповідно до ст. 162 ЗК України землі рекреаційного призначення підлягають особливій охороні. Оскільки вони є складовою частиною національної екологічної мережі України, на них поширюється правовий режим, передбачений для її територій.

Землі рекреаційного призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності.

Головні ознаки правового режиму земель цієї категорії визначаються земельним та екологічним законодавством України. На цих землях, зокрема, забороняється господарська та інша діяльність, що негативно впливає на навколишнє природне середовище, або може перешкодити використанню їх за цільовим призначенням; зміни природного ландшафту та проведення інших дій, що суперечать використанню цих зон за цільовим призначенням.

Також особливістю правового режиму земель рекреаційного призначення є те, що він у багатьох випадках визначається локальними землевпорядними і проектними актами, а тому має певну специфіку при встановленні для кожної конкретної земельної ділянки.

Крім того, використання земель рекреаційного призначення відповідно до ст. 38 Закону України „Про охорону навколишнього природного середовища” буває загальним і спеціальним. Загальне використання цих земель, як правило, здійснюється відпочиваючими, котрі користуються ними безоплатно на умовах, встановлених законодавством, і власниками чи користувачами зазначених земель. Спеціальне використання цих земель здійснюється на правах власності, оренди землі, постійного землекористування, повного господарського відання, оперативного управління земельною ділянкою та на інших правових підставах. Суб’єкти права спеціального використання зазначених земель користуються правами на них, а також зобов’язані вносити плату за це згідно із законодавством України.

Управління землями рекреаційного призначення має свої особливості, що обумовлено існуванням спеціальних органів, наділених відповідною компетенцією. Наприклад, управління землями зелених зон і зелених насаджень населених пунктів певною мірою здійснює Держкомлісгосп України, землями, що використовуються для туризму – Державна туристична адміністрація України, землями, призначеними для організації спортивної діяльності – Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту та Комітет з фізичного виховання і спорту Міносвіти України у межах своєї компетенції.

4. Правовий режим земель історико-культурного призначення.

Згідно зі ст. 53 ЗК України до земель історико-культурного призначення належать землі, на яких розташовані:

- 1) історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, меморіальні парки, меморіальні (цивільні та військові) кладовища, могили, історичні або меморіальні садиби, будинки, споруди і пам’ятні місця, пов’язані з історичними подіями;
- 2) городища, кургани, давні поховання, пам’ятні скульптури та мегаліти, наскальні зображення, поля давніх битв, залишки фортець, військових таборів, поселень і стоянок, ділянки історичного культурного шару укріплень, виробництв, каналів, шляхів;
- 3) архітектурні ансамблі і комплекси, історичні центри, квартали, площі, залишки стародавнього планування і забудови міст та інших населених пунктів, споруди цивільної, промислової, військової, культової архітектури, народного зодчества, садово-паркові комплекси, фонові забудова.

Загалом, землі історико-культурного призначення є землями, що призначені для розміщення, використання і забезпечення правового режиму охорони історико-культурних об’єктів, включених до Державного реєстру нерухомих пам’яток України, а також для забезпечення режиму охоронюваних археологічних територій та історичних ареалів населених пунктів.

Правовий режим земель цієї категорії крім земельного законодавства встановлюється ще й законодавством про охорону культурної спадщини.

Правовий режим земель історико-культурного призначення – це порядок поведінки суб'єктів правовідносин з приводу їх використання. Згідно зі ст. 38 Закону „Про охорону навколишнього природного середовища” використання земель історико-культурного призначення буває загальним і спеціальним. Перше, як правило, здійснюється відвідувачами об'єктів культурної спадщини, які користуються такими землями безоплатно за умови додержання встановленого для них режиму, а друге – на праві власності, оренди землі, постійного чи тимчасового безоплатного землекористування, повного господарського відання, оперативного управління землею та на інших правових підставах.

Відповідно до ч. 1 ст. 54 ЗК України землі цієї категорії можуть знаходитись у державній, комунальній та приватній власності. Суб'єкти права власності повинні володіти, користуватися і розпоряджатися землями історико-культурного призначення з додержанням встановленого законодавством і землевпорядною документацією правового режиму цих земель. Розпорядження цими землями здійснюється за погодженням з Державною службою охорони культурної спадщини.

Відповідно до п. „в” ч. 3 ст. 84 ЗК України землі історико-культурного призначення, які мають національне або загальнодержавне значення, не можуть передаватись з державної у комунальну власність.

Законодавство України визначає види земель історико-культурного призначення, які не підлягають приватизації. До них належать:

- 1) землі, на яких розташовані пам'ятки археології;
- 2) землі, на яких розташовані об'єкти національного культурного надбання, занесені до Державного реєстру національного культурного надбання (ст. 14 Основ законодавства України про культуру);
- 3) об'єкти культурної спадщини загальнодержавного (національного) значення (ст. 5 Закону України „Про приватизацію державного майна”);
- 4) квартири-музеї, квартири в будинках історико-культурних заповідників, музеїв-заповідників (ч. 2 ст. 2 Закону України „Про приватизацію державного житлового фонду”).

При цьому законодавство не перешкоджає оренді чи передачі у користування на інших правових підставах зазначених видів земель за умови погодження цього питання з Державною службою охорони культурної спадщини Мінікультури України та у встановленому порядку оформлення охоронних договорів. Решта земель історико-культурного призначення підлягає приватизації на загальних підставах.

Загальні вимоги забезпечення правового режиму земель історико-культурного призначення встановлені ч. 2 ст. 7 Закону „Про природно-заповідний фонд України”. Відповідно до неї на цих землях забороняється будь-яка діяльність, що негативно впливає або може негативно вплинути на стан природних та історико-культурних комплексів і об'єктів або перешкодити їх використанню за цільовим призначенням.

На охоронюваних археологічних територіях, у межах зон охорони пам'яток забороняються містобудівні, архітектурні чи ландшафтні перетворення, земляні роботи без дозволу відповідного органу охорони культурної спадщини і без погодження з Інститутом археології Національної академії наук України.

Порядок використання земель цієї категорії визначається Законом „Про охорону культурної спадщини”. Згідно зі ст. 23 цього Закону усі власники земель історико-культурного призначення зобов'язані укладати з відповідним органом охорони культурної спадщини охоронні договори. Це здійснюється відповідно до Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 р. №1768. Охоронний договір встановлює режим використання конкретної земельної ділянки історико-культурного призначення. У

цьому договорі можуть визначатися види і терміни здійснення реставраційних, консерваційних, ремонтних робіт, робіт з упорядкування території, а також інших заходів, необхідність вжиття яких встановлюється відповідним органом охорони культурної спадщини.

Власник земельної ділянки історико-культурного призначення зобов'язаний забезпечувати додержання вимог протипожежної, екологічної, санітарної безпеки, режиму охорони і використання пам'ятки.

Режим використання земель історико-культурного призначення загальнодержавного значення встановлює Державна служба охорони культурної спадщини, а земель місцевого значення – органи охорони культурної спадщини місцевих державних адміністрацій.

Відповідно до ст. 12 Закону України „Про охорону культурної спадщини” правовий режим земель історико-культурної спадщини передбачає не лише охорону пам'яток культури, але й забезпечення вільного доступу до них відвідувачів з метою ознайомлення з ними. Порядок організації такого доступу відображається в охоронних договорах.

5. Поняття і загальна характеристика правового режиму земель лісового та водного фонду.

За визначенням ст. 55 ЗК України до земель лісового фонду належать землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства.

ЗК України та ЛК України зазначають, що до лісового фонду не належать: усі види насаджень у межах населених пунктів, які не віднесені до категорії лісів, полезахисні лісові смуги і захисні насадження на смугах відводу залізниць, автомобільних доріг, каналів, гідротехнічних споруд та водних об'єктів, а також окремі дерева і групи дерев, чагарники на сільськогосподарських угіддях, садибах, присадибних, дачних і садових ділянках.

Ліси є національним багатством України і за своїм призначенням та місцем розташування виконують переважно екологічні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні), естетичні, виховні та інші функції. Вони мають обмежене експлуатаційне значення і підлягають державному обліку та охороні.

Корисними властивостями лісів є їх здатність захищати ґрунти від ерозії, регулювати стік води, запобігати забрудненню навколишнього природного середовища і очищати його, сприяти оздоровленню населення.

Згідно зі ст. 5 ЛК України землі лісового фонду поділяються на лісові та нелісові. До лісових належать землі, покриті лісовою (деревною, чагарниковою) рослинністю, не покриті лісовою рослинністю, що підлягають залісненню (зруби, згарища, рідколісся, пустирі), зайняті лісовими шляхами, просіками, протипожежними розривами тощо. Лісові землі, призначені для вирощування лісів, їх раціонального та ефективного використання та відтворення. У цих же цілях використовуються ділянки лісового фонду, не вкриті лісовою рослинністю (зруби, згарища, тощо). Вони призначені для відтворення лісів, а тому належать до лісових земель. До нелісових земель належать землі зайняті спорудами, пов'язаними з веденням лісового господарства, трасами, лініями електропередачі, продуктопроводами і підземними комунікаціями; сільськогосподарськими угіддями (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища, надані для потреб лісового господарства), болотами і водоймами у межах земельних ділянок, виділених для зазначених потреб. Нелісові землі не лише не зайняті лісами, але й не призначені для їх вирощування. Цільове призначення таких земель полягає в обслуговуванні потреб лісового господарства (прокладання просік, шляхів, протипожежних розривів, тощо).

При цьому віднесення земельних ділянок до складу земель лісового фонду, визначення їх меж провадиться в порядку, встановленому земельним законодавством.

Відповідно до ст. 56 ЗК України землі лісового фонду можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності.

Громадянам та юридичним особам за рішенням органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади можуть безоплатно або за плату передаватись у власність замкнені земельні ділянки лісового фонду загальною площею до 5 га у складі угідь селянських, фермерських та інших господарств. Крім того, громадяни і юридичні особи в установленому порядку можуть набувати у власність земельні ділянки деградованих і малопродуктивних угідь для заліснення.

Земельні ділянки лісового фонду за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування надаються у постійне користування спеціалізованим державним або комунальним лісогосподарським підприємствам, а на умовах оренди – іншим підприємствам, установам та організаціям, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи для ведення лісового господарства, спеціального використання лісових ресурсів і для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних цілей, проведення науково-дослідних робіт, тощо.

Порядок та умови цільового використання земель лісового фонду землевласниками і землекористувачами визначається Лісовим кодексом України. Цільове використання земель цієї категорії поділяється на два види: 1) використання лісових ресурсів; 2) користування земельними ділянками лісового фонду.

Використання лісових ресурсів здійснюється в порядку загального і спеціального використання. У порядку загального використання лісових ресурсів громадяни мають право вільно перебувати в лісах, безкоштовно збирати для власного споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, інші плоди, гриби, крім випадків, передбачених законодавством. При цьому громадяни зобов'язані виконувати вимоги пожежної безпеки в лісах, користуватися зазначеними ресурсами у строки, встановлені державними лісогосподарськими органами, і способами, що не завдають шкоди відтворенню цих ресурсів.

Право спеціального використання лісових ресурсів згідно Лісового кодексу України здійснюється в межах земельних ділянок лісового фонду, наданих для цього у користування. За умови додержання вимог законодавства України лісокористувачі мають право здійснювати такі види спеціального використання лісових ресурсів: 1) заготівля деревини під час рубань головного користування; 2) заготівля живиці; 3) заготівля другорядних лісових матеріалів (пень, луб, кора, деревна зелень, тощо); 4) побічні лісові користування; а також інші види спеціального використання лісових ресурсів.

До побічних лісових користувань належать: випасання худоби, розміщення пасік, заготівля сіна, деревних соків, збирання і заготівля дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин і технічної сировини, лісової підстилки та очерету.

Спеціальне використання лісових ресурсів на наданій земельній ділянці лісового фонду провадиться за спеціальним дозволом – відповідно за лісорубним або лісовим квитком (ордером). Постійні лісокористувачі в разі спеціального використання ними лісових ресурсів і проведення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, зобов'язані оформляти на це дозвіл у встановленому порядку.

Користування земельними ділянками лісового фонду передбачає порядок їх використання для: 1) потреб мисливського господарства і створення умов для життя диких тварин; 2) культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей; 3) проведення науково-дослідних робіт.

ЛК України також визначає порядок та умови використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду на природно-заповідних територіях і об'єктах, у лісах населених пунктів, у прикордонній смузі, а також на землях та в лісах, що зазнали радіоактивного забруднення.

Характерною особливістю правового режиму земель лісового фонду є те, що за порушення законодавства у сфері порядку використання земельних ділянок застосовується відповідальність згідно з вимогами Земельного кодексу України, а у сфері порядку використання та відтворення лісів – згідно з Лісовим кодексом України.

Відповідно до ст. 58 ЗК України і ст. 4 Водного кодексу України *до земель водного фонду* належать землі, зайняті: морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами; прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм; гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; береговими смугами водних шляхів.

Згідно з ч. 1 ст. 59 ЗК України зазначені землі можуть знаходитись у державній, комунальній і приватній власності. У ст. 5 ВК України здійснена конкретизація водних об'єктів загальнодержавного і місцевого значення. Такий поділ об'єктів обумовлює особливості правового регулювання їх використання та охорони.

До водних об'єктів загальнодержавного значення належать: внутрішні морські води, територіальне море, поверхневі води (озера, водосховища, річки, канали), що знаходяться і використовуються в межах більш як однієї області, а також їх притоки, водні об'єкти у межах природно-заповідного фонду загальнодержавного значення і ті, що віднесені до лікувальних.

До водних об'єктів місцевого значення належать поверхневі води, що знаходяться і використовуються в межах однієї області і не віднесені до об'єктів загальнодержавного значення. На території України налічується 277 таких об'єктів, Перелік яких затверджено Наказом Держводгоспу України від 03.06.1997 р.

Громадянам і юридичним особам за рішенням органів виконавчої влади або місцевого самоврядування можуть безоплатно передаватися у приватну власність замкнені природні водойми (загальною площею до 3 га), а отже, і землі водного фонду, на яких ці об'єкти знаходяться та прилеглі до них. Таким чином, водні об'єкти площею понад 3 га не можуть знаходитись у приватній власності. Вони можуть передаватися лише у державну або комунальну власність.

Власники на своїх земельних ділянках можуть у встановленому порядку створювати рибогосподарські, протиерозійні та інші штучні водойми.

Землі водного фонду можуть використовуватись землекористувачами на праві постійного користування. Відповідно до ч. 3 ст. 59 ЗК України у постійне користування такі землі можуть надаватися за рішенням органів виконавчої влади або місцевого самоврядування лише державним водогосподарським організаціям для догляду за водними об'єктами, прибережними захисними смугами, смугами відведення, береговими смугами водних шляхів, тощо.

Усім іншим юридичним та фізичним особам землі водного фонду в постійне користування не надаються. Вони можуть користуватися землями цієї категорії лише на умовах оренди.

Органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування із земель водного фонду можуть передавати громадянам і юридичним особам на умовах оренди земельні ділянки прибережних захисних смуг, смуг відведення і берегових смуг водних шляхів, а також озера, водосховища, інші водойми, болота і острови для сінокошіння, рибогосподарських потреб, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей, проведення науково-дослідних робіт тощо. Відносини, пов'язані з орендою водних об'єктів регулюються ст. 51 ВК України.

Використання земельних ділянок водного фонду для рибальства здійснюється за згодою їх власників або за погодженням із землекористувачами. Користування такими ділянками має здійснюватись з додержанням вимог щодо охорони річок і водойм від забруднення, засмічення, замулення, а також згідно державних норм, правил і санітарних вимог.

ЗК України також встановлює правовий режим використання прибережних захисних смуг.

У ст. 1 ВК України прибережна захисна смуга визначена як частина водоохоронної зони відповідної ширини уздовж річки, моря, навколо водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території цієї зони. Таким чином, прибережна захисна смуга є частиною водоохоронної зони і встановлюється у її межах з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення, засмічення та збереження їх водності.

Користування землями прибережних захисних смуг уздовж річок, навколо водойм і на островах здійснюється в режимі обмеженої господарської діяльності. Ці смуги є природоохоронними територіями, на яких забороняється діяльність, що негативно впливає чи може вплинути на стан смуг, а також суперечить їх призначенню. Зокрема забороняється розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і заліснення), а також садівництво та городництво; зберігання та застосування пестицидів і добрив; влаштування літніх таборів для худоби; будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних і лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів і стоянок автомобілів; влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, кладовищ, тощо; миття та обслуговування транспортних засобів і техніки.

Прибережні захисні смуги вздовж морів, морських заток і лиманів входять у зону санітарної охорони морів і можуть використовуватись лише для будівництва санаторіїв та інших лікувально-оздоровчих закладів.

Контроль за створенням водоохоронних зон і прибережних захисних смуг, а також за додержанням режиму використання їх територій здійснюється місцевими органами виконавчої влади, виконавчими комітетами органів місцевого самоврядування, а також органами з питань екології та природних ресурсів.

6. Правове регулювання використання земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Стаття 65 ЗК України дає визначення земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Такими землями згідно із законом вважаються землі, надані в установленому порядку підприємствам, установам та організаціям для здійснення відповідної господарської діяльності. Від інших категорій земель вони відрізняються своїм основним цільовим призначенням, яке й відображається в найменуванні видів цих земель.

Несільськогосподарське використання земель даної категорії – це одна з головних ознак, які характеризують їх правовий режим.

Відмінна риса правового регулювання земель несільськогосподарського призначення полягає у постійній появі під впливом науково-технічного прогресу нових форм їх цільового використання. Так, розвиток науки і техніки привів до появи таких землекористувачів як аеропорти, космодроми, атомні електростанції тощо. У силу цих обставин законодавець залишив перелік видів і форм використання даної категорії земель відкритим, закінчивши його словосполученням „землі іншого призначення”.

Характерною ознакою правового режиму земель несільськогосподарського призначення є та обставина, що вони виступають просторово-операційним базисом для розміщення об'єктів і споруд різного господарського призначення і не є засобом виробництва у сільському господарстві. Це зумовлює необхідність раціонального використання даних земель, тобто максимальної економії земельних площ під час відведення зазначених земель під відповідні несільськогосподарські об'єкти.

Крім того, особливості правового режиму зазначених земель породжуються шкідливим характером виробничої діяльності розташованих на них підприємств, що у багатьох випадках вимагає створення спеціальних захисних зон, що являють собою

просторів розриви, найчастіше зайняті багаторічними насадженнями, у межах яких встановлюється особливий режим використання земель.

Правовий режим цієї категорії земель регулюється загальними і спеціальними нормами. До загальних належать норми законів „Про транспорт”, „Про електроенергетику”, „Про охорону навколишнього природного середовища” та інших нормативних актів загального характеру. Вони регламентують загальні вимоги до використання цих земель, відносини, пов’язані із забезпеченням їх охорони тощо. Спеціальними нормативними актами є ЗК України та інші акти земельного законодавства, які регулюють умови і порядок надання земель несільськогосподарського призначення у власність і користування, умови їх вилучення і викупу, права і обов’язки власників землі і землекористувачів.

Промисловими підприємствами, розташованими на землях несільськогосподарського призначення, є підприємства, обов’язковим елементом функціонування яких є виробництво певної продукції, переробка сировини, розробка надр. Залежно від основної діяльності промислові підприємства поділяють на виробляючі, обробні, добувні тощо. Кожне з них має свій правовий статус. Зокрема, землі виробляючої і обробної промисловості призначено для розміщення і експлуатації основних підсобних приміщень – заводів, фабрик інженерних мереж.

Землекористування гірничодобувних підприємств тісно пов’язане з використанням надр землі. Добувна промисловість являє собою сукупність промислових підприємств, що займаються гірничими розробками і гірничим промислом, тобто розробкою і добуванням корисних копалин.

Відповідно до Кодексу України про надра, надра є виключною власністю народу України і надаються лише у користування, у тому числі в оренду. Це не означає, що земельні ділянки, у межах яких знаходяться корисні копалини, не можуть перебувати у приватній власності. Однак самі надра, включаючи корисні копалини, що виходять на поверхню землі, є об’єктами права власності українського народу, який здійснює це право через Верховну Раду України, Верховну Раду АРК, органи виконавчої влади і місцевого самоврядування.

Використовувані і не використовувані ділянки надр складають державний фонд надр. Управління цим фондом, його використання і охорону здійснюють Кабінет Міністрів України, Мінпраці, Мінприроди та інші державні органи.

Суб’єктами права користування надрами можуть бути підприємства, установи, організації, а також іноземні юридичні та фізичні особи. Відповідно до ст. 15 Кодексу про надра вони надаються у постійне або тимчасове користування (воно може бути короткостроковим – до 5 років і довгостроковим – до 20 років). Перебіг строку починається з дня одержання ліцензії, якщо рішенням про надання надр у користування не передбачене інше.

Умови користування земельними ділянками, наданими для гірничих розробок, права та обов’язки землекористувачів встановлені нормами ст.ст. 66, 90, 91, 95, 96 ЗК України, главою 3 Кодексу України про надра, Законом України „Про видобування і переробку уранових руд” від 19.11.1997 р., Положенням про порядок надання гірничих відводів.

Відповідно до ст. 11 Закону України „Про транспорт” до *земель транспорту* належать землі, надані підприємствам і організаціям транспорту – залізничного, водного (морського, річкового), автомобільного, авіаційного, міського електротранспорту, а також трубопровідного, для виконання покладених на них завдань щодо експлуатації, ремонту, удосконалення і розвитку відповідних об’єктів.

Землями залізничного транспорту є землі, надані його підприємствам і організаціям. До їх складу входять землі, що є смугою відведення залізниць, до яких належать землі, надані під залізничне полотно, залізничні станції з усіма будівлями і спорудами енергетичного. Локомотивного, вагонного, колійного, вантажного і

пасажирського господарства та інші об'єкти, які створюються для обслуговування залізничного транспорту.

Правовий режим земель залізничного транспорту регулюється ЗК України, Законами України „Про транспорт”, „Про залізничний транспорт”, Статутом залізниць України, затвердженим Постановою Кабміну від 06.04.1998 р. №457, Правилами технічної експлуатації залізниць України, затверджені наказом Мінтрансу від 20.12.1996 р. №411, а також Інструкцією про норми і порядок відведення земель для залізниць і використання смуги відведення, затвердженої наказом Міністерства шляхів СРСР від 30.01.1963 р.

Землі водного транспорту залежно від їх виду поділяються на землі морського і річкового транспорту. До земель морського транспорту належать землі, надані під морські порти з набережними, майданчиками, причалами, вокзалами, будівлями, спорудами, устаткуваннями; гідротехнічні споруди і засоби навігаційної обстановки; судноремонтні заводи, майстерні, бази, радіоцентри; службові та культурно-побутові будівлі та інші споруди, призначені для обслуговування морського транспорту.

Правовий режим використання цих земель визначається ЗК України, Законом України „Про транспорт”, Кодексом торговельного мореплавства України, ВК України, а також Правилами охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення, затвердженими постановою КМУ від 29.02.1996 р. №269.

Земельні ділянки для зазначених цілей надаються у власність, постійне користування та в оренду морським портам, суднобудівним і судноремонтним заводам, базам та іншим підприємствам, які обслуговують потреби морського флоту і виступають суб'єктами права на землю.

Землі річкового транспорту – це землі, надані під порти, спеціалізовані причали, пристані й затони з усіма технічними спорудами та устаткуванням, призначеними для обслуговування річкового транспорту; пасажирські вокзали, павільйони і причали; судноплавні канали; берегоукріплювальні споруди і насадження; вузли зв'язку, радіоцентри та радіостанції.

Правовий режим земель річкового транспорту визначається ЗК України, ВК України, Статутом внутрішнього водного транспорту Союзу РСР, постановою КМУ від 18.12.1998 р. №2024 „Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів”.

Землі автомобільного транспорту поділяються на землі власне автомобільного транспорту і землі дорожнього господарства.

До перших належать землі, надані під споруди та устаткування енергетичного, гаражного і паливо-мастильного господарств, автовокзали, автостанції, лінійні виробничі споруди, службово-технічні будівлі, станції технічного обслуговування, автозаправні станції, авторемонтні заводи, бази та інші об'єкти, які забезпечують роботу автомобільного транспорту. Землями дорожнього транспорту є землі, надані під проїзну частину, узбіччя, земляне полотно, декоративне озеленення, резерви, мости, тунелі, транспортні розв'язки, водопропускні споруди, підпірні стінки. До складу цих земель входять також землі, які знаходяться за межами смуг відведення, якщо на них розміщені споруди, що забезпечують функціонування автомобільних доріг (паралельні об'їзні дороги, поромні переправи, снігозахисні споруди і насадження, майданчики для стоянки автотранспорту і відпочинку).

До *земель авіаційного транспорту* належать землі, надані під аеропорти, аеродроми, вертольотні станції, ремонтні заводи цивільної авіації та ін. Для забезпечення безпеки польотів повітряних суден на цих землях встановлюються спеціальні охоронні зони, що включають при аеродромні території та смуги повітряних підходів. Правовий режим цих земель визначається ЗК України, Повітряним кодексом, Законом України „Про транспорт”.

До *земель міського електротранспорту* належать землі під відокремленими трамвайними коліями та їх облаштуванням, метрополітеном, коліями та станціями фунікулерів, ескалаторами, трамвайно-тролейбусними депо. Правовий режим цих земель

визначається ЗК України, Законами України „Про транспорт”, „Про дорожній рух”, а також Правилами експлуатації трамвая і тролейбуса, затвердженими наказом Держкомжилгоспу від 10.12.1996 р. №103.

Землями трубопровідного транспорту відповідно до ст. 11 Закону України від 15.05.1996 р. „Про трубопровідний транспорт” є земельні ділянки, на яких побудовані наземні і надземні трубопроводи та їх споруди, а також наземні споруди підземних трубопроводів. Їх правовий режим визначається ЗК України, ЛК та ВК України, Законами України „Про транспорт” і „Про трубопровідний транспорт” та деякими іншими нормативно-правовими актами.

Щодо *земель енергетичної системи*, то вся енергетична система держави є сукупністю електростанцій, електричних і теплових мереж, інших об’єктів електроенергетики, об’єднаних загальним режимом виробництва, передачі та розподілу електричної та теплової енергії за централізованого управління цим режимом. Електричними мережами є трансформаторні підстанції, розподільні пункти і пристрої, струмопроводи, повітряні лінії електропередачі, підземні та підводні кабельні лінії електропередачі та споруди, які до них належать. До теплових мереж належить комплекс трубопроводів, насосних станцій та інших споруд, які забезпечують передачу гарячої води і пари від електростанцій та котелень до споживача.

До земель енергетичної системи належать землі, надані підприємствам, установам, організаціям енергетики і громадянам відповідно до земельного законодавства для будівництва та експлуатації енергогенеруючих об’єктів (атомних, теплових, гідроелектростанцій), а також підземних кабельних повітряних, підводних ліній електропередачі.

Суб’єктами права на землю є підприємства, установи, організації та громадяни, які здійснюють будівництво та експлуатацію електричних і теплових мереж. Земельні ділянки надаються у власність, постійне користування і в оренду.

Правовий режим земель енергетики визначається ЗК України, законом України від 16.10.1997 р. „Про електроенергетику”, а також Правилами охорони електричних мереж, затвердженими постановою КМУ від 14.03.1997 р. №209.

До *земель зв’язку* належать землі, які надаються підприємствам, установам, організаціям зв’язку та громадянам відповідно до земельного законодавства для будівництва і експлуатації підземних кабельних, повітряних ліній зв’язку та проводового мовлення, під надземні, підземні підсилювачі та регенераційні пункти та ін.

Володільцям засобів, споруд і мереж зв’язку земельні ділянки надаються у власність, постійне користування (у період експлуатації) чи на умовах оренди (у період будівництва). Уздовж повітряних, підземних, підводних ліній електрозв’язку встановлюються охоронні зони. Правовий режим земель зв’язку визначається ЗК України, Законом України від 16.05.1995 р. „Про зв’язок”, а також Правилами охорони ліній зв’язку, затвердженими постановою КМУ 29.01.1996 р. №135, і Правилами користування телеграфним зв’язком, затвердженими постановою КМУ від 04.03.1997 р. №208.

Землями оборони відповідно до ч. 1 ст. 77 ЗК України визнаються землі, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань. Зазначені землі надаються у постійне користування відповідним суб’єктам. Ними є установи, організації та військово-навчальні заклади МО, МВС, Служби безпеки, Управління державної охорони та інших міністерств і відомств.

Правовий режим земель прикордонних військ, наданих для потреб оборони, має деякі особливості. Діяльність по охороні державного кордону здійснюється у межах особливих територій – прикордонних смуг і контрольованих прикордонних районів, розміри і режим яких встановлюється відповідно до вимог Закону України від 04.11.1991 р. „Про державний кордон України” і Постанови КМУ від 27.07.1998 р. №1147 „Про прикордонний режим”.

Тема 4. Розробка загальнодержавної і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- загальнодержавні програми використання та охорони земель;
- регіональні програми використання та охорони земель;
- документацію із землеустрою в галузі охорони земель.

За відсутності єдиної загальнодержавної програми використання і охорони земель в Україні її функції підтримуються положеннями окремих загальнодержавних програм, що врегульовують питання збереження та відтворення земель у окремих галузях суспільного буття. У загальному розумінні поняття „програма” розкривається через наперед продуманий план якої-небудь діяльності, роботи. Таким чином, загальнодержавна програма використання і охорони земель в Україні передбачає існування певного плану у діяльності органів законодавчої, центральної виконавчої та регіональної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо правового режиму використання, збереження та відтворення земель в Україні.

Однією з перших загальнодержавних, спрямованих на раціоналізацію та використання земель є „Загальнодержавна програма поводження з токсичними відходами”, затверджена відповідним Законом України від 14 вересня 2000 року. В Україні щороку утворюється близько 100 мільйонів тонн токсичних відходів. З них до найбільш небезпечних за європейськими стандартами (I–III класи небезпеки) належить 2,5 – 3,5 мільйона тонн. Кількість підприємств, на яких фіксуються токсичні відходи, перевищує 2500. Загальний обсяг накопичення токсичних відходів становить 4,4 мільярда тонн, а поточні витрати на їх видалення і зберігання – близько 120 мільйонів гривень у 1995 році і близько 361 мільйона гривень у 1998 році. Окрему групу токсичних відходів становлять непридатні до використання та заборонені до застосування хімічні засоби захисту рослин (надалі – непридатні ХЗЗР). За даними офіційної статистики, кількість цих відходів, накопичених в Україні, становить близько 13,5 тисячі тонн. Вони розосереджені по всій території України, нерідко знаходяться у непристосованих і випадкових приміщеннях, а подекуди просто неба. Нараховується 109 складів централізованого зберігання токсичних відходів, що перебувають у віданні місцевих державних адміністрацій, та близько 5000 складів у сільськогосподарських підприємствах.

Оптимальним на сьогодні заходом обмеження дії токсичних відходів є їх захоронення в землі через створення накопичувачів токсичних відходів. Такий режим використання земельних ресурсів потребує додаткових превентивних заходів, спрямованих на охорону земельних ресурсів та надання їх режиму правового регулювання, адже значна частина об’єктів, де зберігаються і захороненні токсичні відходи, дуже небезпечна для навколишнього природного середовища внаслідок міграції токсичних компонентів шляхом інфільтрації в підземні і поверхневі води, рознесення вітром, тваринами і діяльністю людини.

У розділі 4 зазначеної програми одним із основних з екологічних і соціально-економічних заходів є скорочення площ земельних ділянок, відведених під сховища і звалища токсичних відходів. Необхідно відзначити, що такий підхід є екстенсивним, тому програмою передбачено інтенсивні шляхи подолання проблеми зменшення негативного впливу через: а) послідовне скорочення обсягів накопичених токсичних відходів шляхом утилізації, знешкодження та видалення; б) обмеження утворення токсичних відходів шляхом реструктуризації виробництва (там, де це можливо), регенерації, впровадження

маловідхідних технологій та процесів замкнутого циклу; в) очищення забруднених токсичними відходами територій.

Основними екологічними і соціально–економічними результатами програми мають бути: зменшення шкідливого впливу токсичних відходів на навколишнє природне середовище і здоров'я людини; очищення територій від забруднення токсичними відходами; поступова мінімізація виробництва токсичних відходів; виготовлення додаткової товарної продукції за рахунок утилізації токсичних відходів; скорочення площ земельних ділянок, відведених під сховища і звалища токсичних відходів; активізація конверсії високих технологій військово–промислового комплексу; створення додаткових робочих місць у сфері поводження з токсичними відходами.

Позитивними сторонами цієї програми є те, що звернуто увагу на проблему забруднення ґрунтів токсичними відходами, розроблено алгоритм подолання цієї проблеми, виділено державне фінансування на зменшення негативного впливу токсичних відходів на чистоту земель.

Негативною стороною загальнодержавної програми поводження з токсичними відходами є те, що вона, не зважаючи на невизначений час дії, має середньострокову спрямованість, про що свідчить фінансування з коштів Державного бюджету на нормативно–методичне, науково–технічне та інформаційне забезпечення, яке передбачено у розмірі 78 млн. гривень за ці роки, бо загальновідомим є факт, що без чіткого державного фінансування цю проблему вирішити неможливо, а також її загальна спрямованість на загально–екологічні проблеми забруднення токсичними відходами без чіткої прив'язки до земельних ресурсів.

Наступною є „Програма формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки”, затверджена однойменним законом від 21 вересня 2000 року. Позитивною стороною цієї програми є те, що вона чітко визначає земельні угіддя та їхню площу, які є об'єктами правової охорони через їхню належність до національної екологічної мережі. Із загальної території України у розмірі 60, 4 млн. га до складових національної екологічної мережі належать 2,3 млн. га сіножатей, 5,5 млн. га пасовищ, 10,4 млн. га лісів та лісосмуг. Національна екологічна мережа включає частину земель країни, на яких збереглися майже незмінені чи частково змінені природні ландшафти. Крім того, до складу екологічної мережі входять окремі прибережні ділянки акваторії Азовського і Чорного морів.

Охоронними територіями та об'єктами природно–заповідного фонду України є 2,3 млн. га національних природних парків, 0,4 млн. га природних заповідників, 0,3 млн. га біосферних заповідників та 3,2 млн. га інших категорій природно–заповідного фонду, що складає 10, 4 відсотки до загальної площі країни. До деградованих та забруднених земель, що передбачаються для консервації, для яких визначено особливий правовий режим використання, віднесено 2,3 млн. га. Програмою передбачено надання режиму особливої правової охорони у розрізі по регіонах до 2015 року для надання статусу окремих складових національної екологічної мережі площам у розмірі 25,1 млн. га, що становитиме 41,7 відсотка від загальної площі України. Наступними позитивними здобутками програми є приділення уваги проблемі екологічної чистоти земель України, визначення складу земель, що підпадають під режим правової охорони, кадастр територій та об'єктів природно–заповідного фонду та виділення державного фінансування на вирішення цих проблем.

Негативною стороною загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі є її середньостроковий характер, про що свідчить обмеження її фінансування Державним бюджетом 2005 року.

Загальнодержавною програмою, що містить елементи контролю за використанням та охороною земель є „Загальнодержавна програма охорони та відтворення Азовського і Чорного морів”, затверджена Законом України від 22 березня 2001 року. Ця програма спрямована на забезпечення виконання міжнародної Конвенції про захист Чорного моря

від забруднення (1994 рік), Міністерської декларації про захист Чорного моря (1993 рік) та Стратегічного плану дій щодо відтворення та захисту Чорного моря (1996 рік). На жаль не існує жодної міжнародної програми щодо охорони Азовського моря, яке з боку міжнародної спільноти є внутрішнім морем, використання якого не зачіпає міжнародні інтереси.

Щорічно підприємствами комунально–побутового господарства скидається у Чорне море понад 33,8 тис. тонн завислих речовин, 8,8 тис. тонн азоту, 2,6 тис. тонн фосфору, 24,1 тис. тонн нафтопродуктів. Дефіцит пропускної спроможності комунальних очисних споруд біологічного очищення в містах і селищах Автономної Республіки Крим, у містах Миколаєві, Одесі та Севастополі становить 273 тис. куб. метрів на добу. У системі централізованого водовідведення населених пунктів цього регіону майже 25 відсотків каналізаційних мереж перебувають в аварійному стані.

Територіальні води України у Чорному морі займають 24850 кв. кілометрів, а площа шельфу становить близько 57 відсотків загальної довжини Чорноморського шельфу. У межах України знаходяться 14 основних лиманів і естуаріїв загальною площею 1952 кв. кілометри, 8 заток площею 1770 кв. кілометрів, 19 приморських водно–болотних угідь загальною площею 635 тис. гектарів. Чинне законодавство не налає визначення поняття „естуарій”. У загальноновживаному розумінні естуарієм є розширене гирло річки, що впадає у океан або море. Тому програма охорони та відтворення Азовського і Чорного морів передбачає охорону прибережних земель, як названих морів, так і річок у місці їхнього впадання у ці моря.

Прибережні смуги як ділянки контакту суші та моря, що включає природні комплекси берега та прилеглої морської акваторії. Щодо встановлення правового режиму використання землі Азовського і Чорного морів прибережна смуга – це ділянка контакту суші та моря, що включає природні комплекси берега та прилеглої морської акваторії. При цьому акваторія є водним простором водойми чи моря, обмеженим природними, штучними або умовними кордонами. Необхідно відзначити, що сьогодні майже 2,6 тис. кілометрів берегової лінії зазнають негативного впливу від площинного змиву та ерозії. Це призводить до непридатності територій для містобудування та розвитку туризму і негативно впливає на стан прибережних екосистем.

Для створення системи інтегрованого управління природокористуванням у прибережній смузі Азовського і Чорного морів пунктом 3 загальнодержавної програми передбачено створення цілої низки нормативно–правових актів: Закону України „Про прибережну смугу морів”, „Положення про порядок використання земель у водоохоронній смузі морів”, „Кадастру природних рекреаційних ресурсів морського узбережжя”, які нині ще не прийнято.

Однією з основних і досі не вирішених проблем складного екологічного стану Азовського і Чорного морів є руйнування морського берега та інтенсифікація негативних геологічних процесів, деградація земель прибережної смуги. Внаслідок значного антропогенного навантаження в літній період на деяких ділянках рекреаційних зон призводить до порушення природного стану пляжів, прибережних лісів, луків та зниження їх рекреаційно–оздоровчого потенціалу. У свою чергу погіршення якості та санітарного стану прибережних вод і пляжів призвело до зменшення кількості відпочиваючих у санаторіях, туристських закладах, інших місцях відпочинку. Збитки внаслідок погіршення оздоровчої здатності прибережних рекреаційних ресурсів оцінюються в 9 млн. гривень на рік.

Програмою визначено шляхи запобігання руйнуванню морського берега та охорони земель у прибережній смузі морів через захист морського узбережжя від руйнівних геологічних процесів і абразії: 1) розробку державної та місцевих програм захисту берега моря, а також реалізацію проектів захисту берега моря від руйнування; 2) будівництво споруд, що не порушують природні процеси, і біопозитивних берегорегулювальних систем.

Для охорони земель прибережної смуги морів також передбачено: 1) резервування земель для наступного їх переведення в землі рекреаційного та оздоровчого призначення; поліпшення структури угідь та формування екологічно стійких агроландшафтів; 2) впровадження ґрунтозахисних систем землеробства з контурно–меліоративною організацією території; 3) рекультивацію порушених земель із застосуванням ландшафтно–екологічних принципів; 4) консервацію деградованих сільськогосподарських угідь; 5) поліпшення екологічного стану зрошуваних земель; створення захисних лісових насаджень у прибережній смузі морів.

Режим ефективного використання і охорони прибережної смуги морів тісно пов'язаний зі створенням системи інтегрованого управління природокористуванням у прибережній смузі морів та встановленням меж прибережної смуги морів, для чого необхідно здійснити розроблення: 1) схеми функціонального зонування прибережної смуги з визначенням територій, придатних для різних видів господарської діяльності; 2) принципів управління та поліпшення економічного механізму природокористування; 3) відповідної нормативно–законодавчої бази з метою утворення і функціонування спеціальних зон, розташованих вздовж узбережжя Азовського і Чорного морів; 4) принципів державної політики і стратегії інтегрованого управління прибережною смугою морів та плану заходів, спрямованих на їх реалізацію; 5) розвиток екологічно сумісних галузей господарства.

Для досягнення мети, визначеної загальнодержавною програмою охорони та відтворення Азовського і Чорного морів необхідно насамперед організувати:

1) винесення звалищ сміття та відходів за межі прибережної захисної смуги Азовського і Чорного морів;

2) будівництво потужностей для захоронення, перероблення та утилізації твердих побутових і промислових відходів;

3) запровадження галузевих програм екологічно безпечного поводження з відходами ґрунтів, що утворюються у портовому господарстві;

4) здійснення заходів для визначення шляхів використання відходів ґрунтів та зменшення замулення дна і забруднення морів, що спричиняється внаслідок проведення днопоглиблювальних і дноочисних робіт; визначення місць розміщення відходів ґрунтів на суші під час виконання будівельних і берегоукріплювальних робіт;

5) створення інформаційно–консультативного центру з впровадження екологічно сумісних технологій та обладнання для переробки відходів;

6) проведення оцінки геохімічного стану ландшафтів у районах виникнення надзвичайних ситуацій;

7) створення на базі природних і біосферних заповідників національних природних парків, інших територій та об'єктів природно–заповідного фонду центрів з відтворення рідкісних видів рослин і тварин та видів, занесених до Червоної книги України.

На жаль, програмою передбачено на період 2006–2010 років витрати в сумі 580,6 млн. грн., тобто 116,1 млн. грн. щорічно, що не порівняними витратами зі щорічними орієнтовними втратами до 1,7 млрд. гривень внаслідок забруднення морського середовища, незбалансованого використання морських природних ресурсів, а також відсутності системи інтегрованого управління використанням природних ресурсів морів.

Загальнодержавною програмою, що пов'язана з раціональним використанням і охороною земель є „Загальнодержавна програма розвитку водного господарства”, затверджена законом від 17 січня 2002 року. у основу цієї програми покладено необхідність розв'язання проблем комплексного розвитку водного господарства з урахуванням потреб забезпечення охорони та раціонального використання усіх природних ресурсів, сучасних змін у природокористуванні, стратегії суспільного розвитку країни. Однією з цілей програми є розробка комплексного підходу до територіальної організації виробництва, землекористування залежно від водоресурсного значення того чи іншого басейну.

В Україні налічується 63119 річок, у тому числі великих (площа водозбору понад 50 тис. кв. кілометрів) – 9, середніх (від 2 до 50 тис. кв. кілометрів) – 81 і малих (менш як 2 тис. кв. кілометрів) – 63 029. Загальна довжина річок становить 206,4 тис. кілометрів, з них 90 відсотків припадає на малі річки.

Для усунення територіальної і часової нерівномірності розподілу стоку водозабезпечення в Україні здійснюється за допомогою 1160 водосховищ (загальним об'ємом майже 55 куб. кілометрів), понад 28 тис. ставків, 7 великих каналів (загальною довжиною 1021 кілометр, пропускною здатністю 1000 куб. метрів за секунду), 10 великих водоводів, якими вода подається у маловодні райони. Водосховища Дніпровського каскаду з корисним об'ємом 18,7 куб. кілометрів забезпечують більше половини обсягу водокористування.

За багаторічними спостереженнями потенційні ресурси річкових вод становлять 209,8 куб. кілометра, з яких лише 25 відсотків формується в межах України, решта надходить з Російської Федерації, Білорусі, Румунії. Прогнозні ресурси підземних вод становлять 21 куб. кілометр.

Територіальний розподіл водних ресурсів не повною мірою відповідає розміщенню водоемних галузей господарського комплексу. Доступні для широкого використання водні ресурси формуються переважно у водозбірних басейнах Дніпра, Дністра, Сіверського Дінця, Південного і Західного Бугу, а також малих річок Приазов'я та Причорномор'я. Найбільша кількість водних ресурсів зосереджена в річках водозбірного басейну Дунаю у прикордонних районах України, де потреба у воді не перевищує 5 відсотків її загальних запасів. Найменш забезпечені водними ресурсами Донбас, Криворіжжя, Крим та південні області України, де зосереджені найбільші споживачі води.

Створений в Україні господарський комплекс потребує значних обсягів води. Найбільші валові потреби у ній населення та галузей економіки мали місце в 1990 році – 103 куб. кілометри, а у 1999 році вони зменшилися до 60,7 куб. кілометра, або на 41 відсоток. Задовольняються ці потреби забором води з поверхневих джерел на 26 відсотків, підземних – 5, за рахунок морської води – на 1 відсоток і за рахунок вод, залучених в оборотні і повторно–послідовні системи, – на 67 відсотків.

Передбачається, що у наступні роки загальні обсяги використання води у комунальному господарстві порівняно з 2000 роком не зазнають суттєвих змін: у 2005 році вони можуть бути 3,13–3,16 куб. кілометра, у 2010 – 3,2–3,29 куб. кілометра.

Раціональне та екологічно безпечне використання водних ресурсів нерозривно пов'язане з: 1) упорядкуванням структури природних територій та земель, які інтенсивно використовуються та підтриманням водорегулюючих функцій ландшафтів водозбірних територій, відновленням і збереженням водовідтворювальної здатності ландшафтів шляхом досягнення оптимального співвідношення угідь різних типів у водозбірних басейнах річок, створенням та упорядкуванням водоохоронних зон і прибережних смуг, розширенням мережі природно–заповідного фонду, його упорядкування та утримання; 2) створенням захисних лісонасаджень, проведенням заліснення територій у водозбірних басейнах річок, відродження джерел, їх паспортизації, відтворення та збереження водно–болотних угідь; 3) виконанням заходів по збільшенню видового різноманіття тваринного світу та рослинності у водних об'єктах, попередження евтрофікації водойм; 4) відновленням та підтриманням сприятливого гідрологічного режиму водних об'єктів та запобігання шкідливій дії води.

Останній з названих заходів забезпечується: а) виконанням заходів по берегоукріпленню, будівництву протиерозійних гідротехнічних споруд, захисних дамб тощо; б) формуванням екологічно стійких агроландшафтів, консервацією деградованих сільськогосподарських угідь; в) розробленням і впровадженням ефективної і суворой системи контролю за дотриманням правил користування водними об'єктами, режиму водоохоронних зон та прибережних смуг, дотриманням правил їх використання; г) виконанням заходів по відведенню поверхневих вод у зонах підтоплення, проведення

меліоративних робіт; г) оптимізацією функціонування, реконструкцією і модернізацією наявних меліоративних систем; д) обов'язковим виконанням екологічної експертизи проектів створення нових меліоративних та зрошувальних систем.

На упорядкування водосховищ і прибережних захисних смуг до 2001 року щорічно передбачені витрати у розмірі 10,2 млн. грн., на розвиток гідромеліоративного комплексу водозабірної мережі – відповідно 110,7 млн. грн.

Допоміжною програмою у сфері використання і охорони земель є „Загальнодержавна (національна) космічна програма України на 2003–2007 роки”, затверджена Законом України від 24 жовтня 2002 року, створена відповідно до Закону України "Про космічну діяльність" та постанови Кабінету Міністрів України від 26 лютого 2000 року за № 404 "Про заходи щодо забезпечення функціонування, збереження та подальшого розвитку унікальних об'єктів космічної діяльності".

Дана програма виступає основою застосування високотехнологічних геоінформаційних технологій, за якими світовим співтовариством визнано майбутнє. Виконання програми дасть змогу забезпечити замовників знімками поверхні Землі та оцінкою стану земельних ресурсів відповідного регіону. Ця програма спрямована на виконання таких основних завдань: 1) забезпечення інформацією органів державної влади за допомогою супутників; 2) участь у вирішенні загальнодержавних завдань з моніторингу ресурсів раціонального землекористування, прогнозування техногенних і природних катаклізмів.

Загальний обсяг бюджетного фінансування наукових космічних досліджень становить 215 млн. гривень (без урахування вартості космічних апаратів), зокрема загальна вартість створення супутникових систем телекомунікацій становить 23,5 млн. гривень бюджетного фінансування.

„Загальнодержавна програма розвитку рибного господарства України на період до 2010 року, затверджена Законом України від 19 лютого 2004 року, в п. 7 розділу 4 передбачає удосконалення нормативно–правової бази шляхом розроблення нормативних актів щодо проведення оцінки земель водного фонду під рибогосподарськими водними об'єктами. Такий режим правового регулювання використання і охорони земель під рибогосподарськими водними об'єктами базується на положеннях Закону України „Про оцінку земель” від 11 грудня 2003 року та „Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів”, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 1995 року за № 213. Оцінка земель під рибогосподарськими водними об'єктами є підставою у механізмі відшкодуванні шкоди, завданої цим об'єктам.

Можливості раціонального використання і охорони земель містять положення „Загальнодержавної програми розвитку малих міст”, затвердженої Законом України від 4 березня 2004 року до основних завдань програми відносяться: планування та забудова територій малих міст з урахуванням ландшафтних, історичних, архітектурних, екологічних та інших особливостей; запобігання виявам небезпечних екзогенних геологічних процесів у межах малих міст та ліквідація їх наслідків; прискорення розвитку ринку землі в малих містах; збереження, раціональне використання та відтворення земельних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, у тому числі зведення до мінімуму відходів, зокрема небезпечних, їх утилізація та знешкодження.

Малі міста є найчисленнішою за кількісним складом групою міст, значна частина їх – це адміністративні центри районів. З малими містами безпосередньо пов'язане життя майже 22 млн. міських та сільських жителів, яких нараховується нині понад 350, що становить 3/4 загальної кількості міст України. Ці міста відіграють важливу роль у формуванні поселенської мережі та розвитку і розміщенні продуктивних сил України. Негативним моментом програми є те, що на розвиток рекреаційних зон малих міст передбачається лише 263 тис. грн. на період 2006–2010 років, тобто менше 55 тис. грн. на

рік (біля 1,7 тис. грн. на одне мале місто), не зважаючи на важливість територіальної функції державотворення, що виконують малі міста України.

Правовий режим використання і охорони відповідних земель визначається і положеннями „Загальнодержавної програми збереження та використання об’єктів культурної спадщини на 2004–2010 роки”. Ці функції покладено на Державну службу з питань національної культурної спадщини у складі Міністерства культури України, що функціонує на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 року за № 336.

В Україні на державному обліку перебуває понад 130 тис. пам’яток, з них 57206 – пам’ятки археології (у тому числі 418 – національного значення), 51364 – пам’ятки історії (у тому числі 142 – національного значення), 5926 – пам’ятки монументального мистецтва (у тому числі 44 – національного значення), 16293 – пам’ятки архітектури, містобудування, садово–паркового мистецтва та ландшафтні (у тому числі 3541 – національного значення). Функціонує 61 історико–культурний заповідник. До складу заповідників входять комплекси (ансамблі) пам’яток, що мають особливу культурну цінність, 13 заповідникам надано статус національних.

Близько 9400 населених пунктів України мають понад 70 тис. об’єктів культурної спадщини, що потребують дослідження та взяття на облік. 401 населений пункт включено до списку історичних населених місць України, затвердженого однойменною постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 року за № 878. На сьогодні понад 200 пам’яток архітектури національного значення потребують проведення найневідкладніших протиаварійних та консерваційних робіт.

У програмі піднято актуальні питання внесення змін до земельного законодавства щодо необхідності погодження органами охорони культурної спадщини проєктів відведення земельних ділянок, що приватизуються громадянами. Програмою передбачено розробку прийняття Закону України „Про перелік пам’яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації”, а також забезпечення видачі історико–культурним заповідникам державних актів на право постійного користування землею. Такі положення програми зумовлені тим, що землі під пам’ятками культурної спадщини не підлягають приватизації, тому що вони є надбанням усього народу України. Цим держава визнає принцип дотримання суспільних інтересів і розповсюджує правовий режим охорони на землі під пам’ятками культурної спадщини. Взагалі програма спрямована на забезпечення виконання науково–дослідних і проєктних робіт із розроблення історико–архітектурних опорних планів та проєктів зон охорони пам’яток, визначення меж і режимів використання територій історичних ареалів населених місць, проведення інвентаризації забудови для подальшого розроблення генеральних планів історичних населених місць.

Відповідні заходи з раціонального використання і охорони земель передбачає і „Загальнодержавна програма розвитку мінерально–сировинної бази України на період до 2010 року”, затверджена законом від 22 лютого 2006 року. до основних завдань, визначених цією програмою, у сфері використання і охорони земель належать вивчення і передача у промислове освоєння нових родовищ мінералів на території України.

Остання чверть XX століття для багатьох країн (Росія, США, Німеччина, Японія, Канада, Франція, Швеція, Англія, Китай та інші) відзначилася реалізацією нового етапу вивчення Землі – континентального буріння в наукових цілях. Результати континентального буріння дали змогу по–новому підійти до розв’язання фундаментальних проблем еволюції земної кори і вирішення окремих практичних питань геомеханіки і температурного режиму порід. Усі глибокі та надглибокі свердловини після завершення буріння передбачається переобладнати на моніторингові геологічні лабораторії (геообсерваторії), оскільки ці об’єкти є унікальними штучними каналами в земній корі, які несуть різнопланову інформацію для всіх галузей науки про Землю.

Наукове забезпечення програми передбачає наукову розробку та впровадження новітніх екологічно чистих і безпечних технологій у процеси використання корисних

копалин та в процесі реабілітації земель, на яких здійснювався видобуток корисних копалин. На превеликий жаль програмою не передбачено витрати на заходи з відшкодування робіт з поновлення земель, що підлягають геологорозвідувальним роботам та видобутку корисних запасів у вигляді мінерально–сировинних речовин.

До загальнодержавних програм у сфері використання та охорони земель можна віднести і „Комплексну програму захисту від шкідливої дії вод сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь в Україні у 2001–2005 роках та прогноз до 2010 року”, схвалену постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2000 року за № 1173 та ”Комплексну програму розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь у 2001–2005 роках та прогноз до 2010 року”, схвалену постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 року за № 1704

Блок 2. Ефективне та раціональне використання земельних ресурсів

Україна – держава, що має унікальні земельні ресурси та природно-кліматичні умови, сприятливі для підтримання високого рівня виробництва сільськогосподарської продукції. Проте, доводиться констатувати, що антропогенне навантаження на довкілля призвело до погіршення якісного стану земельних ресурсів.

При раціональному користуванні та відповідному рівні виробництва наша земля спроможна нагодувати 300-320 млн. чоловік, але годує значно менше. Причини цього є різні – розораність, виснаження родючих ґрунтів, деградація земель. Зокрема, розораність землі в Україні становить 57%, тоді як у США – 15,8%, Великобританії, Франції, Німеччині – 28-32%.

Землі сільськогосподарського призначення, від яких залежить продовольче забезпечення країни, характеризуються низькою віддачею. Причинами цього явища стало безгосподарне ставлення до землі, помилкова стратегія максимального залучення земель до обробітку, недосконалі техніка і технологія обробітку землі та виробництва сільськогосподарської продукції, недодержання науково обґрунтованих систем ведення землеробства, зокрема, внесення недостатньої кількості органічних добрив, низький науково-технічний рівень проектування, будівництва та експлуатації меліоративних систем, недосконала система використання і внесення мінеральних добрив та невиконання природоохоронних, комплексно-меліоративних, протиерозійних та інших заходів.

Крім того, зі сфери сільськогосподарського виробництва в результаті деградації, переходу землі під інші види використання виключались площі найбільш цінних земель, а натомість в сільськогосподарський оборот включались переважно землі низького продуктивного потенціалу.

Погіршення якісного стану землі може не лише вивести землю із сільськогосподарського обороту, але й порушити довготривалі екологічні зв'язки, змінити водний баланс, призвести до знищення тваринного світу, виснаженню лісів, опустелювання, а в великих масштабах і в перспективі – до часткової зміни клімату. Все це викликає необхідність раціонального використання і особливої охорони земель, наданих для сільськогосподарських потреб, а також взагалі придатних для цих цілей.

Введена сьогодні приватна власність на землю нагально ставить питання її охорони та забезпечення екологічного благополуччя. Інколи головний предмет дискусій про форми використання земель та види власності на неї роблять другорядними питання збереження якості ґрунтів, родючості сільськогосподарських угідь, їх рекультивації, а також охорони довкілля.

Розвиток різних форм власності та господарювання на землі без суворого і надійного державного екологічного контролю, брак відповідної законодавчої бази призвели до споживацького ставлення до землі, а в сільському господарстві ігноруються екологічні вимоги в угоду економічним інтересам.

Агропромисловий комплекс в сучасних умовах продовжує бути основним забруднювачем земель. Мінеральні добрива, пестициди та інші хімічні препарати використовуються необґрунтовано і разом з промисловим і радіаційним забрудненням це може ще більше ускладнити екологічну ситуацію в Україні, знизити відтворювальну здатність біосфери та екологічну стійкість агроландшафтів.

Особливо страждають від неправильного ведення землеробства ґрунти – верхній родючий шар земель, які дедалі більше втрачають свою самовідновлювальну та самоочищувальну здатність. Неконтрольований сільськогосподарський тиск на ґрунтовий покрив спричинив глибокі зміни природних властивостей земель, призвів до трансформації внутріґрунтових процесів. Звичними явищами стали деградація, ерозія та техногенне забруднення ґрунтів. Так, водна і вітрова ерозії руйнують понад 13,9 млн. га сільськогосподарських угідь, або третину їхньої загальної площі. Еродовані площі

щорічно збільшуються на 80-90 тис. га, що призводить до втрати коштів, вкладених у підготовку ґрунтів до сівби, внесення добрив, насіння, сівбу та вирощування сільськогосподарських культур. За оперативними даними областей, збитки внаслідок пересівів, змиву посівів сягають 200 млн. грн. Крім того, змив ґрунтів завдає значних економічних втрат через замулення річок і водойм.

Сьогодні деградацію родючості ґрунтів, внаслідок погіршення їх гумусного шару, можна назвати найсерйознішою сучасною екологічною проблемою. Так, згідно з розрахунками Української академії аграрних наук у нашій країні щороку втрачається від 0,6 до 1 т землі з 1 га. Також погіршується її мінеральний склад та агрофізичні властивості. Значними є і показники забрудненості ґрунтів внаслідок господарської діяльності. Шкідливі викиди промисловості в повітря в решті решт зосереджувались і накопичувались на землях, що безпосередньо прилягали до об'єктів будівництва, розповсюджувались через воду та повітря на десятки і сотні кілометрів від джерел викиду, випадали на поверхню землі з атмосферними опадами. Вміст важких металів у ґрунтах поблизу міст, автотрас, промислових об'єктів перевищує гранично допустимі концентрації у 5-10 разів. Внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС загальна площа сільськогосподарських угідь, забруднених радіонуклідами, становить 6,7 млн. га.

Але найбільшою небезпекою для навколишнього природного середовища є забруднення ґрунтів хімічними та біологічними компонентами, зокрема, радіонуклідами, важкими металами, пестицидами, збудниками інфекційних хвороб. Через ґрунти ці забруднювачі мігрують у суміжні географічні середовища – воду, повітря, забруднюють продукти харчування.

В цілому, якщо брати до уваги стан руйнації агросфери (дія ерозійних процесів, засолення, заболочення, засмічення, техногенне забруднення земель), обумовленої усуспільненням землі, то проблема охорони нашого національного багатства – земельних ресурсів – стала проблемою безпеки країни!

Внаслідок ряду причин частка екологічно чистих територій України, за оцінками фахівців, дорівнює всього 7% земельної площі держави, а умовно чистих територій, які характеризуються більш-менш нормальними умовами проживання людини, – близько 8%. Малозабруднені території охоплюють 15% території країни, а забруднені та дуже забруднені, де умови життєдіяльності населення значно погіршені й напружені, становлять відповідно майже 40 і 30%. Близько 1,7% території України є територією екологічного лиха.

Багато вчених підкреслює, що на сучасному етапі розвитку аграрного виробництва виникає потреба в „екологізації суспільства”, тобто розробки заходів ефективного використання сільськогосподарських угідь при збереженні якості природного середовища.

Сьогодні землі України підлягають охороні від нераціонального господарського використання, необґрунтованого вилучення із сільськогосподарського обігу, деградації, водної та вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочування, зсувів вторинного засолення, осушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними і радіоактивними речовинами, заростання бур'янами, виснаження, дегуміфікації, нераціональної механічної обробки ґрунтів, опустелювання та впливу інших негативних чинників.

Усе це зумовлює необхідність вжиття невідкладних ефективних заходів, спрямованих на охорону земельних ресурсів, у тому числі і за допомогою правових засобів.

Комплекс заходів з охорони земель складається із організаційно-господарських заходів (розроблення проектів землеустрою); агротехнічних заходів; лісомеліоративних заходів (насадження лісосмуг з метою захисту земель); будівництва гідротехнічних споруд.

Тема 1. Охорона та раціональне використання земель, як основна умова їх збереження

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- що включає поняття охорони земель;
- основні напрямки охорони земель сільськогосподарського призначення;
- акти нормативно-правового регулювання охорони земель;
- які заходи застосовуються для охорони земель;
- що означає поняття охоронного землекористування.

Вміти:

- розрізняти поняття охорони та раціонального використання земель;
- визначати особливості охорони та раціонального використання земель сільськогосподарського призначення;
- застосовувати набуті знання у практичній діяльності.

Ключові поняття і терміни: раціональне використання природних ресурсів, охорона земель, консервація земель, деградовані землі, залуження і заліснення земель, техногенне забруднення земель, охоронне землекористування, ресурсозберігаючі технології, природоохоронна діяльність.

1. Стан земельних ресурсів України та основні вимоги щодо їх охорони та раціонального використання.

Україна – держава, що має унікальні земельні ресурси та природнокліматичні умови, сприятливі для підтримання високого рівня виробництва сільськогосподарської продукції. Проте, доводиться констатувати, що антропогенне навантаження на довкілля призвело до погіршення якісного стану земельних ресурсів.

При раціональному користуванні та відповідному рівні виробництва наша земля спроможна нагодувати 300-320 млн. чоловік, але годує значно менше. Причини цього є різні – розораність, виснаження родючих ґрунтів, деградація земель. Зокрема, розораність землі в Україні становить 57%, тоді як у США – 15,8%, Великобританії, Франції, Німеччині – 28-32%.

Землі сільськогосподарського призначення, від яких залежить продовольче забезпечення країни, характеризуються низькою віддачею. Причинами цього явища стало безгосподарне ставлення до землі, помилкова стратегія максимального залучення земель до обробітку, недосконалі техніка і технологія обробітку землі та виробництва сільськогосподарської продукції, недодержання науково обґрунтованих систем ведення землеробства, зокрема, внесення недостатньої кількості органічних добрив, низький науково-технічний рівень проектування, будівництва та експлуатації меліоративних систем, недосконала система використання і внесення мінеральних добрив та невиконання природоохоронних, комплексно-меліоративних, протиерозійних та інших заходів.

Крім того, зі сфери сільськогосподарського виробництва в результаті деградації, переходу землі під інші види використання виключались площі найбільш цінних земель, а натомість в сільськогосподарський оборот включались переважно землі низького продуктивного потенціалу.

Погіршення якісного стану землі може не лише вивести землю із сільськогосподарського обороту, але й порушити довготривалі екологічні зв'язки, змінити водний баланс, призвести до знищення тваринного світу, виснаженню лісів, опустелювання, а в великих масштабах і в перспективі – до часткової зміни клімату. Все це викликає необхідність раціонального використання і особливої охорони земель, наданих для сільськогосподарських потреб, а також взагалі придатних для цих цілей.

Введена сьогодні приватна власність на землю нагально ставить питання її охорони та забезпечення екологічного благополуччя. Інколи головний предмет дискусій про форми

використання земель та види власності на неї роблять другорядними питання збереження якості ґрунтів, родючості сільськогосподарських угідь, їх рекультивації, а також охорони довкілля.

Розвиток різних форм власності та господарювання на землі без суворого і надійного державного екологічного контролю, брак відповідної законодавчої бази призвели до споживацького ставлення до землі, а в сільському господарстві ігноруються екологічні вимоги в угоду економічним інтересам.

Агропромисловий комплекс в сучасних умовах продовжує бути основним забруднювачем земель. Мінеральні добрива, пестициди та інші хімічні препарати використовуються необґрунтовано і разом з промисловим і радіаційним забрудненням це може ще більше ускладнити екологічну ситуацію в Україні, знизити відтворювальну здатність біосфери та екологічну стійкість агроландшафтів.

Особливо страждають від неправильного ведення землеробства ґрунти – верхній родючий шар земель, які дедалі більше втрачають свою самовідновлювальну та самоочищувальну здатність. Неконтрольований сільськогосподарський тиск на ґрунтовий покрив спричинив глибокі зміни природних властивостей земель, призвів до трансформації внутріґрунтових процесів. Звичними явищами стали деградація, ерозія та техногенне забруднення ґрунтів. Так, водна і вітрова ерозії руйнують понад 13,9 млн. га сільськогосподарських угідь, або третину їхньої загальної площі. Еродовані площі щорічно збільшуються на 80-90 тис. га, що призводить до втрати коштів, вкладених у підготовку ґрунтів до сівби, внесення добрив, насіння, сівбу та вирощування сільськогосподарських культур. За оперативними даними областей, збитки внаслідок пересівів, змиву посівів сягають 200 млн. грн. Крім того, змив ґрунтів завдає значних економічних втрат через замулення річок і водойм.

Сьогодні деградацію родючості ґрунтів, внаслідок погіршення їх гумусного шару, можна назвати найсерйознішою сучасною екологічною проблемою. Так, згідно з розрахунками Української академії аграрних наук у нашій країні щороку втрачається від 0,6 до 1 т землі з 1 га. Також погіршується її мінеральний склад та агрофізичні властивості. Значними є і показники забрудненості ґрунтів внаслідок господарської діяльності. Шкідливі викиди промисловості в повітря в решті решт зосереджувались і накопичувались на землях, що безпосередньо прилягали до об'єктів будівництва, розповсюджувались через воду та повітря на десятки і сотні кілометрів від джерел викиду, випадали на поверхню землі з атмосферними опадами. Вміст важких металів у ґрунтах поблизу міст, автотрас, промислових об'єктів перевищує гранично допустимі концентрації у 5-10 разів. Внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС загальна площа сільськогосподарських угідь, забруднених радіонуклідами, становить 6,7 млн. га.

Але найбільшою небезпекою для навколишнього природного середовища є забруднення ґрунтів хімічними та біологічними компонентами, зокрема, радіонуклідами, важкими металами, пестицидами, збудниками інфекційних хвороб. Через ґрунти ці забруднювачі мігрують у суміжні географічні середовища – воду, повітря, забруднюють продукти харчування.

В цілому, якщо брати до уваги стан руйнації агросфери (дія ерозійних процесів, засолення, заболочення, засмічення, техногенне забруднення земель), обумовленої усуспільненням землі, то проблема охорони нашого національного багатства – земельних ресурсів – стала проблемою безпеки країни!

Внаслідок ряду причин частка екологічно чистих територій України, за оцінками фахівців, дорівнює всього 7% земельної площі держави, а умовно чистих територій, які характеризуються більш-менш нормальними умовами проживання людини, – близько 8%. Малозабруднені території охоплюють 15% території країни, а забруднені та дуже забруднені, де умови життєдіяльності населення значно погіршені й напружені, становлять відповідно майже 40 і 30%. Близько 1,7% території України є територією екологічного лиха.

Багато вчених підкреслює, що на сучасному етапі розвитку аграрного виробництва виникає потреба в „екологізації суспільства”, тобто розробки заходів ефективного використання сільськогосподарських угідь при збереженні якості природного середовища.

Усе це зумовлює необхідність вжиття невідкладних ефективних заходів, спрямованих на охорону земельних ресурсів, у тому числі і за допомогою правових засобів.

Сьогодні землі України підлягають охороні від нераціонального господарського використання, необґрунтованого вилучення із сільськогосподарського обігу, деградації, водної та вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочування, зсувів вторинного засолення, осушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними і радіоактивними речовинами, заростання бур'янами, виснаження, дегуміфікації, нераціональної механічної обробки ґрунтів, опустелювання та впливу інших негативних чинників.

2. Правове забезпечення охорони земельних ресурсів.

Поняття охорони земель визначене у ст. 162 ЗК України. Згідно з нею це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Відповідно до ст. 163 ЗК України завданням охорони земель є забезпечення збереження і відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.

Напрями правової охорони земель сільськогосподарського призначення визначають як:

- 1) охорону їх родючості;
- 2) охорону від необґрунтованого скорочення;
- 3) санітарну охорону (охорону від забруднення стічними водами і відходами виробництва).

Крім того, ст. 36 Закону України „Про охорону земель” від 19.06.2003 р. визначає, що охорона земель сільськогосподарського призначення забезпечується на основі реалізації комплексу заходів щодо збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та родючості ґрунтів.

Так, охорона земельних ресурсів повинна забезпечувати:

- збереження ґрунтів, їхніх корисних властивостей, насамперед, родючості, максимально можливе запобігання втрат і виснаження сільськогосподарських земель, обмеження відведення продуктивних земель для несільськогосподарських потреб;
- своєчасне попередження і усунення причин, які призводять до деградації, забруднення та засмічення земель небезпечними відходами людської діяльності, порушення та знищення ґрунтів і збіднення екосистем;
- своєчасне здійснення підприємствами виробничої, гірничодобувної, аграрної та інших видів господарської діяльності, які зумовлюють руйнування ґрунтового покриву, втрату ним родючості та порушення екологічної рівноваги функціонування земель, а також підривають стійкість агро ландшафтів тощо;
- раціональне використання і збереження земельних ресурсів, поліпшення корисних властивостей і санітарно-гігієнічного стану ґрунтів, екологічно та економічно обґрунтовані освоєння і меліорацію непридатних для господарського використання земель;
- своєчасне запобігання й усунення негативного впливу деградованих, забруднених і порушених земель на здоров'я людини, окремі природні ресурси та довкілля в цілому, а також на економічний та соціальний розвиток держави;
- збереження цінних природних територій і об'єктів;

- максимальний захист від необґрунтованого вилучення для несільськогосподарських потреб використовуваних сільським і лісовим господарством земель

До того ж, як вважає багато вчених, охорону земель слід розглядати тільки в контексті охорони біосфери в цілому: охорони водних і рослинних ресурсів, охорони атмосферного повітря і мінеральних ресурсів, забезпечення ядерної та радіаційної безпеки та ін. Це свідчить про комплексність підходу до управління охороною та використання природних ресурсів. Тому 17 вересня 1996 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову „Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів”. Відповідно до цієї Постанови до природоохоронних заходів у сфері охорони та раціонального використання земель належать наступні:

- впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території;
- будівництво протиерозійних, гідротехнічних, берегозакріплювальних, протизсувних, протиобвальних, проти селевих споруд, а також проведення заходів із захисту від підтоплення, спрямованих на запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів, проведення заходів щодо хімічної меліорації ґрунтів;
- проведення агролісотехнічних заходів в ярах, балках та інших ерозійно небезпечних землях;
- рекультивация порушених земель та використання родючого шару ґрунту під час проведення робіт, пов'язаних із порушенням земель;
- консервація деградованих, малопродуктивних і забруднених земель;
- поліпшення малопродуктивних угідь;
- розроблення технології, обладнання для знезараження, очищення землі, забрудненої пестицидами та агрохімікатами та деякі інші.

Захист земель від забруднення відходами виробництва узагальнено визначений нормами Закону України „Про відходи” від 5 березня 1998 р. Серед обов'язків підприємств у сфері поводження з відходами, визначених у ст. 17 цього Закону, на захист земельних ресурсів безпосередньо спрямовані такі: запобігання утворенню та зменшення обсягів утворення відходів; недопущення видалення та зберігання відходів у несанкціонованих місцях чи об'єктах; здійснення контролю за станом місць чи об'єктів розміщення власних відходів тощо. З метою повного обліку та опису місць видалення відходів ведеться їх реєстр, а також здійснюється контроль за впливом відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини, за їх кількісним і якісним складом.

Широкого застосування набула консервація земель, як особливий спосіб їх охорони, що тимчасово виключає землі з господарського обороту, яка здійснюється з метою запобігання розвитку та усунення процесів деградації ґрунтів, відновлення їх родючості та реабілітації забруднених територій.

Відповідно до ст. 172 ЗК України та ст. 51 Закону України „Про охорону земель” *консервації* підлягають деградовані та малопродуктивні землі, господарське використання яких є екологічно небезпечним і економічно не вигідним, а також техногенно забруднені земельні ділянки, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, що становлять загрозу для здоров'я людей. Землями, що підлягають консервації, є еродовані, змиті, зруйновані ярами, зсувами, кам'янисті, сильно кислі, засолені, а також радіоактивно, хімічно та біологічно забруднені. Зрозуміло, що подібні негативні чинники унеможливають отримання екологічно безпечної продукції з таких земель. Останні потребують розробки спеціальної системи заходів їх охорони, збереження та відтворення їх родючості.

Консервація земель здійснюється шляхом припинення господарського використання деградованих та малопродуктивних земель на визначений термін та їх залуження або заліснення. У більшості випадків вона веде до незворотної трансформації сільськогосподарських угідь. Наприклад, зорані землі перетворюються на пасовища і

сіножаті. Це має призвести до поступового відтворення ґрунтів під впливом природних екологічних процесів.

До того ж, у зв'язку з тим, що використання у сільськогосподарському виробництві подібних земель потребує значних фінансово-економічних, організаційних та інших видатків, і у більшості випадків такі витрати не окупаються отриманням врожаю і навіть створюється загроза забруднення довкілля продуктами ерозії, то виникає гостра і обґрунтована потреба у виведенні таких земель із ріллі та обробітку на консервацію і у концентрації зусиль на обробіток родючих земель з високою віддачею.

„Загальнодержавною програмою формування Національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”, затвердженою Законом України від 21.09.2000 р., для збільшення площі національної екологічної мережі передбачено створення лісових насаджень та полезахисних лісових смуг, залуження земель, проведення консервації деградованих і забруднених земель із наступним їх частковим залісненням. В свою чергу *залуження* є одним із заходів культуртехнічної меліорації земель, яка передбачає проведення впорядкування поверхні землі та підготовку її до використання для сільськогосподарських потреб. Що стосується *заліснення*, то це один із заходів агролісотехнічної меліорації, яка передбачає здійснення комплексу прийомів, спрямованих на забезпечення докорінного поліпшення земель шляхом використання ґрунтозахисних та інших корисних властивостей лісових насаджень.

Також заходами щодо охорони земель є впровадження ґрунтозахисної системи землеробства, будівництво протиерозійних споруд, проведення хімічної меліорації ґрунтів, створення захисних лісових насаджень на еродованих землях, вздовж водних об'єктів та полезахисних смуг, консервація деградованих і забруднених земель, поліпшення малопродуктивних земельних угідь, розроблення технології та обладнання для знезараження, очищення землі, забрудненої пестицидами і агрохімікатами.

Тому сутність охорони земель полягає у забезпеченні виконання комплексу заходів охорони земель. Усі заходи щодо охорони земель спрямовані на збереження їх кількості та їх якісного стану. Про це потрібно пам'ятати, оскільки, відповідно до ст. 170 ЗК України техногенно забруднені землі сільськогосподарського призначення, на яких не забезпечується одержання продукції, що відповідає встановленим вимогам, підлягають вилученню із сільськогосподарського обігу та консервації.

Крім того, з метою охорони земель сільськогосподарського призначення землевласники та землекористувачі за рахунок власних коштів повинні виконувати заходи щодо попередження заростання цих земель бур'янами, чагарниками і дрібноліссям, а при веденні сільського господарства вони повинні здійснювати заходи щодо охорони і відтворення продуктивності земель, зважаючи на фактичні фізико-хімічні показники якості ґрунтів.

Така тенденція щодо охорони земель власниками і землекористувачами в літературі носить назву охоронного землекористування. Таким чином, основною метою охорони земель сільськогосподарського призначення є: збереження родючості ґрунтів, максимально можливе запобігання втрат і виснаження сільськогосподарських земель, та обмеження відведення продуктивних земель для несільськогосподарських потреб.

3. Поняття раціонального використання земель.

Поняття охорони земель тісно пов'язане з поняттям їх раціонального використання, оскільки раціональне землекористування означає водночас і охорону земель.

Питання раціонального використання землі є тим більш актуальним в умовах швидких темпів росту населення світу при якому площа землі залишається незмінною, а значить неминучим в результаті цього є більш інтенсивне використання земельних ресурсів.

Тому державна політика відносно використання земель сільськогосподарського призначення повинна базуватись на двох взаємопов'язаних концепціях: ефективне та

інтенсивне використання земельних ресурсів для забезпечення населення України продуктами харчування, а сільськогосподарською сировиною – промисловість, а також впровадження системи заходів по охороні земельних ресурсів, в тому числі збереженню та відтворенню родючості ґрунтів. А значить першочерговим завданням землевласників і землекористувачів є постійне відновлення родючості землі, а це може бути досягнуто завдяки її раціональному використанню.

Раціональне використання земель означає, як обмеження вилучення земель із сільськогосподарського обороту з метою використання їх для несільськогосподарських потреб, так і створення передумов для подальшого підвищення продуктивності ґрунтів.

Оскільки земля є різновидом природних ресурсів, то для неї характерні загальні принципи раціонального природокористування.. Раціональне природокористування полягає у використанні природних ресурсів в обсягах та способами, які забезпечують сталий економічний розвиток, що не призводить до порушення відновлювальних властивостей природи і погіршення екологічних умов довкілля.

До того ж, раціональне природокористування має базуватись на принципах, які дозволяють передбачити кінцеві результати взаємодії людини і природи, не допускаючи зниження можливостей самовідновлення потенціалу природних комплексів та їх деградації, забезпечуючи максимально ефективне використання ресурсів природи .

Принцип раціонального природокористування реалізується за допомогою екологічно-правових вимог: встановлення лімітів використання природних ресурсів, застосування маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, здійснення заходів щодо відтворення відновлювальних природних ресурсів, планування розміщення виробничих та інших господарських об'єктів з урахування біологічного та ландшафтного розмаїття, запобігання забрудненню довкілля, застосування біологічних, хімічних та інших методів поліпшення якості природних ресурсів, економічного стимулювання заходів, що забезпечують раціональне використання природних ресурсів та здійснення інших заходів, що забезпечують екологічно обґрунтоване природокористування.

До того ж, що раціональне природокористування потребує посилення взаємозв'язку між науково-технічним прогресом і природоохоронною діяльністю, зокрема, здійснення заходів, спрямованих на зниження і ліквідацію негативного антропогенного впливу на довкілля, збереження, поліпшення та раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, і це означає, що розвиток народного господарства повинен мати дедалі більш природоохоронний характер.

Щодо земельних ресурсів, то їх раціональне використання – це таке використання, яке відповідає цільовому призначенню землі, забезпечує високу ефективність землекористування і охорону, спрямовану на запобігання необґрунтованого вилучення земель сільськогосподарського призначення, захист від антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів.

Крім того, за визначеннями деяких вчених, раціональним слід вважати таке використання земель при якому поряд з виробництвом економічно доцільної кількості продукції зберігається екологічна рівновага всіх природних факторів, яке є найдоцільнішим з погляду пізнання людиною законів функціонування землі як засобу виробництва, елемента природного середовища та суб'єкта суспільних відносин.

Раціональне використання земель сільськогосподарського призначення передбачає досягнення суб'єктами землекористування продуктивності землі не нижче багаторічної, яка склалася в аналогічних природнокліматичних умовах конкретного регіону, без шкоди нанесеної земельним ресурсам і ґрунтам та без порушення корисних властивостей агроландшафтів, їхнього виснаження та деградації.

Отже, раціональне використання земель сільськогосподарського призначення – це процес людської діяльності, що направлений на використання землі, як основного засобу виробництва в сільському господарстві із збереженням екологічної рівноваги всіх природних факторів та задоволення різноманітних потреб людини.

Питання раціонального землекористування впродовж тривалого часу є вирішальним при проведенні аграрної реформи, для вирішення якого розроблена Національна програма охорони земель до 2010 року. Нею передбачено здійснити територіальну організацію агроландшафтів шляхом землевпорядкування на площі 41,8 млн. га, зменшити розораність та сільськогосподарське освоєння територій до 40%, намічено вилучити з активного сільськогосподарського обороту понад 2 млн. га деградованих та радіоактивно забруднених сільськогосподарських угідь, здійснити їх консервацію.

Крім того, раціональне землекористування забезпечується за допомогою: раціональної організації територій; своєчасного проведення внутрішньогосподарського та міжгосподарського землевпорядкування; чіткого дотримання вимог щодо повноти та своєчасності внесення земельно-кадастрових даних; здійснення координуючих, контрольних та експертних заходів з боку спеціально уповноважених органів охорони земель; економічного стимулювання раціонального землекористування.

Тема 2. Правове регулювання землеустрою та ведення державного земельного кадастру, як засобів ефективного та раціонального використання земельних ресурсів

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- що таке землеустрій та його значення для раціонального використання земель;
- якими органами здійснюється землеустрій;
- що таке державний земельний кадастр;
- складові частини державного земельного кадастру.

Вміти:

- давати характеристику складовим частинам державного земельного кадастру;
- застосовувати нормативно-правові акти, що регулюють питання землеустрою та державного земельного кадастру на практиці.

Ключові поняття і терміни: землеустрій, державний земельний кадастр, бонітування ґрунтів, державна реєстрація земельних ділянок, кадастрове зонування, грошова та економічна оцінка земель, облік кількості та якості земель.

1. Поняття і зміст землеустрою.

Згідно зі ст. 181 ЗК України землеустрій – це сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональної організації території адміністративно-територіальних утворень, суб'єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил.

Основними цілями землеустрою є організація раціонального використання та перерозподілу земель в усіх галузях економіки, реорганізація систем володіння і землекористування, створення сприятливого навколишнього середовища, підтримка екологічно сталих ландшафтів і охорона земель.

Відповідно до ст. 184 ЗК України землеустрій передбачає: встановлення (відновлення) на місцевості меж адміністративно-територіальних утворень, землеволодінь і землекористувань; розробку загальнодержавної і регіональної програм використання та охорони земель; складання схем землеустрою, розроблення техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель відповідних адміністративно-територіальних утворень; обґрунтування встановлення меж територій з особливими природоохоронними, рекреаційними і заповідними режимами; складання проектів впорядкування існуючих землеволодінь і землекористувань та створення нових; складання проектів відведення земельних ділянок; встановлення в натурі (на місцевості) меж земельних ділянок; підготовку документів, що посвідчують право власності або право користування землею; складання проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін, упорядкування угідь, а також розроблення заходів щодо охорони земель; розроблення іншої землевпорядної документації, пов'язаної з використанням та охороною земель; здійснення авторського нагляду за виконанням проектів з використання та охорони земель; проведення топографо-геодезичних, картографічних, ґрунтових, геоботанічних та інших обстежень і розвідувань земель.

Аналіз чинного земельного законодавства дозволяє виділити два види землеустрою, які тісно пов'язані між собою, – міжгосподарський та внутрішньогосподарський.

Міжгосподарський землеустрій є системою заходів щодо комплексної організації території декількох землекористувачів (землевласників, орендарів), здійснюваний з метою їх найбільш раціонального використання. Його основними завданнями є: утворення нових землекористувань шляхом надання земель різним господарюючим суб'єктам

(сільськогосподарським кооперативам, акціонерним товариствам, фермерським господарствам); упорядкування і раціональна організація існуючих землекористувань (усунення черезсмулля, далекоземелля, вкраплювань та інших незручностей, пов'язаних з розташуванням земель).

Будь-які дії з міжгосподарського землеустрою пов'язані зі встановленням, припиненням або зміною конкретних прав землевласників та землекористувачів. Тому такий землеустрій повинен провадитися згідно з нормативними приписами і створювати найсприятливіші умови для раціонального використання та охорони земель.

Внутрішньогосподарський землеустрій є комплексом заходів щодо організації території окремого господарюючого суб'єкта, які здійснюються з метою створення в межах його територіального володіння умов для раціонального використання та охорони земель. внутрішньогосподарські землевпорядні роботи провадяться на земельних ділянках, що закріплюються за конкретними землевласниками і землекористувачами.

Основними завданнями цього землеустрою є: економічне обґрунтування і графічне встановлення меж окремих видів угідь, що входять до складу земель, які належать конкретному господарюючому суб'єкту; розмежування зазначених угідь за їх господарським призначенням; раціональна організація території всередині окремого господарства, тощо.

Внутрішньогосподарський землеустрій має важливе значення для конкретизації змісту прав землевласників і землекористувачів. Він створює нормальні умови для функціонування господарств, забезпечує раціональне використання та ефективну охорону земель.

Систему землевпорядних органів в Україні очолює Держкомзем. Систему підпорядкованих йому землевпорядних органів складають: Державний комітет АРК по земельних ресурсах і єдиному кадастру, обласні, Київське і Севастопольське міські головні управління, районні відділи, міські управління земельних ресурсів та інженери-землевпорядники сіл і селищ.

2. Державний земельний кадастр та значення його ведення.

Найважливішим інструментом державного управління земельним фондом є державний земельний кадастр, який забезпечує прийняття науково обґрунтованих рішень у галузі організації раціонального використання та охорони земель.

Відповідно до ч. ст. 193 ЗК України державний земельний кадастр – це єдина державна система земельно-кадастрових робіт, яка встановлює процедуру визнання факту виникнення або припинення права власності і права користування земельними ділянками та містить сукупність відомостей і документів про місце розташування та правовий режим цих ділянок, їх оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристику, розподіл серед власників землі та землекористувачів.

По суті земельний кадастр є звід систематизованих, науково обґрунтованих та достовірних відомостей про землі всіх категорій. Він призначений для забезпечення органів державної влади і місцевого самоврядування та зацікавлених осіб відомостями про природний стан, господарське призначення і правовий режим земель з метою організації їх раціонального використання і охорони, регулювання земельних відносин, здійснення землеустрою.

Державний земельний кадастр включає дані реєстрації права власності, права користування землею і договорів її оренди, обліку кількості та якості земель, бонітування ґрунтів, зонування територій населених пунктів, економічної і грошової оцінки земель, а також кадастрових зйомок.

Усі кадастрові відомості про землю оформляються у вигляді періодично обновлюваної спеціальної базової документації, яка складається щорічно. Вона може бути текстовою і картографічною.

Суб'єктами земельно-кадастрових інформаційних правовідносин є центральні та місцеві органи державної влади та місцевого самоврядування, до компетенції яких належить визначення правових засад ведення державного земельного кадастру, проведення земельно-кадастрових робіт, збір і використання даних державного земельного кадастру для регулювання земельних відносин. Також суб'єктами зазначених правовідносин є фізичні та юридичні особи, які беруть участь у формуванні кадастрової інформації, її обробці і використанні.

Крім того, державний земельний кадастр є основою для ведення кадастрів інших природних ресурсів. Дані державного земельного кадастру обов'язково повинні враховуватись при плануванні використання і охорони земель, вилученні та наданні земельних ділянок, проведенні землеустрою, здійсненні державного контролю за використанням і охороною земель та інших заходів.

3. Державна реєстрація, облік кількості та якості земельних ділянок, бонітування ґрунтів.

Відповідно до ст. 196 ЗК України Державний земельний кадастр включає: кадастрове зонування; кадастрові зйомки; бонітування ґрунтів; облік кількості та якості земель; державну реєстрацію земельних ділянок; економічну та грошову оцінки земель.

Так, державна реєстрація земельних ділянок є офіційним посвідченням права власності на землю і права землекористування. Відповідно до ст. 202 ЗК України вона здійснюється у складі державного реєстру земель, який складається з двох частин: 1) книги записів реєстрації державних актів на право власності на землю та на право постійного користування землею, договорів оренди землі із зазначенням кадастрових номерів земельних ділянок; 2) поземельної книги, яка містить відомості про земельну ділянку.

Реєстрація земельних ділянок провадиться шляхом занесення відповідних даних до державної земельно-кадастрової книги району. Такими даними є: найменування юридичної або прізвище фізичної особи; строк користування земельною ділянкою; вид права на землю; площа земельного наділу із зазначенням виду права на нього, найменування документа, на підставі якого надана ділянка; коротка характеристика режиму використання землі.

Реєстрація зазначених даних провадиться на підставі рішень відповідних органів про надання земельної ділянки у власність або у користування після перенесення меж ділянки в натуру і видачі правовстановлюючих документів.

Облік кількості та якості земель ведеться за власниками земельних ділянок і за землекористувачами. По обліку кількості земель виділяються землі у межах населених пунктів; за їх межами; за категоріями; формами власності; зрошувані та осушені; надані у користування на умовах оренди; землі, які обкладаються і не обкладаються податком.

Облік якості земель поширюється на усі категорії останніх. Він відображає класифікацію усіх земель сільськогосподарського призначення за придатністю з виділенням особливо цінних земель; характеристику земель за товщиною гумусового шару, вмістом гумусу та рухомих форм поживних речовин, механічним складом ґрунтів, крутизною схилу, еродованістю, кам'янистістю, засоленістю, солонцюватістю, кислотністю, заболоченістю, перезволоженістю, забрудненням техногенним та продуктами хімізації сільського господарства; характеристику культуртехнічного стану природних кормових угідь; лісотипологічну характеристику лісових угідь та ін.

Дані кадастрового обліку мають велике господарське значення. Зокрема, зафіксовані площі сільськогосподарських угідь можуть бути змінені або переведені в інші види угідь лише у встановленому законом порядку. Відомості обліку становлять основу різних державних заходів, пов'язаних з використанням та охороною земель.

Бонітування ґрунтів (від лат. *bonitas* – доброякісність) є класифікацією земель за їх природними ознаками. Вона провадиться на основі даних про природні властивості

ґрунтів (вміст гумусу, поживних речовин, фізико-хімічний склад, тощо), які мають сталий характер та істотно впливають на врожайність сільськогосподарських культур, вирощуваних у конкретних природнокліматичних умовах. Така характеристика ґрунтів дістає свій прояв в оцінних одиницях (бонітетах).

В результаті бонітування формуються оцінні групи, в яких ґрунти розташовуються в порядку зростання або спадання їх природної родючості. Контрольним показником є показник середньої багаторічної врожайності типових для конкретних ґрунтів сільськогосподарських культур. Залежно від природних якостей кожній групі ґрунтів присвоюється певна кількість оцінних одиниць – балів. Ґрунтами вищої категорії є ті, яким присвоєно 100 балів.

Крім того, юридичне значення бонітування ґрунтів полягає в тому, що інформація про якісний стан ґрунтів певної природнокліматичної зони є вихідною для проведення економічної та грошової оцінки земельних ділянок, для проведення розрахунків відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, а також збитків, заподіяних вилученням (викупом) земельних ділянок для суспільних потреб.

Бонітування ґрунтів є основою для розробки комплексу заходів, пов'язаних з охороною земель сільськогосподарського призначення.

Економічна та грошова оцінки земель полягають у встановленні цінності окремих категорій земель за їх природним станом з врахуванням можливості економічного впливу на них. Критерієм оцінки є не природні властивості земель, а їх економічна ефективність. Так, економічна оцінка земель різного призначення провадиться з метою здійснення порівняльного аналізу ефективності їх використання. Одержані при цьому дані стають основою проведення грошової оцінки земельних ділянок різного призначення. Економічна оцінка земель здійснюється в умовних кадастрових гектарах або у грошовому виразі, а грошова – на рентній основі.

Грошова оцінка земельних ділянок як складова частина державного земельного кадастру поділяється на два види: нормативну та експертну. Критеріями такого поділу є призначення грошової оцінки та методика проведення грошової оцінки. Нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, економічного стимулювання, раціонального використання та охорони земель, тощо. Експертна грошова оцінка використовується при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок.

Юридичною підставою для проведення експертної грошової оцінки земельних ділянок є норми чинного земельного кодексу України, а також Закон України „Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні”. Проведення цієї оцінки поширюється на землі як сільськогосподарського так і несільськогосподарського призначення.

Тема 3. Державний контроль за використанням та охороною земель в Україні

Після вивчення теми необхідно:

Знати:

- поняття державного контролю, його сутність та значення у процесі державного управління земельним фондом;
- основні завдання та принципи здійснення контролю за використанням та охороною земель;
- державні органи що здійснюють земельний контроль в Україні;
- повноваження Держземінспекції як органу контролю;
- методи здійснення контролю за використанням та охороною земель.

Вміти:

- охарактеризувати контроль за використанням та охороною земель;
- розрізняти повноваження органів, що здійснюють земельний контроль;
- давати визначення методів контролю, як засобів його здійснення.

Ключові поняття і терміни: державний контроль, система органів контролю, громадський контроль, державна земельна інспекція; моніторинг ґрунтів, агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення.

1. Поняття, завдання і значення державного контролю за використанням та охороною земель

Термін „контроль” (від франц. Controle) – означає перевірку, або спостереження з метою перевірки. Разом з тим французьке controle (count+role) утворилось від латинського префікса contra, що означає протидію і слова role, що означає виконання якоїсь дії. Таким чином слово „контроль” окрім значення перевірки, нагляду з метою перевірки, у своєму змісті має також значення протидії чомусь небажаному. В такому контексті термін контроль слід розглядати як перевірку, а також спостереження з метою перевірки для протидії чомусь небажаному, для виявлення, попередження та припинення протиправної поведінки.

За допомогою контролю здійснюється пошук і збір інформації про підконтрольні об’єкти, її співставлення, вияв причин протиріч між реальною дійсністю і установленими нормативами. Крім того, контроль допомагає визначити спосіб викорінення виявлених протиріч між встановленою директивою і фактичним станом справ, а також розробити заходи з метою покращання діяльності підконтрольного об’єкта, втілити їх в життя, узагальнити і розповсюдити передовий досвід.

Виходячи із загального розуміння сутності державного контролю, можна визначити, що контроль за використанням та охороною земель полягає в аналізі об’єктивної і достовірної інформації щодо ситуації яка склалася у сфері земельних ресурсів.

Державний контроль за використанням та охороною земель є гарантією ефективності механізму охорони земельного фонду від нераціонального використання землі. Земельний контроль гарантує досягнення цілей охорони земель та їх раціонального використання.

Завдання державного контролю за використанням та охороною земель визначаються основними формами діяльності у сфері земельних ресурсів і їх умовно можна поділити на: 1) організацію раціонального землекористування; 2) охорону земель; 3) забезпечення екологічної безпеки людини

Ці форми безпосередньо пов’язані між собою, оскільки охорона земель неможлива без їх раціонального використання, а земля, як один з найважливіших компонентів природи, повинна використовуватись з дотриманням вимог екологічної безпеки.

Стаття 187 ЗК України та ст. 2 Закону України „Про державний контроль за використанням та охороною земель” визначає *мету і завдання* контролю у сфері земельних відносин. Відповідно до положень статей контроль за використанням та охороною земель полягає в забезпеченні додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами земельного законодавства України, а також у забезпеченні реалізації державної політики у сфері охорони та раціонального використання земель; запобігання порушенням законодавства України у сфері використання та охорони земель; запобігання забрудненню земель та зниженню родючості ґрунтів, погіршенню стану рослинного і тваринного світу, водних та інших природних ресурсів.

Таким чином, мета контролю за використанням та охороною земель збігається з метою усієї екологічної діяльності: це задоволення справедливих соціальних, економічних, екологічних потреб нинішнього і майбутнього поколінь у сфері розвитку і охорони навколишнього природного середовища.

Отже, державний контроль за використанням і охороною земель є діяльністю компетентних органів держави, спрямовану на додержання вимог земельного законодавства, забезпечення гарантій реалізації земельно-правових норм та утвердження законності у земельних відносинах.

Земельний контроль охоплює усі категорії земель незалежно від форм власності та їх цільового призначення і поширюється на всіх суб’єктів земельних відносин.

Крім того, процес здійснення контролю за використанням та охороною земель підпорядкований певним принципам. Ці принципи визначені ст. 3 Закону України „Про державний контроль за використанням та охороною земель”. Ними є:

- забезпечення раціонального використання та охорони земель як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави;
- пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні земельних ресурсів над економічними інтересами;
- повне відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю внаслідок порушення земельного законодавства України;
- поєднання заходів економічного стимулювання і відповідальності у сфері використання та охорони земель.

2. Система органів, що здійснюють земельний контроль в Україні.

З урахуванням органів (суб’єктів), які здійснюють земельний контроль, ЗК України виділяє 3 види земельного контролю: державний, громадський і контроль, що здійснюється органами місцевого самоврядування (самоврядний).

Органи управління і контролю у галузі використання та охорони земель мають розгалужену систему, яка діє у межах повноважень, визначених земельним та іншими галузями права України. Зазначена система функціонує як єдиний взаємопов’язаний механізм, що має спільну мету – дотримання законності та правопорядку у сфері земельних відносин.

Систему органів управління та охорони земель поділяють на два види: *органи загальної компетенції* та *органи спеціальної компетенції*. Особливістю управління у галузі використання та охорони земель органами загальної компетенції є те, що вони здійснюють зазначену діяльність і разом з тим вирішують інші завдання, віднесені до їхньої компетенції, – розвиток економіки, соціальної сфери, національної безпеки та оборони тощо. На відміну від них, для органів спеціальної компетенції управління у галузі використання та охорони земель є головним або одним з головних напрямів їхньої діяльності.

До системи органів загальної компетенції, які здійснюють управління у галузі використання та охорони земель, належать: Верховна Рада України, Верховна Рада

Автономної Республіки Крим, Кабінет Міністрів України, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, місцеві органи виконавчої влади

Органами управління спеціальної компетенції у даній сфері відповідно до ст. 188 ЗК України, ст. 5 Закону України „Про державний контроль за використанням та охороною земель” та ст. 19 ЗК України „Про охорону земель” є Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Державний комітет України по земельних ресурсах та Міністерство аграрної політики України.

Як орган загальної компетенції, Верховна Рада України, відповідно до ст. 75 Конституції України, у галузі управління використанням та охорони земель має такі повноваженнями: прийняття законів у галузі регулювання земельних відносин; визначення засад державної політики у галузі використання та охорони земель; затвердження загальнодержавних програм щодо використання та охорони земель; встановлення і зміна меж районів і міст; погодження питань, пов’язаних з вилученням (викупом) особливо цінних земель; вирішення інших питань у галузі земельних відносин згідно з Конституцією України.

Повноваження Кабінету Міністрів України у галузі земельних відносин визначено ЗК України. Зокрема, відповідно до п. 2 ст. 84 ЗК України він здійснює повноваження власника щодо земель державної власності згідно з законом у межах і порядку, визначених Кодексом; за погодженням з Верховною Радою України має повноваження на продаж земельних ділянок, що перебувають у власності держави, іноземним державам та іноземним юридичним особам (п. 1 ст. 129 ЗК України); уповноважений надавати у постійне користування земельні ділянки із земель державної власності юридичним особам у випадках, визначених ст. 149 і 150 ЗК України (п. 7 ст. 122); має право приймати рішення щодо вилучення земельних ділянок державної власності, які перебувають у постійному користуванні, для суспільних та інших потреб (п. 2 ст. 149); визначає порядок встановлення та зміни цільового призначення земель (ч. 3 ст. 20 ЗК); надає дозвіл на проведення розвідувальних робіт на землях заповідників, національних природних парків, дендрологічних і ботанічних садів, археологічних пам’яток (п. 3 ст. 97); затверджує методику грошової та експертної оцінки землі (п. 8 ст. 128); здійснює інші повноваження.

Органи місцевого самоврядування (обласні, Київська і Севастопольська міські, районні, районні у містах, сільські, селищні та міські ради) виконують управлінські функції у сфері земельних відносин відповідно до статей 8-12 ЗК України, законів України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року (з відповідними змінами), „Про столицю України – місто-герой Київ” від 15 січня 1999 року. До їхніх повноважень належать: розпоряджання землями територіальних громад; підготовка висновків щодо вилучення (викупу) та надання земельних ділянок із земель державної власності, що проводять органи виконавчої влади; встановлення та зміна меж відповідних адміністративно-територіальних одиниць; організація землеустрою; забезпечення реалізації державної політики у галузі використання та охорони земель та інші.

Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері здійснення державного контролю за використанням та охороною земель визначено в ст. 17 ЗК України та Законі України „Про місцеві державні адміністрації” від 9 квітня 1999 року (з відповідними змінами). Зокрема, державні адміністрації розпоряджаються землями державної власності у межах, визначених ЗК України; беруть участь у розробці та забезпеченні виконання загальнодержавних і регіональних програм з питань використання та охорони земель; координують здійснення землеустрою та державного контролю за використанням та охороною земель; готують висновки щодо надання або вилучення (викупу) земельних ділянок; викупувають земельні ділянки для суспільних потреб у межах, визначених ЗК України; готують висновки щодо встановлення та зміни меж сіл, селищ, районів, районів у містах та міст.

Отже місцеві державні адміністрації і органи місцевого самоврядування теж мають “земельні” повноваження відповідно до чинного законодавства. Сільські та селищні ради

можуть здійснювати контроль лише на землях комунальної власності, але оскільки ще досі не проведено їх розмежування з державними землями, то сільради по-суті залишаються безземельними і безправними. Те ж саме стосується держадміністрацій, для яких власне законодавчо ще не встановлений порядок здійснення контролю, не визначений перелік осіб, які є відповідальними за цю роботу, їх повноваження та обов'язки. Все це звісно гальмує процес здійснення державного земельного контролю на місцях.

Хочемо зазначити що попри всі переваги в діяльності місцевих органів влади і управління з огляду на їх локалізований характер, головними органами, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель, є органи спеціальної компетенції.

Одним з найважливіших органів *міжгалузевого управління* у сфері охорони і раціонального використання земель є Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, державні управління екології та природних ресурсів в АРК, областях, містах Києві і Севастополі, інші територіальні органи та інспекції зазначеного міністерства, які здійснюють державне управління земельним фондом у комплексі з усіма іншими природними ресурсами (водами, надрами, лісами, атмосферним повітрям, флорою і фауною).

Відповідно до Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України, затвердженого Указом Президента України від 29 травня 2000 року, це Міністерство здійснює державний контроль за додержанням норм і правил у сфері використання та охорони природних ресурсів, у тому числі землі.

Мінприроди України має право обстежувати підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, включаючи військові та оборонні об'єкти, об'єкти органів внутрішніх справ і Служби безпеки України з метою перевірки додержання вимог щодо охорони земель.

Серед повноважень Мінприроди України, як центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів у галузі земельних відносин, відповідно до ст. 14 ЗК України, ст. 17 Закону України „Про охорону земель” ст. 7 Закону України „Про державний контроль за використанням та охороною земель” визначено наступні :

- участь у розробці та реалізації загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель;
- участь у здійсненні природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель;
- організація моніторингу земель;
- здійснення державної екологічної експертизи землекористування;
- подання позовів про відшкодування шкоди і втрат, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону земель та вирішення інших питань відповідно до закону.

– здійснення державного контролю за додержанням вимог законодавства України про охорону земель в частині додержання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами вимог законодавства України про охорону земель; консервації деградованих і малопродуктивних земель; збереження водно-болотних угідь; здійснення заходів щодо запобігання забрудненню земель хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами; додержання екологічних нормативів з питань використання та охорони земель; додержання вимог екологічної безпеки при розробленні нової техніки і технологій для обробки ґрунтів, а також під час проектування, розміщення, будівництва споруд та деякі інші.

Інспекційним органом, що здійснює державний контроль за додержанням вимог законодавства про охорону земель в системі Мінприроди України, є Державна екологічна інспекція та її територіальні органи, яка згідно Положення про Державну екологічну інспекцію, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада

2001 р. №1520 є урядовим органом державного управління, що діє у складі Мінприроди і йому підпорядковується.

Завданнями Держекоінспекції, відповідно до Положення про неї, є здійснення державного контролю за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів. Держекоінспекція, відповідно до покладених на неї завдань, організовує та здійснює державний контроль за додержанням вимог законодавства про охорону довкілля, раціонального використання природних, і в першу чергу – земельних, ресурсів центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами; консервацією деградованих і малопродуктивних угідь; проведення лабораторного аналізу стану забруднення земель, у тому числі радіоактивного, в зонах безпосереднього впливу викидів і скидів підприємствами забруднюючих речовин та у разі виникнення аварій та ін.

Органом *спеціальної компетенції* у сфері земельних відносин також є Державний комітет України по земельних ресурсах.

Відповідно до Указу Президента України „Про створення єдиної системи державних органів земельних ресурсів” від 6 січня 1996 року (зі змінами від 19 серпня 2002 року) система державних органів земельних ресурсів складається з Державного комітету України по земельних ресурсах та підпорядкованих йому Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель, Державного комітету АР Крим по земельних ресурсах і єдиному кадастру, обласних, Київського і Севастопольського міських головних управлінь, районних відділів, міських управлінь (відділів) земельних ресурсів та інженерів-землевпорядників сіл і селищ.

Як зазначається у Положенні про Державний комітет України по земельних ресурсах, затвердженому Указом Президента України від 14 серпня 2000 року, цей Комітет є центральним органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів. У встановленому порядку він вносить пропозиції щодо формування державної політики у сфері регулювання земельних відносин, використання, охорони та моніторингу земель, ведення державного земельного кадастру і забезпечує її реалізацію, здійснює управління у цій сфері, а також міжгалузеву координацію та функціональне регулювання з питань, віднесених до його відання.

Відповідно до ст. 15 ЗК України, ст. 16 закону України „Про охорону земель” та ст. 6 Закону України „Про державний контроль за використанням та охороною земель” органи Держкомзему здійснюють державний контроль за:

- раціональною організацією території та використанням земельних ділянок власниками землі та землекористувачами відповідно до умов їх надання;
- повернення самовільно зайнятих ділянок у стані, придатному для використання;
- виконання комплексу заходів необхідних для захисту земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, псування, забруднення, засмічення відходами, заростання бур’янами, чагарниками та дрібноліссям;
- виконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту під час проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, пов’язаних з порушенням ґрунтового покриву, своєчасного проведення рекультивації порушених земель;
- додержання встановленого законодавством порядку визначення та відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва.

Держкомзему підпорядковується Держземінспекція яка, відповідно до Положення про неї, є урядовим органом державного управління, що діє у складі Держкомзему і йому підпорядковується. Відповідно до покладених на неї завдань, вона здійснює державний контроль за дотриманням органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, громадянами вимог земельного законодавства; використання земельних ділянок до їх цільового призначення; виконанням

комплексу заходів щодо захисту земель від водної та вітрової ерозії, їх псування, забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, недопущення заростання бур'янами та ін. Крім того, Держземінспекція видає спеціальні дозволи на перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок, вживає заходів щодо усунення порушень земельного законодавства, надає методичну допомогу і рекомендації органам виконавчої влади, власникам землі, землекористувачам з питань використання і охорони земель та ін.

Голова Держкомзему, начальники обласних, Київського і Севастопольського міських управлінь земельних ресурсів одночасно є головними державними інспекторами з використання та охорони земель України, областей, міст Києва і Севастополя, а їхні заступники – відповідно заступниками головних державних інспекторів.

Начальники районних відділів земельних ресурсів відповідно до посади є державними інспекторами з використання та охорони земель районів, а їхні заступники – заступниками державних інспекторів з використання та охорони земель районів.

Фахівці Держкомзему та його органів на місцях, на яких згідно з посадовими обов'язками покладено здійснення державного контролю за використанням та охороною земель, є державними інспекторами з питань використання та охорони земель відповідно України, областей, міст Києва і Севастополя та районів, перелік яких затверджується Головним державним інспектором з питань використання та охорони земель України.

Головні державні інспектори і державні інспектори з використання та охорони земель мають право брати участь у роботі комісій по прийняттю в експлуатацію меліорованих і рекультивованих земель, захисних лісонасаджень, протиерозійних і гідротехнічних споруд та інших об'єктів, які споруджують з метою підвищити родючість ґрунтів та охорони земель.

Спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері державного контролю за використанням та охороною земель, який проводить моніторинг родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, відповідно до ст. 5 Закону України „Про державний контроль за використанням та охороною земель” та ст. 19 Закону України “Про охорону земель” є *Міністерство аграрної політики*. Повноваженнями цього органу є наступні:

- організація розроблення та реалізація загальнодержавних і регіональних програм відтворення родючості ґрунтів;
- участь у формуванні та реалізації державної політики з використання та охорони земель сільськогосподарського призначення;
- організація розробки в установленому законом порядку стандартів, норм і правил з охорони та підвищення родючості ґрунтів;
- проведення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення та деякі інші;

Моніторинг ґрунтів у системі Мінагрополітики проводить *Державна служба охорони родючості ґрунтів* „Центрдержродючість” та її територіальні органи.

Завдання цієї служби полягають у розробленні пропозицій та здійсненні єдиної науково-технічної політики у сфері охорони родючості ґрунтів; раціонального використання та екологічної безпеки земель сільськогосподарського призначення; науково-методичного та організаційного забезпечення проведення державного моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення, заходів щодо збереження, відтворення, охорони родючості ґрунтів, а також визначення якості та безпечності рослинницької продукції, кормів та сировини; участі у розробці та здійсненні контролю за використанням державних, міждержавних, регіональних цільових програм з моніторингу, збереження, відтворення та охорони родючості ґрунтів, агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Директор „Центрдержродючість” одночасно за посадою є головним державним інспектором з моніторингу та підвищення родючості ґрунтів України, а його заступники – заступниками головного державного інспектора з моніторингу та підвищення родючості ґрунтів України, начальники відділів, головні, провідні спеціалісти – державними інспекторами з моніторингу та підвищення родючості ґрунтів України.

Також певні контрольні повноваження у сфері земельних ресурсів мають органи інших міністерств, зокрема органи державного санітарного нагляду Міністерства охорони здоров'я України (у частині додержання санітарного законодавства при використанні земельних ділянок, встановлення і забезпечення правового режиму санітарно-захисних, оздоровчих, рекреаційних зон тощо); органи Держбуду (у частині контролю за забудовою територій міст та інших населених пунктів, надання земельних ділянок у містах, додержання містобудівних правил і норм тощо); органи Держкомлісу (у частині контролю за охороною і використанням земель лісового фонду); органи Державного комітету водного господарства України (у частині контролю якості зрошуваних і осушуваних земель) та деякі інші.

На жаль повноваження державних органів, що здійснюють контроль за використанням та охороною земель, як бачимо, перетинаються і дублюються, а це не сприяє підвищенню ефективності контролю.

3. Методи здійснення державного контролю за використанням та охороною земель

Контролю, як явищу, притаманні певні методи його здійснення.

Методи взагалі – це певні засоби досягнення цілі, які, власне нею і визначаються.

Як прийнято вважати, методи контролю – це тактичні прийоми, що розробляються і застосовуються контрольними органами для досягнення мети, здійснення необхідного впливу на підконтрольний об'єкт

Методи контролю повинні відповідати певним вимогам – бути ефективними, гнучкими і сприяти творчому підходу до здійснення контролю, забезпечувати відповідний вплив на об'єкт контролю.

Методи здійснення земельного контролю дуже конкретно визначені в п. 4 ст. 9 Закону України „Про державний контроль за використанням та охороною земель” Ними є:

- проведення перевірок;
- розгляд звернень фізичних і юридичних осіб;
- участь у роботі комісій при прийнятті в експлуатацію меліоративних систем і рекультивованих земель, захисних лісонасаджень, протиерозійних гідротехнічних споруд та інших об'єктів, які споруджуються з метою підвищення родючості ґрунтів та забезпечення охорони земель;
- розгляд документації із землеустрою, пов'язаної з використанням та охороною земель;
- проведення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Кожен із зазначених методів має свої особливості при його застосуванні, але у своїй сукупності вони направлені на реалізацію конкретних завдань контролю та досягнення ним єдиної мети.

Головною метою *проведення інспекторських перевірок* є дотримання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, громадянами і юридичними особами земельного законодавства, виявлення земельних правопорушень та вжиття заходів щодо їх усунення.

Згідно Порядку планування та проведення перевірок з питань здійснення державного контролю за використанням та охороною земель проводяться наступні види перевірок: планові, позапланові та оперативні.

Планові перевірки з питань додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами вимог земельного законодавства проводяться не частіше одного разу на календарний рік у відповідності до квартальних планів робіт, затверджених керівниками інспекційних органів Держкомзему. Інспекційний орган зобов'язаний надіслати повідомлення органу державної влади, місцевого самоврядування, юридичній чи фізичній особі, яких планується перевірити. Тривалість такої перевірки не повинна перевищувати десяти робочих днів.

Позаплановою перевіркою є перевірка, яка не передбачена планом роботи Держземінспекції. Вона може проводитись попередньо без повідомлення, незалежно від кількості проведених раніше перевірок за таких обставин як отримання доручення від Президента України Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органів прокуратури, місцевих органів виконавчої влади; отримання заяв, скарг чи звернень громадян у яких наведена інформація про порушення земельного законодавства чи можливість виникнення аварійних ситуацій, що можуть негативно вплинути на стан земельних ресурсів; проведення перевірки виконання заходів з ліквідації наслідків аварій, інших надзвичайних ситуацій, що призвели до забруднення чи знищення родючого шару ґрунту; виявлення недостовірності даних, поданих юридичними і фізичними особами на запит інспекційного органу Держкомзему; за наявності інформації щодо самовільного зайняття земельної ділянки та використання її без правовстановлюючих документів та деяких інших.

Проведення оперативних перевірок відбувається при виявленні аварійних забруднень земельних ресурсів, здійснення контролю за станом виконання раніше виданих приписів, знищення або пошкодження протиерозійних гідротехнічних споруд, захисних насаджень межових знаків. Такі перевірки проводяться без попереднього повідомлення юридичних і фізичних осіб, а її тривалість не повинна перевищувати п'яти робочих днів.

При проведенні перевірок державний інспектор складає акт перевірки дотримання земельного законодавства у разі виявлення чи не виявлення ним порушень земельного законодавства, а також при усуненні чи не усуненні виявлених порушень у строк, встановлений в приписах (в тому числі і повторно виданих).

Перевірки не повинні обмежуватись лише збором матеріалу про допущені правопорушення, оскільки об'єктивний збір даних є важливою, але лише початковою стадією дій. Подальшим завданням є те, щоб на підставі аналізу отриманих даних ліквідувати причини, що породжують порушення норм та правил. Тому перед працівниками Держземінспекції відкриваються великі можливості безпосередньої профілактичної (інструкційної, агітаційної та ін.) діяльності.

Розгляд звернень громадян і юридичних осіб є ще одним методом земельного контролю, який водночас є механізмом забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні земельним фондом. Він має настільки велике значення в державному управлінні, що його ставлять в один ряд з державним контролем та наглядом.

На відміну від контролю та нагляду, які здійснюють уповноважені на те органи, ініціатором перевірок дотримання земельного законодавства у цьому разі виступають не державні утворення, а громадяни, тобто фізичні особи. Закон України „Про звернення громадян” від 2 жовтня 1996 р. передбачає право громадян на звернення до органів державної влади, місцевого самоврядування тощо із зауваженнями, скаргами, пропозиціями. Звертаючись до компетентних органів із заявами та скаргами, громадяни сигналізують про виявлені ними порушення законності та дисципліни у земельній сфері, надаючи можливість уповноваженим державним органам розібратися по суті справи та притягти до відповідальності винних.

Під зверненням розуміють викладені у письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги. Отже, такі дії громадян можна назвати свого

роду умовним контролем, що має на меті ті ж завдання, що й державні органи управління в земельній сфері. До того ж, право громадян на звернення за захистом своїх земельних прав є важливим засобом забезпечення, як законності та дисципліни в державному земельному управлінні в цілому, так і засобом забезпечення їх особистих прав і свобод.

Важливе значення має також громадський контроль за використанням та охороною земельних ресурсів, який доводить те, що він є справою не лише держави, а й громадськості. Основою для його здійснення є Конституція України та ст. 190 ЗК України. Такий вид контролю здійснюється громадськими інспекторами, які призначаються відповідними органами місцевого самоврядування і діють на підставі положення, затвердженого центральним органом виконавчої влади по земельних ресурсах.

На жаль інститут громадської інспектури у сфері використання та охорони земельних ресурсів перебуває на стадії формування. На нашу думку, діяльність такого інституту для створення ефективної системи державного земельного контролю є просто необхідною, оскільки дозволяє наблизити державний механізм здійснення контролю до населення.

Наступним методом контролю за використанням та охороною земель є участь контролюючих органів у роботі комісій при прийнятті в експлуатацію меліоративних систем і рекультивованих земель, захисних лісонасаджень, протиерозійних гідротехнічних споруд та інших об'єктів, які споруджуються з метою підвищення родючості ґрунтів та забезпечення охорони земель.

Питання державного контролю за використанням та охороною земель стоїть надзвичайно гостро, оскільки довготривале споживацьке ставлення до землі породило ряд проблем, що потребують негайного вирішення. Так, державою здійснюються меліоративні заходи на землях сільськогосподарського призначення з метою підвищення родючості ґрунту. Важливою умовою проведення меліоративних робіт є те, що вони не повинні зумовлювати погіршення екологічного стану, виснаження і деградації ґрунтів. У Законі України „Про меліорацію” визначено, що меліоративні заходи – це робити, спрямовані на поліпшення хімічних і фізичних властивостей ґрунтів, обводнення пасовищ, створення захисних лісових насаджень, проведення культуртехнічних робіт, будівництво і експлуатація меліоративних систем, включаючи наукове, організаційне та виробничо – технічне забезпечення цих робіт. Відповідно до цього Закону меліорація земель – це комплекс гідротехнічних, культуртехнічних, хімічних, агротехнічних, агролісотехнічних та інших меліоративних заходів, що здійснюються з метою регулювання водного, теплового, повітряного і поживного режиму ґрунтів, збереження і підвищення їх родючості та формування екологічно збалансованої раціональної структури угідь.

Крім того, більша частина земель піддається водній та вітровій ерозії, техногенному забрудненню, руйнуванню структури ґрунту, через що він втрачає свої самовідновлювальні та самоочищувальні властивості. Широкого застосування за таких обставин набуває рекультивація земель, як повернення їх до природного стану та відновлення їх природних властивостей. У цій галузі працює багато спеціалістів сільського господарства, проте дана сфера потребує особливого контролю, оскільки не може допускати помилок. Прикладом може бути те, як за останні роки загострилась проблема підтоплення земель через підняття рівня ґрунтових вод внаслідок грубих порушень у проектуванні та будівництві, а також в експлуатації гідротехнічних і меліоративних систем.

Захисні лісові насадження використовуються у сільському господарстві з метою: боротьби із вітровою та водною ерозією ґрунтів; боротьби із суховійними та холодними вітрами, хуртовинами і пиловими бурями; регулювання поверхневого і внутрішнього стоку води, тобто збереження вологи; регулювання теплового режиму.

Контролюючі органи перевіряють вид конструкції захисних лісових насаджень, схему змішування (підбір і чергування деревних порід), схему розташування посадкових місць та агротехніку створення захисних насаджень на відповідність проектним, а також

перевіряють правильність застосованого принципу розміщення полезахисних смуг на сільськогосподарських угіддях (перевірка співвідношення висоти та відстані між цими полезахисними смугами).

До протиерозійних і гідротехнічних споруд відносяться всі споруди, які створюються людиною із штучних матеріалів з метою боротьби із водною ерозією ґрунтів. Контролюючі органи перевіряють правильність розташування, встановлення та справності гідротехнічних споруд та правильність вибору виду споруд.

До методів державного контролю за використанням та охороною земель законом віднесено також *розгляд документації із землеустрою, пов'язаної з використанням та охороною земель*.

Землеустрій є важливим знаряддям, яким держава регулює земельні відносини, він є сферою практичної діяльності щодо організації раціонального використання та охорони земель, створенні сприятливого екологічного середовища та поліпшенні природних ландшафтів.

Землеустрій має здійснюватись комплексно з реалізацією таких функцій державного і самоврядного регулювання земельних відносин, як планування територій, ведення державного земельного кадастру, реєстрації прав на землю, оскільки землеустрій не може бути проведений без наявності відповідної планувальної документації, зазначеної у Законі України „Про планування і забудову територій”

В системі землеустрою функціонують різні землевпорядні дії, зокрема, розроблення прогнозів державних і регіональних програм використання та охорони земель, складання схем землеустрою та ін. Всі землевпорядні дії призначаються для вирішення питань раціонального використання земельних ресурсів, збереження, відновлення і підвищення родючості ґрунтів, охорони земель (разом з іншими природоохоронними заходами) та виконання інших завдань, визначених чинним законодавством України.

Принципи землеустрою базуються на першочерговому вирішенні природоохоронних завдань.

У сфері охорони земель землеустрій має забезпечувати збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічну цінність природних і набутих якостей земель, поліпшувати природні ландшафти.

Важливою завершальною стадією процесу землеустрою є розгляд і затвердження землевпорядної документації з метою її легалізації. Землевпорядна документація є основою для вирішення земельних спорів державними органами земельних ресурсів, органами місцевого самоврядування та судами, визнання прав на земельні ділянки, поділу земельних ділянок у разі розірвання шлюбу, оформлення спадщини на земельні ділянки. Враховуючи важливість землевпорядної документації для регулювання земельних відносин, у ЗК України визначається процедура її розгляду і затвердження.

І нарешті, ще одним важливим методом державного контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення є *проведення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації цієї категорії земель*.

Згідно ст. 191 ЗК України моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів. У системі моніторингу земель проводиться збирання оброблення, передавання, збереження та аналіз інформації про стан земель, прогнозування їх змін і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам стану земель та дотримання вимог екологічної безпеки.

Основними завданнями моніторингу земель є: своєчасне виявлення змін стану земельного фонду, їхня оцінка, прогнозування та розробка рекомендацій щодо попередження та усунення негативних та небажаних наслідків будь-яких явищ та процесів; інформаційне забезпечення державного земельного кадастру, раціонального землекористування та землеустрою, контролю за використанням та охороною земель.

Об'єктом моніторингу земель є всі землі України незалежно від форм власності на землю, цільового призначення та характеру використання, які піддаються антропогенній дії, тобто залучені людиною в господарське або інше використання.

Інформація, що одержана при веденні моніторингу земель, є основним показником якості визначеним вимогам щодо придатності їх для вирощування сільськогосподарської продукції та оцінки можливого їхнього негативного впливу на здоров'я людини, окремі природні ресурси і довкілля в цілому. Така інформація використовується для державної паспортизації земельних ресурсів. Державні паспорти якості земельних ділянок містять інформацію про кількісні показники забруднення і рівні родючості ґрунтів, перелік яких встановлюється відповідно до державних кадастрових стандартів. Дані державної паспортизації земель використовуються при грошовій оцінці земельних ділянок, регулюванні земельних відносин, визначенні розмірів плати за землю, а також для аналізу динаміки родючості ґрунтів.

Агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення являє собою обов'язкове агрохімічне обстеження ґрунтів з видачею агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки, в якому фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними речовинами ґрунтів, рівні їх забруднення токсичними речовинами та радіонуклідами.

Моніторинг ґрунтів та агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення проводить Мінагрополітики за посередництвом Державного технологічного центру охорони родючості ґрунтів. Останній розробляє та впроваджує науково-технічну політику у сфері ведення державного моніторингу, збереження, відтворення та охорони родючості ґрунтів; здійснює науково-методичне, організаційне забезпечення проведення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення з метою визначення їх родючості, рівня забруднення токсичними речовинами, зміни цих показників внаслідок господарської діяльності; а також здійснює контроль за виконанням державних, міждержавних та регіональних програм наукових досліджень з моніторингу, збереження, відтворення та охорони родючості ґрунтів, агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Моніторинг земель (ґрунтів) можна назвати однією з форм "пасивного контролю", який здійснюється у вигляді збору і аналізу інформації про стан справ як в окремій сфері діяльності, так і з конкретного питання. Такий контроль не має за мету прямий вплив з боку держави, але його результати використовуються органами виконавчої влади для подальшого удосконалення правової регламентації суспільних відносин, прийняття управлінських рішень чи іншого впливу на стан справ у відповідній сфері суспільних відносин.

Тема 4. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- основні правові поняття та категорії інституту юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства;
- види правопорушень і види юридичної відповідальності у зазначеній галузі;
- суб'єктно-об'єктний склад земельного правопорушення.

Вміти:

- давати визначення основних категорій інституту юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства;
- вільно орієнтуватися у чинному законодавстві України стосовно юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства;
- орієнтуватися у сучасних проблемах розвитку інституту юридичної відповідальності;
- правильно застосовувати набуті знання в юридичній практиці.

Ключові поняття й терміни: земельне правопорушення, юридична відповідальність, види земельних правопорушень, склад земельного правопорушення.

1. Поняття юридичної відповідальності за земельні правопорушення

Юридична відповідальність – це юридичний обов'язок порушника юридичної норми відповідати за свою суспільно-негативну поведінку та прийняти на себе негативні правові наслідки через заходи державного примусу.

Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства – важлива складова правового забезпечення раціонального використання та охорони земель. Вона має місце у межах правовідносин між суб'єктом, який порушив приписи земельно-правової норми, з одного боку, і державою в особі її органів – з іншого. Юридична відповідальність спрямована на стимулювання додержання земельно-правових норм, відновлення порушених земельних прав, а також на запобігання вчиненню земельних правопорушень.

Основна риса юридичної відповідальності – її каральне призначення. При цьому кара не є самоціллю, а засобом перевиховання правопорушника. Юридичний зміст відповідальності полягає у безумовному обов'язку правопорушника зазнавати несприятливих наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру. Вид і міра цих наслідків передбачені відповідними санкціями правових норм.

Відповідальність за порушення земельного законодавства завжди пов'язана з негативними правовими наслідками як результатом неправомірних діянь (дій чи бездіяльності) винної особи. У тих випадках, коли, наприклад, при вилученні (викупі) земельних ділянок для державних або суспільних потреб власникам земельних ділянок або землекористувачам завдаються збитки, питання про відповідальність не виникає. Тут мають місце гарантії захисту порушених прав суб'єктів правомірними діями уповноважених державних органів.

Неправомірна поведінка можлива як з боку самих носіїв земельних прав, так і з боку сторонніх осіб. У зв'язку з цим серед негативних правових наслідків самотійне місце посідає примусове припинення земельних прав суб'єктів (право власності на земельну ділянку і право на землекористування), яке іноді називають земельно-правовою відповідальністю. Крім того, до винних осіб, які вчинили земельне правопорушення, можуть бути застосовані заходи адміністративного, дисциплінарного чи кримінального впливу, а за наявності заподіяної шкоди – її відшкодування.

Відповідальність за порушення земельного законодавства виконує ряд важливих функцій:

1. по-перше, вона виступає як засіб забезпечення виконання вимог земельного законодавства;
2. по-друге, відповідальність у зазначеній сфері є важливим елементом механізму гарантій земельних прав суб'єктів;
3. по-третє, норми цього інституту стимулюють додержання принципів земельного законодавства;
4. по-четверте, в умовах переходу економіки країни до ринкових відносин зростає роль компенсаційної функції юридичної відповідальності.

У сучасних умовах земельних перетворень важливого значення набувають охоронна, превентивна та виховна функції відповідальності за земельні правопорушення. Вони є засобом охорони та забезпечення встановленого у державі земельного правопорядку.

Нарешті, у деяких випадках юридична відповідальність за порушення земельного законодавства виконує каральну функцію, коли вона є наслідком вчинення кримінальних чи адміністративних правопорушень.

Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства залежно від вчиненого порушення, застосовуваних санкцій за юридичною силою впливу на правопорушників поділяється на адміністративну, кримінальну, цивільно-правову та дисциплінарну.

У правовій літературі іноді обґрунтовується необхідність виділення, поряд із традиційними видами відповідальності, ще й спеціальної відповідальності за порушення земельного законодавства. Спеціальною вважається відповідальність, яку становлять заходи правового впливу на порушників земельного законодавства, передбачені Земельним кодексом України та законодавством, що його доповнює. Так, до спеціальної земельно-правової відповідальності у зазначеній сфері пропонують віднести примусове припинення права користування земельною ділянкою, обов'язок знести власником земельної ділянки чи землекористувачем самовільно зведений об'єкт чи повернути самовільно зайняту ділянку та ін. Така точка зору дискусійна. Заходи впливу на правопорушників, які самовільно зайняли земельну ділянку чи вчинили інше порушення, дійсно передбачені чинним законодавством. Але за своєю суттю вони є специфічними санкціями, які в адміністративному порядку застосовують судові та інші органи до правопорушників. Ці санкції можуть стосуватися як носіїв земельних прав, так і інших осіб-правопорушників. Введення в обіг, поряд з традиційними видами відповідальності, інших її видів навряд чи доцільне.

Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства є міжгалузевим інститутом. Вона реалізується з використанням різних за характером заходів впливу на правопорушників. Специфіка їх застосування у кожному випадку залежить від характеру правопорушення та конкретних обставин.

Слід акцентувати увагу на тому, що юридична відповідальність за порушення земельного законодавства, поділяючись на різні види, може наставати як для фізичних, так і для юридичних осіб. При цьому необхідно пам'ятати, що кримінальна відповідальність в Україні – персоніфікований вид юридичної відповідальності, а тому вона настає виключно для конкретних фізичних осіб у разі вчинення ними злочину. Адміністративна та цивільно-правова відповідальність за порушення норм земельного права може наставати і для юридичних осіб, про що йтиметься у наступному параграфі.

2. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності

Юридична відповідальність може настати лише за певного юридичного факту – факту вчинення правопорушення, що є єдиною підставою юридичної відповідальності.

У ст. 211 ЗК України закріплено перелік видів порушень земельного законодавства. До них віднесено: укладання угод з порушенням земельного законодавства; самовільне зайняття земельних ділянок; псування сільськогосподарських угідь та інших земель, забруднювання їх хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічування промисловими, побутовими та іншими відходами; розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель; невиконання вимог щодо використання земель за їх цільовим призначенням; порушення строків повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням; знищення межових знаків; приховування від обліку і реєстрації та перекручування даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок; непроведення рекультивації порушених земель; знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних споруд, захисних насаджень; невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту; самовільне відхилення від проектів землеустрою; ухилення від державної реєстрації земельних ділянок та подання недостовірної інформації щодо них; порушення строків розгляду заяв щодо відведення земельних ділянок.

Цей перелік не є вичерпним. Законодавством України можуть бути встановлені й інші види правопорушень, зокрема таких, як придбання земельних ділянок за рахунок доходів, одержаних від злочинної діяльності.

Таким чином, земельне правопорушення - це винне, протиправне діяння (дія чи бездіяльність), що суперечить правовим нормам раціонального використання земельних ресурсів, перешкоджає здійсненню прав і законних інтересів власників землі та землекористувачів, порушує встановлений державою порядок управління земельним фондом як національним багатством нашої держави.

Об'єктивна характеристика земельного правопорушення полягає у тому, що воно завжди виступає як конкретне діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи. Таке діяння суб'єкта з юридичної точки зору може бути виражене: у невиконанні ним своїх обов'язків, які закріплені земельним законодавством чи випливають, наприклад, з договору оренди земельної ділянки; у недодержанні заборон, встановлених земельно-правовими нормами (наприклад, ч. 3 ст. 125 ЗК України забороняє використовувати земельну ділянку до встановлення її меж в натурі (на місцевості), одержання документа, що посвідчує право на неї, та його державної реєстрації); у зловживанні суб'єкта своїми земельними правами та створенні перешкод у реалізації своїх прав іншими суб'єктами (наприклад, правомочностей власника земельної ділянки щодо володіння, користування та розпоряджання нею) та ін.

Для того, щоб мало місце правопорушення при настанні юридичного факту, зовні схожого на правопорушення, необхідна наявність повного складу правопорушення в діях особи, яка спричинила настання такого факту. Під складом правопорушення теорія права розуміє внутрішню структуру, або елементи правопорушення: – об'єкт, – об'єктивну сторону, – суб'єкт, – суб'єктивну сторону правопорушення.

До складу земельного правопорушення також входять ці чотири основні елементи. Вони характеризуються складним змістом.

Об'єкт земельного правопорушення поділяється на загальний та безпосередній. *Загальним об'єктом земельного правопорушення* виступають суспільні земельні відносини, що регулюються та охороняються нормами права. *Безпосереднім об'єктом цього правопорушення* є суспільні відносини у сфері використання та охорони земель, а також земельні права та законні інтереси власників земельних ділянок і землекористувачів, інших суб'єктів земельних правовідносин.

Об'єктивна сторона складу земельного правопорушення – це система передбачених правовою нормою ознак, що характеризують його зовнішню сторону. Об'єктивну сторону правопорушення становлять конкретні дії (наприклад, зайняття земельної ділянки) або бездіяльність (наприклад, невиконання заходів щодо охорони

земель) правопорушника, який посягає на земельні інтереси учасників земельних відносин, тобто власне протиправне діяння, а також шкідливі наслідки діяння, причинний зв'язок між протиправним діянням та його шкідливими наслідками, що настали, час, місце, умови, способи та засоби вчинення земельного правопорушення. Саме протиправне діяння є обов'язковою ознакою земельного правопорушення, всі інші ознаки – факультативними.

Самостійним елементом земельного правопорушення є *суб'єкт правопорушення, тобто особа, яка його вчинила і повинна за це нести відповідальність*. Порушниками земельного законодавства можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення суб'єктом адміністративного правопорушення називає лише фізичних осіб, проте низка законів України, зокрема Закон України “Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за порушення у сфері містобудування” від 1410.1994 р. № 208/94-ВР встановлює юридичну відповідальність, зокрема адміністративну, і для юридичних осіб. Таке становище породжує правову колізію.

Усуває названу колізію права новий Кодекс України про адміністративні проступки (проект), стаття 7 якого серед суб'єктів адміністративного проступку називає юридичних осіб і об'єднання громадян.

Крім того, правопорушниками можуть бути й державні органи, що незаконно розпоряджаються земельним фондом чи допускають інші порушення норм земельного права. Суб'єкти земельних правопорушень – фізичні та юридичні особи – не обов'язково є землекористувачами чи суб'єктами земельних відносин. Земельні правопорушення можуть вчиняти, наприклад, проектні організації, які розробляють проекти землеустрою, будівництва підприємств, забудови населених пунктів та ін.

Необхідна ознака суб'єкта земельного правопорушення – його деліктоздатність, тобто можливість особи відповідати за свої діяння. Земельним правопорушенням визнається лише діяння особи, яка здатна усвідомлювати значення свого вчинку і керувати ним.

Суб'єктивна сторона земельного правопорушення характеризується обов'язковою наявністю вини, тобто психічним ставленням суб'єкта до вчиненого ним протиправного діяння та його шкідливих наслідків.

Усі земельні правопорушення залежно від конкретного виду об'єктів умовно поділяють на дві групи: власне земельні правопорушення та земельні правопорушення екологічної спрямованості.

Правапорушення першої групи порушують вимоги раціонального використання та охорони земель, законних прав та інтересів власників земельних ділянок і землекористувачів, у тому числі й орендарів. До них відносять: невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням; самовільне зайняття земельних ділянок; знищення межових знаків; ухилення від державної реєстрації земельних ділянок і подання недостовірної інформації щодо них та деякі інші.

Серед цих правопорушень можна виділити земельні правопорушення майнового характеру (наприклад, самовільне зайняття земельних ділянок) та земельні правопорушення у сфері управління (наприклад, приховування від обліку і реєстрації та перекручування даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок).

До земельних правопорушень екологічної спрямованості належать такі порушення земельного законодавства, вчинення яких пов'язане з заподіянням шкоди землі. Вони є водночас і екологічними правопорушеннями. Їх об'єктом виступає земля як невід'ємний елемент екосистеми. Такими правопорушеннями є: псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднювання хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічування промисловими, побутовими та іншими відходами; невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту та ін.

Поділ порушень земельного законодавства можливий і за іншими ознаками. Так, враховуючи ступінь суспільної шкоди, серед земельних правопорушень розрізняють злочини і проступки. До злочинів відносять суспільно небезпечні діяння, за вчинення яких передбачено кримінальну відповідальність. Серед них: забруднення або псування земель (ст. 239 Кримінального кодексу України); безгосподарне використання земель (ст. 254 Кримінального кодексу України); порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 Кримінального кодексу України) та деякі інші.

Усі інші неправомірні дії (крім злочинів), які порушують земельний правопорядок, належать до проступків, які у свою чергу за галузевою належністю поділяються на дисциплінарні, адміністративні та цивільно-правові.

3. Види юридичної відповідальності за земельні правопорушення

Земельні правопорушення тягнуть за собою юридичну відповідальність винних суб'єктів. Згідно з ч. 1 ст. 211 ЗК України громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства за вчинені земельні правопорушення. Можливість застосування до осіб, винних у вчиненні земельних правопорушень, дисциплінарної відповідальності зазначена стаття прямо не передбачає. Але з цього не випливає, що притягнення порушників земельного законодавства до такої відповідальності взагалі виключається.

В основу класифікації юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства покладено характер санкцій, які застосовуються за вчинення конкретного правопорушення. Відповідно до цього критерію відповідальність у зазначеній сфері поділяється на: кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну.

Цивільно-правова відповідальність являє собою форму державного примусу, що полягає у невідгідних майнових наслідках для правопорушника, зокрема у застосуванні до нього майнових санкцій на користь спрямованих на відновлення порушеної сфери майнових відносин.

Під майновою відповідальністю за порушення земельного законодавства розуміють несприятливі наслідки майнового характеру. При матеріальній відповідальності шкода може бути відшкодована у меншому розмірі.

Підставою відповідальності за порушення земельного правопорядку є не порушення права конкретної особи, а заподіяння шкоди земельним ресурсам. Її відшкодування здійснюється з урахуванням природної, а не майнової цінності землі. Так, відповідно до ч. 1 ст. 212 ЗК України самовільно зайняті земельні ділянки підлягають поверненню власникам землі або землекористувачам без відшкодування затрат, понесених за час незаконного користування ними.

Цивільно-правова відповідальність настає при укладанні угод щодо земельних ділянок з порушенням встановленого законом порядку. Стаття 210 ЗК України передбачає, що такі угоди (купівлі-продажу, дарування, застави, обміну земельних ділянок) визнаються недійсними за рішенням суду.

Загальні підстави і правові наслідки визнання угод щодо земельних ділянок недійсними встановлено цивільним законодавством.

Серед угод щодо земельних ділянок слід виділити ті, які укладаються стосовно земельних ділянок, що не включені до ринкового обігу і взагалі не можуть виступати предметом угод. Мова йде про земельні ділянки, які перебувають у державній власності і не можуть передаватися у комунальну чи приватну власність (землі атомної енергетики та космічної системи, земельні ділянки зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи тощо) (ст. 84 ЗК).

Крім того, до угод, укладених з порушенням земельного законодавства, відносять ті з них, що стосуються відчуження земельних ділянок суб'єктами, які не мають на це

права (наприклад, землекористувачами). Такі угоди порушують права власників земельних ділянок.

Підставою для застосування заходів цивільно-правової відповідальності є також невиконання підприємствами, установами, організаціями, що тимчасово використовували земельні ділянки для проведення геолого-знімальних, розвідувальних, геодезичних та інших робіт, передбаченого правовими нормами обов'язку привести займану земельну ділянку за свій рахунок і у встановлений строк у стан, придатний для її використання за призначенням. У такому випадку, відповідно до ст. 203 або статей 440 і 453 ЦК України, вони повинні відшкодувати власникові або землекористувачеві заподіяну шкоду в розмірі вартості робіт, необхідних для приведення земельної ділянки у належний стан.

Відповідно до вимог цивільного законодавства заподіювач шкоди, яка виникла внаслідок порушення земельного законодавства, зобов'язаний відшкодувати її власникові землі чи землекористувачеві в повному обсязі. Це загальне правило розглядають у двох основних аспектах: 1) заподіяння шкоди фізичним та юридичним особам – власникам земельних ділянок і землекористувачам іншими фізичними або юридичними особами внаслідок порушення останніми земельного законодавства; 2) відшкодування шкоди, заподіяної землі як природному ресурсу фізичними та юридичними особами, як тими, що мають права на земельні ділянки, так і тими, що не мають таких прав.

Застосування цивільно-правової відповідальності за земельні правопорушення характеризується тим, що, крім збитків, які виражаються в грошовій формі, внаслідок неправомірних дій можливе заподіяння екологічної шкоди, яка полягає у погіршенні якісного стану довкілля. Така шкода може бути спричинена забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства.

Правовою основою цивільно-правової відповідальності в галузі земельних відносин є вимоги ЗК України (статті 156, 157 і 211), статті інших законів, а також норми спеціальних нормативних актів. Проте Земельний Кодекс України і зазначені закони безпосередньо не визначають засобів цивільно-правової відповідальності за порушення земельного законодавства. Вони містять лише посилання на спеціальні нормативно-правові акти.

Адміністративна відповідальність є репресивним видом юридичної відповідальності і пов'язана із застосуванням уповноваженими державними органами і посадовими особами адміністративних стягнень до суб'єктів, винних у вчиненні адміністративного проступку у галузі земельних відносин. Вона є оперативним засобом впливу на порушників і застосовується в адміністративному, іноді – у судовому порядку.

Така відповідальність покладається на винних осіб лише за ті проступки, які не мають значної суспільної небезпеки і передбачені чинними адміністративним законодавством. Адміністративні заходи впливу на правопорушників стимулюють додержання ними вимог і правил, закріплених земельним законодавством.

Визначення складу земельних правопорушень і порядок притягнення до адміністративної відповідальності за їх вчинення встановлює Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП).

Найпоширенішим видом адміністративного стягнення за вчинені земельні правопорушення є штраф. Правовою підставою притягнення до адміністративної відповідальності є норми земельного та адміністративного законодавства.

Земельні правопорушення, за вчинення яких передбачено адміністративну відповідальність, з урахуванням суб'єктного складу поділяють на три групи: вчинені посадовими особами, посадовими особами і громадянами, лише громадянами. Так, відповідно до ст. 532 КУпАП тільки посадові особи притягуються до адміністративної відповідальності за перекичування даних держаного земельного кадастру і приховування інформації про наявність земель запасу або резервного фонду.

Псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст. 52 КУпАП), порушення правил використання земель (ст. 53 КУпАП), самовільне зайняття земельної

ділянки (ст. 53¹ КУпАП), несвоєчасне повернення тимчасово займаних земель або не приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням (ст. 54 КУпАП), самовільне відхилення від проектів внутрігосподарського землеустрою (ст. 55 КУпАП) – це самостійні земельні правопорушення, при вчиненні яких до адміністративної відповідальності притягуються як громадяни, так і посадові особи, знищення громадянами межових знаків землекористувань (ст. 56 КУпАП) тягне за собою накладення штрафу лише на громадян.

Кримінальна відповідальність є найсуворішим видом юридичної відповідальності за земельні правопорушення і має репресивний, каральний характер. Вона настає за вчинення злочину, яким визнається винне суспільно небезпечне діяння, заборонене КК України, під загрозою кримінального покарання. Кримінальній відповідальності за порушення земельного законодавства притаманні такі ознаки: виключно персоніфікований (особистий) характер, особливий порядок притягнення особи до цього виду відповідальності, обмеженість підстав її виникнення.

Чинний КК України передбачає покарання за такі злочини у сфері земельно-правових відносин: приховування або перекручування відомостей про екологічний стан чи захворювання населення (ст. 238); забруднення або псування земель (ст. 239); порушення правил охорони надр (ст. 240); порушення законодавства про захист рослин (ст. 247); проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ст. 253); безгосподарне використання земель (ст. 254) тощо.

Цю відповідальність застосовують лише суди за вчинення суспільно небезпечних земельних правопорушень, тобто злочинів. Міру покарання за їх вчинення визначає КК України.

Дисциплінарна відповідальність являє собою застосування до осіб, які перебувають у трудових відносинах з підприємством, установою, організацією, винних у вчиненні дисциплінарних проступків земельно-правового характеру, заходів особистого впливу у вигляді накладення дисциплінарних стягнень.

Зазначена відповідальність застосовується на підставі норм трудового законодавства за вчинені дисциплінарні проступки земельно-правового характеру. Вона настає за порушення особами трудових обов'язків, які стосуються земельних інтересів. Об'єктом дисциплінарних проступків у галузі земельного права є земельний правопорядок. Суб'єктами такої відповідальності виступають лише ті працівники та посадові особи підприємств, установ та організацій, до чиїх трудових обов'язків входить додержання вимог земельно-правових норм.

Якщо внаслідок порушення норм земельного законодавства особами, винними в невиконанні трудових обов'язків, буде заподіяно матеріальну шкоду земельним ресурсам, настає їх матеріальна відповідальність. Вона полягає в покладенні на працівників і посадових осіб підприємств, які перебувають у трудових відносинах з цими підприємствами і вчинили порушення земельного законодавства, внаслідок якого підприємству заподіяно матеріальну шкоду або порушені його матеріальні інтереси, обов'язку відшкодувати цю шкоду чи компенсувати заподіяні збитки у встановленому порядку.

Тема 5. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- поняття стандартизації в галузі охорони земель;
- поняття нормування в галузі охорони земель;
- що відноситься до організаційно-правових заходів охорони земель.

Ключові поняття і терміни: стандартизація в галузі охорони земель, нормування в галузі охорони земель, охорона ґрунтів, стандартизація, міжнародна стандартизація, регіональна стандартизація, національна стандартизація, орган стандартизації, нормативний документ, консенсус, стандарт, міжнародний та регіональний стандарти, національні стандарти, технічні умови, суб'єкт стандартизації.

1. Поняття та основні положення

Розділ IV Глава 26 Земельного кодексу України встановлює завдання, зміст і порядок охорони земель.

Стандартизація і нормування в галузі охорони земель полягають у забезпеченні екологічної та санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом визначення вимог щодо якості земель, родючості ґрунтів і допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель. (Ст. 28 ЗУ «Про охорону земель»).

ЗУ «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року № 962-IV:

Цей Закон визначає правові, економічні та соціальні основи охорони земель з метою забезпечення їх раціонального використання, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, інших корисних властивостей землі, збереження екологічних функцій ґрунтового покриву та охорони довкілля.

Охорона ґрунтів - система правових, організаційних, технологічних та інших заходів, спрямованих на збереження і відтворення родючості та цілісності ґрунтів, їх захист від деградації, ведення сільськогосподарського виробництва з дотриманням ґрунтозахисних технологій та забезпеченням екологічної безпеки довкілля.

ЗУ «Про стандартизацію земель» від 17 травня 2001 року № 2408-III

Закон встановлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні і спрямований на забезпечення єдиної технічної політики у цій сфері.

Крім Земельного кодексу України, Закону України «Про охорону земель», «Про стандартизацію» до нормативно-правових актів, що регулюють сферу охорони та раціонального використання земельних ресурсів можна віднести, наприклад, наступні:

- Про затвердження Порядку здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель. Постанова КМУ 26.05.2004 р. № 284.
- Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів. Наказ Держкомзему від 06.10.2003 № 245.
- Про затвердження Порядку планування та проведення перевірок з питань здійснення державного контролю за використанням та охороною земель. Наказ Держкомзему від 12.12.2003 № 312.

Про Порядок консервації земель. Наказ Держкомзему від 17.10.2002 р. № 175 та інші Нормотворча діяльність у зазначеній сфері:

- Проект Кабінет Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок» (можна знайти на сайті Держкомзему).

Цей Закон дає визначення наступним поняттям:

стандартизація - діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усуненню бар'єрів у торгівлі і сприянню науково-технічному співробітництву;

міжнародна стандартизація - стандартизація, що проводиться на міжнародному рівні та участь у якій відкрита для відповідних органів усіх країн;

регіональна стандартизація - стандартизація, що проводиться на відповідному регіональному рівні та участь у якій відкрита для відповідних органів країн певного географічного або економічного простору;

національна стандартизація - стандартизація, що проводиться на рівні однієї країни;

орган стандартизації - орган, що займається стандартизацією, визнаний на національному, регіональному чи міжнародному рівні, основними функціями якого є розроблення, схвалення чи затвердження стандартів;

нормативний документ - документ, який установлює правила, загальні принципи чи характеристики різних видів діяльності або їх результатів. Цей термін охоплює такі поняття як "стандарт", "кодекс ustalеної практики" та "технічні умови";

консенсус - загальна згода, яка характеризується відсутністю серйозних заперечень по суттєвих питаннях у більшості заінтересованих сторін та досягається в результаті процедури, спрямованої на врахування думки всіх сторін та зближення розбіжних точок зору;

стандарт - документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є обов'язковим. Стандарт може містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги;

міжнародний та регіональний стандарти - стандарти, прийняті відповідно міжнародним та регіональним органом стандартизації;

національні стандарти - державні стандарти України, прийняті центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації та доступні для широкого кола користувачів;

технічні умови - документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинні відповідати продукція, процеси чи послуги. Технічні умови можуть бути стандартом, частиною стандарту або окремим документом.

Метою стандартизації в Україні є забезпечення раціонального використання природних ресурсів, відповідності об'єктів стандартизації їх функціональному призначенню, інформування споживачів про якість продукції, процесів та послуг, підтримка розвитку і міжнародної конкурентоспроможності продукції та торгівлі товарами і послугами.

Суб'єктами стандартизації є (ст. 6 ЗУ «Про стандартизацію»):

- центральний орган виконавчої влади з питань стандартизації;
- рада стандартизації та технічного регулювання;
- технічні комітети стандартизації;
- інші суб'єкти, що займаються стандартизацією.

Центральний орган виконавчої влади з питань стандартизації (ст. 7 ЗУ) організовує, координує та провадить діяльність щодо розроблення, схвалення, прийняття, перегляду, зміни, розповсюдження національних стандартів відповідно до цього Закону і як національний орган стандартизації представляє Україну в міжнародних та регіональних організаціях із стандартизації.

Центральний орган виконавчої влади з питань стандартизації виконує такі основні функції:

- забезпечує реалізацію державної політики у сфері стандартизації, у тому числі вживає обґрунтованих заходів для прийняття і застосування органами стандартизації на території України, а також регіональними органами стандартизації, створеними на території України, членами яких вони є, Кодексу добросовісної практики з розроблення, прийняття і застосування стандартів відповідно до Угоди СОТ про технічні бар'єри в торгівлі, що є додатком до Маракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі 1994 року;
- вживає заходів щодо гармонізації розроблюваних національних стандартів з відповідними міжнародними (регіональними) стандартами;
- бере участь у розробленні і узгодженні технічних регламентів та інших нормативно-правових актів з питань стандартизації;
- встановлює правила розроблення, схвалення, прийняття, перегляду, зміни та втрати чинності національних стандартів, їх позначення, класифікації за видами та іншими ознаками, кодування та реєстрації;
- вживає заходів щодо виконання зобов'язань, зумовлених участю в міжнародних (регіональних) організаціях стандартизації;
- співпрацює у сфері стандартизації з відповідними органами інших держав;
- приймає рішення щодо створення та припинення діяльності технічних комітетів стандартизації, визначає їх повноваження та порядок створення;
- організовує надання інформаційних послуг з питань стандартизації;
- забезпечує адаптацію стандартів, процедур оцінки відповідності, процедур сертифікації та практики відповідно до сучасних досягнень науки і техніки;
- встановлює процедуру та приймає рішення щодо створення та припинення діяльності технічних комітетів стандартизації, визначає їх повноваження та порядок створення;
- забезпечує відповідність національних стандартів цьому Закону;
- встановлює символи або знаки, що засвідчують відповідність продукції національним стандартам (далі - знак відповідності стандартам);
- бере участь у розробленні технічних регламентів та підготовці робочої програми з технічних регламентів;
- бере участь у підготовці міжнародних і регіональних стандартів, які розробляються відповідними міжнародними та регіональними організаціями, та підготовці рекомендацій для процедур оцінки відповідності, забезпечуючи врахування інтересів України;
- співпрацює та проводить консультації з відповідними органами у сфері стандартизації інших держав, у разі потреби вживає заходів для розв'язання суперечок або скарг, які виникають;
- формує програму робіт з стандартизації та не рідше одного разу на шість місяців публікує актуалізовану програму;
- веде реєстр стандартів та документів з стандартизації;
- організовує створення і ведення національного фонду нормативних документів та Національного інформаційного центру міжнародної інформаційної мережі (ISONET);
- організовує розповсюдження офіційних публікацій національних стандартів, правил усталеної практики і класифікаторів та іншої друкованої продукції стосовно прийнятих національних стандартів, стандартів та документів відповідних міжнародних та регіональних організацій стандартизації, членами яких він є чи з якими співпрацює відповідно до положень цих організацій або відповідних договорів, а також делегує ці повноваження іншим організаціям;
- забезпечує і сприяє співробітництву між виробниками, постачальниками, споживачами продукції, процесів і послуг та відповідними державними органами у сфері стандартизації.

Центральний орган виконавчої влади з питань стандартизації може виконувати інші функції та повноваження згідно із законами України.

Центральний орган виконавчої влади з питань стандартизації вносить подання до Кабінету Міністрів України щодо делегування повноважень стосовно організації розроблення, схвалення, прийняття, перегляду та зміни національних стандартів у галузі будівництва та промисловості будівельних матеріалів центральному органу виконавчої влади в цій сфері діяльності.

Залежно від рівня органу, який приймає чи схвалює нормативні документи із стандартизації, вони поділяються на (Стаття 11 ЗУ «Про стандартизацію»). Нормативні документи із стандартизації і застосування стандартів):

- національні стандарти, правила усталеної практики та класифікатори, прийняті чи схвалені центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації, а також видані ним каталоги та реєстри загальнодержавного застосування;
- стандарти, технічні умови та правила усталеної практики, прийняті чи схвалені іншими органами та організаціями, що займаються питаннями стандартизації, а також видані ними каталоги.

Стандарти застосовуються безпосередньо чи шляхом посилання на них в інших документах.

Стандарти застосовуються на добровільній основі, за винятком випадків, коли застосування цих стандартів вимагають технічні регламенти.

Стандарти повинні бути викладені таким чином, щоб їх неможливо було використовувати з метою введення в оману споживачів продукції, якої стосується стандарт, чи надавати перевагу виробнику продукції або продукції залежно від місця її виготовлення.

Порядок розроблення, перегляду, внесення змін, прийняття та опублікування стандартів встановлюється Законом України "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності

2. Стандартизація в галузі охорони земель

Відповідно до статті 29 ЗУ «Про охорону земель».

До нормативних документів із стандартизації в галузі охорони земель належать:

- терміни, поняття класифікації;
- методи, методики і засоби визначення складу та властивостей земель;
- вимоги до збирання, обліку, обробки, збереження, аналізу інформації про якість земель, прогнозування зміни родючості ґрунтів;
- вимоги щодо раціонального використання та охорони земель;
- технічні умови щодо процесів та послуг у сфері охорони земель;
- метрологічні норми, правила, вимоги до організації робіт;
- інші нормативні документи із стандартизації у галузі охорони земель.

Нормативні документи в галузі охорони земель розробляються, затверджуються, перевіряються і переглядаються в порядку, встановленому Законом України "Про стандартизацію".

3. Нормування в галузі охорони земель

Відповідно до статті 30 ЗУ «Про охорону земель» у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів встановлюються такі нормативи:

- гранично допустимого забруднення ґрунтів;
- якісного стану ґрунтів;
- оптимального співвідношення земельних угідь;
- показників деградації земель та ґрунтів.

Нормативи в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів встановлює Кабінет Міністрів України.

Нормативи гранично допустимого забруднення ґрунтів (ст. 31 ЗУ «Про охорону земель») визначаються з метою встановлення критеріїв придатності земель для використання їх за цільовим призначенням.

Відповідно до ЗУ «Про охорону земель» гранично допустима концентрація забруднюючих речовин - максимально допустима кількість забруднюючих речовин у ґрунтах, яка не зумовлює негативних екологічних наслідків для їх родючості, загального стану довкілля, якості сільськогосподарської продукції та здоров'я людини.

До нормативів гранично допустимого забруднення ґрунтів належать:

- гранично допустимі концентрації у ґрунтах хімічних речовин, залишкових кількостей пестицидів і агрохімікатів, важких металів тощо;
- максимально допустимі рівні забруднення ґрунтів радіоактивними речовинами.

Нормативи якісного стану ґрунтів (ст.32 ЗУ «Про охорону земель») встановлюються з метою запобігання їх виснаженню і використовуються для здійснення контролю за якісним станом ґрунтів.

Нормативи якісного стану ґрунтів визначають рівень забруднення, оптимальний вміст поживних речовин, фізико-хімічні властивості тощо.

Нормативи оптимального співвідношення земельних угідь встановлюються для запобігання надмірному антропогенному впливу на них, у тому числі надмірній розораності сільськогосподарських угідь (ст.33 ЗУ «Про охорону земель»).

До нормативів оптимального співвідношення земельних угідь належать:

- оптимальне співвідношення земель сільськогосподарського, природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого, історико-культурного, рекреаційного призначення, а також земель лісового та водного фондів;
- оптимальне співвідношення ріллі та багаторічних насаджень, сіножатей, пасовищ, а також земель під полезахисними лісосмугами в агроландшафтах.

Нормативи показників деградації земель (ст. 34 ЗУ «Про охорону земель») установлюються для кожної категорії земель з метою запобігання погіршенню їх стану і використовуються для здійснення контролю за використанням та охороною земель.

До нормативів показників деградації земель належать показники гранично допустимого погіршення стану і властивостей земельних ресурсів внаслідок антропогенного впливу та негативних природних явищ, а також нормативи інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення.

Використання в сільськогосподарському виробництві сільськогосподарської техніки, питомий тиск ходових частин на ґрунт якої перевищує нормативи, забороняється.

Показники інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення встановлюються з урахуванням даних агрохімічної паспортизації земель.

При встановленні показників інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення визначаються сільськогосподарські культури, вирощування яких обмежується або забороняється, а також технології та окремі агротехнічні операції щодо їх вирощування.

Показники інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення використовуються в процесі складання проектно-технологічної документації на вирощування сільськогосподарських культур.

Розглянемо один з нормативних актів: Наказ Державного комітету України по земельних ресурсах від 17 жовтня 2002 року № 175 «Про порядок консервації земель»

Метою цього Порядку є визначення організаційних засад щодо консервації деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, а також техногенно забруднених земельних ділянок, на яких неможливо одержувати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я.

Порядок обов'язковий для керівництва в роботі державними органами виконавчої влади, розповсюджується на власників землі, землекористувачів, у тому числі орендарів, і має рекомендаційний характер для органів місцевого самоврядування.

Консервація земель здійснюється шляхом припинення їх господарського використання на визначений термін та залуження або заліснення.

Консервація земель здійснюється за наявності:

- порушення поверхні земельних ділянок унаслідок землетрусів, зсувів, карстоутворення, повеней, добування корисних копалин тощо;
- еродованих земель, перезволожених земель з підвищеною кислотністю або засоленістю та ґрунтів, забруднених хімічними речовинами й іншими видами забруднень, небезпечних для здоров'я людей;
- малопродуктивних земель, ґрунти яких характеризуються негативними природними властивостями, низькою родючістю;
- радіаційно небезпечних, радіоактивно забруднених або забруднених важкими металами та іншими хімічними елементами земель тощо.

При віднесенні сільськогосподарських угідь до деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених земель ураховуються основні показники, що характеризують ґрунтові властивості і зумовлюють необхідність консервації земель за природно-сільськогосподарськими зонами, які наведені в додатку.

Консервація земель здійснюється за ініціативи власників землі, землекористувачів, у тому числі орендарів, а також за поданням місцевих землевпорядних або природоохоронних органів.

Тема 6. Забруднення земель та норми щодо деградації земель

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- поняття „земля”, „забруднення”, „псування”;
- правове регулювання забруднення земель;
- кримінальну відповідальність за забруднення земель.

Вміти:

- розрізняти різні види деградації земель.
- розрізняти різні типи ерозії ґрунтів.

Ключові поняття і терміни: земля, забруднення ґрунтів, порушені землі, відходи, геологічна ерозія, водна ерозія, яружна ерозія, річкова ерозія, вітрова ерозія, сливна ерозія, лінійна ерозія, суб'єкт злочину, деградація земель, консервація земель.

Новий Земельний кодекс України не дає визначення землі як об'єкта законодавчого регулювання. Водночас він визначає, що завданням земельного законодавства є регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, раціонального використання та охорони земель.

У цьому плані заслуговує на увагу визначення поняття „земля”, яке наведене у Державному стандарті „Земля. Терміни і визначення”. *Земля* — це найважливіша частина навколишнього природного середовища, яка характеризується простором, рельєфом, ґрунтовим покривом, рослинністю, надрами, водами, є головним засобом виробництва в сільському господарстві, а також просторовою базою для розміщення галузей народного господарства.

Очевидно, що у наведеному визначенні фіксуються переважно біологічні й економічні ознаки землі та її призначення. Проте, як вважає Н.І.Титова, цих ознак недостатньо для об'єктивного розуміння поняття „земля” в юридичному значенні, а деякі з них потребують суттєвого уточнення, оскільки чинне екологічне та земельне законодавство передбачає особливості землі у складі довкілля та формування його якості.

Так, Закон України від 25 червня 1991 р. „Про охорону навколишнього природного середовища”, зокрема ч. 1 ст. 5, вказує, що державній охороні і регулюванню використання на території України підлягає навколишнє природне середовище, природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і не використовувані в народному господарстві в даний період, зокрема земля, ландшафти та інші природні комплекси.

Отже, земля, з однієї сторони, виступає як самостійний об'єкт господарського використання, а з іншої — є складовою довкілля, яка сприяє формуванню складних природних утворень, тобто екологічних систем, справляє біологічний вплив на створення ландшафтів та інших природних комплексів — заповідників, заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ, штучно створених систем — дендропарків, ботанічних садів, зоопарків, парків-пам'ятників садово-паркового мистецтва, рекреаційних, лікувальних, оздоровчих зон тощо.

Зовсім інше юридичне смислове навантаження несе в собі термін „землі” (аналогічно — „води”). Під ним необхідно розуміти саме природний компонент, не вилючений з довкілля, а органічно в нього вплетений, взаємодіючий з водами, лісами та іншими природними ресурсами. Земельні відносини мають на увазі саме такий об'єкт правової регламентації, хоч в земельному законодавстві (навіть у Земельному кодексі) він називається юридично неточно: „земля”.

Крім того, на думку Н.І.Орлова, землі як об'єкт правової регламентації виконують різні функції:

- а) політичну, визначаючи територіальні межі суверенності державної влади та створюючи основу економічної незалежності держави;
 - б) економічну, забезпечуючи базу для господарської діяльності;
 - в) соціальну, як місце і умови для життя людини;
 - г) екологічну, як об'єктивний фактор безпечного для здоров'я людини існування.
- Виконання усіх цих функцій забезпечується різними галузями права: конституційного, адміністративного, цивільного, екологічного, земельного, аграрного.

1 Забруднення земель: загальна характеристика та правове регулювання.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про охорону земель» (від 19 червня 2003 року)

- **забруднення ґрунтів** - накопичення в ґрунтах речовин, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості;
- **порушені землі** - землі, що втратили свою господарську та екологічну цінність через порушення ґрунтового покриву внаслідок виробничої діяльності людини або дії природних явищ.

Відповідно до ЗУ «Про охорону земель»

Стаття 45. Охорона земель і ґрунтів від забруднення небезпечними речовинами

Господарська та інша діяльність, яка зумовлює забруднення земель і ґрунтів понад установлені гранично допустимі концентрації небезпечних речовин, забороняється.

У разі виявлення фактів забруднення ґрунтів небезпечними речовинами спеціально уповноважені органи виконавчої влади у галузі охорони земель вживають заходів до обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, притягнення винних до відповідальності згідно із законом і проведення в установленому порядку робіт з дезактивації, відновлення забруднених земель, консервації угідь і визначення режимів їх подальшого використання.

Особливості режиму і порядку використання забруднених земель погоджуються з органами виконавчої влади з питань охорони здоров'я, екології і природних ресурсів та з питань аграрної політики.

Нормативи гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах, а також перелік цих речовин встановлює Кабінет Міністрів України.

Стаття 46. Охорона земель і ґрунтів від забруднення відходами

При здійсненні господарської діяльності, пов'язаної із зберіганням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням і захороненням відходів, забезпечуються:

- виконання заходів щодо запобігання або зменшення обсягів утворення відходів та екологічно безпечне поводження з ними;
- максимальне збереження ґрунтового покриву на основі обраного оптимального варіанта територіального розміщення об'єктів поводження з відходами;
- зняття родючого шару ґрунту, його складування, збереження та використання при рекультивації земель, покращенні малопродуктивних земель і благоустрої населених пунктів;
- запобігання негативному впливу об'єктів поводження з відходами, що використовуються для збирання, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів на ґрунтовий покрив прилеглих територій;
- рекультивація земельних ділянок після ліквідації об'єктів поводження з відходами.

Підприємства, установи та організації, а також громадяни, діяльність яких пов'язана з накопиченням відходів, зобов'язані забезпечувати своєчасне вивезення таких відходів на спеціальні об'єкти, що використовуються для їх збирання, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення.

Забороняється несанкціоноване скидання і розміщення відходів у підземних горизонтах, на території міст та інших населених пунктів, на землях природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-

культурного призначення, у межах водоохоронних зон та зон санітарної охорони водних об'єктів, в інших місцях, що може створювати небезпеку для навколишнього природного середовища та здоров'я людини.

У районах можливого забруднення земель небезпечними відходами, у тому числі аварійними, викидами від стаціонарних і пересувних джерел за рішенням місцевої державної адміністрації або органу місцевого самоврядування проводяться постійні або періодичні обстеження хімічного складу ґрунтів з метою виявлення та визначення їх негативного впливу на здоров'я людини, а також окремих видів природних ресурсів і довкілля в цілому.

Розміщення, збирання, зберігання, оброблення, утилізація та видалення, знешкодження і захоронення відходів здійснюються відповідно до вимог Закону України "Про відходи".

Відповідно до ст. 239 Кримінального кодексу України:

Стаття 239. Забруднення або псування земель

1. Забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, - караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, що спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, - караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

1. Основний безпосередній **об'єкт** злочину — встановлений порядок раціонального використання, захисту і відтворення земель як складної природної екосистеми, тісно пов'язаної з іншими елементами довкілля. Його додатковим обов'язковим об'єктом є життя і здоров'я особи.

2. **Предметом** злочину виступають землі будь-якого цільового призначення.

Землі у даному разі — це верхній шар земної поверхні у межах **зони** аерації, під якою слід розуміти верхню товщу земної кори між її поверхнею і дзеркалом ґрунтових вод. Вжите у ст. 239 поняття "землі" збігається з поняттям "ґрунт", який розглядається як мінерально-органічне утворення, поверхневий шар землі, що характеризується родючістю. Відповідно до цільового призначення всі землі України поділяються на землі: а) сільськогосподарського призначення; б) населених пунктів; в) промисловості, транспорту, зв'язку та іншого призначення; г) для потреб оборони; д) природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення; є) лісового і водного фондів; е) запасу.

3. **Об'єктивна** сторона злочину полягає у забрудненні або псуванні земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля.

У складі цього злочину терміни "забруднення" та "псування" одночасно позначають і діяння, і суспільне небезпечні наслідки.

Землі вважаються *забрудненими*, якщо в їх складі виявлені несприятливі кількісні або якісні зміни, що сталися в результаті господарської діяльності або інших антропогенних навантажень, внаслідок проникнення у землі різних забруднюючих речовин. При цьому негативні зміни можуть бути зумовлені не лише появою у ґрунті нових речовин, яких раніше не було, а й збільшенням вмісту речовин, що характерні для складу незабрудненого ґрунту або порівняно з даними агрохімічного паспорта для земель сільськогосподарського призначення.

Види забруднення земель можуть бути різними — хімічне, радіоактивне, бактеріальне тощо. Поняттям забруднення земель слід охоплювати їх отруєння, тобто

насичення ґрунтів токсичними речовинами, внаслідок чого земля перетворюється на фактор небезпеки для людини, флори і фауни.

Факти забруднення земель встановлюються інспекторами Державної екологічної інспекції МЕРП України, службовими особами спеціально уповноважених органів інших органів виконавчої влади, яким надані права державних інспекторів, і оформлюються відповідним протоколом.

Псування земель — це така зміна фізичних, біологічних та інших властивостей і характеристик земель, яка зумовлює непридатність використання їх за цільовим призначенням. Зниження природно-господарської цінності земель може проявлятися, наприклад, у знищенні або порушенні родючого шару ґрунту, у порушенні структури ґрунту.

Розглядуваний злочин має місце лише у тому разі, коли забруднення або псування земель сталося внаслідок порушення спеціальних правил поведінки із зазначеними вище речовинами, відходами чи іншими матеріалами, які у даному разі виступають засобом вчинення посягання. Тривале зниження або втрата родючості земель, виведення їх з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту, яке стало результатом безгосподарського використання земель, має кваліфікуватись за ст. 254 КК.

Відходи — це будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення, та яких їхній власник позбувається, має намір або повинен позбутись шляхом утилізації чи видалення (радіоактивні відходи, неочищені стічні води, викиди, солі важких металів та інші небезпечні хімічні речовини). Серед відходів виділяються небезпечні відходи.

Порушення спеціальних правил, що спричиняє забруднення або псування земель, може бути вчинене шляхом дії або бездіяльності. Наприклад, зберігання та видалення відходів повинне здійснюватись у місцях, визначених органами місцевого самоврядування, за наявності спеціальних дозволів, у яких визначено обсяги відходів відповідно до встановлених лімітів та умови їх зберігання. У зв'язку з цим самовільне захоронення (складування) промислових, побутових та інших відходів на землях утворює склад цього злочину.

Злочин, передбачений ч. 1 ст. 239, визнається закінченим з того моменту, коли забруднення або псування земель *створило небезпеку для життя, здоров'я людей або для довкілля*. Загроза заподіяння шкоди має бути реальною, очевидною, а негативні наслідки не настають лише завдяки своєчасно вжитим заходам або в силу інших обставин, які не залежать від волі винної особи. Створення вказаної небезпеки слід розглядати як своєрідний різновид суспільне небезпечних наслідків, які хоч і тісно пов'язані з діянням, однак мають самостійний характер.

Якщо реальної загрози заподіяння шкоди охоронюваним соціальним цінностям внаслідок порушення спеціальних правил не виникло, вчинене має тягнути адміністративну відповідальність (ст. 52 КАП).

4. **Суб'єкт злочину** — особа, на яку покладено обов'язок виконання спеціальних правил щодо запобігання забруднення і псування земель.

5. Суб'єктивна сторона злочину характеризується умисною або необережною формою вини.

6. Кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 239) є спричинення загибелі” людей, їх масового захворювання або інших тяжких наслідків.

Нормативні акти, що регулюють дану сферу:

1. Конституція України (ст. 14).
2. ЗК (ст. ст. 2, 7 розділи II, III).
3. Закон України “Про пестициди і агрохімікати” від 2 березня 1995р.
4. Закон України “Про меліорацію” від 14 січня 2000 р.

5. Закон України “Про відходи” від 5 березня 1998 р.
6. Порядок визначення втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що підлягають відшкодуванню. Затверджений постановою КМ № 238 від 3 жовтня 1991 р.
7. Положення про порядок ведення державного земельного кадастру. Затверджене постановою КМ № 15 від 12 січня 1993 р.
8. Порядок відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам. Затверджений постановою КМ № 284 від 19 квітня 1993 р.
9. Положення про моніторинг земель. Затверджене постановою КМ № 661 від 20 серпня 1993р.
10. Порядок одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у т.ч. токсичних промислових відходів, продуктів біотехнології та інших біологічних агентів. Затверджений постановою КМ № 440 від 20 червня 1995 р.
11. Перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів. Затверджений постановою КМ № 1147 від 17 вересня 1996р.
12. Методика визначення розміру шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства. Затверджена наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України № 171 від 27 жовтня 1997 р.

2. Загальні положення про деградацію. Види деградації ґрунтів. Інтенсивність ерозії. Діагностичні критерії деградації ґрунтів.

Відповідно статті 1 до Закону України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року № 962-IV поняття вживаються у наступному значенні:

- **деградація ґрунтів** - погіршення корисних властивостей та родючості ґрунту внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів;
- **деградація земель** - природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів;
- **консервація земель** - припинення господарського використання на визначений термін та залуження або залісення деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно та економічно неефективним, а також техногенно забруднених земельних ділянок, на яких неможливо одержувати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я.

Деградація ґрунтів — погіршення корисних властивостей та родючості ґрунту внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів (ЗУ «Про охорону земель»).

Деградація земель — природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів (ЗУ «про охорону земель»).

«Деградація земель» означає зниження чи втрату біологічної і економічної продуктивності і складної структури орних земель, що звожуються дощем, зрошуваних орних земель чи пасовищ, лісів і лісистих ділянок у посушливих, напівзасушливих і сухих субгумідних районах у результаті землекористування чи дії одного чи кількох процесів, у тому числі пов'язаних з діяльністю людини і структурами розселення, таких, як:

- вітрова чи водна ерозія ґрунтів;
- погіршення фізичних, хімічних і біологічних чи економічних властивостей ґрунтів;
- довготермінова втрата природного рослинного покриву.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці (ст. 1).

До деградованих земель відносяться:

- земельні ділянки, поверхня яких порушена внаслідок землетрусу, зсувів, карстоутворення, повеней, добування корисних копалин тощо;
- земельні ділянки з еродованими, перезволоженими, з підвищеною кислотністю або засоленістю, забрудненими хімічними речовинами ґрунтами та інші.

При всіх способах землекористування найбільшої шкоди сільському господарству завдає ерозія ґрунтів. Неправильне землекористування посилює дію еродувальних факторів. Ерозія ґрунтів відбувається на всіх континентах світу.

Залежно від характеру й тривалості процесів руйнування верхніх шарів ґрунту та материнської породи розрізняють геологічну ерозію і ерозію прискорену. Остання часто посилюється в зв'язку з господарською діяльністю людини.

Геологічна ерозія — це природний процес, який відбувається протягом геологічних епох і завдяки якому сформувався сучасний характер земної поверхні. Головні фактори, що зумовлюють геологічну ерозію і опади, вітер, крутизна схилу, температурні коливання, фізичні властивості порід, часткове підняття земної кори і землетруси. В наших широтах ця ерозія не є небезпечною для сільського чи лісового господарства, бо швидкість процесу руйнування ґрунту дорівнює швидкості процесу ґрунтоутворення. Більш небезпечний цей вид ерозії в пустелях, де відсутній рослинний покрив, і ніщо не може перешкодити вітру, який зносить верхні шари ґрунту.

Шкоди народному господарству завдає водна та вітрова ерозія.

Водна ерозія буває внаслідок змивання й вимивання частин ґрунту опадами, талими та проточними водами. Вона залежить від кількості й інтенсивності опадів, рельєфу, властивостей ґрунту, рослинного покриву.

Небезпека водної ерозії полягає не лише в зниженні родючості орного горизонту, а й замулюванні річок, ставків, водойм, заплавних земель. Цей вид ерозії поширений на схилах, переважно розораних, і найбільш небезпечний у гірських ландшафтах, в яких знищений лісовий покрив.

Дуже небезпечна **яружна ерозія**. Ліквідувати її можна лише залісненням та будівництвом спеціальних гідротехнічних споруд. Значних успіхів у боротьбі з яружною ерозією досягла Ржищівська гідролісомеліоративна станція в Київській області, яка застосувала комплекс агротехнічних, гідротехнічних і лісомеліоративних заходів: захисні лісонасадження, спорудження водорегулювальних і водозатримувальних валів, донних загат. Завдяки застосуванню науково обґрунтованої системи захисних заходів вдалося припинити дальше розмивання багатьох ярів і зберегти таким чином великі площі орних земель.

При **річковій ерозії** внаслідок швидкої течії води зноситься ґрунт з дна річок і незакріплених берегів. Щоб запобігти цьому, треба оберігати лісові насадження в прирусловій смузі, закріплювати береги за допомогою спеціальних гідротехнічних прийомів.

Вітрова ерозія поширена там, де немає перешкод сильним вітрам, і де відсутній природний рослинний покрив, що захищає поверхневі шари ґрунту, розораного на великих площах. Локальна вітрова ерозія спостерігається і на безструктурних піщаних ґрунтах. Особливо небезпечні піски біля озер та на узбережжях морів, де часто дмуть сильні вітри.

Причиною вітрової ерозії, крім несприятливих кліматичних умов, є руйнування зернистої структури ґрунту внаслідок неправильного обробітку та відсутності надійного його захисту. Надмірне випасання худоби в посушливих степах, яке призводить до знищення дернини, теж може спричинити вітрову ерозію.

Залежно від швидкості вітер видає різної величини дрібнозем (іноді діаметром до 1 мм) і переносить його на значну відстань. При інтенсивній вітровій ерозії виникають так звані чорні бурі, під час яких у повітря піднімаються мільйони тонн ґрунту. Чорні бурі

катастрофічне знижують родючість ґрунту не тільки в тих місцях, де вони виникають, а й завдають шкоди сільському господарству в тих районах, де відкладаються пилові маси.

Ерозія сприяє зниженню біопродуктивності ґрунтів сільгоспугідь. Щорічні втрати гумусу складають у середньому 0,62 т/га. Згідно з прогнозом Інституту спостережень за станом світу (Нью-Йорк), при наявних темпах ерозії й збезлісення до 2030 року родючої землі на планеті стане менше на 960 млрд. га, а лісів — на 440 млн. га.

Якщо зараз на кожного жителя планети припадає у середньому по 0,28 га родючої землі, то до 2030 р. площа скоротиться до 0,19 га. Зниження врожаю на ерозійних ґрунтах складає 36—47 %.

Вітер видуває шар ґрунту на 16—25 см, піднімає її на висоту 1—3 км і переносить на величезні відстані. Не раз уже фіксувався перенос курних бур з Африканського континенту на Американський. Наприклад, після курної бури, що розігралася у Східній Україні, частки ґрунту були виявлені на снігу Фінляндії, Швеції та Норвегії.

У результаті ерозії в ґрунтах зменшується зміст азоту і засвоєваних рослинами форм фосфору й калію, ряду мікроелементів (йоду, фтору, міді, цинку, кобальту, марганцю, нікелю, молібдену, селену), від яких залежить не тільки врожай, але і якість сільськогосподарської продукції, продуктивність тварин, а також бути причиною виникнення ендемічних захворювань серед населення.

Крім водної та вітрової ерозії, іноді на схилах різної крутості спостерігається **спливна ерозія**. Ґрунтовий покрив перенасичений ґрунтовими або талими водами, може поступово або й раптово спливати, внаслідок чого зносяться його родючі шари. Пізніше це може призвести до яружної ерозії.

Ще небезпечнішою є **лінійна ерозія**, якою охоплені височинні, горбисті та гірські території. Лінійний розмив руйнує не тільки ґрунт, а й увесь природний комплекс. Утворення ярів (іноді глибиною 9—40 м і протяжністю понад 10—15 км), які часто формують цілі ярково-балкові системи, вилучають з ужитку величезні площі сільськогосподарських земель. Площа вилученої з ужитку ріллі перевищує площу самих ярів у 2—3 рази. У місцях розвитку ярів знижується рівень підґрунтових вод, землі стають непридатними для шляхового, житлового та промислового будівництва. Найбільш девастровані лінійною ерозією ділянки, які в науковій літературі дістали назву «бедленд» (погані землі). Рекультивувати такі землі на сучасному рівні науки і техніки практично неможливо і дуже дорого. Альтернативою є профілактика, попередження розвитку таких шкідливих процесів.

В залежності від інтенсивності руйнування ґрунтів ерозію поділяють на

- слабку,
- середню,
- сильну
- надмірну.

При *слабкій ерозії* з одного га змивається чи видувається до 12 тонн верхніх шарів ґрунту; при середній ерозії — 12 — 25 т; при сильній ерозії — 25 — 50 т; при надмірній ерозії — більше 50 тонн. Ерозійний змив 50 т/га рівнозначний руйнуванню поверхневого шару ґрунту товщиною 5 мм. Протягом 100 років такої ерозійної діяльності можна втратити 500 мм ґрунту. Водночас за такий же період часу відбувається формування тільки 2 — 5 см родючого шару ґрунту в природних умовах. Це наглядно демонструє надмірно швидкі темпи ерозійної діяльності по відношенню до процесу ґрунтоутворення.

Останнім часом у деяких районах зрошування спостерігається іригаційна ерозія від зрошування ґрунту напуском води й, зокрема, від його дощування. Неправильне зрошування може призвести до засолювання ґрунтів. Ґрунтові води піднімаються до поверхні. Після випаровування води розчинні солі, що містяться в ній, залишаються в приповерхневих шарах, що зумовлює їх засолення. Щоб запобігти цим явищам, треба проводити хімічний аналіз вод і відповідно визначати спосіб зрошування.

Процес закислення або атмосферної оксидзації ґрунтів відбувається за рахунок випадання на їх поверхню кислих опадів, які утворюються в атмосфері в результаті реакції сполучення оксидів сірки, азоту, вуглецю з водяною парою. Це приводить до зміни рН ґрунтового середовища, різкого погіршення умов проживання організмів.

Засолення ґрунтів відбувається як в природних умовах так і в наслідок господарської діяльності людини. Особливо це явище поширене на поливних землях. В результаті поливу легкі фракції води випаровуються, а мінеральні солі відкладаються на ґрунтовій поверхні. Багаторічний полив земель може привести до їх надмірного засолення і вилучення із сільськогосподарського обробітку.

Заболочення ґрунтів виникає в наслідок підняття рівня ґрунтових вод спричиненого антропогенним чинником (будівництво ставків, водосховищ, земляних валів, водовідвідних дамб і таке інше).

Внаслідок Чорнобильської катастрофи значна територія України зазнала радіоактивного забруднення. Погіршився екологічний стан понад 4,6 млн. га сільськогосподарських угідь. Площа забруднених земель збільшується за рахунок радіоактивних викидів 5 нині діючих атомних електростанцій. Існують також території з підвищеним природним радіаційним фоном. Отже, є всі підстави вважати, що в наш час приблизно шоста частина сільськогосподарських земель України має підвищену радіоактивність, що створює великі проблеми практично в усіх галузях сільськогосподарського виробництва.

3. Правове регулювання питання деградації земель.

Відповідно до ст. 34 ЗУ «Про охорону земель»

Нормативи показників деградації земель установлюються для кожної категорії земель з метою запобігання погіршенню їх стану і використовуються для здійснення контролю за використанням та охороною земель.

До нормативів показників деградації земель належать показники гранично допустимого погіршення стану і властивостей земельних ресурсів внаслідок антропогенного впливу та негативних природних явищ, а також нормативи інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення.

Використання в сільськогосподарському виробництві сільськогосподарської техніки, питомий тиск ходових частин на ґрунт якої перевищує нормативи, забороняється.

Показники інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення встановлюються з урахуванням даних агрохімічної паспортизації земель.

При встановленні показників інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення визначаються сільськогосподарські культури, вирощування яких обмежується або забороняється, а також технології та окремі агротехнічні операції щодо їх вирощування.

Показники інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення використовуються в процесі складання проектно-технологічної документації на вирощування сільськогосподарських культур.

4. Стан земель на прикладі Івано-Франківської області

Перш ніж розпочати аналіз стану земель в Івано-Франківській області з'ясуємо спочатку особливості її розташування та ґрунтово-кліматичні умови.

Так, територія області розташована на заході України і займає північно-східну частину Українських Карпат, Прикарпаття та частину Подільської височини. Площа її дорівнює 13,9 тис. квадратних кілометрів, або 1392756 гектарів, з них земель сільськогосподарського призначення 648300 гектарів.

За даними Івано-Франківської обласної державної адміністрації найбільшу частку земель від загальної кількості становлять лісгосподарські підприємства – 40,5%, наступною групою користувачів є громадяни яким надані землі у власність і користування

і їх частка складає 27,2% всього земельного фонду. Також можна помітити досить великий резервний фонд, що становить 31,7%, дані землі знаходяться у відомстві місцевих рад і використовуються для перспективного розширення забудованих територій або надаватися в оренду для сільськогосподарського використання.

Сільськогосподарських угідь в області нараховується 634225 гектарів, в т.ч. ріллі - 376839 (59,4%), перелогів - 28511(4,6%), сіножатей - 82589 (13,0%), пасовищ -130186 (20,5%) та багаторічних насаджень - 16100 гектарів або 2,5%.

За ґрунтово-кліматичними умовами область поділяється на три агроґрунтові зони:

Придністровська зона займає північну і східну частини області: Рогатинський район, північну частину Галицького району, незначну північно-східну частину Тисменицького району, весь Тлумацький і Городенківський райони, більшу частину Снятинського району та східну частину Коломийського району. Ґрунтовий покрив цієї зони представлений опідзоленими ясносірими, сірими і темносірими ґрунтами, чорноземами опідзоленими і вилугованими та різного ступеня, змитості й оглеєння їх різновидностями. В долинах річок та балок цієї зони зустрічаються лучні, дернові й болотні ґрунти.

Прикарпатська (Передгірська) зона проходить через центральну частину області й займає весь Калуський район, частину території Галицького, Тисменицького, Коломийського, Долинського, Богородчанського, Рожнятівського, Надвірнянського і Косівського районів. Ґрунти тут дернові опідзолені, дерново-підзолисті та буроземно-підзолисті.

Карпатська зона займає західну та південно-західну частини території області. Сюди входять частина Долинського, Рожнятівського Косівського, Богородчанського, Надвірнянського і Верховинський район.

У гірській зоні виражена вертикальна зональність ґрунтів, де найбільш поширені бурі лісові, дерново-буроземні та буроземно-підзолисті ґрунти.

Амплітуда коливань середньорічного змиву ґрунту внаслідок водної ерозії на ерозійно небезпечних територіях в Передгірській зоні складає 7,5-45, у Придністровській - 9,0-60,0 т/га. Згідно розрахунків втрати гумусу при цьому складають від 0,1 до 2,4 т/га.

Слід зауважити, що гумус - це одна з найважливіших складових частин ґрунту, від якої залежить розвиток процесу ґрунтоутворення, рівень родючості, ефективність агрозаходів щодо підвищення врожаїв сільськогосподарських культур та засобів захисту навколишнього середовища від забруднення при застосуванні засобів хімізації у землеробстві.

Узагальнення результатів досліджень проведених працівниками Івано-Франківським центром "Облдержродючість" свідчать, що багаторічна оранка земель усіх типів ґрунтів і тривале використання їх в умовах без достатніх заходів по компенсації втрат гумусу призводить до зменшення його вмісту в основному з двох причин: процесами ерозії ґрунтів і перевагою процесів мінералізації гумусу над процесами його відтворення.

Площі еродованих земель області подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Площі земель області, що зазнають ерозійних процесів (тис. га)

Назва району	Всього еродованих і ерозійно небезпечних земель		Розміщення орних земель по схилах		
	с/г угіддя	в т.ч. рілля	3-5°	5-7°	>7°
Богородчанський	2,450	2,240	0,640	0,760	0,110
Верховинський	0,927	0,000	0,000	0,000	0,000
Галицький	21,020	17,300	5,240	7,340	3,150
Городенківський	13,700	10,980	4,590	3,510	1,250
Долинський	5,900	2,000	0,600	0,100	0,500
Калуський	1,686	1,585	1,525	0,060	0,000
Коломийський	11,100	6,842	2,838	2,178	0,636
Косівський	8,395	1,727	0,493	0,719	0,407
Надвірнянський	3,973	1,710	0,420	0,640	0,490
Рогатинський	30,160	25,820	7,180	9,560	7,070
Рожнятівський	5,960	1,940	1,100	0,400	0,060
Снятинський	12,256	8,490	3,586	2,630	1,606
Тисменицький	7,900	7,060	2,929	2,146	0,434
Тлумацький	12,250	10,690	6,380	2,550	1,140

За останні роки кількість виносу поживних речовин в порівнянні з кількістю надходження їх у ґрунт збільшується в усіх зонах землеробства області

Дефіцит поживних речовин і гумусу, в свою чергу, вплинув на вміст цих речовин у ґрунті.

Слід зауважити, що основними джерелами забруднення навколишнього середовища в області є електростанції, транспорт, промисловість та використання в землеробстві засобів захисту рослин.

Контроль за екологічним станом довкілля в області ведуть декілька служб. Середніх них є і радіологічно-токсикологічна служба обласного центру "Облдержзродючість" створена у 1974 році.

Основним завданням її є здійснення радіологічного і токсикологічного контролю за станом забруднення земель сільськогосподарського призначення та продукції рослинництва радіонуклідами, важкими металами і залишками пестицидів.

З цією метою в кожному адміністративному районі у 1976 році закладено постійні контрольні ділянки на різних типах ґрунтів сільськогосподарського призначення.

Найнебезпечнішим з екологічної точки зору видом деградації земель є їх радіоактивне забруднення.

При визначенні ступеня радіоактивної деградації ґрунтового покриву області користувалися даними суцільного радіологічного обстеження, що проводилося в період з 1998 по 2004 роки одночасно з агрохімічною паспортизацією земель сільськогосподарського призначення.

В області обстежено 270750 гектарів ґрунтів сільськогосподарських угідь.

За даними обстеження ґрунтів в господарствах нараховується 8790 гектарів забруднених радіонуклідом цезієм - 137 зі щільністю забруднення 1 - 5 Кі/км², що складає 3,3% від обстежених площ.

З них найбільша кількість, 4290 гектарів, знаходиться у Снятинському районі, 1200 - в Городенківському, 2500 - в Косівському та 800 гектарів в Верховинському районі.

У Снятинському та Городенківському районах більшість площ забруднених ґрунтів складають орні землі, а у Косівському та Верховинському районах - в основному ґрунти природних кормових угідь (луки і пасовища).

Максимальна щільність забруднення цезієм - 137 у деяких господарствах Снятинського району складає 2,51, Городенківського - 1,2, Верховинського та Косівського районів - 1,1 - 1,62 Кі/км².

Середньо деградовані ґрунти, щільність забруднення яких дорівнює 1 - 5 Кі/км², не можуть забезпечити виробництва високоякісної продукції, особливо для виробництва продуктів дитячого харчування.

Решту площ сільськогосподарських угідь області не забруднені або слабо забруднені цезієм - 137 і щільність забруднення їх не перевищує 1,0 Кі/км².

Ґрунтів зі щільністю забруднення вище 5,0 Кі/км² в області немає.

Щодо забруднення сільськогосподарських угідь стронцієм - 90, то 270350 га ґрунтів області, або 99,8% мають щільність забруднення до 0,15 Кі/км², з них 86830 га до 0,02 Кі/км². Така щільність відповідає допустимим рівням для вирощування продукції та виробництва екологічно чистих продуктів дитячого і дієтичного харчування.

Інтенсивність деградації земель, стан яких впливає не тільки на ефективність агропромислового комплексу та екологічну безпеку в цілому, а й на рівень економічної незалежності, з кожним роком зростає.

Це зростання обумовлено відсутністю стратегії землекористування і охорони земель, порушенням: законів землеробства і екологічної рівноваги, нехтуванням концепцією сталого землекористування та техногенним забрудненням ґрунтів.

Особливо негативно впливає на землі сумісне забруднення важкими металами, пестицидами та радіонуклідами, що призводить до їх деградації.

В результаті такого забруднення погіршуються фізико-хімічні властивості і біологічна активність ґрунтів, може мати місце небезпечне накопичення токсикантів в продуктах, зниження врожаїв культур.

Екологічна ситуація в регіоні зумовлена трьома головними факторами: забрудненнями від трансграничних переносів з Центральної і Східної Європи, регіональним забрудненням від місцевих великих підприємств (Калуського ВАТ "Оріана", Бурштинської ТЕС, Надвірнянського нафтопереробного заводу ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття") та локальним забрудненням.

Землі приміських сільськогосподарських зон, а також території навколо промислових центрів в радіусі 20 км і вздовж автошляхів на відстані до 450 м, як правило, мають вміст важких металів вище фоновому або більше половини граничнодопустимих концентрацій. Спостерігається також незначне локальне забруднення земель деяких районів такими елементами як свинець і цинк.

Забруднення земель валовими формами важких металів за своїм впливом на її деградацію займає друге місце після радіоактивного забруднення.

Хоча на території області в даний час не спостерігається суцільного забруднення угідь важкими металами вище граничнодопустимих концентрацій на великих площах, проте забруднення, особливо свинцем, з кожним роком зростає. Зважаючи на це, міста нашої області стоять поряд з такими як Донецька, Дніпропетровська, Київська, Луганська та іншими областями і вважаються найбільш забрудненими.

В області практично немає жодного господарства, де б 100% ґрунтів мали фоновий (до 10 мг/кг) вміст валового свинцю.

За даними обстежень в області 50,4% ґрунтів мають фоновий вміст свинцю (10 мг/кг), 46,0% слабозабруднені (вміст 10,1 - 20,0 мг/кг), 3,5% помірнозабруднені (вміст 20,1 - 30,0 мг/кг) та 0,1% середньозабруднені (вміст 30,1 - 40,0 при ГДК - 30,0 мг/кг) [34].

Найвищий вміст свинцю спостерігається в ґрунтах Калуського, Тисменицького та Надвірнянського районів, де середній вміст елементу складає 15,7 - 16,6, а максимальний 28,3 - 30,0 мг/кг.

Площа сільськогосподарських угідь з помірним забрудненням (100,1-150,0 мг/кг) складає 0,2 % від обстеженої або 448,5 га, з них 102,9 га - в Богородчанському, 38,0 - в Городенківському, 191,4 - в Коломийському та 116,2 га - в Тисменицькому районах.

Дещо менша забрудненість ґрунтів міддю. Площі з помірним забрудненням складають лише 0,04% території області. Це невеликі площі - 29,4 га в Калуському та 58,4 га в Надвірнянському районах.

Слабозабруднених ґрунтів в області налічується 1085,8 га або 0,46%. Решту площ (99,5%) містять до 20,0 мг/кг міді, тобто на рівні фонового.

Середній вміст міді у ґрунтах області 11,0 мг/кг, а максимальний 52,0 в Калуському районі при гранично допустимій концентрації (ГДК) - 55 мг/кг.

Валовий вміст нікелю і кадмію у більшості ґрунтів області знаходиться на рівні фонового, до 0,5 мг/кг кадмію та до 40,0 мг/кг нікелю, і лише 0,3% обстежених сільськогосподарських угідь слабозабруднені нікелем та 3,4% кадмієм.

Слабка забрудненість кадмієм спостерігається в ґрунтах Калуського, Надвірнянського та Городенківського районів.

Максимальний вміст кадмію 0,6 - 1,0 мг/кг спостерігається у вище згаданих районах зі слабкою забрудненістю цим елементом. Не спостерігається в господарствах області також забруднення земель ртуттю вище граничнодопустимих концентрацій.

100% обстежених площ сільськогосподарських угідь містять до 0,5 мг/кг валової ртуті, з них 59,8 % до 0,1 мг/кг.

Таким чином, раціональне використання земельних угідь в сільськогосподарському виробництві, розробка і ефективне застосування комплексу заходів по регулюванню та управлінню родючістю ґрунтів не можливі без знання їх фактичного агроекологічного стану. Отже, йдеться про якісну оцінку землі на такому рівні, коли потрібно враховувати не тільки їх родючість ґрунту, а й забруднення земель взагалі важкими металами, пестицидами та іншими токсикантами.

Кінцевою метою сільськогосподарського виробника в рослинництві є отримання максимального врожаю при належному збереженні родючості ґрунту та його екологічного стану. При цьому врожай є результатом інтегральної дії кліматичних факторів, фізико-хімічних та агрохімічних властивостей ґрунту і чіткого дотримання всіх без винятку елементів технології. Тому необхідно усвідомити, яке важливе значення для досягнення цієї мети має використання на практиці даних агрохімічної оцінки земель, яка проведена на основі матеріалів агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Такі фактори, як клімат, кислотність ґрунтів істотно впливають на їх стан, що і спонукає враховувати їх при агрохімічній оцінці.

Еколого-агрохімічний стан ґрунту визначається шляхом внесення в агрохімічну оцінку поправки на забруднення його радіонуклідами, важкими металами та пестицидами. Еколого-агрохімічна оцінка включає показники не лише родючості, але й дат про забрудненість ґрунтів і є зведеним показником агроекологічного стану поля, земельної ділянки та інших територіальних одиниць.

Наведені вище дані еколого-агрохімічної оцінки ґрунтів області наочно відображають всю різноманітність типів ґрунтів, кліматичних, умов та інші причини (висока розораність території, ерозія, кислотність), що за останні десятиліття привели до відчутної деградації земель.

У чому ж причина такої ситуації? Річ у тому, що інтенсивна сільськогосподарська діяльність 60 — 80-х років минулого століття супроводжувалась високим рівнем розорюваності схилів земель, розширенням посівних площ просапних культур, не завжди потрібною широкомасштабною меліорацією перезволожених, заболочених земель, нехтуванням науково обґрунтованими рекомендаціями щодо застосування ґрунтозахисних сівозмін, викорчовуванням на схилах природних чагарників, впровадженням індустриальних технологій вирощування сільгоспкультур. А ще причиною деградації ґрунтів, втрати їх родючості стала низька культура землеробства, порушення користувачами елементарних технологічних правил праці в полі, їхнє безвідповідальне ставлення до землі й відсутність протягом десятиліть ґрунтозахисних заходів. Це й призвело до розвитку нечуваних ерозійних та інших негативних процесів — переуцільнення ґрунту, погіршення його водно-фізичних і механічних властивостей, до зсувів, селів, деформації земельних масивів. Словом, це лихо — суто соціальне явище, продукт життєдіяльності суспільства — на совісті землевласників.

Зауважимо, що і сучасні господарі землі — фермери, керівники приватних агроформувань, кооперативів, та й звичайні мешканці області — не надають жодного значення цій актуальній проблемі, хоча, як на мою думку, саме дотримання екологічних рекомендацій господарювання на землі повинно стати чи не головним критерієм оцінки їхньої діяльності [53]. Більше того, сьогодні землекористувачі інтенсивно використовують значну частину розпайованих і приватизованих малопродуктивних деградованих земель, які підлягають оздоровленню (консервації), що екологічно просто недопустимо. А в ході створення нових агроформувань не розробляються проекти внутрігосподарського використання земель, вирощування сільгоспкультур, не враховуються природні умови — елементи рельєфу (довжину, крутизну, експозицію схилу), родючість ґрунту. В держактах на право користування землею (паєм) не вказано ні характеристики ґрунту, ні рекомендованих сівозмін, заходів для підвищення родючості землі чи перспективної спеціалізації господарства. Держава на ці заходи не виділяє коштів, а землевласник не може оплатити такі роботи. Якщо ж заглибитись у тему, що конче треба зробити, аби висвітлити повну її картину, то слід зазначити, що, за великим рахунком, роздержавлення, приватизація й паювання земель, виникнення малих і великих господарств спричинило набагато більше проблем, ніж дало позитивних результатів, а саме: роздрібнення великих масивів на малі ділянки знизило раціональне використання земель, порушило організацію території чинних господарств, призвело до ліквідації сівозмін, посилення деградаційних процесів, забур'яненості полів.

Частина нових землевласників не мають необхідних знань, сподіваючись на природну родючість ґрунту, не усвідомлюють потреби її збереження, не володіють методами і навиками цієї роботи. Через еколого-економічну кризу хлібороби не можуть придбати нові високопродуктивні сорти, запровадити прогресивні технології вирощування культур, придбати малогабаритну техніку. Зрештою, й чинну систему заходів з відтворення родючості і охорони ґрунтів, що її в 1980-1990 рр. було впроваджено у базових господарствах області, знищено, а побудовані тоді водорегулювальні споруди перебувають у запущеному стані. Словом, деградація земель у багатьох районах області досягла критичного стану.

Отже, погіршення стану земельних ресурсів регіону вимагає науково - обґрунтованої державної політики у галузі використання і охорони земельних ресурсів. Враховуючи це, Івано-Франківською обласною державною адміністрацією розроблено Стратегію соціального і економічного розвитку Івано-Франківської області до 2011 року, а також концептуальні положення до неї. В ній йдеться, що, зважаючи на екологічну небезпеку, зокрема від хімічних виробництв, природні катаклізми, порушення екологічної рівноваги при надмірному техногенному навантаженні одним із основних завдань керівництва області є покращання природного довкілля, в тому числі і стану земель. Найбільш дієвим в цьому плані засобом є створення в нашому регіоні заповідників.

Відповідно до Закону України “Про природно-заповідний фонд” на територіях та об’єктах природно-заповідного фонду забороняється будь-яка господарська діяльність, яка суперечить їх цільовому призначенню, порушує природний розвиток процесів та явищ, або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об’єкти. Станом на 1.01.2003 року в області нараховується 439 заповідних територій та об’єктів загальною площею 186,5 тис. га, з них 30—загальнодержавного значення площею 93,9 тис. га та 409 — місцевого значення площею 92,6 тис. га, в тому числі 1 — природний заповідник, 2- національні природні парки, 4 — регіональні ландшафтні парки, 51 заказник, 181 пам’ятка природи, 5 дендрологічних парків, 8 парків-пам’яток садово-паркового мистецтва, 186 заповідних урочищ.

Основу заповідного фонду складають національні природні парки — 44,2 % площі всіх заповідних об’єктів, природний заповідник — 2,8 % регіональні ландшафтні парки — 24,9 %, заказники — 24 %.

Сучасна мережа природно-заповідного фонду забезпечує збереження різноманіття ґрунтів. На заповідних об’єктах забороняється розорювання земель, крім спеціально відведених для цього ділянок, застосування пестицидів і мінеральних добрив, влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, кладовищ, скотомогильників полів фільтрації тощо.

Значну ґрунтозахисну роль виконують лісові заповідні об’єкти з корінними деревостанами, особливо на гірських схилах. Заборона рубок головного користування в заповідному фонді сприяє зростанню захисних функцій лісу, попередженню змиву і розмиву ґрунту, виникненню зсувів і селевих потоків, зниженню інтенсивності паводків.

Також, одним із напрямків в покращенні екологічного стану на землях Івано-Франківщини є забезпечення наукових установ і підприємств області кваліфікованими спеціалістами. З огляду на те, що агроформування, науково-виробничі організації АПК регіону слабо забезпечені хорошими фахівцями, варто зазначити, що у Прикарпатському Національному університеті імені В. Стефаника відкрито кафедру агрохімії та ґрунтознавства, а в Коломиї — інститут управління природними ресурсами, які покликані готувати фахівців нового покоління для поліпшення агроекологічної ситуації на Івано-Франківщині.

Тема 7. Вимоги екологічної безпеки у використанні земель

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- поняття „Екологічна безпека”;
- екологічні вимоги щодо використання природних ресурсів;
- правовий режим зон екологічного лиха;
- категорії екологічно уражених земель

Вміти:

- розрізняти території, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Ключові поняття і терміни: екологічна безпека, екологічні вимоги щодо використання природних ресурсів, техногенно забруднені землі, зона екологічного лиха, деградовані землі, малопродуктивні землі.

Екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Гарантіями екологічної безпеки для громадян України є широкий комплекс взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, виховних, правових та інших заходів.

Важливою гарантією екологічної безпеки є додержання екологічних вимог у промисловості, будівництві, на транспорті, в сільському господарстві, при проведенні наукових досліджень. А також при розміщенні і розвитку населених пунктів.

На особливу увагу заслуговує додержання екологічних вимог у сільському господарстві. Перехід на промислові технології вирощування сільськогосподарських культур обумовив широке використання хімічних засобів боротьби зі шкідниками, хворобами рослин і бур'янами. Суть хімічного методу боротьби полягає в тому, що проти шкідливих організмів застосовують різні хімічні речовини, так звані пестициди.

У зв'язку з постійним розширенням асортименту, збільшенням кількості пестицидів, що використовуються у боротьбі з шкідливими для рослин організмами, виникає небезпека забруднення довкілля (передусім земель). В організм людини пестициди можуть потрапляти через органи дихання, травлення, шкіряний покрив. І це треба мати на увазі тим, хто їх використовує.

Негативно на сільськогосподарські угіддя, навколишнє середовище в цілому впливають і мінеральні добрива, особливо при тривалому їх внесенні у ґрунт великими дозами. Нерідко негативні наслідки від використання мінеральних добрив обумовлені не самими добривами, а тими помилками, які допускаються в технологіях їх виробництва, зберігання, транспортування і застосування.

Особливо небезпечними є недбалість і неграмотність під час зберігання і застосування мінеральних добрив і отрутохімікатів. Досить часто ці засоби зберігаються в непристосованих приміщеннях або ще гірше – на відкритому просторі. Під час злив вони потрапляють до річок і озер, їх розносить вітер, що приводить до забруднення ґрунтів, вод, атмосферного повітря і, як наслідок, - до погіршення стану здоров'я людей.

Для запобігання цим явищам необхідно, щоб у повну силу діяв Закон України «Про пестициди та агрохімікати» від 2 березня 1995 р., який регулює правові відносини, пов'язані з безпечним для здоров'я людини і довкілля застосування пестицидів і агрохімікатів.

Екологічні вимоги передбачені і для розміщення та розвитку населених пунктів. Планування, розміщення, забудова і розвиток населених пунктів здійснюються за рішенням місцевих Рад народних депутатів з урахуванням екологічної ємності територій,

додержанням вимог щодо охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки.

Екологічні вимоги щодо використання природних ресурсів полягають в наступному:

1)раціонально і економно використовувати природні ресурси на основі широкого застосування новітніх технологій;

2)вживати заходів щодо запобігання псуванню, забрудненню, виснаженню природних ресурсів, негативному впливу на стан довкілля;

3)вживати заходів щодо відтворення відновлюваних природних ресурсів;

4)застосовувати біологічні, хімічні та інші методи поліпшення природних ресурсів, які забезпечують охорону навколишнього природного середовища і безпеку здоров'я населення;

5)зберігати території та об'єкти природно-заповідного фонду, а також інші території, що підлягають особливій охороні;

6)здійснювати господарську та іншу діяльність без порушення екологічних прав інших осіб.

Сьогодні проблема гарантій екологічної безпеки набула особливого значення у зв'язку з Чорнобильською катастрофою, яка створила надзвичайну небезпечну для здоров'я людей і навколишнього природного середовища радіаційну обстановку на значній території України.

Внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС велика кількість земель України зазнала радіоактивного забруднення. Нині 159 тис. гектарів земель – це радіаційно забруднені сільськогосподарські угіддя, що не використовуються у сільськогосподарському виробництві. Безпосередньо у 30-кілометровій зоні відчуження вилучено з користування 65 тис. гектарів сільськогосподарських угідь, у тому числі 3,5 млн. гектарів ріллі, близько 400 тис. гектарів природних кормових угідь, понад 3 млн. гектарів лісів. Забруднення зазнали 74 райони 12 областей нашої держави. Близько 70% території українського Полісся забруднено радіонуклідами. Ці обставини стали підставою для виділення правового режиму техногенно забруднених земель.

Відповідно до ст.169 ЗК *техногенно забрудненими* визнаються землі, забруднені внаслідок господарської діяльності людини, що призвела до деградації земель і негативних наслідків для довкілля і здоров'я людей. До таких земель відносяться як радіоактивно забруднені землі, так й ті, що забруднені іншими шкідливими речовинами. Особливості правового режиму зазначених земель встановлюються законодавством України про зони екологічного лиха.

Правовий режим зон екологічного лиха насамперед визначається Законом України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27.02.91 р. і Законом України від 28.02.91 р. «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (в редакції Закону від 19.12.91р.).

Перший Закон регулює питання поділу території на відповідні зони, режим їх використання та охорони, умови проживання та роботи населення, господарську, науково-дослідну та іншу діяльність на них. Він закріплює і гарантує забезпечення режиму використання та охорони вказаних територій для зменшення дії радіоактивного опромінення на здоров'я людини та екологічні системи. Зокрема, цим Законом встановлено чотири зони:

1)*зона відчуження* територія, з якої у 1986р. було проведено евакуацію населення;

2)*зона безумовного (обов'язкового) відселення* –територія, що зазнала інтенсивного забруднення довговічними радіонуклідами, із щільністю забруднення ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від 15,0 Кі/кв.км і вище, чи стронцію від 3,0 Кі/кв.км і вище, чи плутонію від 0,1 Кі/кв.км і вище, де ефективна еквівалентна доза опромінення людини може перевищити 5,0 мЗв (0,5 бер) на рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійних період;

3) **зона гарантованого добровільного відселення** – територія з щільністю забрудненого ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від 5,0 до 15,0 Кі/кВ.км, чи стронцію від 0,15 до 3,0 Кі/кВ.км чи плутонію від 0,01 до 0,1 Кі/кВ.км, де ефективна еквівалентна доза опромінення людини може перевищити 1,0 мЗв (0,1бер) на рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період;

4) **зона посиленого радіоекологічного контролю** – територія з щільністю забрудненого ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від 1,0 до 5,0 Кі/кВ.км, чи стронцію від 0,02 до 0,15 Кі/кВ.км, чи плутонію від 0,005 до 0,01 Кі/кВ.км, за умови, що розрахункова ефективна еквівалентна доза опромінення людини з урахуванням коефіцієнтів міграції радіонуклідів у рослин та інших чинників перевищує 0,5 мЗв (0,05бер) на рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період.

У ст.3 Закону радіаційно небезпечні землі визначені як землі, на яких неможливе подальше проживання населення, одержання сільськогосподарської та іншої продукції, продуктів харчування, що відповідають нормативам екологічної безпеки. Відповідно до ч.1 ст. 170 ЗК такі землі підлягають вилученню із сільськогосподарського обігу та консервації. Це стосується території зони відчуження (30-кілометрової зони) і зони безумовного (обов'язкового) відселення. У цих зонах забороняється постійне проживання населення, природокористування, будь-яка інша діяльність, що не забезпечує додержання режиму радіаційної безпеки. На територіях зазначених зон проводяться роботи по запобіганню винесенню за їх межі радіонуклідів, веденню екологічного моніторингу, забезпеченню їх належного санітарного і пожежонебезпечного стану, застосування методів фіксації радіонуклідів на місцевості.

Також до категорії екологічно уражених земель, крім техногенно забруднених земель, відносяться деградовані та малопродуктивні землі. Так, відповідно до ч.1 ст.171 ЗК до **деградованих земель** відносяться земельні ділянки, поверхня яких порушена внаслідок землетрусу, зсувів, карстоутворення, повеней, добування корисних копалин тощо; земельні ділянки з еродованими, перезволоженими, з підвищеною кислотністю або засоленістю, забрудненими хімічними речовинами ґрунтами тощо.

До малопродуктивних земель відповідно до .2 ст.171 ЗК відносяться сільськогосподарські угіддя, ґрунти яких характеризуються негативними природними властивостями, низькою родючістю, а їх господарське використання за призначенням є економічно неефективним. Загальна площа деградованих і малопродуктивних угідь України становить 5133,7 тис. гектарів, або 8,51% площі її земельного фонду.

За останні роки було прийнято низку еколого-правових актів, пов'язаних з гарантуванням екологічної безпеки в Україні: Закони України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів з питань охорони навколишнього природного середовища» від 6 березня 1996 р., «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000р., постанова Кабінету міністрів України «Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку» від 27 липня 1995 р. та ін..

Вчені виділяють такі складові, що зумовлюють погіршення стану сільськогосподарських угідь: 1) втрати, пов'язані з переуцільненням ґрунту під дією ходової системи тракторів, комбайнів, ґрунтообробних машин; 2) збільшення навантаження на земельні ресурси (хімізація землеробства, руйнування ґрунту); 3) необґрунтованість зрошувальних і осушувальних меліорацій; 4) вилучення родючих земель для непрямого використання (будівництво, відвали, звалища); 5) відсутність територіальних, науково обґрунтованих систем землеробства; 6) відсутність лісозахисних смуг.

Агропромисловий комплекс у сучасних умовах продовжує бути основним забруднювачем земель. Мінеральні добрива, пестициди та інші хімічні препарати використовуються необґрунтовано і разом з промисловим і радіаційним забрудненням це може ще більше ускладнити екологічну ситуацію в Україні, знизити відтворювальну здатність біосфери та екологічну стійкість агроландшафтів.

Особливо страждають від неправильного ведення землеробства ґрунти – верхній родючий шар земель, які дедалі більше втрачають свою самовідновлювальну та самоочищувальну здатність. Неконтрольований сільськогосподарський тиск на ґрунтовий покрив спричинив глибокі зміни природних властивостей земель, призвів до трансформації внутрішньогрунтових процесів. Звичними явищами стали деградація, ерозія та техногенне забруднення ґрунтів. Так, водна і вітрова ерозії руйнують понад 13,9 млн. га сільськогосподарських угідь, або третину їхньої загальної площі. Еродовані площі щорічно збільшуються на 80-90 тис. га, що призводить до втрати коштів, вкладених у підготовку ґрунтів до сівби, внесення добрив, насіння, сівбу та вирощування сільськогосподарських культур. За оперативними даними областей, збитки внаслідок пересівів, змиву посівів сягають 200 млн. грн. Крім того, змив ґрунтів завдає значних економічних втрат через замулення річок і водойм.

Деградацію родючості ґрунтів, внаслідок погіршення їх гумусного шару, можна назвати найсерйознішою сучасною екологічною проблемою. Так, згідно з розрахунками Української академії аграрних наук, у нашій країні щороку втрачається від 0,6 до 1 т землі з 1 га. Також погіршується її мінеральний склад та агрофізичні властивості. Значними є і показники забрудненості ґрунтів внаслідок господарської діяльності. Шкідливі викиди промисловості у повітря у решті решт зосереджувались і накопичувались на землях, що безпосередньо прилягали до об'єктів будівництва, розповсюджувались через воду та повітря на десятки і сотні кілометрів від джерел викиду, випадали на поверхню землі з атмосферними опадами. Вміст важких металів у ґрунтах поблизу міст, автотрас, промислових об'єктів перевищує гранично допустимі концентрації у 5-10 разів.

Але найбільшою небезпекою для навколишнього природного середовища є забруднення ґрунтів хімічними та біологічними компонентами, зокрема, радіонуклідами, важкими металами, пестицидами, збудниками інфекційних хвороб. Через ґрунти ці забруднювачі мігрують у суміжні географічні середовища – воду, повітря, забруднюють продукти харчування.

В цілому, якщо брати до уваги стан руйнації агросфери (дія ерозійних процесів, засолення, заболочення, засмічення, техногенне забруднення земель), обумовленої усуспільненням землі, то проблема охорони нашого національного багатства – земельних ресурсів – стала проблемою безпеки країни.

Внаслідок ряду причин частка екологічно чистих територій України, за оцінками фахівців, дорівнює всього 7% земельної площі держави, а умовно чистих територій, які характеризуються більш-менш нормальними умовами проживання людини, – близько 8%. Малозабруднені території охоплюють 15% території країни, а забруднені та дуже забруднені, де умови життєдіяльності населення значно погіршені й напружені, становлять відповідно майже 40 і 30%. Близько 1,7% території України є територією екологічного лиха.

Тому на сучасному етапі розвитку аграрного виробництва виникає потреба в „екологізації суспільства”, тобто розробки заходів ефективного використання сільськогосподарських угідь при збереженні якості природного середовища.

Тема 8. Охорона земель при здійсненні господарської діяльності

Після вивчення теми необхідно

Знати:

- Закон України «Про охорону земель»;
- Поняття «грунт»;
- напрями правової охорони земель сільськогосподарського призначення;
- Постанову Кабінету Міністрів України „Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів” від 17 вересня 1996 року;
- Закон України „Про відходи”;
- Загальнодержавну програму формування Національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки.

Ключові поняття і терміни: ґрунт.

Стаття 35 Закону України «Про охорону земель» ставить вимоги до власників і землекористувачів, орендарів земельних ділянок при здійсненні господарської діяльності, а саме:

- дотримуватись вимог земельного та природоохоронного законодавства;
- проводити на земельних ділянках господарську діяльність способами, які не завдають шкідливого впливу на стан земель та родючість ґрунтів;
- підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі на основі застосування екологічнобезпечних технологій обробітку і техніки, здійснення інших заходів, які зменшують негативний вплив на ґрунти, запобігають безповоротній втраті гумусу, поживних елементів тощо;
- дотримуватись стандартів, нормативів при здійсненні протиерозійних, агротехнічних агрохімічних, меліоративних та інших заходів, пов'язаних з охороною земель, збереженням і підвищенням родючості ґрунтів;
- надавати відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування відомості про застосування пестицидів та агрохімікатів;
- сприяти систематичному проведенню вишукувальних, обстежу вальних, розвідувальних робіт за станом земель, динамікою родючості ґрунтів;
- своєчасно інформувати відповідні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування щодо стану, деградації та забруднення земельних ділянок;
- забезпечувати захист земель від ерозії, виснаження, забруднення, засмічення, засолення, осолонцювання, підкислення, перезволоження, підтоплення, заростання бур'янами, чагарниками, дрібноліссям;
- уживати заходів щодо запобігання негативному і екологонебезпечному впливу на земельні ділянки та ліквідації наслідків цього впливу.

Поняття охорони земель визначене у ст. 162 ЗК України. Згідно з нею це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Відповідно до ст. 163 ЗК України завданням охорони земель є забезпечення збереження і відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.

Особливої уваги потребують землі сільськогосподарського призначення при здійсненні на них господарської діяльності. Так, охорона земель сільськогосподарського призначення забезпечується на основі реалізації комплексу заходів щодо збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та родючості ґрунтів, а також обмеження їх вилучення (викупу) для несільськогосподарських потреб.

У разі вилучення (викупу) земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб забезпечується пріоритет максимального збереження продуктивних земель. Також на основі реалізації заходів, передбачених державними і регіональними програмами, відповідно до робочих проектів рекультивації, захисту земель від ерозії та іншої документації із землеустрою здійснюється захист земель сільськогосподарського призначення від ерозії, селів, підтоплення та інших видів деградації.

Крім того, чинне законодавство ставить основні вимоги щодо охорони ґрунтів. Охорона ґрунтів є однією з глобальних проблем сучасності, з якою безпосередньо пов'язане забезпечення продовольством населення нашої планети, кількість якого постійно зростає. Тому збереження і відтворення родючості ґрунтів, раціоналізація і екологізація аграрного землекористування – це насамперед вирішення продовольчої, економічної, екологічної проблем і забезпечення національної безпеки нашої держави.

З урахуванням наукових розробок, які довели, що земля і ґрунти – це різні об'єкти, у ст.168 ЗК закріплено. Нарешті, особливий режим охорони ґрунтів. **Під ґрунтом** розуміють поверхневий пухкий насичений органо-мінеральними речовинами шар землі, що має родючість і особливу побудову і утворився в результаті тривалої взаємодії органічних і неорганічних природних чинників. Він є важко відновлюваним ресурсом природи. На відміну від землі, ґрунт – це рухомий об'єкт, оскільки він може бути вилучений із земної поверхні і перенесений до іншого місця. Виснаження ґрунту означає втрату ним родючості внаслідок зміни кількості поживних речовин і руйнування ґрунтової структури. Таким є розуміння ґрунту в екологічному аспекті.

Власники та землекористувачі, в тому числі орендарі, земельних ділянок зобов'язані здійснювати заходи щодо охорони родючості ґрунтів передбачені чинним законодавством. Забороняється використання земельних ділянок способами, що призводять до погіршення їх якості.

На землях сільськогосподарського призначення може бути обмежена діяльність щодо: вирощування певних сільськогосподарських культур, застосування окремих технологій їх вирощування або проведення окремих агротехнічних операцій; розорювання сіножатей, пасовищ; використання деградованих, малопродуктивних, а також техногенно забруднених земельних ділянок.; необґрунтовано інтенсивного використання земель.

З метою здійснення контролю за динамікою родючості ґрунтів систематично проводиться їх агрохімічне обстеження, видаються агрохімічні паспорти, в яких фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними речовинами ґрунтів і рівні їх забруднення.

Напрями правової охорони земель сільськогосподарського призначення визначають як: 1) охорону їх родючості; 2) охорону від необґрунтованого скорочення; 3) санітарну охорону (охорону від забруднення стічними водами і відходами виробництва)

Крім того, ст. 36 Закону України „Про охорону земель” від 19.06.2003 р. визначає, що охорона земель сільськогосподарського призначення забезпечується на основі реалізації комплексу заходів щодо збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та родючості ґрунтів.

Так, охорона земельних ресурсів повинна забезпечувати:

- збереження ґрунтів, їхніх корисних властивостей, насамперед, родючості, максимально можливе запобігання втрат і виснаження сільськогосподарських

земель, обмеження відведення продуктивних земель для несільськогосподарських потреб;

- своєчасне попередження і усунення причин, які призводять до деградації, забруднення та засмічення земель небезпечними відходами людської діяльності, порушення та знищення ґрунтів і збіднення екосистем;
- своєчасне здійснення підприємствами виробничої, гірничодобувної, аграрної та інших видів господарської діяльності, які зумовлюють руйнування ґрунтового покриву, втрату ним родючості та порушення екологічної рівноваги функціонування земель, а також підривають стійкість агро ландшафтів тощо;
- раціональне використання і збереження земельних ресурсів, поліпшення корисних властивостей і санітарно-гігієнічного стану ґрунтів, екологічно та економічно обґрунтовані освоєння і меліорацію непридатних для господарського використання земель;
- своєчасне запобігання й усунення негативного впливу деградованих, забруднених і порушених земель на здоров'я людини, окремі природні ресурси та довкілля в цілому, а також на економічний та соціальний розвиток держави;
- збереження цінних природних територій і об'єктів.
- максимальний захист від необґрунтованого вилучення для несільськогосподарських потреб використовуваних сільським і лісовим господарством земель

До того ж, як вважає багато вчених, охорону земель слід розглядати тільки в контексті охорони біосфери в цілому: охорони водних і рослинних ресурсів, охорони атмосферного повітря і мінеральних ресурсів, забезпечення ядерної та радіаційної безпеки та ін. Це свідчить про комплексність підходу до управління охороною та використання природних ресурсів. Тому 17 вересня 1996 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову „Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів”. Відповідно до цієї Постанови до природоохоронних заходів у сфері охорони та раціонального використання земель належать наступні:

- впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території;
- будівництво протиерозійних, гідротехнічних, берегозакріплювальних, протиіссувних, протиобвальних, проти селевих споруд, а також проведення заходів із захисту від підтоплення, спрямованих на запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів, проведення заходів щодо хімічної меліорації ґрунтів;
- проведення агролісотехнічних заходів в ярах, балках та інших ерозійно небезпечних землях;
- рекультивація порушених земель та використання родючого шару ґрунту під час проведення робіт, пов'язаних із порушенням земель;
- консервація деградованих, малопродуктивних і забруднених земель;
- поліпшення малопродуктивних угідь;
- розроблення технології, обладнання для знезараження, очищення землі, забрудненої пестицидами та агрохімікатами та деякі інші.

Захист земель від забруднення відходами виробництва узагальнено визначений нормами Закону України „Про відходи” від 5 березня 1998 р. Серед обов'язків підприємств у сфері поводження з відходами, визначених у ст. 17 цього Закону, на захист земельних ресурсів безпосередньо спрямовані такі: запобігання утворенню та зменшення обсягів утворення відходів; недопущення видалення та зберігання відходів у несанкціонованих місцях чи об'єктах; здійснення контролю за станом місць чи об'єктів розміщення власних відходів тощо. З метою повного обліку та опису місць видалення

відходів ведеться їх реєстр, а також здійснюється контроль за впливом відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини, за їх кількісним і якісним складом.

Широкого застосування набула консервація земель, як особливий спосіб їх охорони, що тимчасово виключає землі з господарського обороту, яка здійснюється з метою запобігання розвитку та усунення процесів деградації ґрунтів, відновлення їх родючості та реабілітації забруднених територій.

Відповідно до ст. 172 ЗК України та ст. 51 Закону України „Про охорону земель” *консервації* підлягають деградовані та малопродуктивні землі, господарське використання яких є екологічно небезпечним і економічно не вигідним, а також техногенно забруднені земельні ділянки, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, що становлять загрозу для здоров'я людей. Землями, що підлягають консервації, є еродовані, змиті, зруйновані ярами, зсувами, кам'янисті, сильно кислі, засолені, а також радіоактивно, хімічно та біологічно забруднені. Зрозуміло, що подібні негативні чинники унеможливають отримання екологічно безпечної продукції з таких земель. Останні потребують розробки спеціальної системи заходів їх охорони, збереження та відтворення їх родючості.

Консервація земель здійснюється шляхом припинення господарського використання деградованих та малопродуктивних земель на визначений термін та їх залуження або заліснення. У більшості випадків вона веде до незворотної трансформації сільськогосподарських угідь. Наприклад, зорані землі перетворюються на пасовища і сіножаті. Це має призвести до поступового відтворення ґрунтів під впливом природних екологічних процесів.

До того ж, у зв'язку з тим, що використання у сільськогосподарському виробництві подібних земель потребує значних фінансово-економічних, організаційних та інших видатків, і у більшості випадків такі витрати не окупаються отриманням врожаю і навіть створюється загроза забруднення довкілля продуктами ерозії, то виникає гостра і обґрунтована потреба у виведенні таких земель із ріллі та обробітку на консервацію і у концентрації зусиль на обробіток родючих земель з високою віддачею.

„Загальнодержавною програмою формування Національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”, затвердженою Законом України від 21.09.2000 р., для збільшення площі національної екологічної мережі передбачено створення лісових насаджень та полезахисних лісових смуг, залуження земель, проведення консервації деградованих і забруднених земель із наступним їх частковим залісненням. В свою чергу *залуження* є одним із заходів культуртехнічної меліорації земель, яка передбачає проведення впорядкування поверхні землі та підготовку її до використання для сільськогосподарських потреб. Що стосується *заліснення*, то це один із заходів агролісотехнічної меліорації, яка передбачає здійснення комплексу прийомів, спрямованих на забезпечення докорінного поліпшення земель шляхом використання ґрунтозахисних та інших корисних властивостей лісових насаджень.

Також заходами щодо охорони земель є впровадження ґрунтозахисної системи землеробства, будівництво протиерозійних споруд, проведення хімічної меліорації ґрунтів, створення захисних лісових насаджень на еродованих землях, вздовж водних об'єктів та полезахисних смуг, консервація деградованих і забруднених земель, поліпшення малопродуктивних земельних угідь, розроблення технології та обладнання для знезараження, очищення землі, забрудненої пестицидами і агрохімікатами.

Тому сутність охорони земель полягає у забезпеченні виконання комплексу заходів охорони земель. Усі заходи щодо охорони земель спрямовані на збереження їх кількості та їх якісного стану. Про це потрібно пам'ятати, оскільки, відповідно до ст. 170 ЗК України техногенно забруднені землі сільськогосподарського призначення, на яких не забезпечується одержання продукції, що відповідає встановленим вимогам, підлягають вилученню із сільськогосподарського обігу та консервації.

Крім того, з метою охорони земель сільськогосподарського призначення землевласники та землекористувачі за рахунок власних коштів повинні виконувати заходи щодо попередження заростання цих земель бур'янами, чагарниками і дрібноліссям, а при веденні сільського господарства вони повинні здійснювати заходи щодо охорони і відтворення продуктивності земель, зважаючи на фактичні фізико-хімічні показники якості ґрунтів.

Така тенденція щодо охорони земель власниками і землекористувачами в літературі носить назву охоронного землекористування. Таким чином, основною метою охорони земель сільськогосподарського призначення є: збереження родючості ґрунтів, максимально можливе запобігання втрат і виснаження сільськогосподарських земель, та обмеження відведення продуктивних земель для несільськогосподарських потреб.

Тема 9. Практичні питання застосування нормативно-правових актів щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання земельних ресурсів

Приклад 1

Справа № 2-„а”-393 (2010 р.)

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(19 березня 2010 року Коломийський міськрайонний суд Івано-Франківської області)
у складі головуючого судді Димашка В.П.
за участі секретаря Чернової О.А.

Позивача	ОСОБА_1
Представника позивача	ОСОБА_2
Представника відповідача	ОСОБА_3

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Коломия справу за позовною заявою ОСОБА_1 до Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області про визнання незаконною та скасування постанови по справі про адміністративне правопорушення

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_1 звернулася в суд з позовною заявою в якій просила визнати протиправною постанову Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області від 05.01.2010 року про закриття справи.

Свої вимоги мотивує тим, що 05.01.2010 року відповідачем було винесено постанову про закриття адміністративної справи відносно неї, в якій вказано, що вона вчинила правопорушення за яке відповідальність передбачена ст. 55 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», та вказано, що справу слід закрити на підставі ч. 6 ст. 247 КУпАП.

Відповідно до постанови Коломийського міськрайонного суду від 03.12.2009 року постанова державного інспектора Державної екологічної інспекції №01287 від 05.08.2009 року по справі про адміністративне правопорушення на яке 05.08.2009 року складався протокол №01287 про притягнення позивачки до адміністративної відповідальності визнаний протиправним, а справа закрита. Однак, відповідач після судового розгляду, відповідач безпідставно після закриття справи судом, знову закрив її, при цьому вказавши у постанові про закриття, що позивачка вчинила правопорушення передбачене ст. 55 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». А тому вона просить постанову державного інспектора з ОНПІС про закриття справи від 05.01.2010 року – скасувати.

Позивач та представник позивача позовні вимоги підтримали і просили позов задовольнити.

Представник відповідача просила в задоволенні позову відмовити, оскільки винесена постанова відповідає вимогам законодавства.

Заслухавши пояснення позивача та її представника, представника відповідача, дослідивши матеріали справи, суд вважає, що позов підлягає задоволенню з таких підстав.

Встановлено, що 03.12.2009 року Коломийським міськрайонним судом Івано-Франківської області було винесено постанову згідно якої, постанову державного інспектора Державної екологічної інспекції №01287 від 05.08.2009 року у справі про адміністративне правопорушення про накладення на ОСОБА_1 штрафу у розмірі 51 грн. визнано протиправною та скасовано, а справу закрито.

05.01.2010 року Державною екологічною інспекцією в Івано-Франківській області винесено постанову про закриття адміністративної справи відносно позивачки, в якій вказано, що ОСОБА_1 вчинила правопорушення за яке передбачена відповідальність ст. 55 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», та вказано, що справу слід закрити на підставі ч. 6 ст. 247 КУпАП з підстав винесення Коломийським міськрайонним судом постанови від 03.12.2009 року.

Відповідно до ч. 6 ст. 247 КУпАП провадження в справі про адміністративне правопорушення підлягає закриттю, якщо скасований акт, який встановлює адміністративну відповідальність.

Суд вважає, що винесення постанови про закриття справи від 05.01.2010 року, є протиправним, оскільки дана справа розглядалася судом і була закрита.

Крім того є безпідставним та незаконним посилення на постанову Коломийського міськрайонного суду як на обставину, що передбачена п. 6 ст. 247 КУпАП.

Оскільки представник відповідача не просив про застосування строку позовної давності, та відмови у позові з підстав пропущення строку суд вважає, що порушене право позивача підлягає захисту.

На підставі наведеного, ст.ст. 247, 288 КпАП України, керуючись ст.ст. 100, 162, 163, КАС України,

ПОСТАНОВИВ:

Позовну заяву задовольнити.

Постанову державного інспектора Державної екологічної інспекції №1 від 05.01.2010 року про закриття справи про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_1 – визнати протиправною та скасувати.

Постанова може бути оскаржена до Львівського Апеляційного Адміністративного суду через Коломийський міськрайонний суд шляхом подачі в 10-ти денний строк з дня проголошення постанови заяви про апеляційне оскарження і подання після цього протягом 20-ти днів апеляційної скарги, з подачею її копії до Львівського Апеляційного Адміністративного суду.

Постанова набирає законної сили після закінчення строків апеляційного оскарження.

Суддя:

Приклад 2.

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(25 травня 2010 року Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області)

в складі : головуєчого судді – Присакар О.Я.,

при секретарі – Горбуновій Х.М.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в місті Ізмаїлі адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 до завідуєчого сектору державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель відділу Держкомзему у Ізмаїльському районі Одеської області – ОСОБА_2 про поновлення строку для звернення з адміністративним позовом та скасування постанови № 004/10/09 від 08.10.2009 року

ВСТАНОВИВ:

Позивачка звернулася до суду з позовом до завідуєчого сектору державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель відділу Держкомзему у Ізмаїльському районі Одеської області – ОСОБА_2 про скасування постанови № 004/10/09 від 08.10.2009 року про накладення адміністративного стягнення та скасування припису № 006215 від 25.09.2009 року, мотивуючи тим, що при складенні протоколу та постанови про адміністративне правопорушення інспектором Жековим О.М. були допущені чисельні порушення, у зв'язку з чим просить скасувати постанову № 004/10/09 від 08.10.2009 року про накладення адміністративного стягнення та припис № 006215 від 25.09.2009 року.

В судовому засіданні представник позивача уточнив позовні вимоги та просив поновити строк для оскарження постанови, пропущений з поважних причин та скасувати постанову про накладення адміністративного стягнення № 004/10/09 від 08.10.2009 року, провадження по справі закрити за відсутністю в діях ОСОБА_1 складу правопорушення.

В судові засідання відповідач не з'явився, сповіщений належним чином, причину неявки не повідомив. Згідно письмових заперечень від 28.01.2010 року, відповідач позов не визнав, мотивуючи тим, що вважає позов необґрунтованим, оскільки ним були дотримані усі вимоги законодавства та постанову і припис винесено правомірно.

Вислухавши пояснення представника позивача, перевіrivши матеріали справи, суд приходить до висновку, що позов підлягає задоволенню, виходячи з наступного.

Судом встановлено, що 25.09.2009 р. державним інспектором державної інспекції з контролю за використанням та охороною землі в Одеській області ОСОБА_2 відносно ОСОБА_1 було складено протокол про адміністративне правопорушення № 004238.

На підставі постанови державного інспектора державної інспекції з контролю за використанням та охороною землі в Одеській області ОСОБА_2 № 004/10/09 від 08.10.2009 року ОСОБА_1 була притягнута до адміністративної відповідальності та накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 170 гривень.

Згідно ч. 1 ст. 256 КУпАП у протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються: дата і місце його складення, посада, прізвище, ім'я, по - батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи.

У протоколі про адміністративне правопорушення від 25.09.2009 р. встановлено, що ОСОБА_1 використовує земельну ділянку 2,65 га сільськогосподарського призначення, зі знищеними межовими знаками.

У протоколі про адміністративне правопорушення від 25.09.2009 р. не зазначено час та місце вчинення ОСОБА_1 адміністративного правопорушення.

Відсутність вищезазначених даних у протоколі перешкоджає встановленню обставин, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення згідно ст. 280 КУпАП.

Крім цього відповідно до вимог ст. 268 ч.1 справа про адміністративне правопорушення розглядається в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Під час відсутності цієї особи справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи.

Справа про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 розглядалась за її відсутності, у протоколі про адміністративне правопорушення відсутні дані про її належне сповіщення, а саме відсутній підпис позивача, що вона повідомлена про час, дату та місце розгляду справи, також у матеріалах справи відсутні дані про належне сповіщення ОСОБА_1 про місце і час розгляду справи.

Згідно ч. 2 ст. 283 КУпАП постанова повинна містити: найменування органу (посадової особи), який виніс постанову, дату розгляду справи; відомості про особу, щодо якої розглядається справа; опис обставин, установлених при розгляді справи; зазначення нормативного акта, який передбачає відповідальність за дане адміністративне правопорушення; прийняте по справі рішення.

Згідно змісту протоколу про адміністративне правопорушення від 25.09.2009 р. та постанови № 004/10/09 від 08.10.2009 року позивачка своїми діями вчинила правопорушення, передбачене ст. 56 КУпАП.

Стаття ст. 56 КУпАП передбачає відповідальність за знищення громадянами межових знаків меж землекористувань.

Однак у самій постанові та протоколі зазначено що позивачка використовує земельну ділянку 2,65 га сільськогосподарського призначення, зі знищеними межовими знаками, тобто не зазначено, що позивачка знищила межові знаки меж землекористувачів.

Таким чином, дії позивачки зазначені у протоколі та постанові не містять складу адміністративного правопорушення передбаченого ст. 56 КУпАП.

Згідно ч. 2 ст. 71 КАС України в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дій чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

Яких-небудь доказів правомірності своїх дій відповідач не надав.

Враховуючи вищезазначені порушення, суд приходить до висновку, що постанова державного інспектора державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель в Одеській області ОСОБА_2 № 004/10/09 від 08.10.2009 року про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст. 56 КУпАП та накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу в розмірі 170 гривень підлягає скасуванню, а провадження по справі підлягає закриттю за відсутністю в її діях складу адміністративного правопорушення.

В зв'язку з тим, що справа про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 розглядалась за її відсутності, внаслідок чого позивачем строк для оскарження постанови був пропущений з поважних причин і підлягає поновленню.

Керуючись ст.ст. 56, 245, 251, 256, 280, 283 КУпАП, ст.ст. 6, 9-11, 90, 159-163 КАС України, суд,

ПОСТАНОВИВ:

Поновити ОСОБА_1 строк звернення до суду із адміністративним позовом.

Позов ОСОБА_1 до завідуючого сектору державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель відділу Держкомзему у Ізмаїльському районі Одеської області – ОСОБА_2 про поновлення строку для звернення з адміністративним позовом та скасування постанови № 004/10/09 від 08.10.2009 року - задовольнити.

Скасувати постанову державного інспектора з контролю за використанням і охороною земель в Одеській області ОСОБА_2 № 004/10/09 від 08.10.2009 року про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст. 56 КУпАП та накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу в розмірі 170 гривень, провадження по справі закрити за відсутністю в її діях складу адміністративного правопорушення.

Постанова набирає законної сили у порядку ст. 254 КАС України.

Постанова може бути оскаржена до Одеського адміністративного апеляційного суду через Ізмаїльський міськрайонний суд шляхом подачі у 10-денний строк з дня проголошення постанови заяви про апеляційне оскарження і поданням після цього протягом 20-ти днів апеляційної скарги, або в порядку ч.5 ст.186 КАС України.

Суддя

Приклад 3

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(25 травня 2010 року Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області)

в складі: головуєчого судді – Присакар О.Я.,

при секретарі – Горбуновій Х.М.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в місті Ізмаїлі адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 до завідуючого сектору державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель відділу Держкомзему у Ізмаїльському районі Одеської

області – ОСОБА_2 про поновлення строку для звернення з адміністративним позовом та скасування постанови № 006/10/09 від 08.10.2009 року,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом до завідуючого сектору державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель відділу Держкомзему у Ізмаїльському районі Одеської області – ОСОБА_2 про скасування постанови № 006/10/09 від 08.10.2009 року про накладення адміністративного стягнення та скасування припису № 006212 від 25.09.2009 року, мотивуючи тим, що при складенні протоколу та постанови про адміністративне правопорушення інспектором Жековим О.М. були допущені чисельні порушення, у зв'язку з чим просить скасувати постанову № 006/10/09 від 08.10.2009 року про накладення адміністративного стягнення та припис № 006212 від 25.09.2009 року.

В судовому засіданні представник позивача уточнив позовні вимоги та просив поновити строк для оскарження постанови, пропущений з поважних причин та скасувати постанову про накладення адміністративного стягнення № 006/10/09 від 08.10.2009 року, провадження по справі закрити за відсутністю в його діях складу правопорушення.

В судове засідання відповідач не з'явився, сповіщений належним чином, причину неявки не повідомив. Згідно письмових заперечень від 28.01.2010 року, відповідач позов не визнає, мотивуючи тим, що вважає позов необґрунтованим, оскільки ним були дотримані усі вимоги законодавства та постанову і припис винесено правомірно.

Вислухавши пояснення представника позивача, перевіrivши матеріали справи, суд приходить до висновку, що позов підлягає задоволенню, виходячи з наступного.

Судом встановлено, що 25.09.2009 р. державним інспектором державної інспекції з контролю за використанням та охороною землі в Одеській області ОСОБА_2 відносно ОСОБА_1 було складено протокол про адміністративне правопорушення № 004235.

На підставі постанови державного інспектора державної інспекції з контролю за використанням та охороною землі в Одеській області ОСОБА_2 № 006/10/09 від 08.10.2009 року ОСОБА_1 був притягнутий до адміністративної відповідальності та накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 170 гривень.

Згідно ч. 1 ст. 256 КУпАП у протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються: дата і місце його складення, посада, прізвище, ім'я, по - батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи.

У протоколі про адміністративне правопорушення від 25.09.2009 р. встановлено, що ОСОБА_1 використовує земельну ділянку 2,65 га сільськогосподарського призначення, зі знищеними межовими знаками.

У протоколі про адміністративне правопорушення від 25.09.2009 р. не зазначено час та місце вчинення ОСОБА_1 адміністративного правопорушення.

Відсутність вищезазначених даних у протоколі перешкоджає встановленню обставин, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення згідно ст. 280 КУпАП.

Крім цього відповідно до вимог ст. 268 ч.1 справа про адміністративне правопорушення розглядається в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Під час відсутності цієї особи справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи.

Справа про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 розглядалась за його відсутності, у протоколі про адміністративне правопорушення відсутні данні про його належне сповіщення, а саме відсутній підпис позивача, що він

повідомлений про час, дату та місце розгляду справи, також у матеріалах справи відсутні дані про належне сповіщення ОСОБА_1 про місце і час розгляду справи.

Згідно ч. 2 ст. 283 КУпАП постанова повинна містити: найменування органу (посадової особи), який виніс постанову, дату розгляду справи; відомості про особу, щодо якої розглядається справа; опис обставин, установлених при розгляді справи; зазначення нормативного акта, який передбачає відповідальність за дане адміністративне правопорушення; прийняте по справі рішення.

Згідно змісту протоколу про адміністративне правопорушення від 25.09.2009 р. та постанови № 006/10/09 від 08.10.2009 року позивач своїми діями вчинив правопорушення, передбачене ст. 56 КУпАП.

Стаття ст. 56 КУпАП передбачає відповідальність за знищення громадянами межових знаків меж землекористувань.

Однак у самій постанові та протоколі зазначено, що позивач використовує земельну ділянку 2,65 га сільськогосподарського призначення, зі знищеними межовими знаками, тобто не зазначено, що позивач знищив межові знаки меж землекористувань.

Таким чином, дії позивача зазначені у протоколі та постанові не містять складу адміністративного правопорушення передбаченого ст. 56 КУпАП.

Згідно ч. 2 ст. 71 КАС України в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дій чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

Яких-небудь доказів правомірності своїх дій відповідач не надав.

Враховуючи вищезазначені порушення, суд приходить до висновку, що постанова державного інспектора державної інспекції з контролю за використанням та охороною землі в Одеській області ОСОБА_2 № 006/10/09 від 08.10.2009 року про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст. 56 КУпАП та накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу в розмірі 170 гривень підлягає скасуванню, а провадження по справі підлягає закриттю за відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення.

В зв'язку з тим, що справа про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 розглядалась за його відсутності, внаслідок чого позивачем строк для оскарження постанови був пропущений з поважних причин і підлягає поновленню.

Керуючись ст.ст. 56, 245, 251, 256, 280, 283 КУпАП, ст.ст. 6, 9-11, 90, 159-163 КАС України, суд, -

ПОСТАНОВИВ:

Поновити ОСОБА_1 строк звернення до суду із адміністративним позовом.

Позов ОСОБА_1 до завідуючого сектору державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель відділу Держкомзему у Ізмаїльському районі Одеської області – ОСОБА_2 про поновлення строку для звернення з адміністративним позовом та скасування постанови № 006/10/09 від 08.10.2009 року - задовольнити.

Скасувати постанову державного інспектора з контролю за використанням і охороною земель в Одеській області ОСОБА_2 № 006/10/09 від 08.10.2009 року про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст. 56 КУпАП та накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу в розмірі 170 гривень, провадження по справі закрити за відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення.

Постанова набирає законної сили у порядку ст. 254 КАС України.

Постанова може бути оскаржена до Одеського адміністративного апеляційного суду через Ізмаїльський міськрайонний суд шляхом подачі у 10-денний строк з дня проголошення постанови заяви про апеляційне оскарження і поданням після цього протягом 20-ти днів апеляційної скарги, або в порядку ч.5 ст.186 КАС України.

Суддя

Приклад 4
Справа № 2а-336/10

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(25 травня 2010 року Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області)

в складі : головуючого судді – Присакар О.Я.,

при секретарі – Горбуновій Х.М.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в місті Ізмаїлі адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 до завідуючого сектору державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель відділу Держкомзему у Ізмаїльському районі Одеської області – ОСОБА_2 про поновлення строку для звернення з адміністративним позовом та скасування постанови № 009/10/09 від 08.10.2009 року,

ВСТАНОВИВ:

Позивачка звернулася до суду з позовом до завідуючого сектору державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель відділу Держкомзему у Ізмаїльському районі Одеської області – ОСОБА_2 про скасування постанови № 009/10/09 від 08.10.2009 року про накладення адміністративного стягнення та скасування припису № 006209 від 25.09.2009 року, мотивуючи тим, що при складенні протоколу та постанови про адміністративне правопорушення інспектором Жековим О.М. були допущені чисельні порушення, у зв'язку з чим просить скасувати постанову № 009/10/09 від 08.10.2009 року про накладення адміністративного стягнення та припис № 006209 від 25.09.2009 року.

В судовому засіданні представник позивача уточнив позовні вимоги та просив поновити строк для оскарження постанови, пропущений з поважних причин та скасувати постанову про накладення адміністративного стягнення № 009/10/09 від 08.10.2009 року, провадження по справі закрити за відсутністю в діях ОСОБА_1 складу правопорушення.

В судове засідання відповідач не з'явився, сповіщений належним чином, причину неявки не повідомив. Згідно письмових заперечень від 28.01.2010 року, відповідач позов не визнав, мотивуючи тим, що вважає позов необґрунтованим, оскільки ним були дотримані усі вимоги законодавства та постанову і припис винесено правомірно.

Вислухавши пояснення представника позивача, перевіrivши матеріали справи, суд приходить до висновку, що позов підлягає задоволенню, виходячи з наступного.

Судом встановлено, що 25.09.2009 р. державним інспектором державної інспекції з контролю за використанням та охороною землі в Одеській області ОСОБА_2 відносно ОСОБА_1 було складено протокол про адміністративне правопорушення № 004232.

На підставі постанови державного інспектора державної інспекції з контролю за використанням та охороною землі в Одеській області ОСОБА_2 № 009/10/09 від 08.10.2009 року ОСОБА_1 була притягнута до адміністративної відповідальності та накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 170 гривень.

Згідно ч. 1 ст. 256 КУпАП у протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються: дата і місце його складення, посада, прізвище, ім'я, по - батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи.

У протоколі про адміністративне правопорушення від 25.09.2009 р. встановлено, що ОСОБА_1 використовує земельну ділянку 5,3 га сільськогосподарського призначення, зі знищеними межовими знаками.

У протоколі про адміністративне правопорушення від 25.09.2009 р. не зазначено час та місце вчинення ОСОБА_1 адміністративного правопорушення.

Відсутність вищезазначених даних у протоколі перешкоджає встановленню обставин, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення згідно ст. 280 КУпАП.

Крім цього відповідно до вимог ст. 268 ч.1 справа про адміністративне правопорушення розглядається в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Під час відсутності цієї особи справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи.

Справа про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 розглядалась за її відсутності, у протоколі про адміністративне правопорушення відсутні данні про її належне сповіщення, а саме відсутній підпис позивача, що вона повідомлена про час, дату та місце розгляду справи, також у матеріалах справи відсутні дані про належне сповіщення ОСОБА_1 про місце і час розгляду справи.

Згідно ч. 2 ст. 283 КУпАП постанова повинна містити: найменування органу (посадової особи), який виніс постанову, дату розгляду справи; відомості про особу, щодо якої розглядається справа; опис обставин, установлених при розгляді справи; зазначення нормативного акта, який передбачає відповідальність за дане адміністративне правопорушення; прийняте по справі рішення.

Згідно змісту протоколу про адміністративне правопорушення від 25.09.2009 р. та постанови № 009/10/09 від 08.10.2009 року позивачка своїми діями вчинила правопорушення, передбачене ст. 56 КУпАП.

Стаття ст. 56 КУпАП передбачає відповідальність за знищення громадянами межових знаків меж землекористувань.

Однак у самій постанові та протоколі зазначено що позивачка використовує земельну ділянку 5,3 га сільськогосподарського призначення, зі знищеними межовими знаками, тобто не зазначено, що позивачка знищила межові знаки меж землекористувань.

Таким чином, дії позивачки зазначені у протоколі та постанові не містять складу адміністративного правопорушення передбаченого ст. 56 КУпАП.

Згідно ч. 2 ст. 71 КАС України в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

Яких-небудь доказів правомірності своїх дій відповідач не надав.

Враховуючи вищезазначені порушення, суд приходить до висновку, що постанова державного інспектора державної інспекції з контролю за використанням та охороною землі в Одеській області ОСОБА_2 № 009/10/09 від 08.10.2009 року про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст. 56 КУпАП та накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу в розмірі 170 гривень підлягає скасуванню, а провадження по справі підлягає закриттю за відсутністю в її діях складу адміністративного правопорушення.

В зв'язку з тим, що справа про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 розглядалась за її відсутності, внаслідок чого позивачем строк для оскарження постанови був пропущений з поважних причин і підлягає поновленню.

Керуючись ст.ст. 56, 245, 251, 256, 280, 283 КУпАП, ст.ст. 6, 9-11, 90, 159-163 КАС України, суд,

ПОСТАНОВИВ:

Поновити ОСОБА_1 строк звернення до суду із адміністративним позовом.

Позов ОСОБА_1 до завідуючого сектору державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель відділу Держкомзему у Ізмайльському районі Одеської області – ОСОБА_2 про поновлення строку для звернення з адміністративним позовом та скасування постанови № 009/10/09 від 08.10.2009 року - задовольнити.

Скасувати постанову державного інспектора з контролю за використанням і охороною земель в Одеській області ОСОБА_2 № 009/10/09 від 08.10.2009 року про

притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст. 56 КУпАП та накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу в розмірі 170 гривень, провадження по справі закрити за відсутністю в її діях складу адміністративного правопорушення.

Постанова набирає законної сили у порядку ст. 254 КАС України.

Постанова може бути оскаржена до Одеського адміністративного апеляційного суду через Ізмаїльський міськрайонний суд шляхом подачі у 10-денний строк з дня проголошення постанови заяви про апеляційне оскарження і поданням після цього протягом 20-ти днів апеляційної скарги, або в порядку ч.5 ст.186 КАС України.

Суддя

Приклад 5

Справа №Зв-35 (2008 р.)

Р І Ш Е Н Н Я ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(25 лютого 2008 р. Первомайський міський суд Луганської області)

у складі: головуєчого судді

Золотарьова І.Л.

при секретарі

Жиляковій Л.М.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м. Первомайську скаргу ОСОБА_1 на постанову начальника Відділу земельних ресурсів в м.Первомайську про накладення штрафу, -

В С Т А Н О В И В:

ОСОБА_1 звернувся до суду з даною скаргою, в якій вказує, що постановою начальника Відділу земельних ресурсів в м.Первомайську від 26.11.2007 р. на нього було накладено штраф в сумі 170 грн. за те, що ніби-то він порушив вимоги ст.96 Земельного Кодексу України, а саме використовував земельну ділянку не за призначенням на землях Первомайської міської ради по вул.Бахмутського, 26-В, м.Первомайська.

ОСОБА_1 вважає, що ця постанова винесена незаконно, не відповідає вимогам ст.283 КУпАП і повинна містити найменування органу (посадової особи), який виніс постанову, дату винесення, викладення обставин, встановлених при розгляді справи, зазначення нормативного акту, який передбачає відповідальність за дане адміністративне правопорушення, і прийняте по справі рішення.

При винесенні даної постанови посадова особа керувалася ст.52 КУпАП, але ця стаття вказаного Кодексу передбачає відповідальність за псування сільськогосподарських земель та інших земель, забруднення їх нафтою, нафтопродуктами, неочищеними стічними водами, виробничими та іншими відходами, невжиття заходів по боротьбі з бур'янами. А в постанові його звинувачують за використання земельної ділянки не за цільовим призначенням. Рішенням виконкому Первомайської міської ради від 24.04.2007 р. за №202 дозволено МПП «Марка-93» проведення буріння свердловини для водозабезпечення по вул.Бахмутського, 26-В, в м.Первомайську, і буріння водозабору для господарсько-питних потреб МПП «Марка-93» дозволено Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Луганській області від 12.06.2007 р. №2956, і виданий дозвіл на спеціальне водокористування з 06.09.2007 р. до 06.09.2010 р. Для оформлення оренди земельної ділянки, на якій знаходиться свердловина, укладений договір №113 від 02.10.2007 р. з КП «Попаснянське районо бюро технічної інвентаризації». Тому він використовував виділену йому земельну ділянку відповідно до наданих дозволів і за призначенням. Все це він доводив до старшого державного інспектора по контролю за використанням і охороною земель при складанні протоколу та при розгляді протоколу.

Просить суд скасувати постанову начальника Відділу земельних ресурсів в м. Первомайську про накладення на нього штрафу в сумі 170 грн. від 26.11.2007 р. і закрити провадження по справі.

В судове засідання ОСОБА_1 та представник Відділу земельних ресурсів в м. Первомайську не з'явились, про день та час розгляду справи були повідомлені своєчасно та належним чином.

Суд вважає що можливе розглянути справу по суті у відсутність ОСОБА_1 та представника Відділу земельних ресурсів в м. Первомайську

Вивчивши скаргу та дослідивши адміністративну справу з Відділу земельних ресурсів в м. Первомайську, суд вважає, що скарга ОСОБА_1 підлягає задоволенню за наступних підстав.

Як вбачається з постанови начальника Відділу земельних ресурсів в м. Первомайська від 26.11.2007 р. про накладення на ОСОБА_1 за ст.52 КУпАП штрафу в сумі 170 грн. ОСОБА_1 використовував земельну ділянку не за цільовим призначенням, а саме під свердловину для видобування води на землях Первомайської міської ради в м. Первомайську.

З матеріалів справивидно, що рішенням Первомайського міськвиконому від 24.04.2007 р. надано дозвіл МПП «Марка-93» для проведення проектно-вишукуваних робіт по бурінню свердловини по вул. Бахмутського, 26-В, в м. Первомайську. Всі ці роботи були погоджені з відповідними природоохоронними органами. Для оформлення оренди земельної ділянки був укладений договір 02.10.2007 р. к КП «Попаснянське районне бюро технічної інвентаризації».

Виносячи постанову, посадова особа, начальник Відділу земельних ресурсів в м. Первомайську, застосував ст.52 КУпАП, відповідно до якої відповідальність настає за псування сільськогосподарських земель та інших земель, чого ОСОБА_1 не допускав.

Тому постанова начальника Відділу земельних ресурсів в м. Первомайську від 26.11.2007 р. про накладення на ОСОБА_1 за ст.52 КУпАП штрафу в сумі 170 грн. підлягає скасуванню, а провадження по даній адміністративній справі підлягає закриттю у зв'язку з відсутністю події адміністративного правопорушення, передбаченого диспозицією ст.52 КУпАП.

На підставі викладеного, керуючись п.1 ст.247, ст.ст.284,293 КУпАП, суд, -

В И Р І Ш И В:

Постанову начальника Відділу земельних ресурсів в м. Первомайську від 26.11.2007 р. про накладення на ОСОБА_1 штрафу в сумі 170 грн. за ст.52 КУпАП скасувати.

Провадження по адміністративній справі відносно ОСОБА_1 за ст.52 КУпАП закрити за відсутністю події адміністративного правопорушення.

Рішення по скарзі може бути опротестовано прокурором.

Суддя

Приклад 6

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

12 лютого 2009 року Зіньківський районний суд Полтавської області в складі головуєчого-судді Герасименко М.І., при секретарі Тараненко Т.І., розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м. Зіньків справу за позовом

ОСОБА_1 до управління з контролю за використанням та охороною земель у Полтавській області про скасування постанови від 5 грудня 2008 року про накладення штрафу

ВСТАНОВИВ:

Позивач просить скасувати постанову від 5 грудня 2008 року про накладення на

нього штрафу в сумі 187 грн., посилаючись на те, що він має в користуванні земельну ділянку площею 0,50 га земель сільськогосподарського призначення в межах території Артелярщинської сільської ради на якій в 2008 році були посаджені гарбузи, які він зібрав, але стебла гарбузів і окремі рослини бур'янів не встиг зібрати. 26 листопад 2008 року державний інспектор з контролю за використання та охороною земель у полтавській області склав протокол, що дана площа використовується з порушенням вимог ст. 96 ЗК України, а саме не вживаються заходів по боротьбі з бур'янами, а 5 грудня 2008 року виніс постанову якою накладено на нього штраф на підставі ст. 52 КУпАП в сумі 187 грн. за невжиття заходів по боротьбі з бур'янами. З даною постановою він не згідний, так як на цій ділянці були посаджені гарбузи і поки дозволяв вегетативний розвиток гарбузів на цій площі проводились роботи по знищенню бур'янів, а як гарбузи застелили землю, то вони не давали самі рости на цій ділянці бур'янам. Після досягання гарбузів і їх зібрання на ділянці залишилися рештки рослин гарбузів і росли окремі стебла бур'янів, що інспектор і розцінив як невжиття заходів по боротьбі з бур'янами.

Представник відповідача позовні вимоги не визнав і пояснив, що 25 листопада 2008 року на земельній ділянці 0,50 га, яка виділена позивачу були рештки стебел гарбузів і були рослини бур'янів. Цей бур'ян ріс не суцільно, але були бур'яни, тому на позивача був складений протокол про адміністративне правопорушення по ст. 52 КУпАП винесено припис, а 5 грудня 2008 року винесена постанова про накладення адміністративного штрафу. Станом на 15 грудня 2008 року бур'яни були ліквідовані. Чи велась робота по боротьбі з бур'янами після посадки гарбузів йому не відомо.

Заслухавши пояснення сторін і покази свідків, дослідивши матеріали справи суд знаходить, що позовні вимоги підлягають задоволенню.

Допитані в судовому засіданні свідки ОСОБА_2, ОСОБА_3 і ОСОБА_4 суду показали, що на площі 0,50 га якою користується позивач, весною були посаджені гарбузи, поки пагони гарбузів ще не розстелилися, позивач обробляв цю ділянку і знищував бур'яни. Коли ж пагони гарбузів повністю розстелилися по землі, то неможливо обробляти вже землю і гарбузи самі знищують не даючи рости, бур'яни, що саме і роблять, засіваючи забур'янені площі або гарбузами, або капустою. Ці рослини як вже розвинулися, то не дають рости бур'янам. Але як і при вирощуванні інших культур під осінь будуть окремі рослини бур'яну, що було і у позивача на цій площі. Але поки гарбузи, розвиваючись, давали змову обробляти землю, позивач вів боротьбу з бур'янами.

Ні в акті перевірки дотримання вимог земельного законодавства, ні в протоколі про адміністративне правопорушення не вказано, як конкретно забруднена площа 0,50 га, якою користується позивач, а вказані загальні фрази, що порушена ст. 96 ЗК України, а саме не вжиття заходів по боротьбі з бур'янами, що не дає можливості суду зробити висновок про вину позивача.

При таких обставинах суд вважає, що винесена відносно позивача постанова від 5 грудня 2008 року про накладення на підставі ст. 52 КУпАП в сумі 187 грн. незаконна і підлягає скасуванню.

Керуючись ст. ст. 11, 17, 159 КАСУ України, ст. 52 КУпАП і ст. 96 ЗК України, суд
ВИРІШИВ :

Постанову про накладення адміністративного стягнення від 5 грудня 2008 року № 102 на ОСОБА_1 штрафу в сумі 187 грн. за ст. 52 КУпАП скасувати і провадження по даній адміністративній справі закрити.

Заява про апеляційне оскарження постанови може бути подана протягом 10 днів з дня її проголошення, а апеляційна скарга може бути подана протягом 20 днів після подання заяви про апеляційне оскарження.

Суддя : підпис

З оригіналом вірно.

Постанова набрала законної чинності 22 лютого 2009 року.

Приклад 7

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ.

06 березня 2009 р.

Кам'янець- Подільський міськрайонний суд Хмельницької області

в складі : головуєчої судді - Семенюк В.В

при секретарі - Мазуркевич О.М.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Кам'янці-Подільському адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 до управління з контролю за використанням та охороною земель у Хмельницькій області про визнання недійсним і скасування постанови про накладення адміністративного стягнення , -

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_1 звернувся з адміністративним позовом до управління з контролю за використанням та охороною земель у Хмельницькій області про визнання недійсною постанови № 18 від 18.08.2008 року державного інспектора управління з контролю за використанням та охороною земель у Хмельницькій області ОСОБА_2 про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст. 52 КпАП України та скасування вищевказаної постанови .

В суді представник позивача, уточнивши позовні , вказує , що 18.08.2008 року державним інспектором управління з контролю за використанням та охороною земель у Хмельницькій області ОСОБА_2, у ході проведеної перевірки дотримання вимог чинного законодавства на території Колодієвської сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області, був складений протокол про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст.52 КпАП України та та винесено постанову № 18 про накладення адміністративного стягнення. З даним протоколом він не згідний, так як на території Колодієвської сільської ради орендує земельну ділянку площею 29,2111га., яку експлуатує, проводить агротехнічні заходи щодо боротьби з бур'янами. Перевірка проводилась без попереднього повідомлення та за його відсутності, при складанні протоколу свідки були відсутні, в протоколі не вказано опису межових знаків земельної ділянки . Просить визнати постанову в справі про адміністративне правопорушення неправомірною та скасувати її, а провадження по адміністративній справі закрити .

В судовому засіданні представник управління з контролю за використанням та охороною земель у Хмельницькій області позов визнав і пояснив, що в ході перевірки дотримання вимог земельного законодавства на території Колодієвської сільської ради ним було виявлено порушення використання земельної ділянки, але іншої , так як при проведенні обстеження в нього був тільки план земельної ділянки ОСОБА_1, а на місці були відсутні межові знаки , протокол складався у відсутності порушника та свідків.

Заслухавши сторони, вивчивши матеріали справи, суд вважає, що позов підлягає задоволенню.

Судом встановлено, що 18.08.2008 року державним інспектором управління з контролю за використанням та охороною земель у Хмельницькій області ОСОБА_2 у ході проведеної перевірки дотримання вимог чинного законодавства на території Колодієвської сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області був складений протокол про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст.52 КпАП України за невжиття заходів по боротьбі з бур'янами та винесено постанову № 18 від 18.08.2008 року про накладення адміністративного стягнення в сумі 340 грн.

Протокол був складений у відсутності позивача, пояснення у ОСОБА_1 не відбиралися, права не роз'яснювались, при складанні протоколу не залучались свідки, тому суд вважає, що протокол складений всупереч вимогам, передбачених ст.256 КУпАП.

Крім того, відповідно до довідки № 187 від 15.09.2008 року виданої Колодієвською сільською радою земельна ділянка в розмірі 29,2111га., що орендує ОСОБА_1, оброблена.

На підставі договору між ОСОБА_1 і ОСОБА_3 від 25.04.2008 року земельна ділянка площею 29,2111 га. повинна бути оброблена трактором Т- 150К.

Відповідно до акту здавання - приймання виконаних робіт від 19.05.2008 року, роботи виконано якісно і в повному обсязі.

Відповідач не заперечує щодо скасування постанови від 18.08.2008 року про притягнення ОСОБА_4 до адміністративної відповідальності за ст.52 КупАП.

З урахуванням наведеного, суд вважає, що позов підлягає задоволенню.

Керуючись ст. ст. 161-163 КАС України, -

ПОСТАНОВИВ:

Позов задоволити.

Визнати постанову за № 18 від 18.08.2008 року державного інспектора управління з контролю за використанням та охороною земель у Хмельницькій області ОСОБА_2 про притягнення ОСОБА_1 за ст. 52 КпАП України - неправомірною та скасувати.

Проведення по справі про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 за ст.52 КпАП України – закрити.

На постанову може бути подано заяву про апеляційне оскарження протягом 10 днів з дня складання постанови в повному обсязі та апеляційну скаргу протягом 20 днів з дня подачі заяви про апеляційне оскарження до Львівського адміністративного суду через міськрайсуд.

Суддя :

Приклад 8

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(25 липня 2007 року Кривоозерський районний суд Миколаївської області)

в складі: головуєчого - судді Дуддієр А.І.

при секретарі Добровольська І.М.

розглянув у відкритому судовому засіданні в залі суду смт. Криве Озеро цивільну справу за позовом ОСОБА_1 на постанову начальника Кривоозерського районного відділу земельних ресурсів про накладення адміністративного стягнення

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_1 звернувся в суд з скаргою на постанову службової особи про накладення адміністративного стягнення.

ОСОБА_1 зазначав, що 16 червня 2007 року інспектором по охороні та використанню земель винесено припис про знищення бур'янів на земельній ділянці площею 17 га в термін до 16 липня 2007 року.

Постановою про накладення адміністративного стягнення від 21.06.2007 року його притягнуто до адміністративної відповідальності у виді штрафу в сумі 136 грн. Вважаючи, що постанова винесена всупереч вимогам закону, оскільки не настав час, з якого його можна було притягнути до адміністративної відповідальності і відсутні будь-які докази, що ним не виконано припис від 16.06.2007 року, просить про скасування постанови.

В судовому засіданні позивач підтримав позов.

Представник відповідача не заперечував проти задоволення позову.

Вислухавши сторони, дослідивши матеріали справи, вважаю, що позов підлягає задоволенню з наступних підстав.

Судом встановлено, що державним інспектором по охороні та використанню земель голові ФГ "Кернасовський" 16 червня 2007 року видано припис про знищення бур'янів на земельній ділянці площею 17 га в місячний термін до 16 липня 2007 року, складено акт перевірки дотримання вимог земельного законодавства та протокол про адміністративне правопорушення передбачене ст. 52 КУпАП. Відповідно до постанови від 21 червня 2007 року винесеною службовою особою Кривоозерського районного відділу земельних

ресурсів ОСОБА_1 притягнуто до адміністративної відповідальності по ст. 52 КУпАП із накладенням адміністративного стягнення в виді штрафу в сумі 136 грн.

Відповідно з ст. 144 ч.1 Земельного кодексу України у разі виявлення порушення земельного законодавства державний інспектор по використанню та охороні земель складає протокол про порушення та видає особі, яка допустила порушення вказівку про його усунення у 30-денний строк. Якщо особа, яка допустила порушення земельного законодавства не виконала протягом зазначеного строку вказівки державного інспектора щодо припинення порушення земельного законодавства на таку особу накладається адміністративне стягнення. Однак начальник Кривоозерського районного відділу земельних ресурсів в порушення ст. 144 ЗК України, не перевіривши чи ОСОБА_1 в зазначений державним інспектором термін до 16 липня 2007 року усунув виявлені порушення земельного законодавства 21 червня 2007 року наклав на нього адміністративне стягнення по ст. 52 КУпАП в сумі 136 грн.

Зазначені обставини дають суду можливість зробити висновок, що постанова від 21 червня 2007 року винесена всупереч вимогам закону, тому позов обґрунтований і підлягає задоволенню.

Керуючись ст. 293 п.2 КУпАП, ст. ст. 11, 71, 86, 159, 163 КАС України, суд

ПОСТАНОВИВ:

Постанову від 21 червня 2007 року про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 за ст. 52 КУпАП скасувати.

Справу про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_1 направити в Кривоозерський районний відділ земельних ресурсів на новий розгляд.

На постанову може бути подана заява про апеляційне оскарження протягом десяти днів з дня її проголошення та апеляційна скарга в апеляційний адміністративний суд через районний суд.

Приклад 9

Справа № 2-а-28, 2008р.

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(17 вересня 2008 року Лохвицький районний суд Полтавської області)

в складі :головуючого судді -

Сегет Я.С.

при секретарі -

Волошиній Л.О.

за участю позивача -

Разумовської Л.В.

відповідача -

Кузьменко Ю.В.

третьої особи без самостійних вимог на стороні позивача -

представника виконкому Вирішальненської сільської ради -

Гладун О.В.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Лохвиці Полтавської області адміністративну справу за адміністративним позовом сільського голови Вирішальненської сільської ради Лохвицького району ОСОБА_1 до державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області Кузьменка Юрія Васильовича щодо оскарження постанови про накладення адміністративного стягнення від 16.05.2008р.,

ВСТАНОВИВ :

Сільський голова Вирішальненської сільської ради ОСОБА_1 звернулася до суду з адміністративним позовом до державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області Кузьменка Ю.В. про скасування постанови про накладення адміністративного стягнення № 636 від 16.05.2008р.

В ході судового розгляду справи позивачка ОСОБА_1 вимоги адміністративного позову підтримала, відповідач Кузьменко Ю.В. проти позовної заяви заперечив,

представник третьої особи без самостійних вимог на стороні позивача Гладун О.В. просила суд адміністративний позов задовольнити.

Заслухавши пояснення учасників судового процесу, ознайомившись з матеріалами справи, дослідивши та давши оцінку доказам по справі суд прийшов до наступного.

Згідно постанови про накладення адміністративного стягнення № 636 від 16.05.2008р. державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області Кузьменко Ю.В., розглянувши протокол про адміністративні правопорушення № 00001885 від 21.04.2008р., визнав сільського голову Вирішальненської сільської ради ОСОБА_1. винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 52 КУпАП та наклав на неї адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 510 грн. (а. с. 4).

Суд відмічає, що в протоколі про адміністративні правопорушення від 21.04.2008р. зазначено, що ОСОБА_1 скоїла адміністративні правопорушення, передбачені ст. ст. 52 і 82 КУпАП (а. с. 42), в мотивувальній частині постанови про накладення адміністративного стягнення № 636 від 16.05.2008р. також зазначено, що в діях посадової особи мається порушення вищевказаних статей КУпАП, однак в резолютивній частині постанови Кузьменко Ю.В. послався лише на ст. 52 КУпАП.

Суд робить висновок про те, що зазначені в цій постанові три обставини, на які відповідач послався як порушення діючого екологічного законодавства, а саме: головою села не вжито заходів по розробленню проектної документації та паспортизації МВВ, не розроблена місцева програма по поводженню з відходами, робота комісії з питань поводження з безхазяйними відходами не організована, не можуть визнаватися порушеннями вимог ст. ст. 52 КУпАП.

Суд фіксує, що відповідач, накладаючи на позивачку адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 510 грн. за ст. 52 КУпАП, керувався Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення вимог земельного законодавства» від 15.04.2008р., яким у Кодексі України про адміністративні правопорушення в абзаці другому статті 52 слова «від шести до дванадцяти» замінити словами «від десяти до двадцяти», а слова «від восьми до п'ятнадцяти» - словами «від п'ятнадцяти до тридцяти». Цей Закон України набирає чинності з дня його опублікування.

Суд визнає, що Закон України « Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення вимог земельного законодавства » від 15.04.2008р. був опублікований 07.05.2008р. і відповідно із цієї дії вступив в законну силу.

Згідно ст. 8 КУпАП особа, яка вчинила адміністративний правопорушення, підлягає відповідальності на підставі закону, що діє під час і за місцем вчинення правопорушення.

Закони, які пом'якшують або скасовують відповідальність за адміністративні правопорушення, мають зворотну силу, тобто поширюються і на правопорушення, вчинені до видання цих законів. Закони, які встановлюють або посилюють відповідальність за адміністративні правопорушення, зворотної сили не мають.

Суд приходить до думки, що відповідач, накладаючи на позивачку адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 510 грн., не правомірно застосував Закон України « Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення вимог земельного законодавства » від 15.04.2008р., який на момент вчинення адміністративного правопорушення ОСОБА_1 не був чинним.

Суд відмічає, що на час судового розгляду строки накладення адміністративного стягнення, передбачені ст. 38 КУпАП, закінчилися.

Враховуючи викладене суд визнає за розумне визнати вимоги позивачки ОСОБА_1. про скасування постанови про накладення адміністративного стягнення № 636 від 16.05.2008р. такими, що підлягають задоволенню в повному об'ємі.

Керуючись вимогами ст. ст. 4-17, 23, 41-43, 49-51, 69-72, 87, 94, 104-106, 122, 126,

134, 131, 137, 141, 153-156, 161-163, 167, 185, 186 КАС України, ст. ст. 8, 38, 52 КУпАП суд,

ПОСТАНОВИВ:

Адміністративний позов сільського голови Вирішальненської сільської ради Лохвицького району ОСОБА_1 до державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області Кузьменка Юрія Васильовича - задовольнити в повному об'ємі, скасувавши постанову про накладення адміністративного стягнення № 636 від 16.05.2008р.

Постанова може бути оскаржена в апеляційному порядку шляхом подачі заяви про апеляційне оскарження до Лохвицького районного суду в 10-ти денний строк з дня проголошення постанови та подання після цього апеляційної скарги до Харківського апеляційного адміністративного суду області через Лохвицький районний суд протягом двадцяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження.

Постанову винесено в нарадчій кімнаті і виготовлено суддею на комп'ютері.

СУДДЯ

Приклад 10

Справа № 2а - 13/2009

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(03 березня 2009 року Київський районний суд м. Полтави)

в складі: головуєчого - судді Самсоної О.А.

при секретарі - Залєвській Я.В.,

за участю позивача – ОСОБА_1.,

розглянувши у м. Полтаві в приміщенні суду адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 до Управління з контролю за використанням та охороною земель у Полтавській області, ОСОБА_2 про визнання дій протиправними ,

ВСТАНОВИВ:

Позивач ОСОБА_1 звернувся в суд з позовом до Управління з контролю за використанням та охороною земель у Полтавській області та ОСОБА_2 про визнання дій протиправними.

В поданій до суду позовній заяві посилався на те, що Управлінням в особі державного інспектора з контролю за використанням та охороною земель ОСОБА_2. 07 серпня 2008 року було проведено позапланову перевірку виконавчого комітету Старицьківської сільської ради Машівського району, складено припис та притягнуто позивача до адміністративної відповідальності за не проведення робіт по знищенню карантинних бур'янів на землях загального користування населених пунктів. Вважає, що при проведенні позапланової перевірки, вирішенні питання про накладення адміністративного стягнення порушено норми законодавства, а тому дії відповідача вважає протиправними.

В поданій до суду позовній заяві просив суд скасувати постанову Управління з контролю за використанням та охороною земель у Полтавській області від 13 серпня 2008 року щодо притягнення його до адміністративної відповідальності та припис від 07 серпня 2008 року № 0924. Просив також визнати дії державного інспектора ОСОБА_2. протиправними.

Ухвалою суду від 10 листопада 2008 року позовні вимоги ОСОБА_1. В частині скасування постанови від 13 серпня 2008 року та припису від 07 серпня 2008 року № 0924 залишено без розгляду.

В судовому засіданні позивач ОСОБА_1 підтримав свої позовні вимоги в частині визнання неправомірними дії державного інспектора ОСОБА_2. під час притягнення

позивача до адміністративної відповідальності за ст. 52 КпАП України та винесення припису № 0924 від 07 серпня 2008 року.

Відповідач ОСОБА_2. в судове засідання не з'явився, відповідач Управління з контролю за використанням та охороною земель у Полтавській області в судове засідання свого представника не направив.

Враховуючи, що належним чином повідомлені про час та місце розгляду справи відповідачі клопотань про відкладення розгляду справи до суду не подавали, зважаючи на наявність достатніх матеріалів про права та правовідносини сторін, суд вважає за можливе справу розглянути за відсутності відповідачів.

Суд, заслухавши пояснення позивача, дослідивши матеріали справи, приходить до висновку, що позовні вимоги, підтримані позивачем в судовому засіданні, підлягають задоволенню з наступних підстав.

Судом встановлено, що ОСОБА_1 є сільським головою Старицьківської сільської ради Машівського району.

18 серпня 2008 року ОСОБА_1 був притягнутий до адміністративної відповідальності по ст. 52 КУ п АП та визнаний винним у тому, що він, працюючи сільським головою, не провів агротехнічних заходів по знищенню бур'янів навколо закладів комунальної власності, клубу с.Старицьківка на площі близько 400 кв.м.

Також встановлено, що постановою Київського районного суду м. Полтави від 06 листопада 2008 року, яка вступила в законну силу, скасовано постанову державного інспектора Управління з контролю за використанням та охороною земель у Полтавській області ОСОБА_2. від 18.08.2008 року про притягнення до адміністративної відповідальності по ст. 52 КУп АП ОСОБА_1, провадження в адміністративній справі закрито.

Відповідно до ст. 72 КАС України обставини, встановлені судовим рішенням в адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини.

Постановою Київського районного суду м. Полтави від 06 листопада 2008 року по справі № 2 а – 342/2008 встановлено, що проведення агротехнічних заходів не входить до службової діяльності сільського голови, він не має можливості самостійно розпоряджатись бюджетними коштами, не може нести адміністративну відповідальність за таке правопорушення і в його діях не вбачається складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 52 КУпАП. Окрім того в судовому засіданні встановлені порушення ст. 256 КУпАП при складанні адміністративного правопорушення. Зокрема, в протоколі про адміністративне правопорушення від 07.08.2008 року зазначено, що він складений в с. Старицьківка Машівського району, тоді як фактично в цьому місці він не складався. Допущені державним інспектором Управління з контролю за використанням та охороною земель у Полтавській області недоліки при складанні протоколу та притягнення ОСОБА_1. до адміністративної відповідальності також свідчать про незаконність притягнення ОСОБА_1. до адміністративної відповідальності.

Встановивши дані обставини, оскільки судовим рішенням, яке вступило в законну силу встановлено, що дії державного інспектора з контролю за використанням та охороною земель Управління з контролю за використанням та охороною земель у Полтавській області ОСОБА_2 здійснені з порушенням встановленого порядку, суд приходить до висновку, що позовні вимоги ОСОБА_1 в частині визнання неправомірними дій державного інспектора з контролю за використанням та охороною земель Управління з контролю за використанням та охороною земель у Полтавській області ОСОБА_2 під час притягнення його до адміністративної відповідальності за ст.52 КУпАП та винесення припису № 0924 від 07.08.2008 року є обґрунтованими та підлягають задоволенню.

Судові витрати за розгляд справи в суді суд вважає за можливе віднести за рахунок держави.

Керуючись ст.ст. 2, 8, 158, 159, 163, 167 Кодексу адміністративного судочинства України, суд,

ВИРІШИВ :

Позов задовольнити.

Визнати такими, що здійснені з порушенням встановленого порядку, дії державного інспектора з контролю за використанням та охороною земель Управління з контролю за використанням та охороною земель у Полтавській області ОСОБА_2 під час притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст.52 КУпАП та винесення припису № 0924 від 07.08.2008 року .

Постанова може бути оскаржена до Харківського апеляційного адміністративного суду через Київський районний суд м. Полтави шляхом подачі заяви про апеляційне оскарження в 10-денний термін з дня складення постанови в повному обсязі та подачі апеляції у 20-денний термін після подачі заяви про апеляційне оскарження.

Головуючий

Приклад 11

Справа № 2а-3/2010

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(«20» січня 2010 року м. Христинівка Христинівський районний суд Черкаської області)
в складі: головуєчого судді: Вітер Л.А.
при секретарі: Бурбі Р.Ю.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні адміністративну справу за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_3, Держземінспекції у Черкаській області про визнання дій неправомірними та скасування рішення,

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_1, ОСОБА_2 звернулись до суду з позовом до ОСОБА_3, Держземінспекції у Черкаській області і прохають визнати дії інспектора з контролю і охорони земель Держземінспекції у Черкаській області ОСОБА_3 щодо оформлення протоколів про адмінправопорушення, актів, приписів від 13.08.2009 року та постанов про накладення адмінштрафу від 17.09.2009 року неправомірними та скасувати постанови про накладення на ОСОБА_1 та ОСОБА_2 адмінштрафу в розмірі 204 грн.

ОСОБА_2 вказують, що постановами державного інспектора з контролю за використанням і охороною земель Черкаської області ОСОБА_3 від 17.09.2009 року на них накладено адмінштраф в розмірі 204 грн. за порушення ст. 96 Земельного кодексу України, яке виразилось в забур'яненні 1,5 га. з 3,12 га., які перебувають у їх приватній власності та у відповідності до ст. 52 КУпАП.

Дії зазначеного державного інспектора щодо оформлення протоколів про адмінправопорушення, актів, та приписів від 13.08.2009 року та постанов про накладення адмінштрафу від 17.09.2009 року є неправомірними на підставі слідуючого.

В зазначених документах відмічається порушення ними ст. 96 Земельного кодексу України. Тлумачення зазначеної статті не залишає сумніву, що її порушення ними допущено. Землю вони використовують за цільовим призначенням, земельна ділянка була ними засіяна ячменем, агротехнічні засоби – гербіциди вводились своєчасно. ОСОБА_2 мала незначну забур'яненість, яка не впливає ні на екологічну безпеку, ні на врожайність. Державний інспектор діяв під впливом сільського голови, неправомірні вказівки якого ними не виконувались, тому він підбурював інспектора оформити на них протоколи про скоєнні правопорушення.

В судовому засіданні позивачка ОСОБА_2 та її представник ОСОБА_4 позов підтримали.

Позивачка ОСОБА_1 в судове засідання не з'явилась, надала суду заяву, в якій просить справу слухати у її відсутність, позов підтримує.

Відповідач позову не визнав, вказуючи, що на земельних ділянках (пай), які належать позивачам, виявлено значну забур'яненість (1,5 га.) з 3,12 га., позивачами не вжито агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами, що є порушенням ст. 96 Земельного кодексу України і вони підлягають відповідальності згідно ст. 52 КУпАП.

В судовому засіданні були допитані свідки:

ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, які пояснили, що проживають в ІНФОРМАЦІЯ_1, земельні паї позивачів знають, поскільки вони також мають земельні паї і сумісно їх обробляють. Земельні ділянки ОСОБА_2 та ОСОБА_1 оброблялись, була засуха, тому рослини загинули. На земельних ділянках позивачів бур'яни були незначні, які не шкодили росту культурних рослин. Попід лісосмугу (3-5 м. від дерев), де через тополі нічого не росте, там були бур'яни, але незначні;

ОСОБА_8 (голова Пеніжківської сільської ради), який пояснив, що був присутнім при перевірці дотримання вимог земельного законодавства на земельних ділянках ОСОБА_2 і ОСОБА_1. На їх земельних ділянках було виявлено на частині її ділянок забур'яненість. Бур'яни були не попід лісосмугу, а половою поперек, до яру біля контори. Чому забур'яненість позначена в актах попід посадку не може пояснити, план – схема не відповідає дійсним обставинам справи;

ОСОБА_9, яка пояснила, що працює землевпорядником Пеніжківської сільської ради. Разом з ОСОБА_3, ОСОБА_10 була на земельних ділянках ОСОБА_2 і ОСОБА_1. Було виявлено значну забур'яненість на їх земельних ділянках на площі 10 м. від лісопосадки по всій довжині. Кількість культурних рослин і бур'янів в однаковій кількості, бур'яни не переважали.

ОСОБА_11, який пояснив, що увага інспектора була звернута на земельну ділянку ОСОБА_2, яка була забур'янена попід дорогу, особливо на вуглі поля, яке прилягає до перехрестя. Поперек дороги попід посадку було видно бур'яни, так як вони виділялись від посіяної культури, росла свиріпа.

Крім того, в судовому засіданні були досліджені докази:

- припис № 021013 від 13.08.2009 року, згідно якого на земельній ділянці, площею 3,12 га. виявлено значне забур'янення (1.50 га.), пай належить гр. ОСОБА_2, не вжито агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами, порушено ст. 96 Земельного кодексу України і підлягає відповідальності згідно ст. 52 КУпАП;

- протокол про адміністративне правопорушення № 010824 від 13.08.2009 року, згідно якого на земельній ділянці, площею 3,12 га. виявлене забур'янення 1,50 га., пай належить ОСОБА_2, не вжито агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами;

- акт перевірки дотримання вимог земельного законодавства від 13.08.2009 року, згідно якого на земельній ділянці (пай) 3,12 га. № 195, пай належить ОСОБА_2, виявлено значне забур'янення на площі 1,50 га., не вжито агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами, порушено ст. 96 Земельного кодексу України і підлягає відповідальності згідно ст. 52 КУпАП;

- постанова про накладення адміністративного стягнення № 51 від 17.09.2009 року, згідно якого ОСОБА_2 порушила вимоги ст. 96 Земельного кодексу України, а саме на земельній ділянці, площею 3,12 га. № 195, виявлено значне забур'янення на площі 1,50 га., не вжито агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами;

- припис № 021014 від 13.08.2009 року, згідно якого на земельній ділянці, площею 3,12 га. виявлено значне забур'янення (1.50 га.), пай належить гр. ОСОБА_1, не вжито агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами, порушено ст. 96 Земельного кодексу України і підлягає відповідальності згідно ст. 52 КУпАП;

- протокол про адміністративне правопорушення № 010825 від 13.08.2009 року, згідно якого на земельній ділянці, площею 3,12 га. виявлене забур'янення 1,50 га., пай належить ОСОБА_1, не вжито агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами;

- акт перевірки дотримання вимог земельного законодавства від 13.08.2009 року, згідно якого на земельній ділянці (пай) 3,12 га. № 196, пай належить ОСОБА_1, виявлено

значне забур'янення на площі 1,50 га., не вжито агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами, порушено ст. 96 Земельного кодексу України і підлягає відповідальності згідно ст. 52 КУпАП;

- постанова про накладення адміністративного стягнення № 50 від 17.09.2009 року, згідно якого ОСОБА_1 порушила вимоги ст. 96 Земельного кодексу України, а саме на земельні ділянки, площею 3,12 га. № 196, виявлено значне забур'янення на площі 1,50 га., не вжито агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами;

- акт від 13.08.2009 року, складений власниками земельних паїв, про те, що на площі 2,5 га. земельних паїв була посіяна гірчиця і виявлено незначну забур'яненість, яка не впливає на вирощування і збирання врожаю;

- фотографії в кількості 9 шт., відповідно до яких значного забур'янення на земельних ділянках не спостерігається;

- комп'ютерний диск, який був переглянутий в судовому засіданні, і інформація, яка на ньому зафіксована, не містить даних про значне забур'янення земельних ділянок.

Вислухавши сторони, свідків, дослідивши інші докази, суд вважає, що адміністративний позов підлягає до задоволення на підставі слідуючого.

Судом встановлено, що постановами державного інспектора з контролю за використанням і охороною земель Черкаської області ОСОБА_3 від 17.09.2009 року на ОСОБА_1, ОСОБА_2 накладено адмінштраф в розмірі 204 грн. за порушення ст. 96 Земельного кодексу України, яке виразилось в забур'яненні 1,5 га. з 3,12 га., які перебувають у їх приватній власності та у відповідності до ст. 52 КУпАП.

Дії зазначеного державного інспектора щодо оформлення протоколів про адмінправопорушення, актів, та приписів від 13.08.2009 року та постанов про накладення адмінштрафу від 17.09.2009 року є неправомірними.

В зазначених документах відмічається порушення ними ст. 96 Земельного кодексу України і як пояснив в судовому засіданні відповідач саме п.б ч.1 ст. 96 Земельного кодексу України, тобто не додержання вимог законодавства про охорону довкілля.

Обов'язок додержуватись вимог законодавства про охорону довкілля полягає в тому, що землекористувачі в процесі використання своїх земельних ділянок зобов'язані дотримуватись вимог та правил, що передбачені нормативними документами про охорону довкілля.

Так, відповідно до ст. 66 Конституції України кожен громадянин зобов'язаний не заподіювати шкоди, відшкодовувати заподіяні збитки. Згідно зі Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» громадяни України, в т.ч. землекористувачі, зобов'язані підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші властивості землі. Найважливішою особливістю земель сільськогосподарського призначення є її родючість.

Адміністративна відповідальність настає за винні і протиправні порушення земельного законодавства, вчинені умисно або з необережності при використанні й охороні земель.

Згідно ст.52 КУпАП підставою для притягнення до адмінвідповідальності є псування сільськогосподарських та інших земель, забруднення їх хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, неочищеними стічними водами, виробничими та іншими відходами, а так само невжиття заходів по боротьбі з бур'янами.

Згідно до ст.1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» термін «невжиття заходів щодо боротьби з бур'янами» тлумачиться як допущення появи небажаної трав'янистої рослинності, яка негативно впливає на розвиток культурних рослин, призводить до поширення шкідників і хвороб або не дає можливості використовувати землі за призначенням.

Таким чином, позивачі несуть відповідальність за ст. 52 КУпАП тільки в тому разі, якщо:

1. вони не вживали заходів по боротьбі з бур'янами;

2. наявність бур'янів негативно вплинула на розвиток культурних рослин, призвела до поширення шкідників, хвороб або не дала можливості використовувати їх за призначенням.

Як встановлено в судовому засіданні, позивачі вживали всіх сезонних профілактичних та винищувальних заходів щодо боротьби з бур'янами, про що свідчать пояснення свідків ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7.

Матеріали до постанови про адмінправопорушення не містять достатніх доказів того, що на земельних ділянках позивачів малось значене забруднення по причині нежиття агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами.

Навпаки, в судовому засіданні один із учасників, який був присутнім при складанні актів перевірки - ОСОБА_8, вказав частини земельних ділянок позивачів як забур'янених, які не відповідають плану - схемі акту. Допитані свідки, серед яких були і спеціалісти (агроном), відеозапис, фотокартки, акт власників земельних ділянок свідчать про те, що на земельних ділянках мались одинокі бур'яни, які ніяким чином не могли вплинути на розвиток культурних рослин, призвести до поширення шкідників і хвороб, що забезпечує можливість використовувати землі за призначенням.

Сам відповідач, свідок ОСОБА_9 також не навели даних, що бур'яни на земельних ділянках могли нанести якоїсь шкоди, чи негативно вплинути на можливість використовувати землі за призначенням.

Таким чином, позивачами не скоювалось адмінправопорушення, передбачене ст. 52 КУпАП, тому провадження у адміністративній справі відповідно до ст. 247 КУпАП повинно бути закритим.

Керуючись 158, 159, 162 КАС України та ст.ст. 283-289 КУпАП, суд,

ВИРІШИВ:

Позов задовольнити повністю.

Визнати дії інспектора з контролю і охорони земель Держземінспекції у Черкаській області ОСОБА_3 щодо оформлення протоколу про адмінправопорушення, акту припису від 13.08.2009 року та постанови про накладення адмінштрафу від 17.09.2009 року неправомірними та скасувати постанову про накладення на ОСОБА_12 адмінштрафу в розмірі 204 грн.

Визнати дії інспектора з контролю і охорони земель Держземінспекції у Черкаській області ОСОБА_3 щодо оформлення протоколу про адмінправопорушення, акту припису від 13.08.2009 року та постанови про накладення адмінштрафу від 17.09.2009 року неправомірними та скасувати постанову про накладення на ОСОБА_2 адмінштрафу в розмірі 204 грн.

Провадження у справі закрити.

На постанову може бути подана апеляційна скарга до Київського апеляційного адміністративного суду через Христинівський районний суд протягом двадцяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження протягом десяти днів з дня складення її в повному обсязі.

Повний текст рішення виготовлений 25.01.2010 року.

Суддя:

Приклад 12

Справа № 2а-1525-09

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(13 листопада 2009 року Краснолиманський міський суд Донецької області)

у складі: головуєчого судді - Саржевської І.В.

при секретарі - Олійник С.М.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду м. Красний Лиман справу за позовною заявою ОСОБА_1 до інспектора відділу оперативного міжрайонного

екологічного контролю по Північному регіону Державної екологічної інспекції в Донецької області ОСОБА_2 на постанову від 23.06.2009 р. за №15/2-43 про накладання адміністративного стягнення, про поновлення строку звернення до суду, суд, -

ВСТАНОВИВ:

06.08.2009 року позивач ОСОБА_1 звернувся до суду з адміністративним позовом до Державної екологічної інспекції про поновлення строку звернення до суду та скасування постанови про накладання адміністративного стягнення за ст.52 КУпАП, у вигляді штрафу в розмірі 510 грн.

В судовому засіданні представник позивача, ОСОБА_3, позовні вимоги підтримав в повному обсязі та просить їх задовольнити.

Відповідач ОСОБА_2 у судовому засіданні 03.11.2009 року заперечував проти задоволення адміністративного позову. Відповідач вважає, що постанова від 23.06.2009 року № 15\2-43 прийнята відповідно чинного законодавства.

З'ясувавши обставини справи та перевіривши їх доказами, суд вважає, що позов підлягає задоволенню з наступних підстав.

Завданням адміністративного судочинства, виходячи зі змісту ст. 2 КАС України, є захист прав, свобод і інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства.

Стаття 6 КАС України передбачає, що кожному гарантується право на захист його прав, свобод і інтересів незалежним і неупередженим судом.

Згідно ст. 104 КАС України до адміністративного суду має право звернутися з адміністративним позовом особа, яка вважає, що порушено її права, свободи чи інтереси у сфері публічно-правових відносин.

Правовідносини в даній сфері регулюються Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Позивач є начальником Краснолиманської дирекції залізничних перевезень – заступник начальника залізниці.

Постановою відповідача від 23.06.2009 р. №15/2-42 позивача притягнуто до адміністративної відповідальності за ст.52 КУпАП у вигляді штрафу на користь держави в розмірі 510 грн., у зв'язку з тим, що він допустив порушення Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Земельного кодексу України (а.с. 11).

Зазначену постанову прийнято на підставі протоколу від 15.06.2009 р. № 012222 (а.с. 12).

Копію вказаної постанови позивач отримав 04.08.2009 р. після звернення 03.08.09 р. з письмовою заявою до державного інспектора відділу ОМЕК по Північному регіону ОСОБА_2 (а.с. 15).

Не погодившись з постановою від 23.06.2009р про притягнення його до відповідальності за ст. 52 КУпАП позивач звернувся до суду.

Позивач в позовній заяві вказує, що зазначена постанова і протокол про адміністративне правопорушення відносно нього мають грубі порушення норм діючого законодавства, бо протокол складено у відсутності ОСОБА_1, незважаючи на те, що він знаходився на робочому місці, протокол ним не підписаний, процесуальні права йому роз'яснені не були, а тому він був позбавлений можливості дати пояснення та зауваження щодо змісту протоколу, в постанові як і протоколі не зазначено суть адміністративного правопорушення, тобто дані документи не містять будь-яких доказів скоєння ним правопорушення, крім того його не було належним чином повідомлено про розгляд справи про адміністративне правопорушення.

Згідно до ст. 7 КУпАП ніхто не може бути підданий заходу впливу у зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом.

Провадження у справах про адміністративне правопорушення здійснюється на основі суворого дотримання законності.

Відповідно до ст. 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, за яку законом передбачено адміністративна відповідальність.

Згідно з вимогами ст. 251 КУпАП доказами в справі про адміністративне правопорушення, є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, які використовуються при нагляді за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами.

Орган (посадова особа) згідно зі ст. 252 КУпАП оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю.

Статтею 280 КУпАП передбачено, що орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні.

В адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень на підставі ч. 3 ст. 71 КАС України обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

Але судом встановлено, що при складанні протоколу про адміністративне правопорушення відносно позивача та винесені постанови про притягнення його до відповідальності, відповідачем - посадовою особою, було грубо порушено вказані норми законодавства, бо роблячи висновок про наявність вини позивача, відповідач аналізував докази, добуті з порушенням закону: протокол про адміністративне правопорушення не відповідає вимогам ст.256 КУпАП, а саме складений у відсутності ОСОБА_1 – як особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, не підписаний ним, а відповідно ОСОБА_1 був позбавлений дати пояснення та зауваження, йому не роз'яснилися права і обов'язки, передбачені ст.63 Конституції України, ст.268 КУпАП.

В порушення вимог ст.ст. 256, 283 КУпАП відповідач не зазначив місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення, постановою про накладення адміністративного стягнення зовсім не містить опису обставин, установлених при розгляді справи, отже робити висновок про наявність правопорушення та вини ОСОБА_1 не має можливості.

Крім того, відповідач порушив встановлений порядок розгляду справ про адміністративне правопорушення і прав правопорушника, повідомивши ОСОБА_1 про розгляд справи 25.06.2009 р., в той час як справу вже було розглянуто 23.06.2009 р. (а.с. 13, 14). Інших доказів скоєння позивачем правопорушення суду не представлено.

Тобто, в судовому засіданні не встановлено будь-яких доказів вини позивача у скоєнні правопорушення, що виключає його відповідальність за ст. 52 КУпАП на підставі постанови відповідача від 23.06.2009р.

Крім того, відповідно до ст. 285 КУпАП постановою по справі про адміністративне правопорушення оголошується негайно після закінчення розгляду справи. Копія постанови протягом трьох днів вручається або висилається особі, щодо якої її винесено.

Копія постанови вручається під розписку. В разі, якщо копія постанови висилається, про це робиться відповідна відмітка у справі.

Відповідачем не надано доказів дотримання ним вимог ст. 285 КУпАП, а саме доказів: вручення копії постанови ОСОБА_1 під розписку, або належним чином оформлену відмітку у справі про надіслання йому копії постанови в установлені строки.

Статтею 289 КУпАП встановлено строк оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення. Скаргу на постанову по справі про адміністративне правопорушення може бути подано протягом десяти днів з дня винесення постанови. В разі пропуску зазначеного строку з поважних причин цей строк за заявою особи, щодо якої винесено постанову, може бути поновлено органом правомочним розглядати скаргу.

04.08.2009 року позивач дізнався про постанову від 23.06.2009р про притягнення його до адміністративної відповідальності за ст. 52 КУпАП, про що надав суду докази (а.с. 13, 14, 15). При таких обставинах суд вважає, що позивачем з поважної причини пропущено строк на оскарження постанови, а тому строк звернення ОСОБА_1 до суду зі скаргою підлягає поновленню.

Звернення позивача за захистом свого права безпосередньо до суду є правом позивача, і повністю узгоджується з рішенням Конституційного Суду України № 5-зп від 30.10.1997 року.

Тому суд вважає, що при розгляді справи встановлено наявність порушення прав позивача у сфері публічно-правових відносин.

Будь-яких доказів тому, що посадова особа діяла в межах норм і правил, встановлених законодавством, відповідач суду не надав.

Отже, за результатами розгляду справи суд вважає доведеним факт порушення саме відповідачем прав і законних інтересів позивача, якого було необґрунтовано притягнуто до адміністративної відповідальності.

У зв'язку з цим, суд вважає, позовні вимоги ОСОБА_1 є обґрунтованими та такими, що підлягають задоволенню повністю.

Керуючись ст. ст.11, 71, 86, 159, 163 КАС України, суд,
ПОСТАНОВИВ:

Позовні вимоги ОСОБА_1 задовольнити.

Поновити ОСОБА_1 строк звернення до суду на оскарження постанови № 15/2-43 від 23.06.2009 року державного інспектора відділу оперативного міжрайонного екологічного контролю по Північному регіону державної екологічної інспекції в Донецької області ОСОБА_2.

Визнати протиправною постанову державного інспектора відділу оперативного міжрайонного екологічного контролю по Північному регіону державної екологічної інспекції в Донецької області ОСОБА_2 від 23.06.2009 року № 15/2-43 про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст.52 КУпАП та скасувати її, провадження по справі про адміністративне правопорушення закрити за відсутністю в діях ОСОБА_1 складу адміністративного правопорушення.

На постанову може бути подана апеляційна скарга до Донецького Апеляційного Адміністративного суду протягом двадцяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження, яку може бути подано протягом десяти днів з дня складання постанови в повному обсязі через Краснолиманський міський суд.

Суддя:

Приклад 13

Справа № 2а- 2974/1718-09

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(1 грудня 2009 року Сарненський районний суд Рівненської області)
в складі : головуєчий суддя - Товстика І.В.

при секретарі - Полупан Р.М.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м.Сарни справу за адміністративним позовом ОСОБА_1 до державного інспектора по здійсненню державного контролю за використанням і охороною земель у Рівненській області ОСОБА_2 про визнання протиправним рішення про притягнення до адміністративної відповідальності,-

В С Т А Н О В И В :

ОСОБА_1 звернувся із адміністративним позовом до державного інспектора по здійсненню державного контролю за використанням і охороною земель у Рівненській області ОСОБА_2 про визнання протиправним рішення про притягнення до адміністративної відповідальності, в обґрунтування якого посилається на те, що згідно Державного акту ЯХ №070237 від 14.04.2006 року йому належить на праві власності земельна ділянка площею 2,39 га в урочищі «Вузьнік» масив 21 на території Немовицької сільської ради Сарненського району, з цільовим призначенням земельної ділянки – ведення особистого селянського господарства, однак 0,8 га. земельної ділянки являє собою заболочену місцевість, в зв'язку з чим викопав на ній копанку площею біля 0,0288 га. і з метою раціонального використання ґрунтового покриття частково зняв родючий шар ґрунту з ділянки для вирощування сільгоспкультур, тобто істотно поліпшив земельну ділянку.

Позивач вказує, що відповідачем по даному факту були винесені постанови про притягнення до адміністративної відповідальності від 5.08, 6.08., 7.08.2009 року за ст.ст.52, 53, 53-3 КУпАП та накладені штрафи, однак вважає дані постанови незаконними, оскільки його дії відповідають вимогам земельного законодавства, так як земельна ділянка не може використовуватись за цільовим призначення в зв'язку із заболоченням і ним проведені роботи для підвищення її продуктивності, поліпшенню якостей, крім того, рішення про притягнення до адміністративної відповідальності винесені з порушенням норм КУпАП, а тому просить скасувати постанови відповідача щодо притягнення до адміністративної відповідальності за ст.ст.52,53,53-3 КУпАП.

ОСОБА_1 та його представник ОСОБА_3 підтримали позовні вимоги повністю і дали пояснення згідно позовів.

Відповідач державний інспектор по здійсненню державного контролю за використанням і охороною земель у Рівненській області ОСОБА_2 позовні вимоги не визнав і пояснив, що 31.07.2009 року на підставі постанов заступника прокурора Сарненського району про порушення провадження про адміністративне правопорушення та акту перевірки дотримання земельного законодавства ОСОБА_1, ним як уповноваженою особою були складені протоколи про адміністративне правопорушення по фактам, що позивачем земельна ділянка на території Немовицької сільської ради для ведення особистого селянського господарства використовується не за цільовим призначенням, чим вчинене правопорушення за ст.53 КУпАП, крім того ОСОБА_1 на даній земельній ділянці викопав водойму, чим допустив псування сільськогосподарських земель, допустив зняття родючого шару ґрунту на земельній ділянці без спеціального дозволу, вчинивши правопорушення за ст.52 та ст.53-3 КУпАП, після чого ним були розглянуті справи і 5.08, 6.08, 7.08.2009 року винесені постанови про притягнення до адміністративної відповідальності та накладення штрафів відносно ОСОБА_1; при цьому діяв в межах своїх повноважень та без порушень прав особи та вимог КУпАП.

Суд, заслухавши пояснення осіб, які приймають участь у справі, дослідивши письмові докази, вважає, що позов не підлягає до задоволення зі слідуючих підстав.

Згідно Державного акту на право власності на земельну ділянку серія ЯХ №070237 від 14.04.2006 року ОСОБА_1 належить на праві власності земельна ділянка площею 3,53 га на території Немовицької сільської ради Сарненського району Рівненської області з цільовим призначенням – ведення особистого селянського господарства.

Судом встановлено при огляді оригіналів справ про адміністративне правопорушення, що заступником прокурора Сарненського району постановами від

21.06.2009 року були порушені провадження про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_1 по фактах порушення вимог ч.1 ст.91, ч.2 ст.168 ЗК України.

Із акту перевірки дотримання вимог земельного законодавства від 31.07.2009 року, складеного державним інспектором по здійсненню державного контролю за використанням і охороною земель у Рівненській області ОСОБА_2 у присутності ОСОБА_1, вбачається, що на земельній ділянці №6 масив №21 згідно проекту земельних часток (паїв) на території Немовицької сільської ради ОСОБА_1 викопав водойму площею 0,0298 га, чим допустив псування земельної ділянки, використання земельної ділянки не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву без спеціального дозволу, чим порушив вимоги ст.ст.91,168 Земельного кодексу України.

Згідно оглянутих протоколів про адміністративне правопорушення №005443, №005444, №005445 від 31.07.2009 року, складених державним інспектором по здійсненню державного контролю за використанням і охороною земель у Рівненській області ОСОБА_2, встановлено, що ОСОБА_1 вчинив правопорушення за ознаками ст.ст.52,53,53-3 КУпАП по фактах псування земельної ділянки, використання земельної ділянки не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву без спеціального дозволу, чим порушив вимоги ст.ст.91,168 Земельного кодексу України, і дані протоколи за змістом відповідають вимогам ст.256 КУпАП, тобто зазначена дата і місце складання, посада та дані особи, яка склала протокол, відомості щодо ОСОБА_1, місце вчинення і суть адміністративного правопорушення, нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення, роз'яснені права за ст.268 КУпАП, про що свідчить підпис ОСОБА_1, відібрані пояснення та вручені копії даних протоколів.

Постановами № 71 від 5.08.2009 року, №72 від 6.08.2009 року, №73 від 7.08.2009 року, які виніс відповідач ОСОБА_2 в межах повноважень, наданих ст.238-1 КУпАП, ОСОБА_1 притягнутий до адміністративної відповідальності за ст.52 КУпАП по факту псування земельної ділянки сільськогосподарського призначення, за ст.53 КУпАП – по факту використання земельної ділянки сільськогосподарського призначення не за цільовим призначенням, за ст.53-3 КУпАП – по факту зняття ґрунтового покриву на земельній ділянці без спеціального дозволу і відносно особи, яка притягнута до адміністративної відповідальності, накладені штрафи в межах санкцій статей, які за розміром є мінімальними.

Судом достовірно встановлено при огляді оригіналів справ про адміністративне правопорушення, що відповідачем ОСОБА_2 при розгляді справ були дотримані положення ОСОБА_3 22 КУпАП, оскільки ОСОБА_1 був належним чином повідомлений про розгляд справи, був присутній при її розгляді, скористався своїми правами, про що свідчать підписи на оригіналах постанов про ознайомлення з ними та отримання копій.

Суд критично оцінює пояснення позивача та свідка ОСОБА_4 в частині, що належна на праві власності ОСОБА_1 земельна ділянка внаслідок заболоченості була поліпшена шляхом викопування водойми, оскільки судом встановлено, що за цільовим призначенням земельна ділянка відноситься до земель сільськогосподарського призначення і для зміни цього призначення та проведення рекультиваци порушених земель з метою поліпшення стану та продуктивності необхідно вчинити ряд дій в установленому законом порядку відповідно до вимог земельного законодавства.

Таки чином, суд підсумовуючи вищевикладене, приходять до висновку, що відповідачем при винесенні рішень про притягнення до адміністративної відповідальності позивача були дотримані положення КУпАП в частині кваліфікації дій особи, яка вчинила адміністративні правопорушення, процесуальні вимоги при розгляді справ, в зв'язку з чим відсутні підстави вважати дані рішення протиправними та скасувати їх.

Керуючись ст.ст.91,168 Земельного Кодексу України, ст.ст.52, 53, 53-3, 238-1, 245,246, 251, 254, 255, 256, 268, 276-280, 283, 285 КУпАП, ст.ст.159,160,162,163 КАС України, суд -

ПОСТАНОВИВ:

У задоволенні позову ОСОБА_1 до державного інспектора по здійсненню державного контролю за використанням і охороною земель у Рівненській області ОСОБА_2 про визнання протиправними та скасування постанови про притягнення до адміністративної відповідальності та накладення стягнення №71 від 5.08.2009 року, постанови про притягнення до адміністративної відповідальності та накладення стягнення № 72 від 6.08.2009 року, постанови про притягнення до адміністративної відповідальності та накладення стягнення №73 від 7.08.2009 року відмовити.

Постанова може бути оскаржена до адміністративного суду апеляційної інстанції протягом 20-ти днів після подання заяви про апеляційне оскарження, яка подається протягом 10-ти днів з дня складення постанови в повному обсязі, яка буде складена 4 грудня 2009 року ; апеляційна скарга може бути подана без попереднього подання заяви про апеляційне оскарження, якщо скарга подається у строк, встановлений для подання заяви про апеляційне оскарження.

СУДДЯ : підпис

Приклад 14

Справа № 2а-77 / 09

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(01 червня 2009 року Цюрупинський районний суд Херсонської області)

у складі: судді

Пляс М.Г.

при секретарі

Дорошенко Є.Ю,

з участю представника позивача

Паламарчука В.В.

відповідача

ОСОБА_2

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м. Цюрупинську адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 до державного земельного інспектора ОСОБА_2 про визнання протиправною та скасування постанови про накладення адміністративного стягнення,

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_1 . звернувся до суду з адміністративним позовом до державного земельного інспектора управління з контролю за використанням та охороною земель у Херсонській області ОСОБА_2 про визнання протиправною та скасування постанови про накладення адміністративного стягнення № 20 від 02.03.2009р.

В судовому засіданні представник позивача уточнив позовні вимоги і пояснив, що 11.02.2009р. відповідач склав адміністративний протокол відносно позивача за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст.53 КУпАП. В протоколі зазначено, що позивач здійснив самовільне зайняття земельної ділянки комунальної форми власності площею 0,0067га по АДРЕСА_1 за місцем свого проживання. На підставі цього протоколу 02.03.2009р. відповідач виніс постанову, якою позивача було притягнуто до адміністративної відповідальності за ч.1 ст.53 КУпАП та накладене адміністративне стягнення у вигляді штрафу у розмірі 765грн. Представник позивача вважає постанову незаконною, оскільки ст.53 КупАП не передбачає відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки. Крім того, стаття 53 не має частин, а стягнення, яке було накладене на позивача, перевищує санкцію ст.53 КУпАП.

Відповідач ОСОБА_2 визнав уточнені позовні вимоги і пояснив, що він помилково склав протокол про адміністративне правопорушення і виніс постанову про накладення адміністративного стягнення за ч.1 ст.53 КУпАП, а не за ст.53-1 КУпАП, яка передбачає адміністративну відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки.

Заслухавши пояснення представника позивача, відповідача, дослідивши матеріали справи, суд вважає, що позов задоволенню не підлягає з наступних підстав.

Судом встановлено, що 11.02.2009р. відповідач склав адміністративний протокол відносно позивача за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст.53 КУпАП. В протоколі зазначено, що позивач здійснив самовільне зайняття земельної ділянки комунальної форми власності площею 0,0067га по АДРЕСА_1 за місцем свого проживання. На підставі цього протоколу 02.03.2009р. відповідач виніс постанову, якою позивача було притягнуто до адміністративної відповідальності за ч.1 ст.53 КУпАП та накладене адміністративне стягнення у вигляді штрафу у розмірі 765грн.

Разом з тим, адміністративна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки передбачена ст.53-1 КУпАП, а не ч.1 ст.53 КУпАП, яка зазначена в постанові від 02.03.2009р. Крім того, ця стаття взагалі не містить частин. .

Таким чином, суд приходить до висновку, що позивач притягнутий до адміністративної відповідальності за ч.1 ст.53 КУпАП незаконно, і тому постанова підлягає скасуванню.

На підставі викладеного, керуючись ст.53 КУпАП, ст.ст.162, 163 КАС України, суд,
ПОСТАНОВИВ:

Позов ОСОБА_1 задовольнити.

Визнати протиправною і скасувати постанову державного земельного інспектора управління з контролю за використанням та охороною земель у Херсонській області ОСОБА_2 № 20 від 02.03.2009р. про накладення адміністративного стягнення на ОСОБА_1 за ч.1 ст.53 КУпАП у вигляді штрафу в розмірі 765грн.

На постанову може бути подана заява про її апеляційне оскарження протягом 10 днів з дня її проголошення. Апеляційна скарга на постанову подається протягом 20 днів після подання заяви про апеляційне оскарження. Заява про апеляційне оскарження та апеляційна скарга подаються Одеському апеляційному адміністративному суду через Цюрупинський районний суд.

Суддя

Приклад 15

Справа № 2а-5141 (2010 рік)

УХВАЛА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

про закриття провадження у справі

06 травня 2010 року Ялтинський міський суд Автономної Республіки Крим у складі: судді Чорної О.В., при секретарі Маланчук В.О., розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі Ялтинського міського суду адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 до державного інспектора відділу Державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель Управління Держкомзему в м. Ялта Автономної Республіки Крим Свистун ОСОБА_2 про визнання протиправної постанови про накладення адміністративного стягнення,

В С Т А Н О В И В:

Позивач звернувся з позовом до суду, в якому просить:

- визнати протиправною постанову № 000488 від 07 квітня 2010 року про накладення на неї адміністративного стягнення за ч. 1 ст. 53 Кодексу України про Адміністративні Правопорушення у вигляді штрафу в сумі 170 гривень;

- провадження по справі про притягнення її до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 53 КУпАП закрити.

Провадження по адміністративній справі в частині закриття провадження по справі повинно бути закрито за наступних підстав.

На підставі п. 1 ч. 1 ст. 157 КАС України, суд закриває провадження у справі, якщо справу не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства.

06 квітня 2010 року посадовою особою Державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель Управління Держкомзему в м. Ялта у відповідності зі

статтею 256 КУпАП складений протокол відносно ОСОБА_1 за ознаками складу адміністративного правопорушення передбаченого частиною 1 статтею 53 КУпАП.

На підставі зазначеного протоколу посадовою особою винесена постанова про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 53 КУпАП.

Порядок провадження у справах про притягнення до адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства України, процесуальні дії та порядок їх проведення, розгляд справ про адміністративні правопорушення, визначено розділом IV КУпАП.

Порушення земельного законодавства України, за які передбачена адміністративна відповідальність за ч. 1 ст. 53 КУпАП є адміністративним правопорушенням, за які КУпАП передбачена адміністративна відповідальність.

Провадження у справі про притягнення до адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства включає в себе виконання процесуальних дій щодо складання протоколу про адміністративне правопорушення, розгляд справи та винесення постанови.

Посадова особа Державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель Управління Держкомзему в м. Ялта при складанні протоколу про адміністративне правопорушення виконувала не звичайні управлінські функції, а вчиняла процесуальні дії у справі про притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства, за які передбачена адміністративна відповідальність.

Відповідно до пункту 3 частини 2 статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України компетенція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові справи про накладення адміністративних стягнень.

До юрисдикції адміністративних судів віднесені тільки ті публічно-правові спори, які виникають у зв'язку із здійсненням суб'єктами владних повноважень віднесених до їх компетенції владних управлінських функцій, а не взагалі всіх функцій, які виконують суб'єкти владних повноважень, зокрема, вчинення процесуальних дій.

Провадження у справах про порушення земельного законодавства України, за які передбачена відповідальність, складання протоколу про адміністративне правопорушення, розгляд справ про порушення земельного законодавства України, за які передбачена відповідальність, накладення адміністративних стягнень, вирішення питання про закриття провадження по справі, здійснюються у порядку передбаченому Кодексом України про адміністративні правопорушення і не належать до компетенції адміністративних судів.

На підставі викладеного та керуючись ст. ст. 2, 3, 17, 157, 165 КАС України, розділом IV КУпАП, суд,

УХВАЛИВ:

Провадження по адміністративній справі за позовом ОСОБА_1 до державного інспектора відділу Державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель Управління Держкомзему в м. Ялта Автономної Республіки Крим Свистун ОСОБА_2 в частині закриття провадження у справі про притягнення до адміністративної відповідальності - закрити.

На ухвалу може бути подана апеляційна скарга до Севастопольського адміністративного апеляційного суду через Ялтинський міський суд АРК в порядку та строки, передбачені ст. 186 КАС України.

Суддя:

Приклад 16

Справа 2-а-21/09р.

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(8 липня 2009р. Летичівський районний суд Хмельницької області)

у складі головуюючої судді
при секретарі

Курнос С.О.
Іськовій Т.Л.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в смт.Летичів справу за позовом ОСОБА_1 до Державної екологічної інспекції у Хмельницькій області про скасування постанови про накладення адміністративного стягнення,

ВСТАНОВИВ:

В позовній заяві ОСОБА_1 зазначає, що постановою від 12.01.2009р. державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища ОСОБА_2 накладено на нього, як керівника СПП «Агрофірма «Обрій», адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 225грн. по ст. 53 КУпАП за розорювання прибережних захисних смуг (ставків) на території Голосківської сільської ради та користування трьома ставками без продовження договору оренди.

Посилаючись на те, що межі водоохоронних зон спеціально не визначені і землі орються по давно встановлених межах та що ст. 53 КУпАП не передбачає відповідальність за користування ставками за непродовженими договорами оренди, а отже в його діях відсутній склад адміністративного правопорушення, він просить оскаржувану постанову скасувати, поновити 10-ти денний строк її оскарження.

В судовому засіданні представник позивача вимоги підтримав, просить поновити 10-ти денний строк звернення до суду, як пропущений з поважних причин: постанова вручена позивачу через пошту 17-18 січня 2009р., а скаргу в суд він відправив 27.01.09року.

Відповідач вимоги не визнав, просить розглянути справу у його відсутність.

Вислухавши представника позивача, дослідивши обставини справи, суд вважає, що вимоги задоволенню не підлягають.

Відповідно до ст. 289 КУпАП строк оскарження постанови про накладення адміністративного стягнення - протягом десяти днів з дня її винесення.

Із представленої позивачем копії оскаржуваної постанови вбачається, що постанова дійсно відправлена позивачу поштою 16.01.01.09р.. Отже причина пропуску 10-ти денного строку оскарження ОСОБА_1 є поважною і суд вважає за необхідне поновити його.

Із оскаржуваної постанови вбачається, що вона прийнята компетентною особою 12 січня 2009р. на підставі протоколу про адміністративне правопорушення від 29.12.2008р., стягнення 255грн.накладено в мінімальній межі санкції ст. 53 КУпАП за розорювання прибережних захисних смуг (ставків) на території Голосківської сільської ради та за користування трьома ставками не продовженим договором оренди.

Щодо включення в оскаржувальній постанові до накладення стягнення на ОСОБА_1 по ст.53 КУпАП «користування трьома ставками без договору оренди» то дійсно дана стаття не передбачає відповідальність за таке правопорушення. Тому, положення про накладення стягнення «за користування трьома ставками без договору оренди з оскаржуваної постанови слід виключити». Сума стягнення співрозмірна вчиненому адміністративному правопорушенню.

Аналізуючи встановлені в судовому засіданні обставини справи, докази, їх юридичну оцінку, суд приходить до висновку, що оскаржувана постанова прийнята з дотриманням ст.280 КУпАП, а тому в адміністративному позові ОСОБА_1 необхідно відмовити.

На підставі наведеного, керуючись ст.ст. 11, 70, 86, 138, 159, 161 КАС, суд

ПОСТАНОВИВ:

Позовні вимоги ОСОБА_1 до Державної екологічної інспекції у Хмельницькій області про скасування постанови про накладення адміністративного стягнення №002808 від 12.01.2009року залишити без задоволення.

На постанову може бути подана апеляція протягом 20 днів з дня подачі заяви про апеляційне оскарження, яка подається протягом 10 днів з дня її проголошення.

Апеляція може бути подана протягом 10 днів з дня проголошення постанови.

Головуюча: підпис ОСОБА_3.

Суддя Летичівського

Районного суду

ОСОБА_3

Приклад 17

Справа № 2- а - 28 / 2007 р.

**ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ.**

(21 серпня 2007 р. Устинівський районний суд , Кіровоградської області)

в складі :головуючого

Заїка М. І.

при секретарі

Тихоступ Ю.Д.

з участю представника Устинівського районного відділу земельних ресурсів
ОСОБА_1

розглянувши у відкритому судовому засіданні справу за позовом ОСОБА_3 до начальника Устинівського районного відділу земельних ресурсів ОСОБА_2 про скасування постанови № 23 від 26 липня 2007 року про накладення адміністративного стягнення - штрафу ,

ВСТАНОВИВ:

Позивач подав до суду адміністративний позов про скасування постанови про накладення на нього адміністративного стягнення . Вимоги мотивуються тим, що постанова про накладення адміністративного стягнення за ст. 53 - 1 КУпАП винесена без достатніх доказів , які б підтвердили його вину. Просить суд постанову про накладення на нього адміністративного стягнення скасувати .

В судовому засіданні позивач настоює на позові, просить суд задовольнити його в повному обсязі.

В судовому засіданні представник відповідача позовні вимоги не визнає , вважає , що постанова законна і обгрунтована .

Заслухавши сторони , ознайомившись з матеріалами справи суд вважає , що позовні вимоги підлягають задоволенню .

В судовому засіданні встановлено, що в постанові про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_3 від 26 липня 2007 року № 23 відсутні дані про місце проживання правопорушника, а також не вказано місце на території Устинівського селищної ради де ОСОБА_3 вчинив правопорушення , що є порушенням ст. 256 КУпАП (зміст протоколу про адміністративне правопорушення), а тому постанова підлягає скасуванню .

Керуючись ст. ст. 159, 163 КАС України, суд ,

ПОСТАНОВИВ:

Позов ОСОБА_3 задовольнити .

Скасувати постанову начальника Устинівського районного відділу земельних ресурсів ОСОБА_2 № 23 від 26 липня 2007 року про накладення на ОСОБА_3 адміністративного стягнення - штрафу в сумі 187 (сто вісімдесят сім) грн.. 00 коп.За порушення ст. 53 - 1 КУпАП .

Зобов'язати начальника Устинівського районного відділу земельних ресурсів розглянути справу про притягнення ОСОБА_3 до адміністративної відповідальності відповідно до ст. 280 КУпАП .

Постанова може бути оскаржено до апеляційного суду Кіровоградської області через районний суд шляхом подачі в 10-ти денний термін з дня проголошення постанови заяви про апеляційне оскарження і подання після цього протягом 20-ти днів апеляційної скарги, з подачею її копії до апеляційної інстанції або в порядку ч. 5 ст. 186 КАС України.

Приклад 18
Справа № 2-а-226/09

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(29 вересня 2009 року с-ще Решетилівка Решетилівський районний суд Полтавської області)

у складі головуєчого судді - Микитенка В.М.,
при секретарі - Пустовар Т.В.
за участю позивача - ОСОБА_1
відповідача - ОСОБА_2

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду селища Решетилівка матеріали адміністративного позову ОСОБА_3 до державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області ОСОБА_2, ОСОБА_4, старшого державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області ОСОБА_5 про визнання дій незаконними, скасування постанови про адміністративне правопорушення та закриття провадження у справі,

ВСТАНОВИВ :

Позивач ОСОБА_3 звернувся до суду із адміністративним позовом до державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області ОСОБА_2, ОСОБА_4, старшого державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області ОСОБА_5, у якому просить визнати дії ОСОБА_2 та ОСОБА_4 з винесення постанови № 758 від 25.05.09 року про накладення на нього адміністративного стягнення за ст. 53 КУпАП у вигляді штрафу в сумі 425 грн. незаконними, скасувати вказану постанову за відсутністю складу адміністративного правопорушення.

В обґрунтування своїх позовних вимог послався на те, за рішенням Решетилівської селищної ради від 11.12.2008 року він отримав у приватну власність по вул. Фрунзе 53, селища Решетилівка: дві земельні ділянки площею 0,1079 (для будівництва та обслуговування житлового будинку та господарсько-побутових будівель і споруд) та 0,15 га (для ведення особистого селянського господарства), частина яких знаходиться у прибережній захисній смузі уздовж р. Говтва. На даних ділянках упродовж тривалого часу знаходився смітник, у тому числі побутових відходів. Восени 2009 року з метою окультурення площі позивачем на своїй земельній ділянці проведено роботи з прибирання та вивозу сміття, а також дискування середньою бороною для підготовки ґрунту до «залуження» та посіву багаторічних трав. 22.05.09 року ОСОБА_2 склав щодо нього протокол за ст.53 КУпАП за порушення режиму використання земель, а саме проведення агротехнічних робіт в прибережній захисній смузі р. Говтва, всупереч ст.89 Водного кодексу України та ст.61 Земельного кодексу України. При цьому пояснення позивача до уваги прийняті не були, права і обов'язки не роз'яснені. 26.05.09 він отримав постанову про притягнення його до адміністративної відповідальності за ст. 53 КУпАП з якою не згоден, оскільки при розгляді справи про адміністративне правопорушення він присутній не був у зв'язку з чим не враховані суттєві обставини справи.

В судовому засіданні позивач ОСОБА_3А позов підтримав. Уточнив позовні вимоги в частині визнання незаконним дій ОСОБА_2 лише при складанні відносно нього протоколу, від 22.05.09 року про адміністративне правопорушення, передбачене ст.53 КУпАП. А також доповнив свої вимоги та просив суд закрити провадження у справі про адміністративне правопорушення відносно нього. Пояснив, що після підготовки ґрунту до залуження на вказаній земельній ділянці ним засіяно багаторічні трави, які лише поліпшують прибережні захисні смуги.

Особа, що надає правову допомогу позивачеві ОСОБА_6 просив задовольнити позовні вимоги через порушення відповідачами норм матеріального та процесуального права. Зокрема, зауважив, що за ч.1 ст.89 ВК України та ч.2 ст.61 ЗК України, уздовж

річок забороняється розорювання земель, крім підготовки ґрунту для залуження та заліснення, тому не вбачає у діях позивача порушень вказаних норм. Окрім того, звернув увагу на порушення з боку відповідачів порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення, оскільки розгляд справи проведений за відсутності порушника, останньому не роз'яснено процесуальних прав.

Відповідач ОСОБА_2 заперечив проти позову, вважав свої дії зі складання протоколу про адміністративне правопорушення за ст.53 КУпАП відносно ОСОБА_3 правомірними, просив відмовити у задоволенні позову. Пояснив, що 22.05.09 року ним під час перевірки за адресою: вул. Фрунзе 53, селища Решетилівка, Полтавської області встановлено, що на земельній ділянці, площею 0,25 га, яка частково знаходиться в прибережній захисній смузі р.Говтва та належить на праві приватної власності ОСОБА_3 проведено агротехнічні роботи по обробітку ґрунту, чим порушено вимоги ст.89 ВК України та ст. 61 ЗК України у зв'язку з чим ним складено відповідний протокол. При складанні протоколу він роз'яснив права і обов'язки ОСОБА_3, отримав від нього пояснення та повідомив про дату і час розгляду справи про адміністративне правопорушення про що свідчать відповідні підписи ОСОБА_3 у протоколі.

Відповідач ОСОБА_5 заперечив проти позову, зазначив, що був присутній при складанні акту порушення вимог земельного та водного законодавства та протоколу про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_3 та дав аналогічні пояснення.

Відповідач ОСОБА_4 в судове засіданні не з'явилась, надала суду заяву про розгляд справи за її відсутності, проти позову заперечила.

Суд, заслухавши доводи сторін, показання свідків ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, дослідивши матеріали справи та оцінюючи зібрані докази приходять до висновку про те, що адміністративний позов підлягає до задоволення частково, виходячи з наступного.

Згідно ч.2 ст.71 КАС України: «У адміністративних справах про протиправність рішень дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову».

За актом позапланової перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства від 22.05.09 року по вул. Фрунзе 53, с. Решетилівка встановлено, що ОСОБА_3 використовує земельну ділянку площею 0,25 га, яка частково знаходиться в прибережній захисній смузі р. Говтва та на якій проведено обробіток ґрунту (дискування).

Відповідно до протоколу № 004379 від 22.05.09 року державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області ОСОБА_2 встановлено порушення ОСОБА_3 режиму використання земель, що виразилось у проведенні агротехнічних робіт на земельній ділянці площею 0,105 га. З пояснень ОСОБА_3 у протоколі вбачається, що він прибрав земельну ділянку від сміття та підготував її до залуження. Крім того, у протоколі мають підписи ОСОБА_3 про ознайомлення з правами, датою і часом розгляду справи, а також про отримання копії протоколу.

Згідно постанови № 758 від 25.05.09, складеної державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області ОСОБА_4, ОСОБА_3 визнано винним у порушенні природоохоронного режиму використання земель, всупереч ст.89 Водного кодексу України та ст.61 Земельного кодексу України, а саме проведенні агротехнічних робіт (дискування) на земельній ділянці площею 0,105 га за адресою: вул. Фрунзе 53, с. Решетилівка в прибережній смузі р. Говтва, тобто вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст.53 КУпАП і накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу в сумі 425 грн.

Зі свідчень свідка ОСОБА_7 встановлено, що він, перебуваючи у щорічній відпустці, був присутній при візуальному виявленні на земельній ділянці ОСОБА_3 та вздовж р. Говтва, с. Решетилівка ознак агротехнічних робіт та складанні акту і протоколу за ст.53

КУПАП. При цьому вимірів земельної ділянки на якій проведено ці роботи не проводилось.

З акту перевірки та протоколу про адміністративне правопорушення від 22.05.09 року не вбачається даних про дату, обставини та точну локалізацію ділянки місцевості, де проводились агротехнічні роботи, а також про засоби та спосіб їх проведення (глибину розорення ґрунту). Відсутні також дані про шкідливі наслідки цих дій як ознаки об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення.

Виходячи з положень ч.1 ст.88 Водного кодексу України та ч.1 ст.60 Земельного кодексу України: «З метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм в межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги.»

Виходячи зі змісту вказаних норм, під прибережні захисні смуги земельні ділянки мають виділятися, зокрема у встановленому законом порядку, а метою цього є саме охорона поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності.

Положеннями ч.2 ст. 88 Водного кодексу України передбачено, що прибережні захисні смуги встановлюються по обидва береги річок та навколо водойм уздовж урізу води (у меженний період) шириною для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 гектарів — 25 метрів; для середніх річок, водосховищ на них, водойм, а також ставків площею понад 3 гектари — 50 метрів; для великих річок, водосховищ на них та озер — 100 метрів.

З урахуванням вимог ч.4 цієї статті, прибережна захисна смуга у межах існуючих населених пунктів встановлюється з урахуванням конкретних умов, що склалися.

Відповідачами у справі не надано суду доказів про встановлення в установленому законом порядку прибережної захисної смуги р. Говтва у межах селища Решетилівка, її розмірів з урахуванням конкретних умов, що склалися та підстав визначення цих розмірів при перевірці.

Водночас, на підставі рішення Решетилівської селищної ради та у відповідності до державних актів на право власності на землю серії ПЛ № 206066 та ПЛ № 206065 від 12.06.09, ОСОБА_3 являється власником земельних ділянок по вул. Фрунзе 53, селища Решетилівка, Полтавської області з цільовим призначенням: для ведення особистого селянського господарства та для будівництва, обслуговування житлового будинку і господарсько-побутових будівель, споруд відповідно.

Зазначене рішення та акти не скасовані, а тому чинні та в силу ст.20 ЗК України обов'язкові для виконання, зокрема щодо віднесення земель до вищевказаних категорій.

Стаття 22 ЗК України визначає мету надання земель сільськогосподарського призначення, у тому числі для виробництва сільськогосподарської продукції. Землі сільськогосподарського призначення також передаються у власність громадянам для ведення особистого селянського господарства.

З урахуванням викладеного, ОСОБА_3 зобов'язаний використовувати виділені йому земельні ділянки за цільовим призначенням.

Окрім того, відповідачами не спростовано пояснення позивача ОСОБА_3 та показання свідків ОСОБА_8 і ОСОБА_9, які узгоджуються між собою та наявними у матеріалах справи актом від 10.07.09 та фотокартками про те, що позивач прибрав сміття з земельної ділянки та здійснив залуження ґрунту, що не суперечить вимогам ч.2 ст.89 Водного Кодексу та ч.2 ст.61 Земельного кодексу.

Системним аналізом положень ст.25 ЗУ «Про охорону земель», ст.20 ЗУ «Про землеустрій», ст.ст.183,184 Земельного кодексу України на які посилаються відповідачі у своїх запереченнях в частині необхідності розробки проекту землеустрою щодо поліпшення природних кормових угідь при проведенні вказаних видів робіт на зазначеній земельній ділянці, встановлено наступне.

ОСОБА_3 притягнуто до відповідальності за порушення природоохоронного режиму використання земель, що виразилось у проведенні агротехнічних робіт в прибережній захисній смузі р. Говтва, за ст.53 КУпАП.

За своїм змістом ст.53 КУпАП є бланкетною нормою, яка для визначення об'єктивної сторони складу правопорушення відсилає до інших нормативно-правових актів, у зв'язку з чим відповідачем ОСОБА_4 вказано на порушення позивачем вимог чинного водного та земельного законодавства, а саме ст.89 Водного кодексу та ст.61 Земельного кодексу, відповідно до яких прибережні захисні смуги встановлюються лише з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності.

Основною ж метою розробки проекту землеустрою, відповідно до нормативно-правових актів, указаних відповідачем в судовому засіданні є охорона земель, а зважаючи, що постанова про притягнення ОСОБА_3 до адміністративної відповідальності за ст.53 КУпАП не відсилає до ст.25 ЗУ «Про охорону земель», ст.20 ЗУ «Про землеустрій», ст.ст.183,184 Земельного кодексу України, вказані норми не можуть вважатися підставами притягнення до адміністративної відповідальності та накладення адміністративного стягнення.

Таким чином, суд рахує доведеним, що позивач ОСОБА_3 на відведеній йому земельній ділянці прибрав сміття та здійснив її залуження, що відповідає меті природоохоронного режиму використання прибережної захисної смуги, навіть у разі її встановлення.

Враховуючи, що відповідачами не надано належних, достовірних та допустимих доказів проведення ОСОБА_3 будь-яких агротехнічних робіт на не відведеній йому земельній ділянці, суд вважає цей факт не доведеним і таким, що виключає підстави притягнення його до адміністративної відповідальності за відсутності складу адміністративного правопорушення.

Згідно ст.248 КУпАП, розгляд справи про адміністративне правопорушення здійснюється на засадах рівності всіх громадян перед законом і органом (посадовою особою), який розглядає справу.

Відповідно до вимог ст.280 КУпАП, при розгляді справи про адміністративне правопорушення орган (посадова особа) зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.» Вказані обставини, відповідно ст.33 КУпАП мають враховуватись і при накладенні адміністративних стягнень.

Судом встановлено, що державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища ОСОБА_4 винесено постанову про притягнення ОСОБА_3 до адміністративної відповідальності за ст.53 КУпАП та накладено адміністративне стягнення з порушенням вимог ст. 248, 280 КУпАП без з'ясування усіх суттєвих обставин справи та з порушенням норм матеріального права, у зв'язку з чим її дії слід визнати незаконними, а постанову скасувати із закриттям провадження у справі, відповідно до п.1 ч.1 ст.247 КУпАП за відсутності складу адміністративного правопорушення.

Вимога позивача, щодо визнання незаконними дій державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища ОСОБА_2 зі складання протоколу, від 22.05.09 року про адміністративне правопорушення, передбачене ст.53 КУпАП відносно ОСОБА_3 не підлягає до задоволення, оскільки зазначений протокол не містить у собі прийнятого у справі рішення, а є лише засобом фіксації обставин правопорушення, виявлених на початковій стадії їх з'ясування.

Судом встановлено, що протокол складено із дотриманням вимог ст. 254-256 КУпАП, отже підстав для визнання незаконними дій державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища ОСОБА_2 суд не вбачає.

Витрати зі сплати судового збору у розмірі 3 грн. 40 коп. підлягають стягненню з Державного бюджету України на користь ОСОБА_3.

Керуючись ст.61 Земельного Кодексу України, ст.89 Водного кодексу України, ст. 42, ст.33, 53, ст.222, ч.1 ст.247, ст. 248, ч.6 ст.258, ч.1 ст. 268, ст.276-282, 289, 296 КУпАП, ст. 70, 71, 94, 159-163 КАС України,

ПОСТАНОВИВ :

Адміністративний позов ОСОБА_3 до державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області ОСОБА_2, ОСОБА_4, старшого державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області ОСОБА_5 про визнання дій незаконними, скасування постанови про адміністративне правопорушення та закриття провадження у справі – задовольнити частково.

Визнати дії державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області ОСОБА_4 з винесення постанови № 758 від 25.05.2009 року про притягнення ОСОБА_3 до адміністративної відповідальності за ст.53 КУпАП та накладення адміністративного стягнення в сумі 425 грн. - незаконними.

Постанову № 758 від 25.05.2009 року державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища Полтавської області ОСОБА_4 про притягнення ОСОБА_3 до адміністративної відповідальності за ст.53 КУпАП та накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу в сумі 425 грн. – скасувати.

Провадження у справі № 758 від 25.05.2009 року про адміністративне правопорушення, передбачене ст.53 КУпАП відносно ОСОБА_3 – закрити.

У іншій частині позову – відмовити.

Стягнути з Державного бюджету України на користь ОСОБА_3 витрати зі сплати судового збору у розмірі 3 грн. 40 коп.

Заява про апеляційне оскарження постанови подається протягом десяти днів з дня її проголошення, а в разі складання постанови в повному обсязі відповідно до ст.160 КАС України – з дня складення постанови в повному обсязі. Апеляційна скарга на постанову подається протягом двадцяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження.

Повний текст постанови складено 30.09.2009 року

Суддя: підпис

З оригіналом згідно: Заступник голови суду

ОСОБА_10

Приклад 19

Справа № 2-а-1152 (2009 р.)

ПОСТАНОВА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(“28” жовтня 2009 р. Калуський міськрайонний суд Івано-Франківської області)

в складі: головуєчого – судді Бойка М.Я.

секретаря – Гладенької Л.Ф.

з участю : позивача – ОСОБА_1

відповідача –

представника відповідача –

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в місті Калуші справу за позовом ОСОБА_1 до Державної інспекції з контролю за використанням земель в Івано-Франківській області та інспектора з контролю за використанням і охороною земель в Івано-Франківській області ОСОБА_2 про оскарження постанови про накладення адміністративного стягнення,

ВСТАНОВИВ :

що 14.08.2009 року державним інспектором з контролю за використанням та охороною земель Івано – Франківської області ОСОБА_2 було складено протокол та винесено постанову про адміністративне правопорушення відносно позивача, на підставі

якої ОСОБА_1 було притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 54 ч. 1 Кодексу України про адміністративні правопорушення та накладено стягнення в розмірі 170,00 грн. штрафу. Вважаючи дану постанову незаконною ОСОБА_1 звернувся до суду із зазначеним позовом.

Позивач в судовому засіданні позовні вимоги підтримав та пояснив, що строки повернення та тимчасово зайнятої землі по вул. Б.Хмельницького 50А в м. Калуші не порушував оскільки, рішенням Калуської міської ради Івано – Франківської області № 437 від 28.11.2007 року строк оренди зазначеної земельної ділянки було продовжено до 16.09.2010 року.

Представники відповідачів в судові засідання не з'явилися, хоча завчасно і належним чином були повідомлені про час і місце розгляду справи.

Враховуючи наведене й вимоги ст. 128 п. 4 КАС України, суд вважає, що справу слід розглянути у відсутності представників відповідачів на підставі наявних у справі доказів, яких достатньо для вирішення справи по суті.

Суд, вислухавши доводи позивача, дослідивши матеріали справи, вважає, що позов підлягає до задоволення виходячи із наступних підстав.

Відповідно до постанови № 4 – 08 – 17028 від 14.08.2009 року про адміністративне правопорушення ОСОБА_1 визнано винуватим за ст. 54 ч. 1 КУпАП і накладено адміністративне стягнення в розмірі 170,00 грн. за використання земельної ділянки площею 0,0287 га. по вул. Б.Хмельницького 50А в м. Калуші без документів, що посвідчують право власності чи постійного землекористування.

У судовому засіданні встановлено, що позивач уклав договір оренди земельної ділянки з Калуською міською радою 16.09.2004 року.

Рішенням Калуської міської ради Івано – Франківської області № 437 від 28.11.2007 року строк оренди зазначеної земельної ділянки було продовжено до 16.09.2010 року.

Таким чином, суд приходить до висновку, що постанова є незаконною і її слід скасувати, а провадження у справі про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст. 54 ч.1 Кодексу України про адміністративні правопорушення слід закрити.

На підставі ст. ст. 122, 221, 287, 293 Кодексу України про адміністративні правопорушення та керуючись ст. ст. 159 – 163 Кодексу адміністративного судочинства України, суд, –

ПОСТАНОВИВ :

Позов задовольнити. Визнати незаконною та скасувати постанову по справі про адміністративне правопорушення № 4-08-17028 від 14 серпня 2009 року про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 за ст.54 ч.1 Кодексу України про адміністративні правопорушення про накладення 170 грн. штрафу.

Провадження у справі про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст. 54 ч.1 Кодексу України про адміністративні правопорушення – закрити.

Постанова набирає законної сили після закінчення строку подання заяви про апеляційне оскарження, якщо заяву про апеляційне оскарження не було подано. Якщо було подано заяву про апеляційне оскарження, але апеляційна скарга не була подана у двадцятиденний строк, постанова набирає законної сили після закінчення цього строку.

Заяву про апеляційне оскарження постанови суду до апеляційного суду Івано-Франківської області може бути подано протягом 10 днів з дня проголошення постанови. Апеляційна скарга на постанову подається через Калуський міськрайонний суд протягом 20 днів після подання заяви про апеляційне оскарження.

Головуючий:

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(14 січня 2010 року Першотравенський міський суд Дніпропетровської області)

у складі: головуючої судді Бондарьової Г.М., при секретарі: Кобка Т.В.

розглянувши у відкритому судовому засіданні у місті Першотравенську Дніпропетровської області в порядку письмового провадження адміністративну справу за скаргою ОСОБА_1 до суб'єкта оскарження - державного інспектора з контролю за використанням і охороною земель у Дніпропетровській області в особі ОСОБА_2 на постанову про накладення адміністративного стягнення № 883 від 30 липня 2009 року,

ВСТАНОВИВ:

13 листопада 2009 року ОСОБА_1 звернувся до Першотравенського міського суду зі скаргою на постанову про накладення адміністративного стягнення № 883 від 30 липня 2009 року винесену державним інспектором з контролю за використанням і охороною земель у Дніпропетровській області в особі ОСОБА_2

В обґрунтування своїх вимог, позивач посилається на те, що постановою державного інспектора з контролю за використанням і охороною земель у Дніпропетровській області в особі ОСОБА_2 № 883 від 30 липня 2009 року, його, як директора ПСП «Реал Агро», було притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 54 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу на користь держави у розмірі 510 гривень. Вважає дану постанову незаконною і такою, що підлягає скасуванню, оскільки не відповідає вимогам чинного законодавства, а обставини, викладені в постанові – не відповідають дійсності. Так, ОСОБА_1 зазначив, що він не приймав участі у розгляді протоколу про адміністративне правопорушення та не давав пояснень, чим був залишений можливості захистити свої права. Окрім того, він, як фізична особа, не може нести відповідальність за юридичну особу – ПСП «Реал Агро». 20 липня 2009 року, за 10 днів до притягнення його до адміністративної відповідальності, він був звільнений з посади директора підприємства, відповідно до наказу № 50 від 20 липня 2009 року. Зазначив, що він вперше притягується до адміністративної відповідальності, є інвалідом 2 групи, має на утриманні дочку та дружину, тому засобів на сплату штрафу не має.

Просить поновити строк звернення до суду з адміністративним позовом, оскільки він про оскаржувану постанову дізнався від ВДВС Першотравенського МУЮ, згідно постанови про відкриття виконавчого провадження, яку поштою отримав 11 листопада 2009 року.

Позивач в судові засідання не з'явився, надав заяву про слухання справи в порядку письмового провадження в його, просить звільнити його від сплати штрафу, оскільки перебуває в скрутному матеріальному становищі.

Відповідач в судові засідання не з'явився. Надав заяву про слухання справи в його відсутність, в порядку письмового провадження, на підставі наданих документів.

Суд з'ясувавши обставини справи та вивчивши матеріали справи, вважає, що постанова про накладення адміністративного стягнення № 883 від 30 липня 2009 року підлягає заміні в частині заходу адміністративного стягнення.

Матеріалами справи встановлено, що ОСОБА_1 постановою державного інспектора з контролю за використанням і охороною земель у Дніпропетровській області в особі ОСОБА_2 № 883 від 30 липня 2009 року, як директора ПСП «Реал Агро», було притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 54 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу на користь держави у розмірі 510 гривень за те що, на території Лозівської сільської ради Петропавлівського району Дніпропетровської області ПСП «Реал Агро» використовував земельні ділянки ОСОБА_3

та ОСОБА_4 загальною площею 10.89 га/рілля/, для ведення товарного сільгоспвиробництва згідно договорів оренди, термін дії яких закінчився 06 листопада 2008 року. На момент перевірки земельної ділянки, засіяні пшеницею ПСП «Реал-Агро».

Дослідивши матеріали справи, суд вважає, що наданими документами доведено скоєння ОСОБА_1 правопорушення, передбаченого ст. 54 КУпАП.

Разом з тим, враховуючи характер вчиненого правопорушення, особу порушника, ступінь його вини, обставини, що пом'якшують відповідальність, а саме: перебуває в скрутному матеріальному становищі, незначне правопорушення, вперше притягується до адміністративної відповідальності, має на утриманні дитину, що продовжує навчання та дружину, являється інвалідом другої групи, суд вважає за можливе змінити постанову в частині зміни заходу стягнення, звільнивши порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням.

Відповідно до ст. 22 КУпАП при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справи, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності, обмежившись усним зауваженням.

Зважаючи на обставини даного правопорушення, суд вважає за можливе поновити строк позивачу для звернення до суду з позовом, пропущений з поважної причини, звільнивши ОСОБА_1Д від адміністративної відповідальності, обмежившись усним зауваженням.

На підставі викладеного, керуючись ст. 22, ч.2 ст. 284, п.4 ч.1 ст. 251, ст. 293 КУпАП, ст. 159,160,163 КАС України, - суд

ПОСТАНОВИВ:

Скаргу ОСОБА_1 до суб'єкта оскарження - державного інспектора з контролю за використанням і охороною земель у Дніпропетровській області в особі ОСОБА_2 на постанову про накладення адміністративного стягнення № 883 від 30 липня 2009 року – задовольнити частково.

ОСОБА_1 поновити пропущений з поважної причини строк для звернення до суду для оскарження постанови про притягнення його до адміністративної відповідальності.

Постанову по справі про адміністративне правопорушення № 883 від 30 липня 2009 року про накладення на ОСОБА_1 адміністративного стягнення у вигляді штрафу на користь держави в розмірі 510 /п'ятсот десять/ гривень, винесену державним інспектором з контролю за використанням і охороною земель у Дніпропетровській області в особі ОСОБА_2 – змінити в частині зміни заходу стягнення.

Визнати ОСОБА_1 винним в скоєнні правопорушення, передбаченого ст. 54 КУпАП.

ОСОБА_1 звільнити від адміністративної відповідальності за ст. 54 КУпАП за малозначністю, обмежившись усним зауваженням, закривши провадження в справі.

Постанова суду набирає законної сили після закінчення строку подання заяви про апеляційне оскарження.

Заява про апеляційне оскарження постанови суду подається до Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду через Першотравенський міський суд протягом десяти днів з дня її проголошення.

Апеляційна скарга на постанову суду подається до Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду через Першотравенський міський суд протягом двадцяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження.

Апеляційна скарга може бути подана без попереднього подання заяви про апеляційне оскарження, якщо скарга подається у строк, встановлений для подання заяви про апеляційне оскарження.

Копія апеляційної скарги одночасно надсилається особою, яка її подає, до Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду.

Суддя:

Приклад 21
Справа №2-а-74 2008р.

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ України

(28 травня 2008 року Березанський міський суд Київської області)
в складі: головуєчого судді Лялик Р.М.
при секретарі Харченко Ж.В.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Березань справу за позовом ОСОБА_1 до відділу земельних ресурсів м. Березань про скасування постанови №2 від 11.03.2008 року про накладення адміністративного стягнення,

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_1. звернувся до суду з позовом до відділу земельних ресурсів м. Березань про скасування постанови №2 від 11.03.2008 року про накладення адміністративного стягнення.

В судовому засіданні ОСОБА_1 підтримав позов та пояснив суду, що постановою начальника відділу земельних ресурсів м. Березань від 11.03.2008 року накладено на нього штраф в розмірі 153 грн. за те, що він самовільно провів зняття поверхневого шару ґрунту на земельній ділянці по АДРЕСА_1. Крім того, йому було запропоновано добровільно відшкодувати 498,60 грн. Він дійсно проводив зняття поверхневого шару ґрунту без відповідного дозволу, однак винесену постанову вважає незаконною, оскільки стягнення на нього накладено поза межами строків, зазначених у ст.38 КУпАП.

Представник відповідача в судовому засіданні позову не визнала та пояснила суду, що 21 січня 2008 року державним інспектором управління з контролю за використанням та охороною земель у м. Києві та Київській області Гочапирським Ю.В. складено відносно ОСОБА_1. протокол про адміністративне правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст.54 КУпАП за те, що останній провів зняття поверхневого шару ґрунту на земельній ділянці площею орієнтовно 0.6 га по АДРЕСА_1 в м. Березань Київської області без дозволу на даний вид робіт органу, що здійснює контроль за використанням та охороною земель. 11.03.2008 року нею винесено постанову та накладено на ОСОБА_1. штрафу в сумі 153 грн., якого він сплатив.

Заслухавши пояснення сторін, дослідивши письмові докази, суд вважає позов обґрунтованим і таким, що підлягає задоволенню, виходячи з наступних підстав.

Судом встановлено, що в процесі проведення перевірки дотримання вимог земельного законодавства ОСОБА_1 виявлено, що останній самовільно зняв верхній шар ґрунту на земельній ділянці по АДРЕСА_1 в м. Березань Київської області.

21.01.2008 року по даному факту державним інспектором управління з контролю за використанням та охороною земель у м. Києві та Київській області відносно ОСОБА_1. складено протокол за вчинення правопорушення, передбаченого ст.54 КУпАП.

Зазначений протокол 26.02.2008 року надісланий для розгляду та прийняття рішення до відділу земельних ресурсів м. Березань.

Постановою начальника відділу земельних ресурсів м. Березань від 11.03.2008 року ОСОБА_1. визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст.54 КУпАП та накладено штраф в сумі 153 грн.

Зазначена постанова є законною та обґрунтованою, підстав для її скасування в судовому засіданні не встановлено.

Крім того, суд зазначає, що в судовому засіданні ОСОБА_1 визнав факт зняття поверхневого шару ґрунту без відповідного на те дозволу.

Враховуючи викладене, керуючись ст.ст.158,159,161-163 КАС України, ст. 168 ЗК України, ст.48 ЗУ «Про охорону землі»,

ПОСТАНОВИВ:

Відмовити в задоволенні позову ОСОБА_1 до відділу земельних ресурсів м. Березань про скасування постанови №2 від 11.03.2008 року про накладення адміністративного стягнення.

Постанова може бути оскаржена до Київського апеляційного адміністративного суду через Березанський міський суд шляхом подачі заяви про апеляційне оскарження протягом 10 днів з моменту її проголошення та апеляційної скарги протягом 20 днів після подачі заяви про апеляційне оскарження.

Приклад 22

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

23 жовтня 2009 року Ялтинський міський суд АР Крим у складі головуючого судді Цалко А.А., при секретарі Єршовій Я.Ю., розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м. Ялта адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 до державного інспектора Державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель в Автономній Республіці Крим (Держземінспекції в АР Крим) ОСОБА_2 (далі державний інспектор Шевцов Р.О) про скасування постанови про накладення адміністративного стягнення,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом до відповідача, в якому просить суд скасувати постанову державного інспектора Шевцова Р.О. № 003020 від 15 травня 2009 року про накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу в сумі 340 гривень за ст. 54 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП) і провадження по вказаній адміністративній справі закрити.

Вимоги мотивовані тим, що в його діях відсутній склад правопорушення, передбаченого ст. 54 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Державним інспектором Шевцовим Р.О. не дотримано порядку накладення адміністративного стягнення, ним допущені значні порушення як при складанні протоколу про адміністративне правопорушення, так і при винесенні постанови про накладення адміністративного стягнення, що унеможлиблює притягнення його до адміністративної відповідальності.

Представник позивача в судовому засіданні вимоги підтримав.

Відповідач в судове засідання не з'явився, про місце день та час розгляду справи сповіщений завчасно та належним чином, причин неявки суду не надано.

Заслухавши пояснення представника позивача, дослідивши матеріали справи, справи про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності, суд вважає, що позов підлягає задоволенню з наступних підстав.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (Рим 4 листопада 1950 року), ратифікованої Верховною радою України 17 липня 1997 року, кожен при вирішенні питань щодо його цивільних прав і обов'язків або встановленні обґрунтованості будь – якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього, має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Складовою частиною справедливого судочинства є доступ до процедури з усіма атрибутами контролю, тобто право на судовий контроль органів державної влади. Конвенція про захист прав і основних свобод людини являється складовою частиною загальнонаціонального законодавства України.

Згідно ст. 55 Конституції України права, свободи громадян захищаються судом.

Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації, або мають місце інші ущемлення прав та свобод.

Положення Конвенції та Конституції України з цього питання відтворені в ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України.

Відповідно до ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі КАС України), завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно - правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Відповідно до ст. 7 КУпАП, провадження по справам про адміністративне правопорушення здійснюється на основі суворого додержання законності. Застосування заходів адміністративного впливу провадиться у точній відповідності з законом. Додержання вимог закону при застосуванні заходів впливу за адміністративне правопорушення забезпечується серед інших способів, правом оскарження відповідної постанови.

Судом встановлено, що відповідно до постанови державного інспектора № 003020 від 15 травня 2009 року на ОСОБА_1 накладене адміністративне стягнення у виді штрафу в сумі 340 гривень за порушення ст. 54 КУпАП. Позивач вказаною постановою визнаний винним в тому, що рішенням виконкому Ялтинської міської Ради № 585 від 09 квітня 2009 року була затверджена проектно – кошторисна документація на об'єкт : рекультивація полігону поховання твердих побутових відходів в районі смт Гаспра, ОСОБА_1 доручено виконання робочого проекту та виконання будівельних робіт по зазначеному об'єкту. Строк проведення три роки ,але на момент проведення перевірки рекультивація земель не проводиться.

Підставою для розгляду посадовою особою конкретної адміністративної справи був протокол про адміністративне правопорушення № 003020 від 14 травня 2009 року складений державним інспектором Шевцовим Р.О., згідно якого «14.05.2009 р. 12-00 встановлено,що рекультивація полігону поховання твердих побутових відходів в районі смт Гаспра не виконуються ,землі використовуються з порушенням їх цільового призначення ».

Виходячи з положень п.7 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 червня 1988 року № 6 « Про практику розгляду судами скарг на постанови у справах про адміністративні правопорушення» суд перевіряє чи накладено адміністративне стягнення правомочним органом ,чи є в діях даної особи ознаки проступку, за який законом передбачена адміністративна відповідальність.

ст.54 КУпАП передбачена адміністративні відповідальність за порушення повернення тимчасово зайнятих земель або не приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням.

Судом також встановлено , що рішенням Ради № 585 від 09 квітня 2009 року була затверджена проектно – кошторисна документація на об'єкт : рекультивація полігону поховання твердих побутових відходів в районі смт Гаспра, ОСОБА_1 доручено виконання робочого проекту та виконання будівельних робіт по зазначеному об'єкту .

Відповідно до проекту рекультивації полігону поховання твердих побутових відходів в районі смт Гаспра, встановлений трирічний строк виконання зазначених робіт, тобто на час проведення перевірки встановлений строк не порушено. (а.с.6-7).

Згідно переліку об'єктів , витрати по яким будуть здійснюватися за рахунок коштів бюджету м. Ялта в 2009 році, затвердженому 26 лютого 2009 року, Управлінню міського господарства (ОСОБА_1Ф.) кошти для виконання вищезазначених робіт на цей час не надавались.

Всі ці обставини свідчать про відсутність складу правопорушення, передбаченого ст. 54 КУпАП ,в діях ОСОБА_1.

Суд також приймає до уваги доводи представника позивача в обґрунтування заявлених вимог, стосовно того, що у постанові державного інспектора № 003020 від 15 травня 2009 року не зазначена частина статті, на підставі якої позивач притягується до адміністративної відповідальності, що в свою чергу є порушенням вимог ст.256 КУпАП.

За таких обставин, постанова державного інспектора Шевцова Р.О № 003020 від 15 травня 2009 року не може бути визнана законною та обґрунтованою та підлягає скасуванню, а провадження по справі закриттю.

На підставі викладеного та керуючись ст.ст. 2, 6, 9, 10, 17, 71, 159-163 Кодексу адміністративного судочинства України ст.ст. 7, 38, 54, 256 Кодексу України про адміністративні правопорушення, ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини, ратифікованою Верховною Радою України 17 липня 1997 року,

ПОСТАНОВИВ:

Позов ОСОБА_1 задовольнити.

Визнати протиправною та скасувати постанову державного інспектора Державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель в Автономній Республіці Крим ОСОБА_2 № 003020 від 15 травня 2009 року про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ст.54 Кодексу України про адміністративні правопорушення та накладання адміністративного стягнення у вигляді 340 (триста сорока) гривень.

Провадження по адміністративній справі про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 за ст. 54 Кодексу України про адміністративні правопорушення - закрити.

Постанова суду може бути оскаржена в апеляційному порядку до Севастопольського Апеляційного адміністративного суду через Ялтинський міський суд у порядку та строки передбачені ст. 186 Кодексу адміністративного судочинства України.

Суддя

Приклад 23

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(19 січня 2010 року Новокаховський міський суд Херсонської області)

в складі: головуєчого судді – Червоненка Д.В.,

при секретарі – Білодід О.О.,

з участю позивача – ОСОБА_1

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Нова Каховка Херсонської області адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 до старшого державного інспектора Придніпровського регіонального відділу Державної інспекції з контролю за використанням земель ОСОБА_2 про оскарження постанови в справі про адміністративне правопорушення,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з адміністративним позовом, вказавши, що згідно постанови відповідача від 16.11.2009 року його притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 54 КУпАП. Вказує, що постанова є незаконною, винесеною з порушенням його прав та норм діючого законодавства, просив постанову 16.11.2009 року про притягнення його до адміністративної відповідальності скасувати, провадження у справі закрити у зв'язку з відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення.

В судовому засіданні позивач позовні вимоги підтримав.

Відповідач у судове засідання не з'явився, про день, час та місце розгляду справи повідомлявся належним чином. В своїх запереченнях з позовними вимогами не погодився, посилається на те, що на підставі листа Новокаховської міської ради від 12.10.2009 року №421-17/13 «Щодо вирішення питань дотримання земельного законодавства» старшим

державним інспектором Придніпровського регіонального відділу Державної інспекції з контролю за використанням земель ОСОБА_2 02.11.2009 року складено акт перевірки дотримання вимог земельного законодавства, на підставі якого 09.11.2009 року складено протокол за №011207 щодо приватного підприємця ОСОБА_1 за порушення ст. 125, 126 ЗК України, ст. 34 ЗУ «Про оренду землі» і 16.11.2009 року винесено постанову про накладення адміністративного стягнення у сумі 340 грн. Вважає свої дії законними, а доводи позивача про те, що протокол про адміністративне правопорушення і постанова про накладення адміністративного стягнення складено та винесено без його присутності є безпідставним, оскільки повідомлення про виклик для надання пояснень, у зв'язку з виявленими порушеннями земельного законодавства від 02.11.2009 року №03-11/175 направлено з повідомленням про вручення, про що свідчить підпис про його отримання.

Заслухавши позивача, дослідивши матеріали справи, суд вважає, що позов підлягає частковому задоволенню з наступних підстав.

Відповідно до ч. 3 ст. 2 КАС України у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); безсторонньо (неупереджено); добросовісно; розсудливо; з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації; пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Так, судом встановлено, що 08.07.2008 року між Новокаховською міською радою в особі міського голови ОСОБА_3 та приватним підприємцем ОСОБА_1 укладено угоду №1 про внесення змін до договору оренди земельної ділянки від 20.03.2007 року №040773200026.

Згідно п.п. 1, 2 угоди орендодавець надав, а орендар прийняв в строкове платне користування земельну ділянку несільськогосподарського призначення, яка знаходиться по вул. Першотравнева, 35 м. Нова Каховка Херсонської області площею 0,00022 га.

Пунктом 6 угоди встановлено, що договір укладено строком на 1 рік до 20.05.2009 року.

Відповідно до рішення Новокаховської міської ради від 16.07.2009 року «Про вилучення земельних ділянок» вказана земельна ділянка була вилучена в зв'язку із закінченням терміну дії договору та невиконанням реконструкції існуючого торговельного кіоску.

Дані обставини справи встановлені судом, проте питання, які стосуються припинення та поновлення договору оренди не стосуються сфери публічно-правових відносин і не лежать в площині вирішення адміністративного суду, тому до уваги не приймаються.

02.11.2009 року старшим державним інспектором Придніпровського регіонального відділу Державної інспекції з контролю за використанням земель ОСОБА_2 проведено перевірку дотримання вимог земельного законодавства по вул. Першотравнева, 35 м. Нова Каховка ф.о.п. ОСОБА_1 і встановлено, що на підставі рішення сесії від 16.07.2009 року №1192 п. 1.2; 1.2.1 вилучено земельну ділянку площею 0,00022 га. від торговельного кіоску, договір від 20.03.2007 року №040773200026 втратив чинність, використання земельної ділянки здійснюється в порушення вимог ст. 125, 126 ЗК України, ст. 34 ЗУ «Про оренду землі» та складено акт перевірки дотримання вимог земельного законодавства.

На підставі вказаного акту 09.11.2009 року відповідачем складено протокол серії ХО №011207 щодо приватного підприємця ОСОБА_1 за порушення ст. 125, 126 ЗК України, ст. 34 ЗУ «Про оренду землі».

16.11.2009 року відповідачем у справі винесена постанова за ст. 54 КУпАП, в якій зазначено, що громадянин ОСОБА_1 порушив ст. 125, 126 ЗК України, ст. 34 ЗУ «Про оренду землі», а саме 02.11.2009 року о 11.45 год. проведено перевірку дотримання вимог земельного законодавства по вул. Першотравнева, 35 м. Нова Каховка ф.о.п. ОСОБА_1 і встановлено, що на підставі рішення сесії від 16.07.2009 року №1192 п. 1.2; 1.2.1 вилучено земельну ділянку площею 0,00022 га. від торгівельного кіоску. Договір від 20.03.2007 року №040773200026 втратив чинність. Земельна ділянка не звільнена і використовується в комерційних цілях. У зв'язку з чим, громадянина ОСОБА_1 визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення передбаченого ст. 54 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в сумі 340 грн.

Відповідно до ст. 251 КУпАП доказами в справі про адміністративне правопорушення, є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами.

Згідно ст. 280 КУпАП орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колективу, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Відповідно до ст. 268 КУпАП справа про адміністративне правопорушення розглядається в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Під час відсутності цієї особи справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи і якщо від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи.

Згідно ст. 283 КУпАП розглянувши справу про адміністративне правопорушення, орган (посадова особа) виносить постанову по справі. Постанова повинна містити: найменування органу (посадової особи), який виніс постанову, дату розгляду справи; відомості про особу, щодо якої розглядається справа; опис обставин, установлених при розгляді справи; зазначення нормативного акта, який передбачає відповідальність за дане адміністративне правопорушення; прийняте по справі рішення.

Оцінюючи докази у їх сукупності суд приходять до висновку про суттєве порушення як порядку розгляду справи про адміністративне правопорушення так і вимог ст. 283 КУпАП щодо змісту постанови по справі про адміністративне правопорушення, а саме:

- відповідачем своєчасно не сповіщено особу, яка притягається до адміністративної відповідальності про місце і час розгляду справи, а надана відповідачем до суду копія повідомлення про вручення рекомендованого відправлення не містить підпису ОСОБА_1 про його отримання;

- рішення відповідача ґрунтується на протоколі про адміністративне правопорушення складеному у відсутність особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, у зв'язку з чим позивачу не були роз'яснені права та обов'язки, передбачені ст. 268 КУпАП, що підтверджується копією протоколу серії ХО №011207, яка надана позивачем;

- постановою від 16.11.2009 року громадянина ОСОБА_1І визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення передбаченого ст. 54 КУпАП, проте протокол складено щодо приватного підприємця ОСОБА_1, а ст. 54 КУпАП має дві частини, у зв'язку з чим відповідачем належно не встановлений суб'єкт правопорушення та нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане адміністративне правопорушення;

- при накладенні адміністративного стягнення згідно ст. 33 КУпАП відповідачем не встановлено та не враховано характер вчиненого правопорушення, особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, а також обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність.

За таких обставин, постанову про накладення адміністративного стягнення на ОСОБА_1 не можна вважати законною та обґрунтованою, тому вона підлягає скасуванню, а провадження у справі підлягає закриттю відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 247 КУпАП.

На підставі ст.ст. 38, 247, 251, 268, 280, 283, 293 КУпАП, керуючись ст.ст. 4, 18, 71, 86, 160-163 КАС України, суд

ПОСТАНОВИ В:

Адміністративний позов задовольнити частково.

Скасувати постанову серії № 87/011207 від 16.11.2009 року інспектора Придніпровського регіонального відділу Державної інспекції з контролю за використанням земель ОСОБА_2 про накладення адміністративного стягнення на ОСОБА_1 за ст. 54 КУпАП.

Провадження у справі про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 за ст. 54 КУпАП закрити.

В іншій частині позову відмовити.

Постанова може бути оскаржена в апеляційному порядку до Одеського апеляційного адміністративного суду.

Заява про апеляційне оскарження постанови суду може бути подана протягом 10 днів з дня її проголошення, апеляційна скарга на постанову суду може бути подана протягом 20 днів після подання заяви про апеляційне оскарження.

Апеляційна скарга може бути подана без попереднього подання заяви про апеляційне оскарження, якщо скарга подається у строк, встановлений для подання заяви про апеляційне оскарження.

Заява про апеляційне оскарження чи апеляційна скарга, подані після закінчення зазначених строків, залишаються без розгляду, якщо суд апеляційної інстанції за заявою особи, яка їх подала, не знайде підстав для поновлення строку, про що постановлюється ухвала.

Постанова суду набирає законної сили після закінчення строку подання заяви про апеляційне оскарження, якщо таку заяву не було подано, якщо було подано заяву про апеляційне оскарження, але апеляційна скарга не була подана у строк, встановлений КАС України, постанова набирає законної сили після закінчення цього строку.

У разі подання апеляційної скарги, судові рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після закінчення апеляційного розгляду справи.

С у д д я

Приклад 24

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

(26 червня 2009 року Красноперекіпський міськрайонний суд АР Крим)
у складі: судді Стародуб Г.А.
при секретарі Івановій Ю.А.

Розглянувши у відкритому судовому засіданні в м.Красноперекіпську справу за адміністративним позовом ОСОБА_1 до Державної інспекції з контролю за

використанням і охороною земель АР Крим, Державного інспектора по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 про визнання дій державного інспектора про притягнення до адміністративної відповідальності неправомірними та визнання постанови про накладання адміністративного стягнення незаконною і її скасування,
ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з адміністративним позовом до Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель АР Крим, Державного інспектора по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 про визнання дій державного інспектора про притягнення до адміністративної відповідальності неправомірними та визнання постанови про накладання адміністративного стягнення незаконною і її скасування.

Свої позовні вимоги позивач мотивує тим, що постановою від 10.03.2009 р. державного інспектора по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 він був притягнутий до адміністративної відповідальності за 54 КУпАП за порушення ним ст. 125 Земельного кодексу України з накладанням на нього штрафу у розмірі 255 гр.

Як з протоколом про адміністративне правопорушення від 03.03.2009 р., так і з постановою про накладання адміністративного стягнення від 10.03.2009 р., позивач не згоден, оскільки державним інспектором по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 не врахований той факт, що договір оренди земельної ділянки площею 0,0244, що був укладений 03.02.2002 р. № 651 строком на 5 років між ним та Армянською міською радою, відповідно до діючого земельного законодавства є чинним та діючим, про що свідчать відсутність даних про його розірвання або визнання недійсним, що могло стати приводом для притягнення його до адміністративної відповідальності за використання землі без достатніх на те підстав.

Та обставина, що на день складання протоколу за ст. 54 КУпАП договір оренди був діючим підтверджується тим, що ні одна із сторін не заявила про його розірвання. Окрім того, ним, як орендарем, регулярно здійснювалась оплата оренди. Остання оплата за оренду землі була здійснена ним 06.02.2009 р., яку отримав орендодавець та не відмовився від неї.

Виходячи з вищевикладених обставин вважає, що постанова підлягає скасуванню, оскільки винесена вона за неперевереними даними, без дотримання встановлених норм з орендних правовідносин згідно Закону України „Про оренду землі” та в порушення діючого КУпАП, оскільки адміністративним правопорушенням визнається лише протиправна, винна дія, що посягає на встановлений порядок притягнення до адміністративної відповідальності, а тому вважає, що притягнення його до адміністративної відповідальності є безпідставним та незаконним, у зв'язку з чим дії державного інспектора по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 про притягнення його до адміністративної відповідальності просить визнати неправомірними, а винесену ним постанову від 10.03.2009 р. скасувати за відсутністю події правопорушення.

У судовому засіданні позивач підтримав заявлені ним вимоги і наполягає на їх задоволенні.

Представник Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель АР Крим та державний інспектор по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 в судові засідання не з'явилися, про слухання справи повідомлені належним чином. Від державного інспектора по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 надійшла заява про розгляд справи у його відсутності, який з позовними вимогами позивача не згоден.

Вислухавши позивача, дослідивши матеріали справи, суд вважає, що позовні вимоги позивача обґрунтовані і підлягають задоволенню з наступних підстав.

Судом встановлено, що 03.02.2002 р. між позивачем і Армянською міською радою був укладений договір оренди земельної ділянки несільськогосподарського

призначення, площею 0,0244 га, що знаходиться за адресою: м. Армянськ, вул. Сімферопольська, буд. 5, строком на 5 років з орендною платою 149,81 гр. (а.с. 6-7).

Згідно довідки Армянського міського відділу КРФ ДП „ Центр Державного земельного кадастру” від 19.06.2009 р. договір оренди земельної ділянки між Армянською міською радою і позивачем зареєстрований в Книзі державної реєстрації договорів оренди землі під № 651 від 03.06.2002 р.(а.с.25).

03.03.2009 р. державним інспектором по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2, відносно позивача, був складений протокол за № 00009 про порушення позивачем ст.125 Земельного кодексу України, а саме, що на час перевірки договір оренди земельної ділянки, площею 0,0244 га, за № 651 від 03.06.2002 р. стік, земельна ділянка не повернута.

03.03.2009 р. держінспектором ОСОБА_2Є був винесений припис за № 000156 про порушення позивачем ст.125 Земельного кодексу України, згідно якого було запропоновано позивачу усунути виявлені порушення до 10.03.2009 р.

10.03.2009 р. держінспектором ОСОБА_2Є була винесена постанова про накладання на позивача адміністративного стягнення за порушення ним вимог ст.125 Земельного кодексу України у розмірі 255 гр., оскільки строк оренди земельної ділянки, згідно договору № 651 від 03.02.2002 р., стік.

Не дивлячись на те, що строк договору стік, сторони продовжували перебувати у договірних відносинах - позивач сплачував орендну плату, що підтверджується квитанцією від 03.07.2007 р. на суму 200 гр., а відповідач не порушував питання про розірвання договору(а.с.24).

Відповідно до ст.33 Земельного кодексу України у разі якщо орендар продовжує користуватися земельною ділянкою після закінчення строку договору оренди, то за відсутності письмових заперечень орендодавця протягом одного місяця після закінчення строку договору він підлягає поновленню на той самий строк і на тих самих умовах, які були передбачені договором. Письмове заперечення здійснюється листом – повідомленням.

Як пояснив позивач, на даний час ним підготовлені всі документи для пролонгації вищезазначеного договору, які в цей час знаходяться в комісії Армянської міської ради. Армянська міська рада не заперечує пролонгувати з ним договір оренди землі.

Таким чином, виявлені держінспектором ОСОБА_2 порушення вимог земельного законодавства не знайшли свого підтвердження і суперечать доказам позивача і матеріалам справи, що свідчить про відсутність в діях ОСОБА_3 складу правопорушення, передбаченого ст. 54 КУпАП, а саме невиконання ним вимог, передбачених ст.125 Земельного кодексу України.

Відсутність складу правопорушення, передбаченого ст.54 КУпАП, є підставою для визнання постанови держінспектора по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 незаконною та підлягає скасуванню.

На підставі викладеного і керуючись ст.54, 247 п.1 КУпАП, ст.ст. 11, 18 ч.2, 71, 160-163 Кодексу адміністративного судочинства, ст. т. 33, 125 Земельного кодексу України, суд

ПОСТАНОВИВ:

Позовні вимоги ОСОБА_1 до Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель АР Крим, Державного інспектора по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 про визнання дій державного інспектора про притягнення до адміністративної відповідальності неправомірними та визнання постанови про накладання адміністративного стягнення незаконною і її скасування, задовольнити.

Дії Державного інспектора по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2, про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 за ст.54 КУпАП, визнати неправомірними.

Постанову державного інспектора по контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 від 10.03.2009 р. про накладання адміністративного стягнення за вчинене ОСОБА_1 правопорушення, передбаченого ст. 54 КупАП, у розмірі 255 гр., визнати незаконною та скасувати її.

Постанова може бути оскаржена до Апеляційного суду АР Крим через Красноперекопський міськрайонний суд АР Крим шляхом подачі в 10-денний строк з дня проголошення постанови заяви про апеляційне оскарження і поданням після цього протягом 20 днів апеляційної скарги, або в порядку, передбаченому ч.5 ст.186 КАС України.

Суддя

Приклад 25

ПОСТАНОВА

(24 лютого 2010 року м. Каховка Каховський міськрайонний суд Херсонської області)

в складі : головуєчого судді -

Таранцова С.П.

при секретарі –

Оніщенко Л.В.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в приміщенні суду в м. Каховка Херсонської області адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 до інспектора Придніпровського регіонального відділу Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 про скасування постанови про адміністративне правопорушення,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом до відповідача про скасування постанови про накладення адміністративного стягнення, мотивуючи тим, що 19.11.2009 року відповідачем була винесена постанова про накладення адміністративного стягнення, за відхилення від затверджених в установленому порядку проекту землеустрою, а саме недотримання вимог щодо розміщення і використання польового шляху. Польовий шлях зайнятий складом ТОВ «Тачанка».

В судовому засіданні представник позивача позовні вимоги підтримав повністю та пояснив, що відповідачем не надано доказів того, що ТОВ «Тачанка» порушено проекту землеустрою, Відповідачем не наданий проект землеустрою, з відхиленням від якого розташований склад ТОВ «Тачанка» та який передбачає наявність на відповідній території польового шляху.

Відповідач в судовому засіданні позов не визнав, пояснив, що відповідно заяви гр. ОСОБА_3 ним було здійснено перевірку, якою було встановлено, що на польовому шляху встановлений склад ТОВ «Тачанка». Ним було здійснено виїзд на місцевість і на підставі огляду був складений протокол та винесена постанова про адміністративне правопорушення.

Суд, розглянувши матеріали справи, заслухавши сторони, оцінивши докази у їх сукупності, прийшов до висновку, що позов підлягає задоволенню за наступних підстав.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення від 18.11.2009 року інспектором Придніпровського регіонального відділу Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель була проведена перевірка дотримання вимог земельного законодавства ТОВ «Тачанка». В результаті перевірки встановлено, що ТОВ «Тачанка» здійснено відхилення від затвердженого в установленому порядку проекту землеустрою: не дотримано вимоги щодо розміщення і використання польового шляху, на якому розміщений склад. Ширина польового шляху складає 5 м. Земельна ділянка знаходиться за межами населеного пункту. В протоколі зазначено, що ТОВ «Тачанка» порушено вимоги ст. 96 Земельного кодексу України і відповідальність за скоєне передбачена ст. 55 КУпАП.

З протоколом позивач не погодився на підставі того, що склад ТОВ «Тачанка» розміщений згідно проекту землеустрою.

В протоколі про адміністративне правопорушення та постанові про притягнення до адміністративної відповідальності не зазначено, який проект землеустрою порушено.

Постановою про накладення адміністративного стягнення від 19.11.2009 року на позивача накладене стягнення за відхилення від затвердженого в установленому порядку проекту землеустрою: не дотримано вимоги щодо розміщення і використання польового шляху.

Згідно ст. 55 КУпАП відхилення від затверджених в установленому порядку землеустрою тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від п'ятнадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ст. 96 ч.1 ЗК України визначає обов'язки землекористувачів. Інспектором при складанні протоколу не зазначено, який пункт даної статті порушено. Прямого посилення на додержання проекту землеустрою дана стаття не передбачає.

Згідно ситуаційної схеми та плану земель, розроблених Державним підприємством «Херсонський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою», склад ТОВ «Тачанка» знаходиться на їхній земельній ділянці, прав суміжних землекористувачів не порушує. Польовий шлях вільний, не зайнятий будівлями, ширина його складає 5 м.

Таким чином в діях ОСОБА_1 немає складу правопорушення, передбаченого ст. 55 КУпАП.

Згідно до ст. 247 КУпАП провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочате, а розпочате підлягає закриттю у разі відсутності і складу адміністративного правопорушення.

Відповідно до ст. 71 КАС України кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення. Обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову. Відповідач свої заперечення проти позову не обґрунтував.

Керуючись ст. 55, 247 КУпАП, ст. 96 ЗК України, Закону України «Про судоустрій», ст. 11, 86, 139, 161, 163, 254 КАС України, суд,

ПОСТАНОВИВ:

Позов ОСОБА_1 до інспектора Придніпровського регіонального відділу Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель про скасування постанови про адміністративне правопорушення - задовольнити.

Постанову інспектора Придніпровського регіонального відділу Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель ОСОБА_2 від 19.11.2009 року про накладення на ОСОБА_1 адміністративного стягнення в розмірі шістнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 55 КУпАП – скасувати, адміністративну справу за крити в зв'язку з відсутністю події і складу правопорушення.

Постанова набирає законної сили, якщо протягом десяти днів з дня її проголошення не подано заяву про апеляційне оскарження. Якщо, у двадцятиденний строк після подання заяви про апеляційне оскарження, апеляційна скарга не подана – рішення набирає сили після закінчення цього строку.

Апеляційна скарга може бути подана без попереднього подання заяви про апеляційне оскарження, якщо скарга подається в строк, встановлений для подання заяви про апеляційне оскарження.

Заява про апеляційне оскарження та апеляційна скарга подається до апеляційного суду Херсонської області через Каховський міськрайонний суд. Копія апеляційної скарги одночасно надсилається особою, яка її подає, до апеляційного суду Херсонської області.

Суддя:

Приклад 26

Справа № 2-„а”-393 (2010 р.)

**ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ**

(19 березня 2010 року Коломийський міськрайонний суд Івано-Франківської області)
у складі головуєчого судді Димашка В.П.
за участі секретаря Чернової О.А.

Позивача

ОСОБА_1

Представника позивача

ОСОБА_2

Представника відповідача

ОСОБА_3

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Коломия справу за позовною заявою ОСОБА_1 до Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області про визнання незаконною та скасування постанови по справі про адміністративне правопорушення

ВСТАНОВИВ :

ОСОБА_1 звернулася в суд з позовною заявою в якій просила визнати протиправною постанову Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області від 05.01.2010 року про закриття справи.

Свої вимоги мотивує тим, що 05.01.2010 року відповідачем було винесено постанову про закриття адміністративної справи відносно неї, в якій вказано, що вона вчинила правопорушення за яке відповідальність передбачена ст. 55 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», та вказано, що справу слід закрити на підставі ч. 6 ст. 247 КУпАП.

Відповідно до постанови Коломийського міськрайонного суду від 03.12.2009 року постанову державного інспектора Державної екологічної інспекції №01287 від 05.08.2009 року по справі про адміністративне правопорушення на яке 05.08.2009 року складався протокол №01287 про притягнення позивачки до адміністративної відповідальності визнаний протиправним, а справа закрита. Однак, відповідач після судового розгляду, відповідач безпідставно після закриття справи судом, знову закрив її, при цьому вказавши у постанові про закриття, що позивачка вчинила правопорушення передбачене ст. 55 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». А тому вона просить постанову державного інспектора з ОНПІС про закриття справи від 05.01.2010 року – скасувати.

Позивач та представник позивача позовні вимоги підтримали і просили позов задовольнити.

Представник відповідача просила в задоволенні позову відмовити, оскільки винесена постанову відповідає вимогам законодавства.

Заслухавши пояснення позивача та її представника, представника відповідача, дослідивши матеріали справи, суд вважає, що позов підлягає задоволенню з таких підстав.

Встановлено, що 03.12.2009 року Коломийським міськрайонним судом Івано-Франківської області було винесено постанову згідно якої, постанову державного інспектора Державної екологічної інспекції №01287 від 05.08.2009 року у справі про адміністративне правопорушення про накладення на ОСОБА_1 штрафу у розмірі 51 грн. визнано протиправною та скасовано, а справу закрито.

05.01.2010 року Державною екологічною інспекцією в Івано-Франківській області винесено постанову про закриття адміністративної справи відносно позивачки, в якій вказано, що ОСОБА_1 вчинила правопорушення за яке передбачена відповідальність ст. 55 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», та вказано, що справу слід закрити на підставі ч. 6 ст. 247 КУпАП з підстав винесення Коломийським міськрайонним судом постанови від 03.12.2009 року.

Відповідно до ч. 6 ст. 247 КУпАП провадження в справі про адміністративне правопорушення підлягає закриттю, якщо скасований акт, який встановлює адміністративну відповідальність.

Суд вважає, що винесення постанови про закриття справи від 05.01.2010 року, є протиправним, оскільки дана справа розглядалася судом і була закрыта.

Крім того є безпідставним та незаконним посилення на постанову Коломийського міськрайонного суду як на обставину, що передбачена п. 6 ст. 247 КУпАП.

Оскільки представник відповідача не просив про застосування строку позовної давності, та відмови у позові з підстав пропущення строку суд вважає, що порушене право позивача підлягає захисту.

На підставі наведеного, ст.ст. 247, 288 КпАП України, керуючись ст.ст. 100, 162, 163, КАС України,

ПОСТАНОВИВ:

Позовну заяву задовольнити.

Постанову державного інспектора Державної екологічної інспекції №1 від 05.01.2010 року про закриття справи про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_1 – визнати протиправною та скасувати.

Постанова може бути оскаржена до Львівського Апеляційного Адміністративного суду через Коломийський міськрайонний суд шляхом подачі в 10-ти денний строк з дня проголошення постанови заяви про апеляційне оскарження і подання після цього протягом 20-ти днів апеляційної скарги, з подачею її копії до Львівського Апеляційного Адміністративного суду.

Постанова набирає законної сили після закінчення строків апеляційного оскарження.

Суддя: